

ANNA RIITTA MYLLÄRINEN

Lainrikkojien elämänsisällön muutos
ja sitä tukeva auttamistyö

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Esitetään Tampereen yliopiston
kasvatustieteiden yksikön johtokunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi Tampereen yliopiston
Pinni B:n luentosalissa 1097, Kanslerinrinne 1, Tampere,
19. päivänä joulukuuta 2011 klo 12.

English abstract

TAMPEREEN YLIOPISTO

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden yksikkö

Myynti
Tiedekirjakauppa TAJU
PL 617
33014 Tampereen yliopisto

Puh. 040 190 9800
Fax (03) 3551 7685
taju@uta.fi
www.uta.fi/taju
<http://granum.uta.fi>

Kannen suunnittelu
Mikko Reinikka

Acta Universitatis Tamperensis 1682
ISBN 978-951-44-8640-1 (nid.)
ISSN-L 1455-1616
ISSN 1455-1616

Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1147
ISBN 978-951-44-8641-8 (pdf)
ISSN 1456-954X
<http://acta.uta.fi>

KIITOKSET

Esitän lämpimät kiitokseni tutkimustyötäni ohjanneelle professori Pekka Ruohotielle. Hänen ohjauksensa kannusti pitkässä tutkimustyöni oppimisprosessissa. Sain vuosien mittaan asiantuntevia palautteita, jotka ovat olleet tutkimusprosessin etenemisen kannalta erittäin merkittäviä. Suuren arvon annan työni loppuvaiheessa sille tuelle ja ohjaukselle, jota olen saanut Ammattikasvatuksen koulutus- ja tutkimuskeskusjohtajalta, KT Hilikka Roiskolta. Hän ansaitsee suuret kiitokset, sillä tässä vaiheessa käydyt rakentavat keskustelut tukivat työni loppuun saattamista. Kiitokset ansaitsee myös erikoistutkija, FT Petri Nokelainen. Erityisesti hänen ohjauksensa avasi ajatteluani työni rakenteesta. Kiitän Tampereen yliopiston dosenttina toimivaa Seija Mahlamäki-Kultasta, jolta sain tukea laadullisen analyysityön kriittisessä kohdassa. Hän antoi minulle arvokasta palautetta ja suuntaa tieteellisen kirjoittamisen kysymyksissä. Suuret kiitokset kuuluvat työni tarkastaneelle Tampereen yliopiston Lehtori Jari Eskolalle. Hänen huolella laaditut palautteet osoittivat käsikirjoitukseni puutteet ja kannustivat niiden korjaamiseen. Väitöskirjani viimeistelyyn ovat vaikuttaneet myös esitarkastajina toimineet Tallinnan yliopiston professori Taimi Tulva sekä Jyväskylän ja Tampereen yliopiston dosentti Jaakko Helander. He ansaitsevat lämpimät kiitokset ohjaavista ja rohkaisevista palautteista työni viimeistelyssä.

Kiitän lämpimästi myös tutkimustyötäni eri tavoin edistäneitä tutkijoita, kollegoita, ystäviäni ja läheisiäni. Lehtori Pirjo Poutasta ja lehtori Kerttu Junnosta kiitän raportin kielenhuollosta tutkimusprosessin eri vaiheissa. Kiitän saamastani taloudellisesta tuesta Hämeen ammatillisen korkeakoulutuksen ja tutkimuksen säätiötä ja pitkäaikaisia ystäviäni MTh Marja Gröhnä ja MTh Veikko Gröhnä.

Tässä tutkimuksessa puhuvat ne henkilöt, joilta elämän merkitykselliset siteet olivat katkenneet tai ainakin pahasti vaurioituneet. Kiitän kaikkia Teitä, jotka olette antaneet äänenne tutkimustyöhöni. Omistan tutkimukseni Teille, joiden elämäntarinat ovat antaneet sisällön ja hengen työlleni.

Hämeenlinnassa 8.10.2011

Anna Riitta Myllärinen

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tarve syntyi alueellisessa kehittämistyössä, jossa pyrittiin tuomaan lainrikkojataustaisten asiakkaiden ääni ja osallisuus osaksi yhteiskuntaan kiinnittävien palvelujen kehittämistä. Kehittämistyössä olivat esillä sosiaalisen auttamistyön olemus ja koulutuksen mahdollisuudet tuottaa tarvittavaa osaamista tukemaan ihmistä muutoksessa. Samalla syntyi monia kysymyksiä moniammatillisen tuen mahdollisuuksista tavoittaa asiakas ja rakentaa hänelle yhteiskuntaan kiinnittävää tukea. Yksi tämän ajan haasteista onkin tunnistaa erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten elämän muutostarpeet ja niiden yksilöllinen tuen tarve. Tässä väitöskirjassa tutkittiin ja analysoitiin lainrikkojataustaisten henkilöiden yhteiskuntaan kiinnittävää elämän muutosta ja sitä tukevaa auttamistyötä. Tavoitteena oli saada uutta tietoa ammattikasvatuksen tutkimuksen avulla ihmisen elämän muutoksesta ja sen oppimisesta sekä muutosta tukevasta auttamistyöstä.

Tutkimuksen tehtävänä oli analysoida elämän muutosta silloin, kun muutoksessa kiinnityttiin elämän sekavien vaiheiden jälkeen yhteiskuntaan. Elämänsisällön muutosta tarkasteltiin tutkittavien itsensä ymmärtämällä ja kuvaamalla tavalla. Tutkimuksessa oli kaksi näkökulmaa. Ensimmäisessä tutkittiin koettua yhteiskuntaan kiinnittävää muutosta ja toisessa auttamistyön avulla saatua tukea muutoksessa. Tutkimuskysymykset olivat: 1. Millainen on lainrikkojataustaisen henkilön yhteiskuntaan kiinnittävä muutos hänen itsensä kokemana? 2. Millaista auttamistyötä yhteiskuntaan kiinnittävän muutoksen tukena tarvitaan lainrikkojataustaisten itsensä kokemana?

Tutkimus oli fenomenologis-hermeneuttinen. Se hyödynsi narratiivisuutta tutkimuksen yleisenä ominaisuutena. Fenomenologisen lähestymistavan käsitteitä olivat kokemus ja merkitys. Tämä lähestymistapa tavoitti ihmisen elämän kokemuksellisia suhteita ja niiden merkityksiä. Tutkimuksessa aineisto muodostui kymmenen syrjäytymisen kokeneen henkilön yhteiskuntaan uudelleen kiinnittymistä kuvaavista elämäntarinoista. Lisäksi tutkija hyödynsi esiymmärryksensä vahvistamiseksi ja analyysin tueksi neljäkymmenen kahden elämänsisällön

muutoksen kokeneen henkilön vastauksia kyselyyn. Kyselyä ei kuitenkaan käytetty varsinaisten tulosten tuottamiseen.

Tutkimuksen tulokset osoittivat elämänsisällön muutosta toteuttavia muutostyyppejä ja muutosorientaatioita, muutosvaiheita ja niihin kiinnittäviä merkityksiä sekä muutosvaiheissa syntynyttä tavoitteellisuutta. Yhteiskuntaan kiinnittävien ja elämää ylläpitävien merkityksien syntyminen nousi tärkeään osaan muutoksessa. Muutostyypit ja muutosorientaatiot tuottivat erilaisia painotuksia muutokseen kiinnittyäessä, vaikka muutosvaiheissa voitiin nähdä yhtenevyyttä eri muutostyyppien ja orientaatioiden välillä.

Auttamistyön osaaminen kiinnittyi ihmisen tarpeeseen tuottaa tarinallisesti muutosta elämäänsä. Narratiivisuus auttamistyön avainkomponenttina osoitti muutoksessa tarvittavan tuen luonnetta ja kiinnitti sen muutosta vahvistaviin konteksteihin ja niissä esiintyvään elämän tausta-ajatteluun. Auttamistyön osaaminen kohdistui muutosvaiheiden ja niissä ilmenevän elämän tausta-ajattelun tuntemiseen sekä niiden tavoitteelliseen hyödyntämiseen auttamistyössä. Lisäksi muutoksessa olevat kuvasivat erityisen tuen syntyvän samanlaisen muutoksen kokeneiden henkilöiden kanssa käydyissä keskusteluissa ja koetussa tuessa arkea uudelleen järjesteltäessä.

Tämän tutkimuksen mukaan yhteiskuntaan kiinnittävää elämänsisällön muutosta voidaan kuvata vaiheittaisena tapahtumana. Käännekohta on muutoksen tarpeessa olevalle syntyvä usko omiin muutosmahdollisuuksiinsa, jolloin muutos käynnistyy ja muutokseen kiinnitytään. Toinen käännekohta on tarvittavan ja saadun tuen luonne, mikä mahdollistaa muutoksen toteuttamisen ja sen ylläpitämisen. Muutoksen sisältö määrittyy merkityksellistyvän elämän ja sen suhteiden avulla. Viimeksi mainittu seikka vie muutokseen lähtijän aiemmin muutoksen kokeneiden henkilöiden elämää määrittäviin taustayhteisöihin.

Avainsanat: Elämänsisältö, muutosvaiheet, muutosorientaatio, merkitykset, tavoitteellisuus, auttamistyö, kokemuksesta oppiminen.

CHANGE IN THE LIFE CONTENT OF OFFENDERS AND HELPING WORK SUPPORTING THIS

ABSTRACT

The need for this study originated in regional development work, where an attempt was made to give lawbreaking clients a say and a share in the development of services intended to restore their foothold in society. The development work featured the nature of social helping work and the opportunities for training to produce the necessary expertise to support individuals making a change. At the same time numerous questions emerged regarding the prospects for multi-professional support to reach the client and provide support for regaining a foothold in society. One of the greatest challenges of today is to identify the need for change among people living in various life situations and their individual needs for support. The dissertation at hand researched and analysed the life change in people with criminal backgrounds regaining a foothold in society and the helping work supporting this. The aim was to achieve new knowledge through professional education research about learning change in a person's life and about expertise in helping work at critical junctures in life.

The research task was to analyse change in life when after confusing stages the individual regains a foothold in society. Change in the content of life was examined understanding and describing of the subjects themselves. There were two perspectives in the study. In the first the change experienced regaining a foothold in society was researched and in the second support during change aided by helping work. The research questions were: 1) What is the nature of the change reconnecting a former criminal to society as experienced by that individual? 2) What kind of helping work do former criminals themselves feel is needed to support their change in regaining a foothold in society?

The study was phenomenological-hermeneutic. It utilized narrativity as a general characteristic of the study. The concepts of the phenomenological approach were experience and meaning. This approach accessed the experiential relations of the individual's life and their meanings. The research data consisted of the life stories describing the regaining of a foothold in society of ten individuals having

experienced exclusion. The researcher moreover utilized the questionnaire responses of forty people who had experienced a change in the content of life to strengthen her prior understanding and support the analysis. However, the questionnaire was not utilized in the actual generation of findings.

The findings of the study revealed types of change and change orientations resulting in change, phases of change and the meanings attached to these, likewise the goal-orientedness developing in the phases of change. Gaining a foothold in society and the emergence of meanings sustaining life proved important in change. Types of change and change orientations yielded various emphases in commitment to change, although in the phases of change a unification of different types of change and orientations was discernible.

Expertise in helping work was attached to a person's need to produce change narratively in his/her life. Narrativity as a key component of helping work demonstrated the nature of the support needed in change and the background thinking in the life manifest therein. Helping work was focused on phases of change and knowledge of the background thinking emerging therein, also in their goal-oriented utilization in helping work. Those in the process of change also described special support coming into being in discussion with people who had gone through a similar change and in support experiences in the reorganization of everyday routines.

According to the study at hand change in the content of life in regaining a foothold in society can be described as a series of phases. The turning point is the belief originating in the individual in need of change in his/her own prospects, when the change gets under way and a commitment is made to change. A second turning point is the nature of the help needed and received, which makes it possible to implement and sustain the change. The content of the change is determined with the help of a life rendering a sense of meaning and its relations. The last-named consideration takes the individual bent on change to the background communities determining the life of individuals who have experienced a change.

Key words: life content, phases of change, change orientation, meanings, goal-orientedness, helping work, learning from experiences.

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	12
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet	14
1.2 Tutkimuksen rakenne ja sisältö	17
2. LAINRIKKOJA JA YHTEISKUNTAAN KIINNITTYMINEN	19
2.1 Lainrikkoisuus.....	20
2.2 Yhteiskuntaan kiinnittyminen	23
3. ELÄMÄNSISÄLLÖN RAKENTUMINEN	27
3.1 Ihmisen muutoskyky ja ihmiskäsitys.....	29
3.2 Elämisen sosiaalinen luonne.....	32
3.3 Elämänsisällön muutoksessa oppiminen	34
3.4 Persoonakohtaisten merkitysten oppiminen	37
4. AUTTAMISTYÖ ELÄMÄNSISÄLLÖN MUUTOKSEN TUKENA	40
4.1 Auttamistyön osaaminen	40
4.2 Auttamistyö elämänsisällön muutoksessa	43
4.3 Tavoitteellisen muutostarpeen tunteminen.....	46
4.4 Teoreettisten näkökulmien koonti ja tutkimuskysymykset	53
5. TUTKIMUKSEN MENETELMÄT JA TOTEUTUS	57
5.1 Fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa muutoksen tutkimuksessa	57
5.2 Menetelmälliset valinnat	59
5.3 Esiymmärryksen kriittinen reflektio.....	64
5.4 Tutkimuksen toteutus	67
5.5 Aineiston analyysi ja analyysivaiheet	71
5.6 Aineistopuhe elämänsisällön muutoksessa.....	74
5.7 Tutkimustiedon luotettavuus	76
6. TUTKIMUSTULOKSET: ELÄMÄNSISÄLLÖN MUUTOS JA AUTTAMISTYÖ.....	81
6.1 Muutostyypit elämänsisällön muutosorientaatioissa.....	82
6.2 Muutosvaiheet ja niihin kiinnittävät merkitykset	101
6.3 Tavoitteellisuus elämänsisällön muutoksessa	127
6.4 Elämänsisällön muutosta tukeva auttamistyö.....	137
6.5 Muutosvalmiutta vahvistava auttamistyö	147

7. TUTKIMUKSEN ARVIOINTI	158
7.1 Tutkimusprosessin luotettavuus.....	158
7.2 Tutkimuksen etiikka	161
8. TUTKIMUKSEN KOKOAVA TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET	164
8.1 Elämänsisällön tavoitteellinen muuttuminen.....	165
8.2 Yhteiskuntaan kiinnittävä elämänsisällön muutos.....	169
8.3 Auttamistyön ja ammattikasvatuksen vuoropuhelu yhteiskuntaan kiinnittymisessä	174
8.4 Sosiaalista kiinnittymistä rakentava tuki	178
LÄHTEET	180
LIITTEET	194
Tutkimuksen analyysin vaiheet.....	194
Elämänsisällön aineistopuhe muutosprofiileissa	195
Muutostyypit ja muutosorientaatiot	196
Muutosvalmiuden kehittyminen	199
Elämänsisältökysely	200

LUETTELO TEKSTISSÄ OLEVISTA TAULUKOISTA

Taulukko 1. Koonta tutkimuksen näkökulmia avaavista käsitteistä	54
Taulukko 2. Aineiston hankkiminen ja tutkimusprosessi	68
Taulukko 3. Aineiston tieto-, tahto- ja tunnetekijöiden koodaus muutosvaiheittain.....	75
Taulukko 4. Tieto-, tahto- ja tunnetekijät muutostarinoissa	76
Taulukko 5. Muutosvaiheet, kontekstit, sisältö ja perustelut muutoksen orientaatiossa.....	87
Taulukko 6. Muutosvaiheet, kontekstit, sisältö ja perustelut osaamisen orientaatiossa.....	90
Taulukko 7. Muutosvaiheet, kontekstit, sisältö ja perustelut toiminnan orientaatiossa	94
Taulukko 8. Muutosvaiheet, kontekstit, sisältö ja perustelut uskon orientaatiossa.....	97
Taulukko 9. Muutosvaiheet, kontekstit, sisältö ja perustelut yhteyden orientaatiossa.....	101
Taulukko 10. Eletyn hajoamisen merkityskasauma.....	104
Taulukko 11. Elämän loppumisen merkityskasauma	105
Taulukko 12. Tulevaisuuden turvaamisen merkityskasauma	107
Taulukko 13. Muutoskykyä arvioiva merkityskasauma	108
Taulukko 14. Ihmisenä kasvuun lähdön merkityskasauma.....	109
Taulukko 15. Päihteettömän arjen merkityskasauma	111
Taulukko 16. Terveyden edistämisen merkityskasauma	111
Taulukko 17. Vastuuseen kiinnittymisen merkityskasauma.....	112
Taulukko 18. Ihmisarvon kokoamisen merkityskasauma.....	112
Taulukko 19. Omakohtaisen uskon merkityskasauma.....	114
Taulukko 20. Eheytyksen merkityskasauma	115
Taulukko 21. Henkilökohtaisten ihmissuhteiden merkityskasauma	116
Taulukko 22. Kuntouttavan arjen merkityskasauma.....	119
Taulukko 23. Kansalaisuuden merkityskasauma	119
Taulukko 24. Liittymisen merkityskasauma.....	120
Taulukko 25. Osaamisen hankkimisen merkityskasauma	121
Taulukko 26. Voimavaraistava merkityskasauma	121
Taulukko 27. Perheyhteyden merkityskasauma.....	123
Taulukko 28. Elämisen taitojen merkityskasauma	124
Taulukko 29. Elämän arvojen merkityskasauma	124
Taulukko 30. Toimeentulon hankkimisen merkityskasauma.....	125
Taulukko 31. Auttamisnäyn merkityskasauma.....	126

LUETTELO TEKSTISSÄ OLEVISTA KUVISTA

Kuva 1. Elämänsisällön muutoksen esiyttäminen.....	37
Kuva 2. Tutkimuksen käsitteellinen jäsenys ja ilmiön rajaus	56
Kuva 3. Elämänsisällön muutosta selvittävien tulosten tarkastelu	82
Kuva 4. Tavoitteellisuus muutoksen käynnistyessä	131
Kuva 5. Tavoitteellisuus muutokseen kiinnittyessä	133
Kuva 6. Tavoitteellisuus muutoksen todentamisessa	135
Kuva 7. Tavoitteellisuus elämänsisällön ylläpitämisessä.....	136
Kuva 8. Auttamistyön osaamista kuvaavien tulosten tarkastelu	139
Kuva 9. Yhteisössä vahvistuva muutos	146
Kuva 10. Muutosvalmiutta vahvistavat perustelut	153
Kuva 11. Persoonallisen tuen sisällöt auttamistyössä	156

1. JOHDANTO

Tämä tutkimus käsittelee lainrikkojataustaisten henkilöiden yhteiskuntaan kiinnittävää muutosta ja sitä tukevaa auttamistyötä. Lainrikkoisuus nähdään tutkimuksen kontekstina. Tutkimustarvetta elämän eri ympäristöissä synnyttää niissä kohdattavat muutoksen tarpeet ja niihin liittyvät auttamistyön haasteet. Monilla väestöryhmillä, kuten maahanmuuttajilla, ikääntyvillä ja pitkäaikaistyöttömällä, muutokset ovat elämän käännekohtia, joissa he pohtivat elämäänsä hyvinkin syvältä. Tämän tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä yhteiskuntaan kiinnittävästä muutoksesta ja auttamistyön mahdollisuuksista tukea muutoksen toteutumista.

Rikollista käyttäytymistä on tutkittu paljon. Useasti rikokset muodostavat kehityksellisen jatkumon. Tietyt rikokset tehdään ennen toisia rikoksia. Rikollista käyttäytymistä kuvataan tutkimuksissa antisosiaalisena käyttäytymisenä, joka saa aikaan rikoksen eri muotoja eri ikävaiheissa. Rikollisuus liittyy osaksi laajempaa antisosiaalisen käyttäytymisen kokonaisuutta. Tähän joukkoon kuuluu myös luvattomia tai epäeettisiä tekoja ja riskikäyttäytymistä. Näitä tekoja ei juridisessa mielessä voi pitää rikoksina. (Farrington 2003.) Samoin on tutkittu paljon rikollisuuden riski- ja taustatekijöitä. Monet tutkijat ovat kiinnostuneet yksilötason tekijöistä, ja lisäksi heitä ovat kiinnostaneet myös perhetaustan vaikutukset sekä laajemman sosiaalisen ympäristön vaikutukset riski- ja taustatekijöinä. (Ks. esim. Farrington, Jolliffe, Loeber, Stouthamer-Loeber & Kalb 2001.) Monista rikollisuutta selittävästä tutkimuksista on luettavissa yksilöllinen vastuutus teoista. Vähälle huomiolle jäävät ne yhteiskunnan puutteet, jotka estävät ihmistä rakentamasta itselleen elämänsisältöä ja siihen kiinnittäviä merkityksiä.

Kun tarkastellaan perhettä ja sosiaalista ympäristöä rikollisuuden taustatekijöinä, samalla tarkastellaan merkittäviä elämän osa-alueita. Näkökulma muuttuu ja taustatekijät ovatkin elämän peruselementtejä. Näin joudutaankin kysymään, millaiset mahdollisuudet ihmisellä on elämänsä aikana kiinnittyä itselle

merkityksellisiin elämänsisältöihin. On kysyttävä, miten tällainen kiinnittyminen aktivoituu ja mitä se edellyttää ihmiseltä itseltään ja mitä muilta kanssaihmisiltä. Joissakin tilanteissa yksilön kannettavaksi jäävät yhteiskunnan heikot sosiaaliset rakenteet ja niitä heikosti vahvistavat palvelut.

Elämänsisällön muutos käynnistyy usein kriisitilanteissa. Muutoksessa arvioidaan elämää ohjanneita merkityksiä ja synnytetään tilaa uusille ohjaaville merkityksille. Uudet merkitykset kiinnittävät uudenlaisiin sosiokulttuurisiin ympäristöihin. Elämänsisältöihin liittyy monia tarinoita. Ihminen jäsentää elämäänsä kertomalla tarinaansa. Tässä tutkimuksessa ihmiset kertovat tarinoitaan läpikäymistään kokemuksista. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla selvitetäänkin, millainen on lainrikkojataustaisen henkilön yhteiskuntaan kiinnittävä muutos hänen itsensä kokemana.

Kerronnallisuus on osa elämää. Kertomukset antavat kuulijalle mahdollisuuden ymmärtää puhujaa ja hänen tärkeitä asioita. Elämäntarinoihin liittyvät ihmisen syvälliset pyrkimykset tulla kuulluksi ja arvostetuksi ihmisenä. Kuulluksi tuleminen määrittää myös autetuksi tulemistä. Auttajan on ryhdyttävä kuulijaksi tullakseen auttajaksi ja kyetäkseen puhumaan kuulijalle merkityksellistä kieltä. Persoonalliset autetuksi tulemisen tavat edellyttävät elämäntarinan kuulemista ja avun muotojen rakentamista yhdessä tuettavan kanssa. Tutkimuksen toisen tutkimuskysymyksen avulla selvitetään, millaista auttamistyötä yhteiskuntaan kiinnittävän muutoksen tukena tarvitaan lainrikkojataustaisten itsensä kokemana.

Elämänsisällön muutos on yksilöllinen ja tarvitsee toteutuakseen sosiaalisen tuen. Muutokseen lähteminen tilanteessa, jossa elämää määrittää kriisi, on hyvin haasteellista. Muutosvaiheet vievät oman itsensä merkityksen ja itselle merkityksellisen ympäristön tuntemiseen. Se on vuoropuhelua yksilön ja ympäristön kanssa, jossa yhteiskuntaan kiinnittävä muutos ja merkitykset syntyvät osana sosiaalista järjestelmää ja kulttuuria.

Sosiaalinen elämä ja kulttuuri ovat merkityksien läpäisemiä. Ihmistä ymmärtämään pyrkivä tutkimus kohtaa henkilökohtaiset ja aratkin kysymykset. Hermeneutiikan keskeisiä käsitteitä ovat ymmärtäminen ja tulkinta. Elämänsisällön muutoksen todellisuus on läsnä ihmisten ajatusten ja tekojen tuottamisissa

merkityksissä, joita tässä tutkimuksessa selvitetään. Tutkimuksen lähestymistapa on fenomenologisen analyysin mukaisesti vaiheittainen. (Vrt. Judén-Tupakka 2007; Perttula 1995, 2005.)

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet

Tutkimuksen lähtökohta on ammattikasvatuksessa. Tavoitteena on saada uutta tietoa ihmisen elämän muutoksessa oppimisesta ja sitä tukevasta auttamistyön osaamisesta ammattikasvatuksen tutkimuksena. Tutkimus kohdistuu henkilön omaan kokemukseen, toimintaan ja hänen itsensä määrittämään auttamistyön tarpeeseensa. Vaikka kyse on elämän muutoksissa oppimisesta, tavoitteena ei ole tutkia auttamistyön pedagogisia lähtökohtia. Elämän muutos nähdään sosiokonstruktiivisena prosessina.

Sosiaaliselle auttamistyölle on ominaista olla ihmisen tukena silloin, kun eläminen ei omin avuin onnistu ja hän tarvitsee tukea. Kyse on silloin monista elämän kriittisistä kohdista, joissa auttamisen luonne määräytyy hyvin yksilöllisten lähtökohtien mukaiseksi. Tämän tutkimuksen tarve syntyi alueellisessa kehittämistyössä, jossa pyrittiin tuomaan lainrikkojataustaisten asiakkaiden ääni ja osallisuus osaksi yhteiskuntaan kiinnittävien palvelujen kehittämistä. Tällöin ammattikasvatusta koskevassa keskustelussa olivat esillä sosiaalisen auttamistyön olemus ja koulutuksen mahdollisuudet tuottaa tarvittavaa osaamista tukemaan asiakasta muutoksessa. Samalla syntyi monia kysymyksiä moniammatillisen tuen mahdollisuuksista tavoittaa asiakas ja rakentaa yksilön yhteiskuntaan kiinnittävää tukea. Tutkimus on ajankohtainen, koska se selvittää sosiaalista auttamistyötä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tämän ajan haasteena on yhteiskuntaan kiinnittävän elämän muutoksen tunteminen ja kuinka auttamistyössä hyödynnetään elämän kokemuksesta oppimista.

Auttamistyön tehtävä on vahvistaa ihmisen osallisuutta omassa elämässä ja korostaa yksilöllistä subjektiutta erityisesti elämän kriittisissä kohdissa. Monet lainrikkajuuteen sijoittuvat kokemukset ovat osoittaneet, että lukuisat vankilassa olemiset eivät ole saaneet yhteiskuntaan kiinnittävää muutosta aikaan. Elämänsisällön muutos nousee yksilön subjektiivisesta tarpeesta ja muutoksessa

uuden oppiminen näkyy uusien merkitysten kehittymisenä. Tässä tutkimuksessa tutkitaan yksilön yhteiskuntaan kiinnittävien subjektiivisten merkitysten syntymistä. Lisäksi tutkitaan yhteiskuntaan kiinnittymistä tukevan auttamistyön luonnetta silloin, kun tuetaan ihmisiä subjektiivisten elämää ohjaavien merkitysten syntymisessä ja ylläpidossa. Tutkimusaineisto kuvaa yhteiskuntaan kiinnittymisen vaiheita niiden henkilöiden kuvaamina, jotka ovat menestyksellisesti toteuttaneet elämänsisällön muutoksensa.

Esiymmärryksen hankkiminen elämänsisällön muutoksen tutkimiseksi aloitettiin tutustumalla ihmisen ontologiseen ymmärtämiseen ja erilaisiin näkemyksiin, jotka kuvaavat sosiaalisen elämän rakentumista. Elämä ja sen sisällöt ovat aina kiehtoneet tutkijoita. Rauhala (1981, 1993, 1995) on tutkinut teorioissaan ihmisen ontologista olemusta. Elämän muuttumista sekä hyvää elämää ovat tutkineet esimerkiksi Bandura (1994, 1997, 2006), Buber (1962), Harré (1983, 1993), Pintrich (1995), Mezirow (1995) ja Zimmerman (2000) erilaisilla lähestymistavoillaan. Lisäksi tutkimuksessa esiymmärrystä ovat rikastaneet intentionaalisen muutoksen teoreettiset lähtökohdat kuten Harrén ja Secordin (1972), Canto-Sperberin ja Dupuyin (2001) ja Limón Luquen (2003) teoreettiset näkökulmat. Yhteiskuntaan kiinnittävän elämänsisällön muutoksen tarkastelun esiymmärrys nousee myös Bergerin ja Lucmanin (2009) sekä Ruohotien teorioista (esim. 1998, 2006).

Elämänsisällöt kuvaavat ihmiselle merkityksellisiä elämän alueita, joita henkilö itse haluaa tavoitteellisesti pitää yllä elämässään. Elämän muutos on ihmistä monin tavoin ravisuttava kokemus, joka vie ihmisen oppimaan muutosta viiteryhmänsä laajemmissa konteksteissa. Oppimisprosessissa ihminen rakentaa uusia merkityksiä muutosta tuottavaksi ja ylläpitäväksi voimaksi. Elämän merkityksien avulla liitytään sosiaaliseen elämään, koetaan yhteyttä ja saadaan arvostusta.

Tämä tutkimus lähtee oletuksesta, että ihminen oppii parhaiten yhteiskuntaan kiinnittäviä taitoja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Yksilön näkökulmasta elämänsisällön muutos on henkilökohtainen, sosiokulttuurisesti rakentuva, elämän yksilöllisiä merkityksiä prosessoiva tapahtumasarja. (Alasuutari 2007, 60–63; Harré 1993, 56–57; Perttula 2005, 147; Ruohotie 1996, 85–86; Ruohotie 1997, 52–53.)

Tutkimuksellinen tavoite on ymmärtää ja tulkita elämänsisällön muutosta aineiston ääntä hyväksi käyttäen. Tutkimuksen fenomenologis-hermeneuttinen metodi antaa mahdollisuuden ymmärtää ja tulkita elämänsisällön muutosta. Kerronnalliset aineistot ja niihin liittyvä tieto tukevat ilmiön ymmärtämistä. Narratiivisuus on tutkimuksen yleinen ominaisuus ja antaa tilaa tutkittaville kerronnallisissa elämänsisällön muutostarinoissa. Elämäntarinan yksittäiset tapahtumat saavat merkityksen tarinan kokonaisuuden kautta. Narratiivisen ominaisuuden mukaan tutkimus sukeltaa kerronnallisuuden ja kertomusten monikerroksisiin ja moniulotteisiin maailmoihin.

Tarinalla itsellään on Brunerin mukaan hermeneuttinen ydin (Bruner 1996, 9). Koetun maailman avulla voidaan muuttaa sitä elämämme osaa, joka on muutettavissa. Uusi esiymmärtäminen syntyy kiinnittyneenä elämäntilanteeseen. (Ks. esim. Rauhala 1973,19; Nivala 2008, 5.) Tutkimus kiinnittyy näkemykseen, että narratiivinen ajattelu rakentaa kokemuksista tarinoita ja metaforia. Niiden avulla kokemus otetaan haltuun käsitteellisesti, ja narratiivinen ajatteluprosessi näkyy konkreettisesti kuulijalle. Kokemusta voidaan siten tarkastella lähemmin.

Elämänsisällön muutoksen tarpeet ovat luettavissa myös symbolisina ja metaforisina ilmauksina. Tarinan metaforat kuvaavat persoonallisen ilmaisun tärkeitä puolia. Tarinoissa metaforisena ilmauksena kuvattu sana korvaa varsinaisen sanan, se on tunteiden ilmaus ja lähestyy asiaa tutun kielen välityksellä. (Bruner 1990, 82; Tolska 2002, 109.) Narratiivi on luonnollisen ajattelun malli, jonka avulla rakennetaan järjestystä elämään (ks. Tolska 2002, 130; Warnock 1994, 92–93).

Tässä tutkimuksessa kerronnallisen tiedon avulla pyritään ymmärtämään ihmisen yhteiskuntaan kiinnittävää muutosta ja sitä tukevan auttamistyön osaamista (ks. Giorgi 1997; Perttula 2005). Hermeneutiikka on tutkimuksen empiirisenä lähtökohtana analysoitaessa ihmisen olemassaoloa ja sitä reflektiivisesti tulkittaessa (Heidegger 2000, 36–63; Latomaa 2005, 34–38, Perttula 2005, 142). Hermeneutiikan mukaan tutkimus etenee kohti syvempää ilmiön ymmärtämistä. Käsitteiden ja tulkintaprosessin sulkeutumattomuus heijastaa myös eksistentiaalisen fenomenologian perussuhtautumista todellisuuteen. Tutkimuksen ja vaikuttamisen kohde nähdään loppuun asti muuttuvana ja itseään ilmaisevana.

1.2 Tutkimuksen rakenne ja sisältö

Käsite elämänsisällön muutos kuvaa yksilöllistä ja subjektiivisesti määrittyvää elämän muutosta. Elämänsisällön muutos -käsite viittaa tavoitteelliseen muutokseen, jossa subjektiivisesti arvokkaat merkitykset syntyvät yksilöiden elämään. Yhteiskuntaan kiinnittävä elämänsisällön muutos kuvaa henkilön liittymistä erilaisiin elämisen yhteisöihin ja niihin toimintamuotoihin, joissa elämänsisällön muutos todentuu arkisena elämänä.

Tutkimuksessa on kahdeksan lukua, jotka osoittavat tutkimuksen etenemisen aina esiyymmärryksen ja aineistopuheen¹ kuvaamisen kautta aineiston analyysiin ja johtopäätöksiin. Teoreettisessa osassa tarkastellaan sosiaalisen elämän rakentumista ja elämänsisällön yhteiskuntaan kiinnittäviä tekijöitä. Lisäksi tarkastellaan auttamistyön osaamista tuettaessa elämänsisällön muutosta ja siinä tarvittavien merkitysten rakentumista. Nämä luvut osoittavat tutkimuksen kontribuutioita tutkittaessa ihmisen yhteiskuntaan kiinnittävää elämänsisällön muutosta ja siinä oppimista. Teoreettinen tarkastelu päättyy tutkimuskysymysten kuvaamiseen. Ennen tutkimuksen empiiristä osaa selvitetään tutkimuksen fenomenologis-hermeneuttiset lähtökohdat, menetelmävalinnat ja analyysin vaiheet. Lisäksi tarkastellaan tutkijan positiota, tutkimustiedon luotettavuuskysymyksiä ja aineistopuhetta.

Tutkimuksen varsinaiset tulokset esitetään pääluvussa kuusi. Ensimmäistä tutkimuskysymystä varten analysoidaan muutostyypit ja niiden muutosorientaatiot. Ymmärtävää tulkintaa viedään yleisemmälle tasolle ja analysoidaan muutosvaiheita sekä niihin kiinnittäviä merkityksiä. Tulkinnan syventämistä jatketaan tarkastelemalla tavoitteellisuutta muutosvaiheissa. Tavoitteena on, ettei aineiston ääntä kadoteta tutkimuskysymyksiin vastattaessa. Aineiston analyysissä esiin nousseet merkitykset ohjaavat auttamistyön tarkastelua. Tulokset viedään yleiselle tasolle luvussa 8, jossa on tuloksia kokoava kuvaus. Siinä tarkastellaan yleisellä tasolla elämänsisällön tavoitteellista muuttumista ja muutosta yhteiskuntaan kiinnittäjänä. Lisäksi pohditaan tulosten valossa auttamistyön ja

---

¹ Laadullisen tutkimuksen kuvataan puhuvan tutkijalle. On osattava avoimin mielin pysähtyä kiireettömästi sitä kuuntelemaan. Käytännössä aineiston puhe tarkoittaa vaikkapa analyysiyksiköiden ja -luokitusten synnyttämistä aineistosta. Samoin syntyvät tutkimuksen rakennepiirteet. (Esim. Alasuutari 2007, 74–79; LeCompte & Preissle 1993, 253–263; Patton 1990, 390–425.)

ammattikasvatuksen vuoropuhelua yhteiskuntaan kiinnittymisen tukena. Tutkimus päätetään sosiaalista kiinnittymistä rakentavan tuen tarkasteluun.

Tutkimuksen analyysi sisältää tulkintaa ja kuvausta. Käytetyn fenomenologisen metodin mukaisesti tutkimusraportissa on erilaisia tulkinnan ja kuvauksen tasoja sekä abstraktiotason muuttumista tulkinnan kuvauksissa. Tutkimusraportissa kuvauksen ensimmäinen taso analysoi muutostyyppejä ja niiden muutosorientaatioita. Toinen kuvauksen taso analysoi muutosvaiheita ja niihin kiinnittävien merkityksien muuttumista. Tässä tutkimusvaiheessa yksilölliset merkitykset on häivytetty ja niistä puhutaan yleisenä tietona. Kolmas kuvauksen taso analysoi tavoitteellisuutta muutosvaiheissa sekä auttamistyön kautta saatavaa tukea. Tutkimustulosten rakenne muodostaa analyttisesti syvenevän kerronnallisen kuvauksen. Lopuksi otetaan etäisyyttä analyysiin asettamalla tulokset ammattikasvatuksen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen tarkasteluun.

2. LAINRIKKOJA JA YHTEISKUNTAAN KIINNITTYMINEN

Yhteiskunnan kaikilla jäsenillä on omat erityiset merkityksensä virittämässä erilaisia elämänsisältöjä. Farrell, Hayward, Morrison ja Presdee (2004) ovat kiinnostuneet siitä, miten rikoksia tehdään ja merkityksellistetään osana sosiaalista järjestelmää ja kulttuuria. Tätä rikollisuutta tutkivaa suuntaa kutsutaan kulttuuriseksi kriminologiaksi, ja sen analyttinen katse kiinnittyy arkielämään. Rikollinen käyttäytyminen nähdään vuorovaikutteisena. Lainrikkajat, kuten kaikki ihmiset, ovat luovia ja sosiaalista järjestystä tuottavia. Heidän omaksuma maailmankuvansa on läsnä arkea sekä oikeaa ja väärää koskevissa näkemyksissä. Kulttuurinen kriminologia on kiinnostunut myös rikoksiin liittyvistä tunteista, normien rikkomisen karnevalisoitumisesta ja speaktaakkeleista sekä kulttuurisista liittymistä (Schinkel 2004).

Kulttuurista kriminologiaa määrittää myös kiinnostus ihmisten elämää, ihmisten itsensä kertomaa ja median tuottamaa rikollisuutta kuvaavia tarinoita kohtaan. Tarinoiden avulla luodaan mieli tapahtumille. Kulttuuri välittää erilaisia ideologioita ja kuvaa, miten rikollisina pidettyjä ihmisiä kohdellaan yhteiskunnassa. Näin tarinoihin sisältyy kerroksisuutta ja keskenään ristiriitaisiakin todellisuuksia. (Presdee 2004, 281–283.)

Yhteiskunnallisen auttamistyön näkökulmasta lainrikkoisuuden ehkäisemistä voidaan tarkastella myös lainsäädäntötyön avulla² silloin, kun luodaan onnistumisen mahdollisuuksia kaikille yhteiskunnan jäsenille. Yhteiskunnan erityinen tehtävä on tukea vaikeuksissa olevia kansalaisia. Kokemus epäonnistumisesta yhteiskunnan jäsenenä synnyttää jo yhden sukupolvena aikana

---

² Yhteiskunnan reaktiot rikoksiin nähden ovat ajan kuluessa muuttuneet. Vuoden 1743 rikoslaissa lueteltiin kuoleman rangaistukseksi esimerkiksi kolmin- ja nelinkertaiset varkaudet, noituus ja jumalanpilkkä. Rangaistukset toteutettiin mestaamalla tai hirttämällä. (Haapasalo 2008a, 12.)

epäinhimillistä kärsimystä³. Yhteiskunnallisia kysymyksiä ovat esimerkiksi, ovatko auttamistyöhön sisältyvät toiminnot syrjäytymistä vahvistavia vai purkavia ja ovatko sosiaalisesti heikommassa asemassa olevat kansalaisryhmät suurimman syrjäytymisuhkan alla.

Erilaisilla konteksteilla käydään määrittelykamppailuja siitä, mitä pidetään rikoksena tai sosiaalisten normien rikkomisena. Viime vuosina ovat vahvistuneet myös medikaaliset määritelmät erityisesti nuorten ongelmissa. (Schinkel 2004, Pösö 2004, 48–54.) Rikoksentekijöitä on tyypitelty ja rikosuria on tutkittu. Yksi tunnetuimpia rikoksentekijöiden jaottelijoita on Morffitt (2003, 2006). Hänen mukaansa antisosiaalisuus voi ilmetä läpi elämän (life-course persistent) tai vain nuoruudessa (adolecence-limited).

Lainrikkojuuskäsitettä voidaan pitää synonyyminä rikollisuuskäsitteelle. Tässä tutkimuksessa lainrikkojuus määrittää rikollisuutta siten, että sen tuottamat elämänsisällöt merkityksineen ovat ristiriidassa yhteiskunnan määrittämien lakien kanssa. Tällöin lainrikkojuudesta puhuttaessa kuvataan käyttäytymistä, joka on kriminalisoitua.

2.1 Lainrikkojuus

Lainrikkojuus on aina yhteiskunnallinen kysymys ja siihen otetaan kantaa lainsäädännöllä. Kunakin aikakautena lainsäädäntö peilaa yhteiskunnassa vallitsevia arvoja, normeja ja moraalikäsitteitä. Lainrikkojuuden käsitteellä ymmärretään rikollista käyttäytymistä yhteiskunnassa, mikä on kriminalisoitua ja lainrikkoja kohtaa yhteiskunnassa laajaa paheksuntaa tekojensa vuoksi. Lainrikkoja on henkilö, jonka käyttäytymistä ohjaavat merkitykset ovat ristiriidassa yhteiskunnan hyväksymien merkityksien kanssa. (Vrt. Kivivuori 2008; Haapasalo 2008a.)

Useat teoriat kuvaavat rikollisuuden syntyä yhteisö- ja yksilöselitysten avulla. Selitysten välillä on omat jännitteensä ja niille on myös rakennettu vastateorioita.

---

³ Rikollisuuden määrään on vaikea vaikuttaa, mutta sitä on mahdollista vähentää. Sitä voidaan myös lisätä kasvattamalla köyhyyttä ja yhteiskunnan epätasa-arvoa. (Kivivuori 2008, 379.)

Yhtä kattavaa selitystä ei ole. Kriminalisoitua käyttäytymistä voidaan tarkastella eri näkökulmia avaavien teorioiden avulla. (Kivivuori 2008).

Laitinen ja Aromaa (2005) erottavat sosiologisen ja rikoksen legaalisen määritelmän. Heidän mukaansa sosiologinen määrittely on irrallaan lain sisällöstä. Sosiologinen rikos voi olla teko, joka ajasta ja paikasta määrittelemättä on normien vastainen ja paheksuttava. Kivivuori (2008, 16) haastaa rikosselitysten arviointiin uuden tutkimuksen valossa. Hän myös esittää selvityksessään, että kaikkina aikoina kaikissa kulttuureissa väkivalta ja omaisuuden varastaminen ovat paheksuttavia tekoja. Ne kaikki ovat myös lainsäädännön kautta kriminalisoituja tekoja.

Legaalisen määritelmän mukaan rikos määritellään rikoslain vastaiseksi teoksi, jota myös laajasti paheksutaan yhteiskunnassa. Rikos on siten teko tai tekojen sarja, ajatus ei ole rikos. Oikeudenkäynti ja seuraamukset johtuvat teosta, joka määritellään rikokseksi. Konsensusmääritelmään liittyy kaksi rikoksen edellytystä. Actus reus-periaate tarkoittaa, että pelkkä epäsosiaalinen teko ei ole rikos ellei sitä ole kielletty lailla. Mens rea-periaatteen mukaisen teon tehneellä ihmisellä täytyy olla rikollinen aikomus, jotta tekoa pidettäisiin rikoksena. Ilman rikollista aikomustakin teko voi myös olla rikos. Esimerkkinä voisi olla hengen pelastamiseen liittyvä laiminlyöntirikos. (Haapasalo 2008a, 19–20.)

Tarkasteltaessa rikosalttiuden selitysten ydintä voi huomata, että ne eivät sulje toisiaan pois vaan täydentävät toisiaan. Evoluutiokriminologian mukaan rikosalttiuden taustalla ovat käyttäytymisstrategiat, jotka evoluutioympäristöissä periytyvät jälkipolvelle. Valikoitumisnäkökulma puolestaan korostaa rikosuran sosiaalista luonnetta vuorovaikutuksena. Paineteorian mukaan rikosmotivaatio selittyy sillä, että yksilö pyrkii vaurauteen, ja rakenteelliset sekä taloudelliset tilanteet eivät mahdollista tavoitetta. Kontrolliteoria kuvaa yksilön irroittautumista sosiaalisista suhteista, mikä tekee siten rikoskäyttäytymisen mahdolliseksi. Tällöin henkilöt hakeutuvat myös tilanteisiin, joissa sosiaalinen kontrolli on vähäistä. Oppimisteorian mukaan rikollisuutta selittää rikoksen tekotapojen ja rikollisuutta puolustavien selittelyjen oppimisprosessit. Muiden henkilöiden torjunta ja rikolliseksi määrittely itseään toteuttavana ennusteena ovat leimaamisteorian kuvaaman sosiaalisen kontrollin tuottamia rikosalttiuden selityksiä. Ongelmien ratkaiseminen ja vääryyksien korjaaminen ovat konfliktiteorian mukaan

rikosalttiuden selityksiä. Rutiinotoimintojen teorian mukaan rikoskäyttäytymisestä on tullut osa normaalia elämää ja siihen uppoutuminen tuottaa uusia rikoksia tilaisuuden tullen. (Kivivuori 2008.)

Yksilöalttiutta korostava valikoitumisnäkökulma ja sosiaalisen reaktion suunnasta rikollista käyttäytymistä tarkasteleva leimaamisteoria ovat yllättävän lähellä toisiaan. Kivivuoren mukaan voidaan todeta, että evoluutioteorian käyttäytymisstrategiat ja valikoitumisnäkökulman yksilötaipumukset kohtaavat siinä, että yksilö hakeutuu tai päätyy tilanteisiin, joissa sosiaaliset syyprosessit pääsevät voimistumaan. (Kivivuori 2008, 363–364, ks. myös Natsuaki, Xiaoja & Wenk 2008, 441.)

Rikollisuutta on tutkittu myös psykologisten selitysmallien avulla. Niistä psykoanalyttinen teoria korostaa varhaisten kokemusten näkymistä lapsuudessa ja että tiedostamaton heijastaa ihmisen ajatteluun, tunteisiin ja toimintaan. Kiintymyssuhdeteoria pyrkii osoittamaan, että lapsuuden kiintymyssuhdetta seuraa tietyn tyyppinen reagointi aikuisiän läheisissä suhteissa. Piirreteoreettinen lähestymistapa hakee selitykseksi ihmisen erilaisia persoonallisuuden piirteitä, joihin liittyy esimerkiksi riskejä sisältävä elämyshaluisuus. Kehityspsykologinen teoria kuvaa rikollisuuden syntymistä kehityspolkuna. Tällöin on kuvattu vanhempien epätarkoituksenmukaisia kasvatuskäytäntöjä ja keskinäisiä ristiriitoja, isä- tai äitihahmon jatkuvaa vaihtumista, monilapsisuutta ja köyhyyttä. Rikollisuuden biososiaaliset teoriat ovat tutkineet periytyvyyttä, psykofysiologisia ja neuropsykologisia tekijöitä. Rikollisuutta on tutkittu myös traumojen syntymisen seurauksena. Rikollisuuden traumamalli kuvaa lapsen huonoa kohtelua, ja se on selittävänä tekijänä aikuisiän epäsosiaalisuudelle ja rikolliselle käyttäytymiselle. (Haapasalo 2008a, 28–42.) Näihin yksittäisiin teorioihin pitäytyvällä tutkimuksella ei ole riittävästi tietoa yksiselitteisesti ennustaa epäsosiaalista käyttäytymistä.

Epäsosiaalisuutta tutkittaessa on korostettu perheen kasvatuskäytäntöjen merkitystä. Väkivaltaiset kurinpitotoimet, hyljeksivä kohtelu ja valvonnan puute voivat ennustaa myöhempää epäsosiaalisuutta. Vanhempien keskinäiset ristiriidat ja erimielisyydet kasvatuksesta voivat myös vaikuttaa lapsen kielteiseen kehitykseen. Samoin vanhempien omat sosiaaliset ongelmat saattavat ennustaa lapsen myöhempää epäsosiaalisuutta. Lisäksi perheen rakenteellisilla tekijöillä ja lapsen

kaveripiirillä voi olla epäsosiaalista käyttäytymistä vahvistava vaikutus. (Haapasalo 2008b, 40; Mendes & Moslehuddin 2009, 51–52, Sabetes 2008, 406–407.) Eri tutkimusten kuvauksiin voidaan liittää toteamus, että näistä perheistä puuttuvat yhdessä elämisen ja toimimisen arjen käytännöt. Näiden perheiden arki ei myöskään sisällä perheenjäsenten kunnioitusta ja arvostusta siinä määrin kuin yhdessä elämisen toimiva arki edellyttää. Voidaan myös tehdä se johtopäätös, että lainrikkojataustaisten henkilöiden arjen sisällöt eivät ole olleet riittävän merkityksellisiä kiinnittääkseen jäsenensä yhteisöllisiin elämänsisältöihin. Elämänsisällöt nousevat kodin ulkopuolelta, ja silloin merkitykselliseksi vahvistuvat ympäristöjen elämänsisällöt.

2.2 Yhteiskuntaan kiinnittyminen

Yhteiskuntaan kiinnittymistä on kuvattu inkluusion (inclusion) käsitteellä. Sosiaalisella inkluusiolla viitataan yhteiskunnalliseen yhteisyyteen ja siihen liittyviin ristiriitoihin. Sitä kuvataan moninaisilla yhteiskunnallisilla, kulttuurisilla ja sosiaalisilla prosesseilla, joiden avulla yksilö liittyy yhteiskunnan sosiaalisiin verkostoihin ja niiden arvoihin. (Hyväri 2001, 73.) Toisaalta kysytään, onko täysin yhteiskunnan ulkopuolella olemisen edes mahdollista nykyisessä yhteiskunnassa (Helne 2002, 172–176). Vaikka yhteiskunnan monikerroksisuus ja moniäänisyys problematisoi yhteiskuntaan kiinnittymistä, kukaan ei voi kieltää pyrkimyksiä tukea kaikkien yhteiskunnan jäsenten kiinnittymistä. Yhteiskuntaan kiinnittymiseen sisältyvät esimerkiksi koulutus ja työtehtävät samoin kuin myös yksilöelämää tukeva perhe ja sosiaalinen verkosto.

Jokainen yhteiskunta yhteisöineen kehittää itseään ylläpitäviä menettelytapoja, joiden avulla turvataan riittävä symmetria objektiivisen ja subjektiivisen todellisuuden välille. Jokainen kansalainen rakentaa omaa todellisuuttaan ja toimijuuttaan yhteiskunnassa. Berger ja Luckmann (2009) esittävät, että tietoinen minä rakentuu subjektiivisen todellisuuden puolustusstrategioiden varassa. Hyvissä olosuhteissa subjektiivinen todellisuus kiinnittyy yhteiskunnallisesti määriteltyyn objektiiviseen todellisuuteen. (Berger & Luckmann 2009, 166–167.)

Sosiaalisen elämän merkitys on suuri kasvettaessa yhteiskunnan jäsenyyteen. Hämäläinen (1998) kuvaa yhteiskunnan moderneja muutoksia. Niiden on todettu rikkovan sosiaalisia rakenteita ja aiheuttavan kiinnittymättömyyttä elämisen laatua ja hallintaa ylläpitäviin yhteiskunnan toimintajärjestelmiin ja yhteisöihin. Yhteiskunnan jäsen voi syrjäytyä eriasteisesti tai eri elämänalueilla kuten työssä, vapaa-ajan harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa, edunvalvonnassa ja ihmissuhteissa. (Emt. 1998, 7.) Syrjäytyneisyys näkyy omanarvontunnon menettämisenä, päämäärättömyytenä ja vieraantumisenä sekä kykenemättömyytenä tarkoituksenmukaiseen sosiaaliseen toimintaan (Böhnisch 1997, 36–60). Syrjäytymispuheessa on painopiste usein ihmisten ominaisuuksissa, jolloin unohdetaan yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti syrjäyttävät mekanismit (Kulmala 2006, 82).

Sosiaalinen elämä kiinnittyy paikalliseen kulttuuriin. Paikallisen kulttuurin sovinnaisuussäännöstö syntyy sen jäsenten elämänsisällöistä ja siihen liittyvistä vuorovaikutuksista. Yhteisönsä tavat sisäistettyään yksilö voi tavoitella hyväksyntää ja arvostusta. Ihmisen olennaisin motiivi on tulla paikallisen yhteisön hyväksymäksi ja kunnioitettavaksi sekä välttää halveksuntaa. Ihminen elää kielen ja puheen määrittelemässä ympäristössä. Mielen sisäisiä tapahtumia ei voida erottaa yhteisöllisestä diskurssista. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 75–76.)

Yhteiskuntaan kiinnittymistä voidaan tarkastella myös ihmisen elämänkulun näkökulmasta. Voidaan arvioida, että yhteiskunta on suhteessa jäseniinsä koko elämänkulun ajan. Berger ja Luckmann (2009) kuvaavat ihmisen elämänkulkuun vaikuttamista primaari- ja sekundaarisosialisaationa. Primaarisosialisaatio on yksilön ensimmäinen, lapsuudessa tapahtuva sosialisaatio. Sekundaarisosialisaatiota ovat kaikki sitä seuraavat tapahtumasarjat, jotka pyrkivät sosiaalistamaan häntä. Ihmiset elävät ja samaistuvat jatkuvasti toisiinsa yhteisessä maailmassa. Sosialisaation sisäistämistä kutsutaan yksilön kehitysprosessiksi. Se voidaan määritellä yksilön kokonaisvaltaiseksi ja johdonmukaiseksi kiinnittymiseksi yhteiskuntaan. (Emt. 2009, 148–149.)

Sosiaalisen elämän näkökulmasta kontekstien rakentuminen mahdollistaa sosiaalisten yhteisöjen rakentumisen ja niiden suojelemisen (vrt. Tanskanen 2005, 39–41; Vilka 2005, 135). Helkama, Myllyniemi ja Liebkind (1998) tekevät eron

matala- ja korkeakontekstisten tilojen välillä. Matalakontekstisessä tilassa viestintä on järjestettyä, ja se tapahtuu muun kuin viestinsaaajan ehdoilla ja kielellä. Korkeakontekstisessä tilassa viestintä on jatkuvaa ja vastavuoroista. Se ei myöskään sulje ketään tilassa olevaa ulkopuolelleen. Itseensä kiinnittävä sosiokulttuurinen konteksti on monitoimijainen eikä sulje ketään vuoropuhelun ulkopuolelle. Sellainen konteksti ottaa mukaansa toimijat, asiat ja tapahtumat sekä niitä jäsentävän ajattelun ja traditiot. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998.) Myös fenomenologisen lähestymistavan mukaan todellisuus näyttäytyy monimerkityksellisenä (Vilkkä 2005, 135).

Modernisaatiota ja globalisaatiota sekä yhteiskunnallista osallisuutta koskeva keskustelu on vaatinut vahvasti yhteiskunnan sosiaalista yhteisyyttä analysoivaa keskustelua (esim. Beck 1992, 1994; Habermas 1994, 55–61; Jokinen 2008, Giddens 1992, 70; Giddens 1994, 4–7, Välimaa 2008). Tavoite on ollut selkeyttää sekä yhteiskunnan julkisen vastuun alueita että yksittäisten kansalaisten vastuita. Yhteiskunta on moniulotteinen rakennelma, jossa yksityiset kansalaiset, valtio, kulttuuri, uskonto ja talous hakevat suhdetta toisiinsa. Näiden tekijöiden varassa on rakentunut aikanaan myös hyvinvointiyhteiskunta, jolta on saatu tukea marginaaleissa eletessä.

Jatkuvaa ja vastavuoroista viestintää pidetään yllä erilaisissa sosiaalisen tuen yhteisöissä. Tällaisia sosiaalista elämää ylläpitäviä ryhmiä ovat vertaisryhmät. Oma-apuryhmistä (self help group) on tullut vertaisryhmiä, ja niistä voidaan puhua paikkoina, joissa tapahtuu arkista auttamista ja kohtaamista. Niissä tavoite on auttaa henkilöitä, jotka elävät kriisiytyneessä elämäntilanteessa ja jotka siitä syystä tarvitsevat toisten auttamista ja tukemista vastavuoroisten suhteiden avulla. (Hyväri 2001, 215; Nylund 1997, 195.) Vertaisryhmien tutkimusta on ollut 2000-luvulla ympäri maailmaa lisääntyvässä määrin⁴. Taustalla on yhteisöjen hajoaminen ja ihmisten monet ongelmat. Esimerkiksi työttömyys, ylivelkaantuminen, maahanmuuttajuus, päihderiippuvuus ja psyykkiset ongelmat ovat olleet vertaisryhmien tutkimusten kohteena 1990-luvulta lähtien Pohjoismaissa (Hyväri 2001; Kalrsson 2002; Nylund 1997). Etelä-Amerikassa ja Yhdysvalloissa etniset

---

⁴ Vertaisryhmätutkimusta on tehty sosiaalityössä, psykologiassa, sosiologiassa, psykiatriassa. Vertaisryhmien arvostettuja tutkijoita ovat Thomasina Borkman, Alfred Katz, Edvard Madara, Frank Riesman. (Nylund 1997.)

ryhmät ovat synnyttäneet omia vertaisryhmiä (Carpinello 1995). Sosiaalista elämää tukevien vertaisryhmien tutkimuksissa korostuu kokemustieto (experiential knowledge). Perttula (2005) korostaakin, että tutkijan on ymmärrettävä, mitä hän itse ymmärtää kokemuksella ja sen pohjalta pystyykö hän tutkimaan aihetta.

Syrjäytymistutkimus on muuttunut viime vuosina osallisuustutkimukseksi. Osallisuustutkimus paikantuu sosiaalityöhön ja niin sanottuun nuoriso- ja kuntatutkimukseen. Osallisuustutkimuksella on kolme erilaista näkökulmaa ja kohdentumista. Sosiaalityön osallisuustutkimus kohdistuu ensiksikin kohtaamisiin erilaisissa instituutioissa, joissa kohdataan asiakkaita. (Raitakari 2003, 2008; Jokinen 2008; Välimaa 2008.) Toinen tutkimuskohde on kansalaisten keskinäinen kohtaaminen ja arjen yhteisöt (Korkiamäki 2008, Kuparinen 2008). Kolmas tutkimusalue on osallisuuden muodostuminen institutionaalisissa yhteisöissä (Katter 2008; Raitakari 2008). Tässä tutkimuksessa auttamistyön osaamisen haasteet kohdistuvat näille kolmelle tutkimusalueelle. Tutkimus kohdistuu ennen kaikkea elämänsisällön muutokseen ja sen tukemiseen arjen yhteisöissä.

3. ELÄMÄNSISÄLLÖN RAKENTUMINEN

Tutkimuskontekstina on ihmisen sosiaalinen elämä arjen yhteisöissä ja niissä elämänsisältöjen narratiivinen rakentuminen⁵ (Bruner 1996; Cavarero 2000; Pulkkinen 2000; Tähkä 1996). Narratiivisilla ajattelumalleilla organisoidaan elämää uudelleen ja annetaan merkityksiä inhimilliselle kokemukselle sekä ohjataan ongelman ratkaisua (Bruner 1986; Bruner 1996). Sosiaalinen elämä rakentuu sosiaalisesti määrittäneestä toiminnasta, jota lukuisat tutkijat ovat tarkastelleet. Heistä Parsons on jo vuonna 1937 kuvannut toiminnan tutkimuksen strategisia lähtökohtia ja todennut, että toiminnan tutkimus sisältää aina toimijan eli teon tekijän. Toimijalla on aina nykytilanteessa päämäärä, johon hän pyrkii. Toiminnan ulkoisia ehtoja hän ei pysty kontrolloimaan, mutta omaa toimintatapaansa kyllä. Toimijalla on käytössään ainakin yksi päämäärähakuinen valintaperiaate.

Yksi avainkysymys on, ohjaako sosiaalinen järjestelmä tietoisin minän toimintaa. Harrén ja Secordin (1972) mukaan ihminen on aktiivisesti, tarkoituksellisesti ja tietoisesti toimintaansa ohjaava. Ihminen tarkkailee ja pohtii omaa toimintaansa ja vuorovaikutuksessa syntyviä näkökulmia. Harré ja Secord korostavat, että ihminen kykenee kuvaamaan omaa toimintaansa ja sen oikeutusta. Tämän vuoksi on tarpeellista ymmärtää tutkittavien subjektiivista merkityks maailmaa. Meadin (1952) tavoin Harré katsoo, että minän olemus syntyy ulkoapäin. Rauste-von Wright näkee, että ihmisen toimintamallit ovat ulkoisen säätelyn ja sisäisen toiminnan tulosta: sosiaaliset tilanteet kytkeytyvät ihmisen elämäntavan muutokseen (Rauste-von Wright 1991, 11). Ruohotien (2000a) mielestä minä-identiteetin ja sosiaalisen vuorovaikutuksen välillä on tiivis suhde. Hän katsoo identiteetin olevan sosiaalinen tuote. Käsitys minästä syntyy vuorovaikutuksessa toistemme kanssa, jolloin erilaiset tilanteet ja niiden

---

⁵ Temporaalinen identiteetti artikuloituu narraatiossa, ja Brunerin (1996) mukaan siinä on havaittavissa yhteisöllinen luonne. Minuus ei ole koskaan yksityinen kuvitelma; toiset ihmiset liittyvät aina identiteetin rakentamiseen. (Bruner 1996, 37–38; ks. myös Cavarero 2000; Pulkkinen 2000; Huttunen, Heikkinen & Syrjäjä 2002.)

vaatimukset sekä niissä havaitut mahdollisuudet synnyttävät erilaisia minäkäsityksiä. (Emt. 2000a, 231.) Harré perustaa analyysinsä yksilöistä yhteisöissä sosiaalisten episodien analyysiin (1993, 56–57). Merkitykset syntyvät yksilöiden välisenä ilmiönä, ei vain yksilön sisäisenä tuotoksena. Ihminen on tarkoituksellinen toimija yhteisöissä.

Elämän sosiaalisessa ulottuvuudessa minää ja sen ohjausta voidaan tarkastella inter- ja intrapersonallisilla älykkyyskäsitteillä. Nykyisin nähdään, että intrapersonallisella älykkyydellä on elintärkeä rooli ihmisen elämänsä päätöksissä. Nopeasti muuttuvassa maailmassa on tärkeää omata tarkka ja joustava ymmärrys omista haluista, tarpeista, huolista ja optimaalisesta tavasta oppia (Gardner 1999). Intrapersonallinen älykkyys käsitteenä on vahvistunut tunneälyn tutkimisen myötä (Hedlund & Sternberg 2000, 138). Interpersoonallista älykkyyttä tarvitaan jokapäiväisen elämisen toiminnoissa (emt. 2000, 43).

Ihmisen on helpompi ratkaista ongelmiaan aiemmin opittujen ratkaisumallien avulla kuin luoda uusia tilanteeseen sopivia ratkaisumalleja (ks. Ruohotie, Nokelainen & Korpelainen 2008, 7). Gresham ja Elliott (1990) ovat tutkineet sosiaalisia taitoja. He näkevät tunteiden tunnistamisen ja hallinnan tärkeänä sosiaalisten taitojen rakentumisessa. He ovat itsehallintaa tutkiessaan selvittäneet muun muassa maltin säilymistä eri tilanteissa ja toisten hyväksymistä. Gresham ja Elliott ovat havainneet, että kouluikäisillä itsekontrollia on joko liian paljon tai liian vähän, mikä näkyy masentuneisuutena tai ahdistuneisuutena. Ylikontrollin ollessa kyseessä henkilön tarkkaavaisuus on korostetusti suuntautunut itsensä tarkkailemiseen. Näin kumpuaville ongelmille on ominaista ajatusvääritykset, jotka näkyvät sosiaalisissa tilanteissa.

Sosiaalisesti rakentuva toiminta tapahtuu aina tilassa, jossa elämää ohjaavat merkitykset rakentuvat. Toiminnalliset tilat sisältävät monia merkityksiä ja monia toimijoita. Vuorovaikutuksessa sisäistetään aikaisemmin syntyneitä merkityksiä ja luodaan uusia (ks. Juvakka 2000, 117). Toimija rakentaa elämänsä sisällöllisiä kokonaisuuksia, joihin liittyy eri elämänvaiheiden kulttuurisia ja sosiaalisia merkityksiä. Todellisuus merkityksellistyy, kun se tulee osaksi ihmisen elämismailmaa (Perttula 2005, 119).

3.1 Ihmisen muutoskyky ja ihmiskäsitys

Elämänsä aikana ihminen joutuu läpikäymään monia sosiaalista elämää koskevia muutoksia. Sosiaalinen elämä muuttuu ja siihen kiinnittyvät merkitykset ohjaavat elämän rakentumista. Käsitys ihmisen olemuksesta on ratkaiseva sosiaalisen elämän määrittelyssä. Rauhalan pyrkimyksenä on ollut analysoida elämää ja ihmisenä olemista (Rauhala 1981, 69). Hänen mukaansa yksilöllinen elämäntilanne yksilöityy elämän kuluessa yhä enemmän, kun ihminen tekee tajunnallisia valintoja (Rauhala 1995, 108). Rauhala on vienyt eteenpäin Husserlin kokemuksen kokonaisrakenteen analyysiä ja Heideggerin olemassaolon analyysiä. Hän erittelee Husserlin fenomenologiaa ja Heideggerin eksistenssianalyysiä lisäämällä Husserlin tajunnan analyysiin Heideggerin ihmisen eksistenssin analyysin. Ihmisenä oleminen todentuu elämäntilanteessa fyysisesti ja tajunnallisesti. Voidaan kysyä, mistä tajunnan osasta merkityksenannot saavat sisältönsä. (Latomaa 2005, 48.)

Rauhalan (1989) mukaan ihmisen eläminen rakentuu kolmiulotteisessa kontekstissa. Ihminen joutuu tarkastelemaan tavoitteitaan menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden näkökulmista. (Ks. myös Perttula 2005, 116–119.) Ihmisen persoonallista olemassaoloa kuvaa hänen minäkuvansa. Sen voidaan todeta olevan persoonallisesti hyväksytyyn elämäkerran tuotosta. Ruohotien (1993) mukaan arvostukset merkitsevät paljon minäkuvan muodostumisessa. Minäkuvan eri puolet kokoavat, ohjaavat ja valvovat persoonallisuutta, ja niiden muutokset edellyttävät informaation prosessointia. (Emt. 1993, 7.) Se puolestaan merkityksellistää uudelleen asioita ja niiden suhdetta itseän.

Rauhala (1989) kuvaa holistista ihmiskäsitystä. Hän näkee ihmisen orgaanisena, tajunnallisena⁶ ja situationaalisena. Orgaanisuus ilmenee ennen kaikkea kehollisuutena, johon lasketaan kuuluvan myös ympäristö tilakokemuksineen. Tajunta on taas maailman organisoitumista ja sen ymmärtämistä merkityssuhteiden avulla. Situationaalisuus on yksilöllisten olosuhteiden valikoituma. Nämä kolme ulottuvuutta muodostavat yksilön elämissä maailman. Yksityisen ihmisen

---

⁶ Perttula (2005) ”Välinpitämättömyyteen ihmisen kokonaisuutta kohtaan ei ole varaa”, koska on tunnettava tajunnallisuuden erityisyys ihmisen kokonaisuudessa. Se on tietoteoreettinen tehtävä. Jos jätetään koetun maailman sisällöllinen suhdetodellisuus tutkimatta tai edetään muun todellisuuden ehdoilla, kuva ihmisestä jää vajaaksi. (Perttula 2005, 133–136.)

subjektiivinen todellisuus on sellainen, jollaisena hän sen itse kokee. Se voi poiketa siitä todellisuudesta, jolla on sosiaalinen hyväksyntä.

Rauhalan (1991) mukaan ihmiskäsityksessä ovat keskeisesti esillä kokemukset ja merkitykset tulkintoineen sekä ymmärtäminen ja konstruktiot⁷. Ihminen nähdään ainutkertaisena yksilönä ja oman elämänsä suhteiden vankina. Hänen voi olla vaikea poiketa jo muodostuneista ajatustottumuksistaan. Ihmisen oman maailmankuvan merkityssuhteiden tiedostaminen ja tunteminen on Rauhalan mukaan olennaista, koska kasvaminen ja kehittyminen tapahtuvat merkityssuhteiden avulla. (Emt. 1991, 50–53.)

Edellä kuvattu osoittaa, että ihmisen on pyrittävä tuntemaan elämänsä merkityssuhteet ja vaikuttamaan niihin tiedostamisprosessiensa kautta. Mezirowin (1995) mukaan yksilön tulisi itse organisoida aktiivista maailmankuvan muodostumista ja merkitysperspektiivin muutosta. Samoin Giddens (1991) näkee, että yhteiskunnassa ihmiset eivät ole vain osa yhteisöä ja eivät määrittele identiteettiään sen kautta. Myöhäismodernissa ajassa ihmisestä tulee yksilö. Ihminen itse vastaa valinnoillaan, mikä hän on ollut, on tai tulee olemaan.

Modernissa yhteiskunnassa ihmisestä tulee reflektiivisesti⁸ organisoitunut. (Giddens 1991, 51.) Elämän muutokset on kytketty siten merkityksien muutokseen ja päinvastoin (Perttula 2005, 147). Ihmisen aika ja kokemukset ajasta ovat subjektiivisia mutta myös sosiaalisia (Hakamäki 2003, 90).

Toimintateoreettisen näkemyksen mukaan ihmisen toimintaa ohjaa intentionaalisuus. Ihminen pyrkii löytämään ja antamaan omalle toiminnalleen aina merkityksen. Se on suhteessa yhteisiin ja intersubjektiivisesti jaettuihin merkityksiin. Yksilö muodostaa näin tavoitteita toiminnalleen sosiaalisessa

---

⁷ Perttulan hermeneuttinen tulkinta omaksuu lähinnä ontologisen ajattelun. Tämän fenomenologisesti painottuneen tulkinnan mukaan tavoitteena on mahdollisimman välittömän, enemmän tai vähemmän reflektioimattoman kokemuksen tutkimus. Empiirisesti tämä tarkoittaa ilmauksen taustalla olevan tietoisien kokemuksen rekonstruktiota. Perttula nimittää tähän liittyvää metodista asennetta deskriptiivisyyteen pyrkiväksi. (Latomaa 2005, 48–49.)

⁸ Saastamoisen mukaan refleksiivisyydellä tarkoitetaan elämänasennetta, jossa tiedostetaan se, että erilaiset riskit elämässä ovat tulleet olemassaolomme ontologiseksi perustaksi. Nykyajan ihmiseen liittyy refleksiivisyyden vaatimus, jotta hän selviää niistä riskeistä, joita elämä tuo eteen joka tapauksessa. (Saastamoinen 2006, 143.)

kontekstissa. Edellä kuvattua tukee Franklin (1984) holistinen ihmiskäsitys. Perustarpeisiin kuuluu tarve kokea elämä mielekkäänä. Tällainen kokemus edellyttää suhdetta johonkin itsensä ulkopuolella olevaan, jolloin oma paikka ja tehtävä maailmassa hahmottuvat. Pyrkimys tehdä toisin on mahdollista silloin, kun se tuntuu sopivalta ja todelliselta. (Ronkainen 1999, 51; Silvonen 1988, 103–104.) Minuutemme on muuntuva jatkumo menneisyydestä nykyhetken kautta tulevaisuuteen (Saastamoinen 2006, 146). Kaipion mukaan kokemusten tulkinnessa yksilön todellisuus- ja minäkäsitys yhdistyvät (Kaipio 1995, 88).

Eläessään jokainen ihminen kantaa itsessään persoonallista identiteettiä. Se on muodostunut elämänkulun eri vaiheissa. Harrén (1983) mukaan oman paikan löytäminen maailmassa tapahtuu kahta tietä. On löydettävä sosiaalinen identiteetti, joka kuvaa asemaa sosiaalisessa järjestyksessä. Sen ohella on pyrittävä säilyttämään persoonallinen identiteetti elämäkerrallisesti syntyneiden ja ainutkertaisuutta kuvaavien merkityksien avulla. On tärkeää huomata, että tämä prosessi edellyttää luovuutta. Silloin ihminen rakentaa sosiaalista identiteettiään persoonallisten näkemystensä avulla. Tässä prosessissa identiteetti voidaan nähdä muuttuvana ja vuorovaikutuksessa rakentuvana sosiaalisena tapahtumana (Mead 1952, 135, 225–226; Hänninen 1999, 60). Tällöin ihminen pyrkii tiedolliseen dialogiin. Tapahtuma tuo dialogin osapuolten välille jotain sellaista, mitä persoonat keskustelijoina eivät voi löytää yksin (Hakamäki 2003, 161).

Hyvää elämää koskevat moraaliset ohjeet ja säännöt sisäistyvät siten, että ne ovat metaforisessa suhteessa yksilön omien kokemusten kanssa. Tässä prosessissa ne muuntuvat yksilölliseen kontekstiin sopiviksi ja niistä tulee osa yksilön identiteetin kokemusta. Tämän prosessin jälkeen yksilö kokee olevansa sekä sosiaalisesti että persoonallisesti läsnä omassa elämässään. Tällöin hän joutuu myös arvioitavaksi. Vaikka persoonallinen identiteetti kuvaa määrätyllä tavalla omaa kokemusta siitä, kuka ja millainen olen, on persoonallisen identiteetin rakentumisessa koko ajan mukana myös muita käsityksineen. (Gubrium & Holstein 2001, 10; Helne 2002.)

3.2 Elämisen sosiaalinen luonne

Kiinnittyessään yhteisöihin ihminen rakentaa elämäänsä sosiaalisesti. Vuorovaikutussuhteet elämässä ohjaavat arjen toimintoja ja antavat niille yksilökohtaisia merkityksiä sekä uusivat vanhoja merkityksiä. Berger ja Luckmann (2009) kuvaavat jokapäiväisen elämän todellisuuden ylläpitävän itseään rutiineja hyödyntäen. Vuorovaikutus elävöittää jatkuvasti jokapäiväisen elämän todellisuutta. Samassa prosessissa ihminen sisäistää todellisuutta ja ylläpitää sen hyväksymiä toimintatapoja. Bergerin ja Luckmannin mukaan on hyödyllistä erottaa kaksi todellisuuden ylläpitämisen tyyppiä toisistaan: rutiiniylläpito ja kriisiylläpito. Rutiiniylläpito kuuluu jokapäiväiseen elämään ja kriisiylläpito toimii erityistilanteissa. Merkitykselliset toiset ihmiset vahvistavat todellisuuden rakentumisen elementtejä ja identiteettiä. Jotta ihminen voi uskoa olevansa se, jona hän itseään pitää, hänen identiteettinsä tarvitsee sekä epäsuoraa että suoraa, tunnepohjaista vahvistamista. (Berger & Luckmann 2009, 170–171.)

Elämän sosiaalinen luonne ottaa jatkuvasti kantaa yhteiskunnan monimutkaisiin ja elämään vaikuttaviin ohjaustapoihin, joista voi syntyä yksilön omia ohjauskeinoja. Ihmisen mielellä on monia tapoja toimia kompleksisten kontrollisysteemien kanssa. Myös mielen kontrollisysteemit ovat eräänlaisia poliisivaikuttajia, jotka säätelevät oikeanlaista informaatiota, faktoja ja toimintaan vaikuttavia yksityiskohtia. Kussakin yhteiskunnassa sosiaalinen todellisuus muoaa olemassaoloaan jatkuvasti. Yhteiskunta ei välttämättä vaikuta voimakkaasti yksilöiden toimintaan, vaan vaikutus saattaa syntyä pehmeillä rakenteilla. Kieli ja puhe ovat silloin vaikuttajina. Sosiaalisessa todellisuudessaan ihminen ottaa vastaan informaatiota koko ajan ja vertailee sen käytettävyyttä. (Harré, Clarke & De Carlo 1985, 39.)

Myös emootioiden kokeminen ja tutkiminen tapahtuu sosiaalisessa ja yhteisöllisessä maailmassa. Harré, Clarke ja De Carlo (1985) toteavat, että emootioiden tutkiminen avaa mahdollisuuden huomata, kuinka eri kulttuurit vaikuttavat eri tavoin ihmisen elämään. Joissakin kulttuureissa kulttuurinen sateenvarjo suodattaa kaikkea paikallista toimintaa. Samoin tietyt tunnekokemukset tulevat ymmärrettävämmiksi kuin toiset. Kulttuurinen näkemys toimii oppaana myös siinä maailmassa, jossa persoonalliset ja yksilölliset aktiviteetit sisältävät

sosiaalisten ja yhteisöllisten kokemusten emootioita ja niiden tulkintaa. (Harré ym. 1985, 130.) Yhteiskunnalliseen toimintaan kietoutuu näkemys, että ihmisen toimintamahdollisuudet määrittyvät hänen positiostaan yhteisössään. Toimijuus on ihmisyyttä, ei vain subjektiivisuutta kuvaava aspekti. Yhteiskunnan ehdot voi realisoida. Ehdot voidaan ottaa annettuina, niitä vastaan voidaan kapinoida, niitä voidaan muokata ja tulkita uudelleen tai jättää ne kokonaan huomiotta. (Ronkainen 1999, 51; Silvonen 1988, 103 -104.)

Cranach ja Harré (1985) tutkivat näkyvää käyttäytymistä, kognitioita ja sosiaalisia merkityksiä. He näkevät sosiaalisten merkityksien vaikuttavan kognitioihin sosiaalisena kontrollina. (Cranach 1982, 49.) Sosiaalinen konstruktionismi tarjoaa näkökulman tarkastella ilmiöitä, tapahtumia, toimintaa ja todellisuutta sosiaalisesti rakentuneena (Burr 1997; Berger & Luckmann 2009). Toimintojen systemaattinen havainnointi nostaa esiin kokemusten sosiaalisen merkityksen ja niiden yksilölliset merkitykset eri konteksteissa. Yksilölliset merkitykset kiinnittyvät yksilön elämään ja yhteisöihin sekä laajemman yhteiskunnan sosiaaliseen todellisuuteen. Sosiaalisen todellisuuden sosiokulttuuriset kriteerit ohjaavat merkitysten suhdetta toisiinsa.

Ihmisen voimavarojen vapauttamiseen liittyy kokemuksesta oppiminen. Ensimmäinen haaste on muutokseen lähteminen. Ruohotie (1997) näkee haasteena itsensä kohtaamisen turvallisessa ympäristössä ja lähtemisen tuskalliseenkin luopumiseen uudistavassa oppimisessa. Tässä prosessissa on katsottava kriittisesti oman toiminnan sisältöjä, prosesseja ja perusteluja. Lisäksi on huomioitava itsereflektion ja kriittisen ajattelun kulttuurinen erityisluonne ja voima (Hanson 1996, 105). Ihmisen elämänsisällön muutosta voidaan tarkastella oppimisen ja kehittymisen näkökulmista. Elämässä kehittyminen edellyttää kokemuksesta oppimista, jolloin tunteiden, tahdon ja ajattelun reflektio ovat työkaluja tarkasteltaessa koettua. Kokemus on voimavara, joka synnyttää uusia merkityksiä ja poistaa vanhoiksi käyneitä merkityksettöminä.

Mezirow on esittänyt, että tietyt sosiokulttuuriset tekijät jossakin historiallisessa ajankohdassa saattavat estää tai edistää kriittistä reflektiota ja rationaalista diskurssia (Mezirow 1996, 169). Ihminen kokee jo silloin olevansa muutoksen tarpeessa, kun hän on valmis katsomaan oman toimintansa sisältöjä, prosesseja ja perusteluja.

Tässä tilanteessa hän hyötyy myös tuesta. Kun pyritään tietoisesti hyötymään kokemuksista, kokemusten reflektointi on välttämätön prosessi. Mezirowin mukaan ihminen uudistaa toimintaansa prosessina, jossa hän kriittisesti arvioi pyrkimyksiään tulkita jokin kokemus ja määrittää sen merkityksen (Mezirow 1991, 104). Muutostutkimuksessa sisältö, prosessit ja perustelut ovat tutkimuskohteena. Tavoite on löytää osaamista, joka hyödyntää omaa ja toisten kokemuksia. Freiren (1973) sosiaalista muutosta edistävä teoria painottaa vuorovaikutusta. Hänen mukaansa dialogi on menetelmä, jonka avulla voidaan kasvaa yhteisyyteen ja lisätä tietoisuutta.

Uusien merkitysten rakentaminen on tiedon uudelleen strukturointia. Chi (1992) erottaa toisistaan tuotokset ja käsitteellisen muutoksen prosessit. Muutos tuottaa mekanismeja, joiden avulla oppijan aiempi tietämys muuttuu. Käsitteellisiä tuotoksia voivat olla käsitteiden uudistuminen tai uudelleen arviointi, teorian tai viitekehyksen muuttuminen tai aiemman tiedon radikaali uudelleen strukturointi. Uudistavan oppimisen teoria kuvaa dialogia korostavaa oppimisprosessia, jolle sosiaalinen ulottuvuus ja oppimisprosessin historialliset ja kulttuuriset dimensiot ovat keskeisiä (Ruohotie 2000a, 199).

Elämänsisällön muutos uudistaa ihmisen käsitteellisiä tuotoksia. Se saattaa viedä aiemman tiedon jopa radikaaliin uudelleen strukturointiin, jolloin ajattelun muutos näkyy myös elämänsisältöjen muuttumisena. Merriam ja Caffarella (1999) kuvaavat Mezirowin ja Freiren teorioita muutoksesta, joka kohdistuu syvällä oleviin oletuksiin, uskomuksiin, arvojen alkuperään ja luonteeseen. Uusi ymmärrys ja merkitykset testataan diskurssissa toisten kanssa. Uudet merkitykset edellyttävät käytännön toimia. (Merriam & Caffarella 1999, 325–326.)

3.3 Elämänsisällön muutoksessa oppiminen

Ihmiset ovat enemmän tai vähemmän tietoisia elämänsisältönsä muutoksen tarpeesta. Lisäksi he ovat tietoisia älyllisistä vahvuuksistaan ja heikkouksistaan sekä siitä, miten heidän tulisi käyttää tietojaan ja taitojaan erilaisissa elämän ratkaisuisissa. Ne henkilöt, jotka tietävät itsestään enemmän ja osaavat soveltaa tätä tietoa

käytännössä, suoriutuvat usein muita paremmin vaikeissa elämän ratkaisuisa ja laaja-alaisissa haasteissa. (Vrt. Ruohotie 2005, 9.)

Elämäntodellisuus koostuu yksilöllisistä elämänsisällöistä. Jokapäiväisen elämän todellisuus näyttäytyy henkilölle itselleen intersubjektiivisena maailmana, jonka hän jakaa toisten kanssa niin halutessaan. Hän voi olla myös sitä jakamatta, muuttamatta tai sen avulla kiinnittymättä muihin todellisuuksiin. Juuri intersubjektiivisuus erottaa sisäisen maailman muista todellisuuksista. Jokapäiväisen elämän todellisuus on itsestään selvää, olemassaolo ei vaadi lisävarmistusta. Se ei kuitenkaan tarkoita ongelmattomuutta, sillä siihen sisältyy alueita, jotka ovat monin tavoin problemaattisia. (Berger & Luckmann 2009, 31 -34.)

Kieli luo sosiaalisia tietovarantoja, joissa on hienojakoista ja yksityiskohtaista informaatiota elämänsisällöistä. Tieto myös jäsentyy merkityksien mukaan. Omaa toimintaa koskeva tieto on hyvin rikasta, kun taas muita koskeva tieto on yleisempää ja etäisempää. (Vrt. Berger & Luckmann 2009, 54.) Kokemusten kerrostuminen on intersubjektiivista. Jaetut kokemukset voivat välittyä sukupolvelta toiselle ja yhteisöltä toiselle. Silloin ne ovat objektivoituneet. Sosiaalisesti objektivoitunut käyttäytyminen voidaan tyyppitellä ja roolittaa. Roolit ovat vakiintuneita toimijatyyppejä, ja ne ovat osa sosiaalista maailmaa. (Emt. 2009, 86 - 88.) Harrén ja Secordin mukaan (1972) vuorovaikutus on hyvin merkityksellinen, koska se luonnollisesti merkitsee paljon sosiaalisessa elämässä. Ihmisen elämä on aina kokonaisuus, jolla on alku ja loppu. Useimmiten se on ajallisesti tai paikallisesti rajallinen tapahtumasarja.

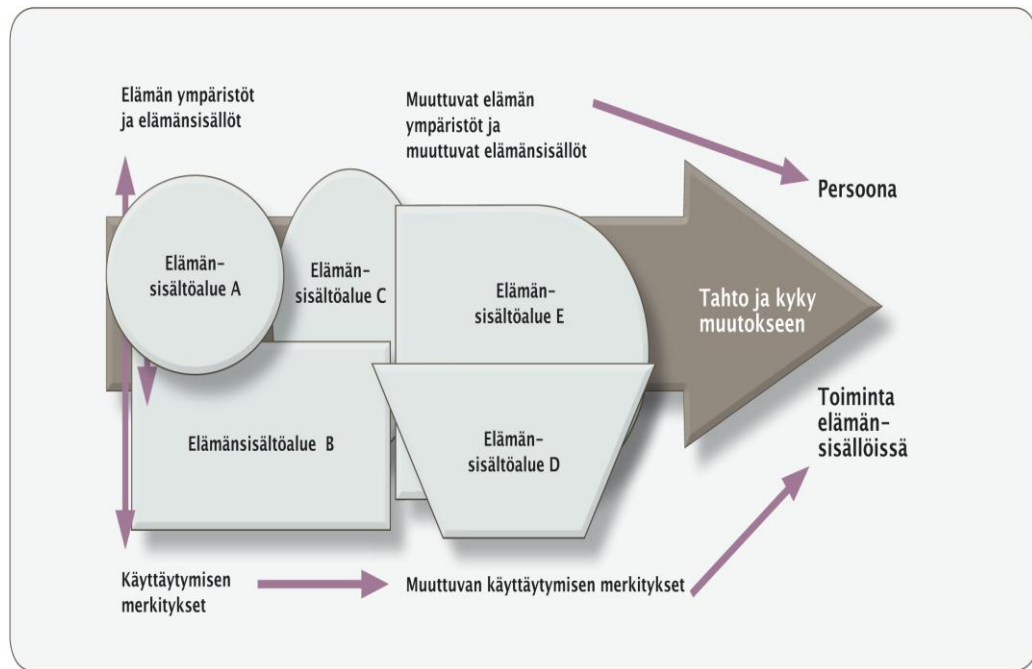
Ruohotien (2003a) mukaan konstruktivisessa pedagogiikassa ihminen oppijana on aktiivinen merkitysten rakentaja ja intentionaalinen toimija. Intentionaalisuuteen sidoksissa olevia käsitteitä ovat kognitiiviset tavoitteet, tietoinen kontrolli ja tiedon tarkoituksellinen käyttö. Intentionaaliset oppijat ovat kognitiivisesti sitoutuneet oppimisprosessiin. He myös säätelevät oppimistaan metakognitiivisesti, jolloin motiivit, tavoitteet, uskomukset ja emootiot ohjaavat heidän toimintaansa. Metakognitiiviset taidot eivät vielä takaa sitä, että ihminen käyttää ajatteluaan. Motivationaaliset tekijät ovat ratkaisevia metakognition soveltamisessa ja kehittämisessä. Metakognition soveltaminen edellyttää esimerkiksi oman ajattelun ymmärtämistä, ajattelun aktiivista tarkkailua ja säätelyä ongelmanratkaisuisa.

(Emt. 2003a, 9; ks. myös Pintrich & Sinatra 2003.) Intentionaalinen käsitteellinen muutos toteutuu vain oppijan kontrolloimana. Muutos riippuu reaktiivisista, kognitiivisista tekijöistä, kuten havaitsemisesta. (Pintrich & Sinatra 2003, 2.)

Huolellinen itsetarkkailu itsesäätelyn eri alueilla helpottaa strategista soveltamista toimintaprosesseissa ja lisää itseensä uskomista. Avoin palautejärjestelmä aktivoi kyvykkyyden kasvua kohti tavoiteltavia päämääriä ja valmiuksia. Itsesäätelyn prosessi voi olla uudelleen suuntaavaa tai reagoivaa pyrittäessä persoonallisiin päämääriin (Ruohotie 2002a, 39; Ruohotie 2003b, 9). Elämänsisältöjen toiminnalliset kokonaisuudet hyötyvät dialogisesta vuorovaikutuksesta sosiokulttuurisissa konteksteissa. Taitavilla itsesäätelijöillä on sisäinen tarve muutokseen ja valmiudet, joiden avulla he voivat luoda sille edellytykset (Ruohotie, Nokelainen, Korpelainen 2008, 6).

Kuva 1. kuvaa esiymmärrystä ja osoittaa, että jokaisella on yksilöllinen tapa elää, oppia ja uudistaa elämänsisältöjä ohjaavia merkityksiä. Esiymmärrys kuvaa elämää ja sen elämänsisältöjä, joihin liittyy erilaisia merkityksiä. Elämänsisällöt vaikuttavat ihmisen yksilöllisen elämäntavan muodostumiseen. Muutos toteutuu vaiheittain, mikä vaikuttaa tapoihin elää yhteiskunnassa.

Elämänsisällön muutoksen käynnistyminen yhdellä elämänalueella saattaa aktivoida muutoksen käynnistymistä monilla eri elämänalueilla samanaikaisesti. Toisaalta saattaa käydä niin, että jotkin elämänsisällöt kadottavat merkitystään. Ihmisen yksilöllinen elämänsisältö saa muotonsa emansipoivassa muutoksen oppimisessa. Merkitysten muuttuessa muuttuvat elämänsisällöt ja toiminta määrittyy uudelleen.

Kuva 1. Elämänsisällön muutoksen esiymmärrys
(vrt. Harré & Secord 1972; Zimmerman 2000; Ruohotie 2000a)

Elämän kokemuksen reflektointi on välttämätöntä, kun pyritään hyötymään elämän sisällöllisistä muutosprosesseista. Mezirow määrittelee ihmisen uudistavan toimintaansa prosessina, jolloin hän kriittisesti arvioi pyrkimyksiään tulkita jokin kokemus ja määrittellä sen merkitys. Arvioinnin kohteena silloin ovat sisällöt, prosessi ja perusteet. (Mezirow 1991, 104; ks. myös Ruohotie 2000b, 140.) Elämänsisällön muutos tapahtuu vaiheittain, mikä luo merkitysten kautta perustaa elämälle. Muutosta ohjataan merkitysten avulla käytännön elämässä. Osa elämänsisällön muutoksessa saattaa rakentua myös intuitiivisesti tai jäädä osin tiedostamatta.

3.4 Persoonakohtaisten merkitysten oppiminen

Merkityksen paradigmaa ei pidetä uutena näkökulmana. Sen käyttöä voi vahvasti perustella silloin, kun tavoitteena on tutkia inhimillisen kokemuksen ja sen reflektoinnin vaikutusta yksilön elämään. (Laine 2001, 27–29; Lehtonen 2004, 18; Lehtovaara 1992, 147; Moilanen & Rähä, 2001, 44; Rauhala 1981, 465.) Tutkimus

korostaa ihmisten yksilöllistä näkökulmaa tutkittaessa persoonallisia merkityksiä⁹. Merkitykset ovat ihmisten välisiä, ja ne yhdistävät ihmisiä eli ne ovat intersubjektiveisia (Lehtonen 2004, 18; Moilanen & Rähä, 2001, 44; Varto 1992, 79–80).

Mezirow (1998) kuvaa merkitysperspektiivejä linssinä, jonka läpi jokainen ihminen suodattaa maailmaa ja joka on kosketuksissa maailman kanssa ja tulkitsee sitä. Hänen mukaansa oppiminen voi olla uskomusten ja asenteiden muuttumista tai se voi olla kokonaisen perspektiivin muuttumista. Samoin Ruohotie (2000c) kuvaa perspektiivin muutosta ja näkee sen emansipoivana. Se vapauttaa ihmisen aiemmista uskomuksista, asenteista, arvoista ja tunteista, jotka ovat vääristäneet ja rajoittaneet elämäntapahtumien tulkintaa. (Ruohotie 2000c, 119.)

Lehtovaara (1992) on perehtynyt subjektiiviseen maailmankuvaan ja tutkinut käyttäytymisen ja merkitysten problematiikkaa. Hänen mukaansa eksistentiaalinen fenomenologia näkee ihmisen suhteessa maailmaan, ja merkittäviä ovat symbolisuhteet sekä niissä syntyvät merkitykset.

Merkityksen paradigman mukaan ihmistä tutkiva tiede katsoo, että ihmistä koskevaan tutkimukseen kuuluvat sekä käyttäytymisen että ymmärtämisen kysymykset. Koska ymmärtämistä ja käyttäytymistä pidetään eritasoisina ilmiöinä, käyttäytymisen tutkimusta ja käyttäytymiseen kohdistuvan ymmärtämisen tutkimusta pidetään eri tehtävinä. (Rauhala 1981, 465.)

Aineiston merkityksien tarkastelu tapahtuu analysoiden ja saadut kuvaukset vielä arvioidaan. Narratiiviset merkitykset rakentavat toiminnalle logiikkaa ja ovat toimintaa ohjaavia instrumentteja. (Vrt. Pikkarainen 2004, 101–104.)

Heiskala (1995) kuvaa merkityksille kolme käyttötappaa. Ne koskevat kontekstista, intentionaalista ja rakenteellista merkitystä. Kontekstinen merkitys liittyy emotionaalisesti liikuttaviin tai pyhiin asioihin. Tähän piiriin kuuluvat muun muassa

---

⁹ Yksilötason merkitysrakennetta voidaan kuvata keinona, jonka avulla organisoidaan tekemiämme havaintoja ja niiden tulkinnan kautta syntynyttä tiedollista aineistoa siten, että siitä tulee itselle merkityksellistä. Yksityiset merkitysrakenteet ovat yksityisiä ja niitä pidetään yksityisinä syystä tai toisesta. Haluttaessa niitä voidaan tuoda yhteiseen tarkasteluun. (Dixon 1994.)

kuolemaan, syntymään ja yhtä hyvin kouluun liittyvät merkitykset osana ihmisen elämismaailmaa. Intentionaalisuudessa merkitys ja merkityksien tulkinta kiinnittyvät toiminnan aikeellisuuteen ja tarkoitusperäiseen suuntautuneisuuteen ympäröivässä todellisuudessa. Rakenteellisessa näkemyksessä merkitykset ymmärretään suhteiden verkostona, joka mahdollistaa yksittäiset intentiot. (Heiskala 1995, 281–282.) Tämä tutkimus tulkitsee intentionaalisia merkityksiä, jolloin osallistujien toiminnan aikeellisuus ja tarkoitusperät ovat tutkimuksen kohteena sosiaalisessa todellisuudessa.

Tavoitteena on ymmärtää ja löytää toimintatapoja, joiden avulla ihminen itse voi olla muuttamassa oman elämisensä merkityksiä siten, että muutoksen oppimisella on vaikutusta elämänsisältöihin (vrt. Bauman 1997, 275–278). Tutkimuksen tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään ihmisen elämänsisällön muutosta uusien merkityksien oppimisena, koska ihminen liittää niitä aina toimintaansa. Uutta toimintaa tulkitaan merkitysten muuttumista analysoimalla.

4. AUTTAMISTYÖ ELÄMÄNSISÄLLÖN MUUTOKSEN TUKENA

Muutoksessa olevan ja hänen tukijansa toiminta tulee ymmärrettäväksi, kun tarkastellaan toimintaa ohjaavia tavoitteita. Sosiaalisella elämällä ja auttamistyöllä, mutta myös tutkimuksella ovat omat lähtökohdat. Omasta näkökulmastaan tutkijakin luo kohteen käsitteellisten valintojen kautta ja pyrkii ymmärtämään elämän rajallista aluetta.¹⁰ Muutoksessa olevien ja auttamistyön tekijöiden kuvaukset hyvästä elämästä saattavat toimijat kohtaamaan toisensa merkitysten määrittymisessä. Elämänsisältöjen rakentajat ja niiden tukijat tarvitsevat omissa rooleissaan osaamista, joka mahdollistaa yhteiskuntaan kiinnittävän muutoksen arkisessa elämässä. Tässä luvussa tarkastellaan muutoksen tukemisessa tarvittavaa auttamistyön osaamista. Auttamistyö on sosiaalisen tuen rakentamista toiselle henkilölle niissä tilanteissa, joissa toinen henkilö itse kokee tarvitsevansa tukea ja hyötyvänsä siitä. Sosiaaliseen tukeen liittyy vuorovaikutuksen syveneminen vastavuoroisen jakamisen avulla. Auttamistyön osaaminen kiinnittyy muutoksen tukemiseen, tavoitteellisuuden tuntemiseen ja kokemuksesta oppimiseen auttamistyössä.

4.1 Auttamistyön osaaminen

Auttamistyön tavoite on tukea ihmistä itsensä tarpeellisiksi kokemien tavoitteiden ja niihin liittyvien valintojen toteuttamisessa silloin, kun kyse on yhteiskuntaan uudelleen kiinnittymisprosessista. Tässä tilanteessa auttamistyön tärkeä kysymys on, miten tuki koetaan. Auttaminen syntyy vuorovaikutussuhteessa

---

¹⁰ Fenomenologiselle tutkimukselle on luonteenomaista, että tutkija paljastaa esiymmärryksensä. Tutkija ei lähde tyhjästä vaan perinne luo mahdollisuuden ymmärtää yleisemmin toisen kokemusta ja ymmärtää hänen ilmaisujaan. Tutkija on myös osa yhteisön merkitysten perinnettä. (Laine 2001, 30–31; Varto 1992, 112–113; Vilka 2005, 137.)

ja sen auttava vaikutus määrittyy tässä suhteessa. Tukijan puheen arvo syntyy toisen henkilön kuulluksi tulemisena ja vuorovaikutuksen merkityksellistymisenä. Auttajalla itsellään on kokemuksellisesti hallussa hyvän elämän elämisen taidot asettuessaan auttamissuhteeseen. Auttamistyön osaamista tässä tutkimuksessa analysoidaan ihmisen elämän muutoksen lähtökohdista. Sitä ei sen vuoksi kiinnitetä erityisiin ammatillisiin professioihin. Auttamistyötä tutkitaan ihmisen elämän rakenteissa ja suhteessa elämästä nouseviin tarpeisiin.

Canto-Sperber ja Dupuy (2001) lähestyvät hyvän elämän kompetensseja yleistä kompetenssijakoa noudattaen. He jakavat ne konseptuaalisiin, proseduraalisiin, motivationaalisiin ja toiminnallisiin kompetensseihin. Nämä kompetenssit kuvaavat, millaisia taitoja ihmisellä tulisi olla, jotta hän voisi elää hyvää elämää. Konseptuaaliset komponentit voivat olla yleisiä tai spesifiä. Yleiset kompetenssit ymmärretään ”ei-kontekstisidonnaisina” kuten kognitiiviset valmiudet mielekkääseen toimintaan ja järkevään ajatteluun. Ne voivat koskea ympäristöä, informaation prosessointiparadigmoja ja käytännön tietoa. Spesifit komponentit ovat ”kontekstisidonnaisia” ja koskevat spesifiä kognitiivisia valmiuksia. Proseduraaliset kompetenssit ovat toimintataitoja ja -tapoja, jotka ovat välttämättömiä, jotta käsitteellistä kompetenssia voidaan hyödyntää konkreeteissa tilanteissa. Tämä taito mahdollistaa tilanteen, jossa teoria toimii parhaana käytäntönä ja päinvastoin. Motivationaaliset kompetenssit koskevat kykyä olla tehokkaassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Tähän liittyy henkilön minäarvostus ja itseluottamus. Toimintakompetenssit kuvaavat valmiutta suoriutua menestyksellisesti tilanteissa, joissa tarvitaan ongelmaratkaisukykyä, kriittistä ajattelua ja toimintastrategioita. (Canto-Sperber & Dupuy 2001.)

Auttamistyössä sosiokulttuurista tietämistä ja taitamista kuvataan avainkomponenttina, joka on välttämätön tuettaessa ihmisen hyvän elämän tavoittelua ja sen rakentumista. Tämän vuoksi myös auttajalla tulee olla kyky kohdata auttamissuhteissa kompleksisuutta ja tukea toista ihmistä elämään kompleksisuuden kanssa. Auttajan tehtävä on tukea ihmisen kykyä identifioida, punnita, yhdistää ja arvioida erilaisia elämän näkökohtia kokemuksellisiin havaintoihin perustuen. Avainkomponentteihin luetaan kuuluvaksi kyky tehdä kysymyksiä. Auttajalla narratiivisuuden komponentti tarkoittaa sitä, että on kyky auttaa toista henkilöä luomaan mielekkyyttä oman elämänsä eri tapahtumille.

Hänellä on myös kyky vahvistaa kuvittelua, jonka avulla asioita voi nähdä uudella tavalla ja kertoa niistä. (Ks. Ruohotie 2002b; Ruohotie 2002c; Canto-Sperber & Dupuy 2001.)

Auttamistyössä kohdataan haasteita elämän eri alueilla. Yksityiselämän ihmissuhteiden vahvistuminen mahdollistaa persoonallisuuden kehittymisen ja henkilökohtaisen tyytyväisyyden. Auttajalla perhe-elämän ja taloudellisten kysymysten kohtaaminen edellyttää elämän realiteettien ymmärtämistä, tarvittavan tuen määrittelyä ja kykyä toimia vastuullisena työntekijänä. Auttaja tarvitsee osaamista toimia elämän eri alueilla ja valmiutta toimia myös yhteiskunnan poliittisessa elämässä. Hänen osaamiseensa liittyy valmius toimia julkisissa verkostoissa ja kommunikoida monikulttuurisessa yhteiskunnassa. (Ks. Canto-Sperber & Dupuy 2001; Ruohotie 2000a, 43.) Auttamistyössä tarvitaan osaamista ja kykyä elää arjessa. Ihmiset kohtaavat toisensa arjen kulttuureissa, jolloin sosiaalisissa suhteissa ymmärrettäviksi tulevat yhteisöjen erilaiset kulttuurit ja niiden merkitysrakenteet.

Useat tutkijat esittävät, että on olemassa neljä laajaa ammatilliseen pätevyyteen liittyvää tekijää, jotka ovat yhteydessä keskenään. Yhtenä alueena nähdään ympäristön muutokset. Niitä ovat muun muassa teknologian kehitys, rakenteelliset muutokset sekä työvoiman ammatillinen ja alueellinen liikkuvuus. Toisena alueena mainitaan organisaation ilmapiiri ja sen liittyminen johtamisjärjestelmään. On todettu, että organisaation ilmapiiriin johtamisjärjestelmällä on suuri vaikutus. Kolmantena alueena on työn luonne, etenkin työn järjestelyt ja työhön liittyvät kasvumahdollisuudet. Neljänneksi ammattipätevyyttä määräävä tekijänä ovat henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten motivaatioperustaa ja kognitiivisia kykyjä sekä persoonallisuutta luonnehtivat tekijät. (Kozlowski & Farr 1988; Kaufman 1990; Ruohotie 1993, 1996.) Auttamistyö on aina työtä ihmisten kesken, vaikka se hyötyykin normaaleista työyhteisön vastuista ja niiden organisoinneista. Työyhteisön vastuulla on ammatillinen osaaminen vastattaessa autettavan tarpeisiin.

4.2 Auttamistyö elämänsisällön muutoksessa

Muutokseen suostuminen vaatii paljon. Itsensä kehittäminen tapahtuu aina ihmisen omilla ehdoilla ja omista lähtökohdista sekä persoonasta käsin. (Heikkilä & Heikkilä 2001). Sen arvioinnissa on kyse laadullisista oppimistuloksista. Minkälaista uudelleen oppimista oppija on saanut aikaan yksin ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa? Miten hänen käsityksensä ovat muuttuneet? (Tynjälä 1999, 165.) Oppiminen on oppijan sisäinen prosessi, jossa kokemuksen tuloksena syntyy suhteellisen pysyvä muutos hänen suorituspotentiaalissaan (Ruohotie 2005, 5).

Edellä kuvattu määritelmä kiinnittää huomiota oppimisen luonteeseen. Oppiminen ymmärretään prosessina, joka johtaa suorituspotentiaalinen muutokseen ja on kokemuksen tulos. Nämä ehdot erottavat oppimisen kypsymisestä, joka tapahtuu hermosysteemin kehittymisen tuloksena. Näin nähtynä myös marginaalissa elämiseen liittyvät käyttäytymisen ilmiöt, kuten avuttomuus, vastuiden laiminlyönti tai vahingonteot, voidaan nähdä oppimisen tuloksina. (Ruohotie 2005, 5.)

Auttamistyö nojaa ammatillisen toiminnan muutoksessa olevaan kolmeen toisiinsa liittyvään avaintekijään: toimintaan, reflektioon ja yksilöiden omien teorioiden kehittämiseen. Auttamistyö toimintana nähdään auttamiskokemuksen hankkimisena ja mahdollisuutena uudistaa käytäntöä jäsentävää teoriaa ja osaamista. Oman teorian tuottaminen on elävää toimintaa. Siinä testataan oletuksia ja hankitaan palautetta oman teorian tuottamiseksi. Motivationaaliset tekijät saattavat olla haasteina. Virikkeettömässä ympäristössä henkinen kasvu jää saavuttamatta. (Ruohotie 1993, 124.)

Auttamistyö sisältää monia kohtaamisen eri tasoja. Kokenut auttamistyöntekijä on tietoinen persoonastaan ja sen merkityksestä vuorovaikutussuhteessa. Lisäksi hän on tietoinen omista käsityksistään, ja hän kykenee asettamaan ne dialogiseen suhteeseen toisen osapuolen käsitysten kanssa. Auttamistyössä dialogi tuottaa koko ajan uutta ja ajankohtaista tietoa tuen tarpeesta. Dialogi rakentuu motivoivan tiedon varassa ja tukee siten uusien elämänsisältöjen olemassaoloa. Se sisältää myös yhdessä arvioinnin prosesseja: palataan menneeseen ja rakennetaan uutta. Monet sosiaaliset vertailut antavat pohjaa uudelle ja uudet toimintatavat saavat arvostusta, jolloin kokemuksesta oppiminen ohjaa myös auttajan voimavaroja. Auttamistyössä

auttajalle syntyy metatason osaamista, jolloin myös tietämisen ja taitamisen taito vahvistuu. Vuorovaikutuksellinen tuki ennakoii tilanteita, joissa ajattelu, tunteet ja tahto ovat koetuksella. Konkreetit yllykkeet voidaan läpikäydä ennakkoon mielikuvissa ja siten vähentää todellisessa tilanteessa elämiseen liittyviä riskitekijöitä. (Vrt. Ruohotie 2000a, 169.)

Auttamistyössä itsensä kykeneväksi tunteva työntekijä voi vapaasti osallistua keskusteluun ja sen tuloksena syntyvään toimintaan. Hän ymmärtää tarvittavan muutoksen luonteen ja osaa tukea toista käytännössä. Auttamistyössä elinvoimaisilla yksilöillä ja yhteisöillä on hallussaan itseään korjaavat mekanismit. Toiminnassa tämä näkyy älyllisenä, moraalisenä ja emotionaalisenä ulottuvuutena. (Ks. Ruohotie 1997, 52-53; Ruohotie 1996, 85-86.) Auttamistyössä asenteet ja tunteet ovat mukana kaikessa oppimisessa. Ne ovat vahvasti mukana elämänsisältöjen uusiutumisen tukityössä. Myös tunteiden hallinnan oppiminen liittyy metaoppimisen taitoihin, koska uuden elämänsisällön rakentuminen saattaa olla pitkälinen ja joskus mutkallinenkin tie.

Oppiminen auttamistyössä

Auttajan haasteena on vastata apua tarvitsevalle ja koko yhteiskunnalle. Elämänsisällön muutosta tukeva auttamistyö edellyttää suhdetta eettisyyteen auttamissuhteissa, työyhteisösuhteissa, työmotivaatiossa, työn järjestelyissä ja koordinoinnissa. Lisäksi se edellyttää suhdetta eettisyyteen kaikissa niissä tekijöissä, jotka tukevat auttamistyötä (vrt. Pösö 2000, 272; ks. myös Hall & White 2005; Koskinen 2001). Auttaja on jatkuvassa oppimisprosessissa tuettavien sosiaalisten ympäristöjen interaktiossa. Ruohotie (2000b) kuvaa situationaalista kognitiota ja painottaa, että sosiaaliset kokemukset ja tilanteet ovat kiinteä osa oppimisprosessia. Näkökulma nostaa siten ihmisen kulttuuriset sidokset vahvasti merkittäviksi, oppimista ohjaaviksi elementeiksi. Kyse onkin oppijan ja hänen sosiaalisen ympäristönsä interaktiosta. (Ruohotie 2000a, 151.)

Auttamistyössä oppimisen tavoitteet koskevat kehittävän vuorovaikutuksen olemassaoloa. Ruohotie (2000a) analysoi kehittävää vuorovaikutusta ja käyttää siinä Fletcherin (1996) näkemyksiä keskinäisestä vaikuttamisesta. Analyysissään

Ruohotie kuvaa vuorovaikutusten keskinäistä riippuvuutta ja sitoutumista. Kehittävässä vuorovaikutuksessa keskeiseksi tekijäksi ei nouse yksilön autonomian tukeminen vaan keskinäinen vaikuttaminen. Lisäksi Ruohotie nostaa esiin sen näkökulman, että keskinäisen riippuvuuden ja kiintymyksen syntyessä on syytä tunnustaa yksilön haavoittuvuus ja riittämättömyyden tunteet. Keskinäisessä vaikuttamisessa riippuvuus on muuttuva ja kehittyvä prosessi—ei lopullinen tila. On myös huomioitava keskinäisen vaikuttamisen edellyttävän vastuunottoa toisen oivalluksista ja kasvusta. Tässä vuorovaikutuksessa syntyvät oman kasvun mahdollisuudet. Kyse ei ole osapuolten keskinäisestä emotionaalisesta riippuvuudesta vaan taidoista edistää omaa sekä toisten saavutuksia ja hyvää elämää. (Ruohotie 2000a, 219–220.)

Auttamistyössä metakognitio antaa työntekijälle kyvyn käyttää osaamistaan persoonaltaan, toiminnaltaan ja ympäristöltään erilaisten asiakkaiden kanssa. Metakognitio auttaa reaaliaikaisesti sen analyysin tekemisessä, joka määrittää muutostarpeen ja antaa työntekijälle halun ja kyvyn olla vuorovaikutuksessa tukea tarvitsevan kanssa. Buber (1962) kuvaa dialogin ehtoja ja nykyhetkeä dialogissa minä-sinä-suhteen (Ich-Du) avulla. Yhteisyys (Gemeinschaft) syntyy kohtaamisessa. Mutta yhteystapahtuman mentyä ohi suhteesta tulee minä-se-suhde. Tämä voidaan tavata myös auttamistyön tilanteessa. Auttamistyön haaste on löytää nykyhetkessä minä-sinä-suhde. Kohtaaminen on keskiössä, koska auttamistyössä olennaista on aina ihmisten välinen sosiaalinen kohtaaminen ja kanssakäyminen. Auttamistapahtuman jälkeen ammattilainen voi analysoida reflektion kautta tilannetta minä-se-suhteena.

Reflektiolla voidaan ymmärtää arviota siitä, miten ja miksi havaitaan jokin asia. Yhtä mielenkiintoinen kysymys on, miten parhaiten voi suoriutua tehtävistä. Jokainen toimintavaihe määräytyy aikaisemmin opitusta. Pelkkä tunnetun reflektiivinen hyödyntäminen ei vielä ole reflektiota sanan varsinaisessa merkityksessä. Tällaisessa tapauksessa kyse on harkitsemisesta. Se hyödyntää jo aiemmin tunnettua toteutusta. (Mezirow 1996, 22.)

Mezirowin mukaan reflektio sisältää johtopäätösten, yleistysten, analogioiden, erottelujen ja arviointien tekemisen sekä niiden tuntemisen, uudistamisen ja ongelmien ratkaisemisen (Mezirow 1996, 21). Reflektio ammatillisen toiminnan

dialogissa pysähtyy kysymään, mikä osa osaamisesta toimii tai ei toimi. Reflektio voi olla silloin joko oleellinen osa parhaan toiminnan valintaa tai sisältää jälkikäteen tehtyjä uudelleen arviointeja.

Auttamistyön hallinnan tunteen saavuttaminen edellyttää osaamisen johtamisen valmiuksia. Yhteiskunnalliset ja lähiyhteisöjen muutokset haastavat jatkuvasti. Oman auttamistyön reflektiivinen tulkinta tarkoittaa prosessia, jolla oikaistaan päättelyyn ja asenteisiin liittyviä vääristymiä (vrt. Mezirow 1996, 23). Sekä työntekijällä että asiakkaalla saattaa olla esimerkiksi perusluottamusta tai elämän sisältöjä koskevia merkitysvääristymiä.

Auttamistyön osaamisen kehittyminen on jatkuvaa oppimista. Metzrowin (1996) mukaan suuri osa oppimastamme edellyttää uusien tulkintojen tekemistä. Syntyneet tulkinnat voivat kehittää, eriyttää ja vahvistaa uudelleen vakiintuneita viitekehyksiä ja merkityskeemoja. Tätäkin merkityksellisempää on aiemmin opitun arviointi jälkikäteen. (Emt. 1996, 21.) Asiakkaan analysoidessa ja tulkitessa elämäänsä muuttavia tapahtumia tukija löytää itselleen merkityksellisen roolin. Näin hän aidosti kiinnittyy asiakkaan elämänsisällön muutokseen.

4.3 Tavoitteellisen muutostarpeen tunteminen

Sosiaalisen konstruktivismin mukaan muutostieto rakentuu, kun yksilöt osallistuvat yhteisten ongelmien määrittelyyn ja niiden ratkaisemiseen. Merkityksen määrittely on dialoginen prosessi. Tähän lähestymistapaan sisältyy jaetun ymmärryksen ja kommunikointitapojen oppiminen. (Ruohotie 2000a, 110–111.) Näiden dialogisten muutosta koskevien prosessien avulla oppija saa enemmän välineitä käyttöönsä elääkseen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa.

Oppimisprosessit, joissa tunnistetaan muutostarpeet, ovat sosiaalisen oppimisen prosesseja. Ruohotie (2000a) kuvaa sosiaalisen oppimisen osatekijöinä sijais- ja mallioppimista, symbolisia prosesseja ja itsesäätelyprosesseja. Niiden avulla voidaan tarkastella myös ihmisen yhteisöllisen osallisuuden merkitystä oppimisessa, koska useimmat kompleksiset käyttäytymismallit opitaan observoimalla ja

imitoimalla toisia ihmisiä sosiaalisissa ympäristöissä. Symboliset, verbaaliset tai mentaaliset representaatiot todellisuudesta tukevat käyttäytymisen ohjaamista. Käyttäytymisen kontrollointi on mahdollista silloin, kun ihmiset säätelevät omia kognitiivisia prosessejaan ja hallitsevat ympäristöärsyksiään ja niiden seurauksia. (Emt. 2000a, 117.)

Yhteisöissä eläminen luo sosiaalisen oppimisen tilanteita. Ruohotie (2000a) näkee toisten ihmisten käyttäytymismallien observoinnin ja imitoinnin olevan huomattavasti yleisempää ja tehokkaampaa kuin hitaasti etenevä oppiminen yrityksen ja erehdyksen kautta. Ihmisen kyky käyttää symboleja leimaa koko elämää ja mahdollistaa sopeutumisen ympäristöön. Symboliset prosessit auttavat ihmistä jäsentämään omaa todellisuuttaan ja samalla muodostamaan tarkoituksenmukaisia representaatioita. Tämä antaa ihmiselle mahdollisuuden kuvitella ratkaisujen seurauksia tai ennakoida toimenpiteitä. Arvoilla, tavoilla, uskomuksilla ja säännöillä on symbolista merkitystä, ja ne suuntaavat ihmisen käyttäytymistä. (Emt. 2000a, 116.)

Banduran mukaan tavoitteen asettamista ja käyttäytymistä määrittelee minäpystyvyys (self efficacy), jota hän perustelee rakentamassaan sosiokognitiivisessa itsesäätelyn teoriassa (ks. Bandura 1993, 1994, 1997). Minäpystyvyydellä Bandura tarkoittaa sitä, kuinka vakuuttunut ihminen on kyvystään suoriutua tehtävästään ja ylittää tavoitteeseensa. Tämä vaikuttaa ihmisen kykyyn määrittää omaa tavoitetasoaan. Minäpystyvyys määrittää siten myös tulosodotuksen mukaista toimintaa. Mitä kyvykkäämpänä ihminen pitää itseään, sitä korkeampia tavoitteita hän asettaa itselleen ja sitä lujemmin hän sitoutuu niiden saavuttamiseen.

Harré ja Secord (1972) näkevät, että inhimillinen toiminta on oma-aloitteista ja itseohjautuvaa. Tämä tekee mahdolliseksi myös toiminnan säätelyn. Ihminen toimii tarkoituksellisesti, tavoitteellisesti ja päämäärätietoisesti. Ihminen ei reagoi tapahtumiin, vaan hän voi suunnata reaktioitaan tai lykätä niitä toistaiseksi ja ajatella vastaustaan. Ihminen ei siis ole vain toimija, vaan hän voi olla myös oman toimintansa katselija, kommentaattori ja kriitikko. (Emt. 1972, 90–91.) Ihminen voi kontrolloida omaa käyttäytymistään, tarkastella sitä toisten ihmisten kannalta, antaa siitä kuvauksia ja keskustella siitä toisten kanssa. Tarkat havainnot itsestä ovat

metaoppimisen perusta, ja taas metaoppiminen on edellytys menestymiselle (Ruohotie 2000b). Ihminen hallitsee itseään reflektion kautta. Reflektio ei ole vain ajattelua, vaan myös tiedonhallinnan keino. Sen päämääränä on oman toiminnan ymmärtäminen. (Ojanen 2000b, 101; Laurila 2000, 94-95.)

Weiner oli käyttäytymisen tulkinnan tutkija ja kehitti merkittävästi attribuutioteoriaa. Hän tutki käyttäytymisen sisäisiä ja ulkoisia syitä sekä ihmisen mahdollisuuksia hallita omaa käyttäytymistään. Hän totesi, että kontrolloitavuus liittyy itsearvostukseen, syyllisyyden ja häpeän tunteisiin. Sosiaalinen ympäristö vaikuttaa siihen, miten ihminen rakentaa käsityksiä käyttäytymisen mahdollisuuksista. (Weiner 1986, 135–153.)

Ruohotie (2000) puolestaan tarkastelee attribuutioteoriassa epäonnistumisen ja onnistumisen syitä sekä niiden tulkintoja, jotka keskittyvät paljolti kausaalitulkitoihin. Yksilön attribuutiotulkinnat vaikuttavat eri tavoin emotionaalisiin reaktioihin, suorituksiin ja motivaatioon. Tulkinnat vaikuttavat ratkaisevasti siihen, millaisia strategioita henkilö jatkossa valitsee ja millaisiksi hän tulkitsee omat mahdollisuutensa. Myönteinen käsitys omasta suorituskyvystä johtaa menestymisen odotuksiin ja kykyattribuutioita korostavaan tulkintaan. (Ruohotie 2000a, 142–143.)

Lukuisat tutkijat kahden viimeisen vuosikymmenen ajalta korostavat, että on tärkeää kehittää oppijan käsityksiä itsesäätelystä, sen edellytyksistä ja mahdollisuuksista (esim. Ruohotie 2000b, 2001; Bandura 1997; Pintrich 1995). Pintrich (1995) esittää, että oppijan tulee olla entistä tietoisempi omasta toiminnastaan, motivaatiostaan ja kognitioistaan. Hänen tulee omaksua myönteisiä uskomuksia. Itsesäätelystä puhutaan myös autonomiana, jolloin sillä tarkoitetaan kognitioiden ja ponnistelujen tahdonalaista toimintaa (Ruohotie 2000b). Itsesäätelyä kuvataan syklisenä prosessina, jolloin palaute aiemmasta toiminnasta ohjaa uusia ponnistuksia. Käyttäytymisen itsesäätely on sidoksissa itsehavainnointiin ja sovellettaviin toimintaprosesseihin. (Ruohotie 2001, 59.)

Tavoitteellisen muutoksen (intention change) toteuttaminen on monimuotoinen prosessi ja sitä voidaan tarkastella myös itsesäätelyn oppimisen avulla. Ruohotien (2003a, 2003b) mukaan itsesäätelyn oppimisen prosessi on monimutkainen.

Oppimista tarvitaan päämäärien asettamisessa ja elämään vaikuttavien oppimisstrategioiden organisoinnissa. Oppimisstrategioilla helpotetaan selviytymistä edistävien välineiden ymmärtämistä ja hankkimista. Merkittävää on sääntöjen oppiminen, opittavan informaation muistaminen ja käytön harjoittelu turvallisessa ilmapiirissä. Oppimisprosessin monimutkaisuus edellyttää kykyä tehdä kompromisseja monien asioiden kanssa. Lisäksi tarvitaan järjestelykykyä, toiveisiin uskomista, tehokasta ajankäyttöä ja arvojen oppimista.

Ruohotien (2000a) mukaan itsesäätelymekanismin rakenneosat toteutuvat kolmen alafunktion välityksellä: itsetarkkailulla, arvioivilla prosesseilla ja reaktioiden itsesäätelyllä. Itsetarkkailussa saadaan diagnostista ja motivoivaa tietoa. Arvioivien prosessien tehtävä on tuottaa tietoa muun muassa suoritustasosta, vertailla suoritusta ja saada arvostukseen liittyvää tietoa. Reaktioiden itsesäätelyn tavoite on virittää ennakointiprosesseja ja tunnistaa konkreetteja yllätyksiä. (Ruohotie 2000a, 140.)

Tavoitteiden tunnistaminen on seurausta elämänsisällön kokemusten tutkimisesta. Se koskee elämää ohjaavien uskomusten ja oletusten arviointia. Kokemus on Ruohotien (2000a, 194–195) mukaan merkityksellinen, kun se antaa merkityksiä sekä vanhoille että uusille kokemuksille. Kehittyminen johtaa käytännön seurauksiin, jotka näkyvät joko ulkoisina tekoina tai jäävät sisäisiksi muutoksiksi. (Ruohotie 2000a, 197.) Ihminen käyttää koko elämänsä kokemusvarastoa, jonka sisältö määrittää myös reflektion luonnetta. Sisällön ja prosessin reflektoinnissa muuttuvat merkitysperspektiivien rakenneosat eli skeemat. Merkitysskeemat voivat tarkentua, vahvistua ja osoittautua ongelmiksi. Ne voidaan kieltää ja niitä voi syntyä lisää. Toiminnan reflektointi muuttaa merkitysperspektiivejä eli uskomus- ja arvojärjestelmiä, ei pelkästään rakenneosia.

Reflektio sisältää johtopäätösten, yleistysten, analogioiden, erottelujen ja arviointien tekemisen. Mezirowin mukaan tällainen laaja-alainen määritelmä heijastaa sanan yleistä käyttöä. (Mezirow 1996, 21.) Mezirow erottelee yhtäältä aktiivisen ja toisaalta reflektiivisen tulkinnan. Edellinenkin voi olla luova prosessi, mutta ajatusten vääristymillä ja tilannesidonnaisilla käsityksillä on väistämätön vaikutus siihen. Reflektiivinen tulkinta tarkoittaa prosessia, jolla oikaisemme päättelyymme ja asenteisiimme liittyviä vääristymiä. Jälkikäteisreflektio voi

keskittyä olettamuksiin ongelman sisällöstä, ratkaisemisessa seurattavaan prosessiin, menettelytapoihin tai niihin ennakko-oletuksiin, joiden nojalla ongelma on asetettu. Termillä kriittinen reflektio tarkoitetaan juuri ennakko-oletuksiin kohdistuvaa reflektiota. (Emt. 1996, 23.) Reflektiivinen toiminta ymmärretään omien olettamusten kriittiseksi arvioinniksi. Se mahdollistaa uudella tavalla orientoitumisen ja muutoksen todentamisen.

Ihminen reflektoi toimintaansa omien merkitystensä näkökulmasta. Reflektiivinen ajattelu käynnistyy, kun jotain merkityksellistä informaatiota on löytynyt. Uusi informaatio voi liittyä henkilön kognitiiviseen, konatiiviseen tai affektiiviseen toimintaan. Ojasen (2000a) mukaan muutos käynnistää ajattelun ja asennoitumisen muutoksen. Ihminen oppii uusia taitoja, jos hän voi harjoitella niitä toistuvasti ja pidemmän aikaa. Toiminnan muutos tarvitsee aikaa, ajattelua, kokemista ja uudelleen ajattelua.

Erilaiset teoriat valottavat eri tavoin tavoitteellisuuskysymystä, miksi yksilö onnistuu tai epäonnistuu tavoitteen saavuttamisessa. Sosiokognitiivinen teoria kiinnittää erityistä huomiota tehokkuususkomuksiin, tulosodotusten ja tavoitteiden rooliin oppimisessa. Kognitiivisissa teorioissa painotetaan erilaisten strategioiden hyödyllisyyttä, ja tulkinta korostaa halua soveltaa tiettyä strategiaa. Konstruktiivinen näkemys korostaa metakognitiivisten valmiuksien kehittyneisyyttä. (Ruohotie 2005, 10.)

Tavoitteellisuuden oppiminen

Auttamistyössä työntekijä kohtaa tuettavan henkilön, hänen tapansa tarkkailla ja prosessoida tekemisiään sekä arvioida saavutuksiaan. Tuen tavoite on vahvistaa uskoa muutoksen mahdollisuuteen aiemmista epäonnistumisista huolimatta. Kokemuksen synnyttämät metataidot ovat koetuksella tuettaessa tavoitteellista muutosta. Tukijan tulee tuntea kokemuksesta oppimisen lainalaisuudet ja hyödyntää niitä työssään. Auttamistyössä vertaistuki on voimakas esimerkki silloin, kun muutoskokemusta jaetaan omaa kokemusta kuvaamalla.

Ruohotie (1997) korostaa, että ihmisellä on kyky oppia kokemuksestaan. Tällöin myös palaute- ja ennakointiprosessit motivoivat häntä (emt. 1997, 43). Tämä vahvistaa käsitystä, että ihminen pyrkii ennakoimaan käyttäytymisensä seurauksia ja sen tuottamia vaikutuksia elämässään. Yksilön tehokkuususkomukset vaikuttavat siihen, miten hän tarkkailee ja prosessoi tekemisiään ja arvioi saavutuksiaan. Niillä on voimakas vaikutus myös siihen, miten ihminen tulkitsee menestymisensä ja epäonnistumisensa syitä. Henkilö, joka ei luota taitoihinsa, näkee epäonnistumisensa syynä omien valmiuksiensa tai kykyjensä puutteen. Tällainen oppija luopuu helposti tehtävästään vastoinkäymisten kohdatessa. Keskeyttämisen vuoksi oppijan valmius suoriutua vastaavasta tehtävästä heikkenee, ja tämä johtaa uusiin epäonnistumisiin. Tällaiset kokemukset vahvistavat negatiivista minäkäsitystä. Oppija ajautuu yhä vaatimattomampiin tavoitteisiin ja niissä epäonnistuminen rajaa entisestään hänen mahdollisuuksiaan. (Ruohotie 2000b, 140.)

Uskomukset ja motivaatio selittävät yksittäisten henkilöiden kyvyn tehdä monimutkaisia tehtäviä. Joistakin tehtävistä yksittäiset henkilöt selviävät ja toisista tehtävistä he eivät taas selviä. Itsesäätelyssä vaikuttavat itseensä uskomisen ja tunnereaktiot sekä myös epäröinti ja pelko, jotka näyttäytyvät tietyissä konteksteissa. Metakognitio on merkittävä osa oppimista. (Zimmerman 2000,14.) Hennesseyn (2003) mukaan kyky ajatella spesifin strategian tai heuristiikan merkitystä on intentionaalisen tason prosessi.

Metakognitio ohjaa oppijan kykyä reflektoida, kontrolloida ja ymmärtää omaa oppimistaan. Intentionaaliseen oppimiseen liittyy näkemys, että kognitiiviset ja metakognitiiviset prosessit ovat välttämättömiä, kun oppiminen nähdään tavoitteellisena toimintana. Konstruktiivisen pedagogiikan mukaan oppijat ovat aktiivisia merkitysten rakentajia. Tavoitteelliset oppijat¹¹ tarkkailevat ja säätelevät oppimaansa. Heidän toimintaansa ohjaavat motiivit, tavoitteet, uskomukset ja emootiot. (Ruohotie 2005, 6.)

---

¹¹ Muutosprosessia säätelevä oppija on tietoinen omasta tietämyksestään, uskomuksistaan ja hänellä on tavoitteet itsensä keittämisessä. Hän pystyy näkemään kuilun oman tietämyksensä ja vaihtoehtoisten näkemysten välillä, koska hän ymmärtää muutostarpeensa ja oivaltaa, mitä hänen tulee muuttaa. Hän ylläpitää sitoutumista oppimistehtävään, minkä vuoksi hän suunnittelee, tarkkailee ja arvioi omaa motivaatiotaan, emootioitaan, mielenkiintoaan ja strategisia taitojaan, joita hän tarvitsee muutoksen tavoittelussa. Hän tarkkailee toimintojaan, jotka edistävät muutosprosessia sekä evaluoi muutosprosessinsa tuloksia. (Limón Luge 2003.)

Ruohotien (2003a) mukaan metakognitiiviset taidot ovat suorituksen onnistumisen edellytyksiä. Niiden avulla oppija tekee oppimisensa näkyväksi. Metakognitiiviset taidot paljastavat, millaisia strategioita oppija on valinnut ratkaisun löytämiseksi tai tulosten varmistamiseksi. Ne eivät välttämättä johda sellaiseen tietoiseen reflektioon, jonka pohjalta oppijan olisi mahdollista pohtia erilaisten tai keskenään kilpailevien strategioiden mielekkyyttä ja soveltuvuutta eri tilanteissa.

Metaoppiminen on oppimaan oppimisen osaamista ja sen kehittymistä prosessina. Se on myös tiedostamisen prosessi, jossa tiedetään, mitä on opittu ja miten. Lisäksi tunteiden hallinta tiedostamisen avulla tukee myös uuden oppimisen motivaatiota. (Ks. myös Isokorpi 2003, 237–238.) Syvälliset ja haastavat oppimisen muutokset tapahtuvat hitaammin kuin yleisesti oletetaan. Elämänsisällön muutos on aikaa vievää.

Auttajana muutoksessa

Auttajalle elämänsisällön muutoksen toteutuminen edellyttää yksilöllisen muutostarpeen tunnistamista ja muutoksen eri vaiheiden tuntemista. Auttamistyöntekijä ymmärtää kokemuksesta elämän sisällöllistä muutosta oppimisen prosessina ja tunnistaa tuen tarpeen prosessin eri vaiheissa. Lisäksi auttaja hyötyy valmiudestaan säädellä omaa toimintaansa ja hyödyntää kokemuksensa kautta kehittyntä osaamistaan.

Asiakkaan elämänsisällön muutoksen tukijan rooli on tiedostaa intentionaalisen oppimisen osa-alueet ja hyödyntää niitä auttamistyössään. Limón Luque (2003) kuvaa intentionaalisen oppimisen kolmea ehtoa. Ensiksikin oppijan tulee tiedostaa muutostarpeensa ja tietää, mitä tulee muuttaa. Tätä Limón Luque kuvaa metakognitiiviseksi ehdoksi. Toiseksi oppijan tulee haluta muutosta ja nähdä se henkilökohtaisena tavoitteena. Tämän Limón Luque kuvaa volitionaaliseksi ehdoksi. Kolmanneksi oppijan tulee kyetä säätelemään oppimaansa, suunnittelemaan, tarkkailemaan ja arvioimaan omaa muutostaan. Tutkittaessa elämänsisältöjen muutosta on todettava, että Limón Luquen kolmen käsitteen on oltava käytössä muutoksessa samanaikaisesti. Muutosta tuottava oppija tiedostaa

samanaikaisesti muutoksen tarpeen, halun ja valmiuden toteuttaa muutos. Intentionaalisuuteen liittyy näkemys siitä, että kognitiiviset ja metakognitiiviset prosessit ovat välttämättömiä tavoitteellisessa toiminnassa.

Auttamistyön keskeinen kysymys on, mikä kiinnittää asiakkaan kuvaamiinsa elämänsisällön muutostavoitteisiin. Intentionaalisessa oppimisessa yksilö kiinnittyy tavoitteisiinsa ja on valmis pyrkimään niiden avulla saataviin päämääriin. Tätä näkemystä tukevat useat tutkijat. (Zimmerman 2000; Ruohotie 2003a; Bandura 1998; Berger & Luckmann 2009.) Pintrich ja Sinatra (2003) ovat luonnehtineet intentionaalista oppimista kolmen ominaispiirteen avulla. Ensinnäkin se on tavoitesuuntaista toimintaa. Toiseksi siihen liittyy käsitteellinen muutos, jolloin oppijan tulee muuttaa käsityksiään, ja hänellä tulee olla tätä muutosta koskeva tavoite. Kolmanneksi tavoitteeseen pääseminen on sidoksissa sisäiseen aktiviteettiin, tahdonalaiseen kontrolliin ja itsesäätelyyn.

Elämänsisällön muutos vahvistaa elämän taitoja, joita oppijan on kyettävä siirtämään muuntuviin elämänsisällön ympäristöihin. Zimmerman (2000) pitää merkittävänä itsesäätelyä, sen osaamista eri ympäristöissä ja palautetta. Palautteen tukemana henkilö vahvistaa taitoaan siirtää oppimaansa muuntuviin ympäristöihin. Tässä prosessissa itsesäätelystä voi kehittyä strategisesti säädeltyä tai tiedostamatonta riippuen palautteen laadusta ja määrästä. (Emt. 2000,15.) Palautteen tulee olla strukturoitua ja sisältää tuloksia koskevaa informaatiota (Ruohotie 2000a, 62 – 64).

Auttajan oma metakognitio auttaa tuettavaa yksilöimään muutostarvettaan ja tiedostamaan tuen tarvettaan. Elämänsisällön muutoksen erilaiset alueet tarvitsevat kohdennetun ja yksilöllisesti määrittyvän tuen muutoksen eri vaiheissa.

4.4 Teoreettisten näkökulmien koonti ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa ilmiön ydin on elämänsisällön muutoksen aikaansaaminen. Elämänsisällön muutos on kokemuksesta oppimisen prosessi, jolloin ihminen on vuorovaikutuksessa omien valintojensa, tekemisiensä ja niiden perustelujen kanssa.

Oppiminen tarvitsee oppijan itsearvioon perustuvaa vahvistumista ja ulkopuolista tukea (Bandura 1997, 296; Ruohotie 2002a, 39–40). Ruohotien (1998) mukaan ihmisen autonomiselle toiminnalle on ominaista rationaalinen pohdinta, itsehillinnän ja itsekurin harjoittaminen sekä oppijan oivallus omasta autonomiastaan.

Tutkimuksen lähtökohtana on ihmisen ontologinen ymmärtäminen, mikä on olennaisen tärkeää ymmärtävälle tutkimusotteelle. Tutkimuksen ilmiötä lähestytään kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden näkökulmista. Tämän lähtökohdan valinta tuotti vaiheuksia löytää aiempia tutkimuksia, jotka olisivat avanneet ja syventäneet lähtökohtaani. Työni esiyymmärryksen kriittinen tarkastelu kiinnitti sitä entistä vahvemmin tutkimuksen filosofiseen perustaan.

Taulukko 1 kokoaa esiyymmärryksen näkökulmat ja niitä avaavat käsitteet. Kokemuksesta oppiminen kuvaa käsitteitä, joiden avulla tarkastellaan yhteiskuntaan kiinnittävässä elämänsisällön muutoksessa tarvittavaa oppimista. Elämänsisällön muutos näkyy sosiaalisessa todellisuudessa, jossa tutkitaan elämänsisältöjä ja haetaan niiden muutokselle perusteluja.

Taulukko 1. Koonta tutkimuksen näkökulmia avaavista käsitteistä

Kokemuksesta oppiminen	Elämänsisällön muutos	Tavoitteiden kehittyminen	Auttamisen osaaminen
Intentionaalinen oppiminen	Sosiaalinen todellisuus	Merkitys	Sosiaalinen osaaminen
Kognitio	Elämänsisältö	Merkityksien muodostuminen	Merkitysten tunnistaminen
Metakognitio	Muutoksen perustelut	Itsereflektio	Metakognitio
Oppimisprosessi	Muutokseen kiinnittyminen	Muutos Oppimisprosessi	Oppiminen

Tavoitteiden kehittymisen näkökulma muodostaa merkityksiä ja muokkaa toimintaa niiden mukaisiksi itsereflektion avulla. Auttamisen osaamisen näkökulma perustuu sosiaaliseen osaamiseen, merkitysten tunnistamiseen ja metakognition hyödyntämiseen auttamistyössä.

Tutkimuksen tehtävänä on analysoida elämänsisällön muutosta silloin, kun muutoksessa kiinnitytään elämän sekavien vaiheiden jälkeen yhteiskuntaan. Tutkimuksen avulla seurataan tutkittavien elämän muutosta heidän itsensä

ymmärtämällä ja kuvaamalla tavalla. Koska muutos on intersubjektiivinen ja intrasubjektiivinen sekä kontekstuaalinen tapahtuma, tutkitaan tapahtumakulkuja ja niiden ilmenemistä elämänsisältöihin liittyvien merkityksien avulla. Elämän tarinoista etsitään muutosta tuottavia merkityksiä, joita auttamistyöllä voidaan vahvistaa.

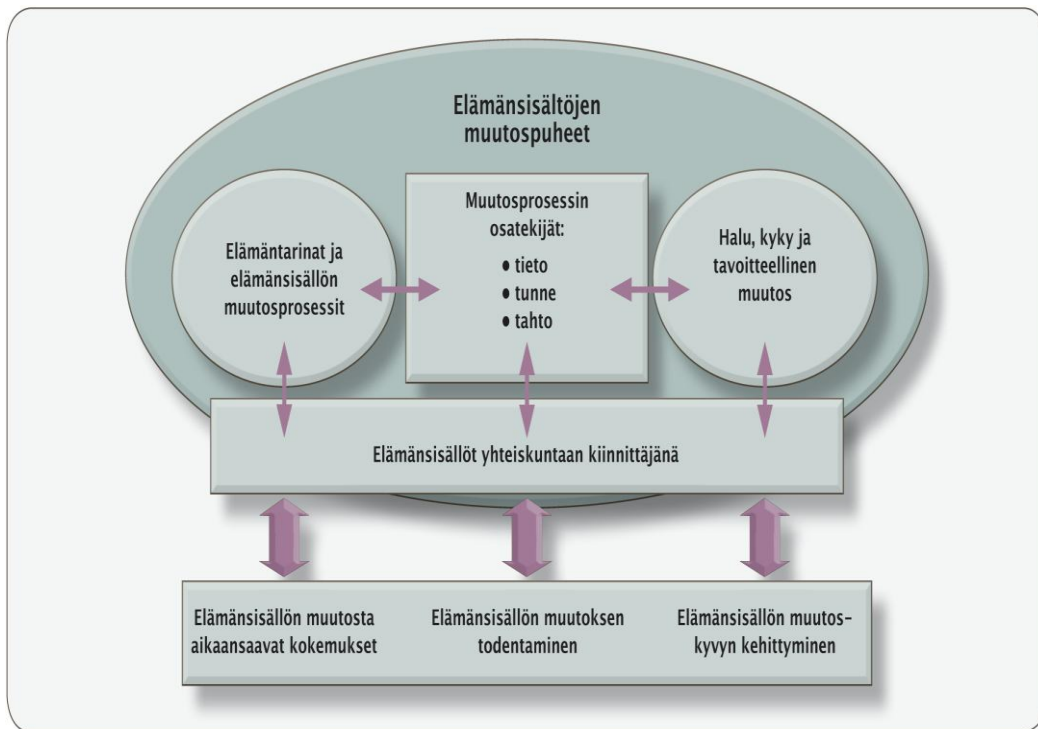
Tutkimustehtävään sisältyy kaksi tutkimuskysymystä. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla tutkitaan lainrikkojataustaisten henkilöiden yhteiskuntaan kiinnittävää muutosta heidän itsensä kokemana. Toisessa tutkimuskysymyksessä analysoidaan auttamistyötä elämänsisällön muutoksen tukena lainrikkojataustaisten itsensä kokemana.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millainen on lainrikkojataustaisen henkilön yhteiskuntaan kiinnittävä muutos hänen itsensä kokemana?
2. Millaista auttamistyötä yhteiskuntaan kiinnittävän muutoksen tukena tarvitaan lainrikkojataustaisten itsensä kokemana?

Teoreettisten näkökulmien tehtävänä oli tuoda esiyymmärrystä tutkittavaan ilmiöön. Analyysityö tehtiin aineistolähtöisesti. Ymmärtämis- ja käsitteellistämistyössä käytettiin apuna tutkimusilmiötä jäsentäviä teoreettisia näkökulmia, joita laajennettiin tutkimuksen kuluessa ilmitulleiden tulkintatarpeiden mukaan. Tutkimuskysymyksiä arvioitiin aineistonkeruun ja analysoinnin aikana.

Kuvassa 2 on kuvattu tutkimustehtävää siten, että kerronnallisuus on tutkimuksen yleinen ominaisuus ja antaa tilaa tutkittavien äänelle elämänsisältöjen aineistopuheissa. Elämänsisältöjen muutosten erilaisuutta kuvaavat elämäntarinat ja niihin kiinnittävät muutosvaiheet. Aluksi analysoitiin erilaisia elämäntarinoita tiedon, tahdon ja tunteen ilmaisun avulla ja niiden avulla tunnistettiin muutosvaiheita, muutostyyppejä ja niiden muutosorientaatioita. Elämänsisällön muutoksessa analysoitiin myös tavoitteellisuuden näkymistä. Muutosvaiheissa syntyvät elämänsisällöt kiinnittävät henkilön yhteiskuntaan. Tutkittiin muutokseen kiinnittäviä merkityksiä ja muutosvalmiuden kehittymistä.

Kuva 2. Tutkimuksen käsitteellinen jäsennys ja ilmiön rajaus

Teoreettiset näkökulmat ja niihin liittyvä esiyymmärrys ovat avanneet tutkittavaa ilmiötä. Teoreettinen esiyymmärrys jäi sulkeutumatta siinä vaiheessa, kun empiirisen aineiston kerääminen alkoi. Empiirinen aineisto rakentui tutkittavien ehdoilla, jotta ihmisten omat merkitysrakenteet voivat nousta esiin.

5. TUTKIMUKSEN MENETELMÄT JA TOTEUTUS

Tutkimuksen haasteena on ollut löytää luotettava ja elämäntarinoita arvostava sekä niiden kanssa vuorovaikutussuhteeseen asettuva ja aineiston merkityksiä ymmärtävä tutkimuksen lähtökohta. Sitä etsittäessä kuljettiin erilaisten tutkimustraditioiden kautta fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen toteutukseen. (Ks. Husserl 1995; Perttula 1994, 1995, 2000, 2005.) Elämäntarinoiden kuvaukset ja niiden analysointi perustuvat yhteiselle metodologiselle pohjalle.

5.1 Fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa muutoksen tutkimuksessa

Fenomenologisessa¹² tutkimuksessa vaatimuksena on tutkijan aseman, ihmiskäsityksen, tausta-ajattelun sekä tutkimuksen ontologisten ja epistemologisten ratkaisujen esiintuominen. Ne ohjaavat tutkijan ajattelua ja tutkimuksen lähtökohtien valintaa sekä antavat tutkimusraportin lukijalle mahdollisuuden arvioida tuloksia niiden perusteella. (Lehtomaa 2005; Perttula 1995.)

Fenomenologisen lähestymistavan työvälineitä ovat kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys. Tämän lähestymistavan avulla tutkittiin ihmisen elämismailman kokemuksellisia suhteita. Kokemuksellisella suhteella tarkoitetaan vuorovaikutuksellista suhdetta kulttuuriin, toisiin ihmisiin ja luontoon. Tutkittavan elämäntodellisuus on kokonaisuus, jota tutkija ymmärtää ja jossa tutkittava ilmiö tai asia tulee tarkastelun kohteeksi. (Alasuutari 2007, 59–60; Laine 2001, 21–27; Moustakas 1994, 104–107; Varto 1992, 23–25; Vilkkä 2005, 136–137.) Tavoite on kohdata olemassa olevien roolien ja naamioiden takana oleva todellinen ihminen, puhuja ja kuulija (Hakamäki 2003, 246). Suhteet ilmenevät ihmisen kokemuksina,

---

¹² Fenomenologia tarkoittaa tiedettä, tieteellisten oppialojen yhteyttä. Lisäksi se tarkoittaa ennen kaikkea metodologiaa ja ajatustapaa, erityistä filosofista metodologiaa. (Husserl 1995, 41.)

joita pyrittiin ymmärtämään. Ihmisen elämään liittyvien merkitysten muutosta pyrittiin tavoittamaan ja tulkitsemaan sosiaalisena ilmiönä. Hermeneutiikka itsereflektiivisenä ymmärtämisen muotona alkaa dialogina tutkijan ja hänelle kerrottujen elämäntarinoiden välillä. Hermeneuttinen tutkija kyseenalaistaa aluksi kaiken ja alistaa tarkastelun kohteeksi itsensä sekä tapansa tutkia. Dialogi nostaa esille ristiriitaisia tulkintoja. Hermeneuttiseen metodiin kuuluu myös uudelleen rakentamisen vaihe. (Lehtovaara 1994, 20–21.) Tutkittavaa ilmiötä kuvaava aineisto koostuu elämänsisällön muutoskokemuksia kuvaavista narratiiveista. Niiden avulla tarkastellaan ilmiötä subjektiivisesti määrittävinä muutoskokemuksina, jotka uudelleen merkityksellistää elämää. Analyysi jäsentää tarinat uudelleen ja muodostaa subjektiivisista tarinoista yleisempiä tarinoita.

Fenomenologia monimuotoisena ajattelutapana tarjoaa tutkimustyölle yhtenäisen lähtökohdan (Perttula 2000). Fenomenologiassa ihmisen tajunnallisuuden perusluonteena pidetään intentionaalisuutta. Tietoisuuden keskeinen luonne on relationaalinen ja se suuntautuu aina johonkin kohteeseen. Tietoisuus jäsentää kokemusta toimintojen merkitysulottuvuuksilla ja -käsitteillä. Niiden avulla kokemus strukturoituu ja jäsentyy yhtenäiseksi ja mielekkääksi kokemukseksi. Husserlin (1995) fenomenologian yksi perusongelma on, miten tietoisuus konstruoi, rakentaa ja jäsentää ulkomaailman. Tässä tutkimuksessa fenomenologisen analyysin keskeisenä tutkimuskohteena ovat merkitysrakenteet, jotka paljastavat tietoisuuden rakenteet.

Satulehto (1992) kuvaa Husserlin¹³ elämämaailman tarkoittavan maailmaa, jossa ihminen elää ja jossa teoriat ovat vain rajallinen yritys ymmärtää elämämaailmaa. Hermeneuttinen tutkimus olettaa, että ihminen tulkitsee kokemuksiaan yhä uudelleen. Tulkinallisuus on ihmiselle olennainen tapa rakentaa kokemuksiaan. Näin hermeneuttisessa tutkimuksessa tutkimustilanne voidaan ymmärtää kokemusten tulkintakehykseksi. (Perttula 2005, 142.) Tavoitteena on, että fenomenologisen tutkimuksen avulla löydetään tutkittavaa ilmiötä varten kerrotusta elämämaailmasta olennaisin. Tutkittava ilmiö rajaa tarkasteltavaa elämämaailmaa

---

¹³ Latomaa (2005) pohtii, miten syvähermeneuttinen ja hermeneuttinen psykologia eroavat toisistaan. Hän toteaa, että molemmat tutkivat kokemusta rekonstruktivisin menetelmin. Syvähermeneuttinen psykologia erottaa symbolisen ilmauksen pintatason ja syvätason välillä. Se eksplikoi ilmauksen merkityssisältöä merkityksen syvätasolla. (Latomaa 2005, 36.)

ja analyysi asettaa tutkittavan ilmiön tulkintakehykseensä. Hermeneuttista tutkimusotetta noudattaen lähdettiin ajatuksesta, että kaikki inhimillinen toiminta on luonteeltaan tarkoituksellista ja todellisuutta ymmärtämään pyrkivää (Siljander 1988, 118; ks. myös Latomaa 2005, 32).

5.2 Menetelmälliset valinnat

Tässä luvussa pohditaan millaisin metodologisin lähtökohdin toimitaan. Kuvataan fenomenologis-hermeneuttista tutkimusajattelua ja metodologiaa vastattaessa tutkimuskysymyksiin. Lisäksi kuvataan, miten kerronnallisuus toimii tutkimuksen tavoitetta eteenpäin vievänä narratiivisena tiedon tuottamisen tapana. Tarinan osien merkitykset ovat koko tarinan funktioita ja kokonaisuus on myös niistä riippuvainen. Näin tarinan tulkinnasta fenomenologisen menetelmää käyttäen tulee hermeneuttinen prosessi. (Ks. Toiska 2002, 143; myös Gadamer 1979, 258–263.) Koska kyseessä on merkitysten tutkiminen, kuvataan tutkijan ja osallistujien positioita tutkimuksessa.

Fenomenologisen metodin keskeisiä käsitteitä ovat avoin kuvailu, reduktio, olennaisuus, rakenteen etsiminen ja intentionaalisuus. Intentionaalisuus fenomenologiassa tarkoittaa sitä, että ihmisen tekemät havainnot ja ajattelu suuntautuvat tarkoituksellisesti johonkin ja hän antaa havainnoille merkityksiä (Giorgi 2000). Tutkimuksessa pyrittiin tavoittamaan lainrikkojataustaisten yhteiskuntaan uudelleen kiinnittyvien aitoja kokemuksia sellaisina kuin ne ilmenivät heidän kerronnassaan. Niiden avulla pyrittiin löytämään yleisiä ja olennaisia piirteitä elämänsisällön muutoksesta ja sitä tukevasta auttamistyöstä. (Ks. Heinämaa 2000.) Tutkimusprosessin aikana pyrittiin olemaan avoimia ja vapaita aikaisempien käsite- ja rakennelmien painolastista, uskomuksista, oletuksista ja itsestään selvyyksistä. (Vrt. Satulehto 1992.)

Fenomenologinen tutkimusajattelu edellyttää, että tutkija vaikuttaa mahdollisimman vähän kokemukseen, joita tutkittavat tuovat esiin. Kysymysten tulee olla strukturoimattomia, jolloin ne antavat tutkittavalle mahdollisuuden liittää vastauksiinsa kokemiaan mielikuvia ja elämyksiä aiheesta. (Metsämuuronen 2006, 170.) Tässä tutkimuksessa tutkimuksen narratiivinen luonne antaa tilaa tutkittaville.

Tällöin narratiivisuus luonnehtii tutkimusta sen yleisenä ominaisuutena. Narratiivisen ominaisuuden mukaan tutkimus sukeltaa kerronnallisuuden ja kertomusten monikerroksisiin ja moniulotteisiin maailmoihin. (Eskola & Suoranta 2005, 24.)

Tutkimuksessa narratiivisuudella ymmärretään tutkittavien todellisuuden kerronnallista rakentumista muutoksessa. Tutkittava todellisuus syntyy opittaessa uusia merkityksiä, joita tutkittavat kiinnittävät elämänsisällön muutosta tuottaville asioille. Tutkittavien asioilleen antamat merkitykset ohjaavat valintoja ja niistä seuranneita elämäkokemuksia. Tutkimuksessa etsitään elämänsisällön muutosta synnyttäviä merkityksiä ja niiden tuottamia sisältöjä arjen toiminnoille. Tutkimus selvittää ja kuvailee elämänsisällön muutosta elämään sisältyvien merkityksien avulla. Kunkin tutkittavan tieto muutoksesta on subjektiivista ja siten ainutlaatuista tilanteisiin sidottuna. Tunnistettuaan merkitykset tutkijan on voitava määritellä kenelle ja missä kontekstissa muutos on pätevä. Kun pyritään yhteisiin merkityksiin, on löydettävä tietoa eri yksilöiden merkityksille antamista tulkinnoista ja tutkittava näitä tulkintoja. (Vrt. Metsämuuronen 2006, 165–166.)

Fenomenologisella menetelmällä vakiinnutetaan tiedostamista, ja sen syntyä on mahdollista tarkastella eri vaiheiden kautta. Näitä askelmia seuraamalla voi saavuttaa tiedostamisen. (Husserl 1995, 97–110.) Eri teoreetikot ovat kuvanneet askelmia eri tavoin. Jossain muodossa kaikki tulkinnat ja sovellukset pohjaavat Husserlin esittämiin ajatuksiin. (Judén-Tupakka 2007, 67.)

Fenomenologinen tutkimusprosessi

Fenomenologista tutkimusprosessia ovat kuvanneet Giorgi (2000, 2003) ja Perttula (2000, 2005). Fenomenologinen tutkimusprosessi etenee vaiheittain kokonaisnäkemysten saamisesta yleisen merkitysrakenteen muodostamiseen. Tutkimusaineistosta tunnistetaan merkitysyksiköitä. Merkitysyksiköt muodostavat merkitysverkostoja, joiden avulla muodostetaan yleinen merkitysrakenne. (Perttula 2000.)

Metsämuuronen (2006) kuvaa fenomenologista tutkimusprosessia kahden eri päävaiheen mukaan. Ensimmäisessä päävaiheessa tavoitetaan yksilökohtaiset merkityksenannot. Tämä edellyttää avointa lukemista, sisältöalueiden muodostamista ja muuntamista yleiselle tasolle, merkitysyksiköiden kiinnittämistä sisältöalueisiin ja merkitysverkostojen muodostamista sisältöalueittain. Tarvittaessa myös sisältöalueet voidaan asettaa toistensa yhteyteen. Toisessa päävaiheessa analyysi siirtyy yksilötasolta yleiselle tasolle ja yksilölliset merkitykset nähdään osana yleistä kokemusta ilmiöstä. Merkityksen sisältävät yksiköt tiivistetään yleisemmälle tasolle, jossa yksilöllinen kokemus ei ole enää esillä. Muodostetaan sisältöalueet, joissa merkitysten väliset yhteydet näkyvät. Muodostetaan spesifit sisältöalueet ja yleinen merkitysverkosto. Suhteutetaan kunkin sisältöalueen spesifit merkitysverkostot keskenään ja muodostetaan sisältöalueen yleinen rakenne. Viimeiseksi integroidaan sisältöalueiden yleiset merkitysverkostot tutkittavan ilmiön yleiseen merkitysverkostoon. (Metsämuuronen 2006, 182–195.)

Narratiiviset tarinat

Käsitteitä ”tarinallinen”, ”kerronnallinen” ja ”narratiivinen” käytetään tutkimuskirjallisuudessa rinnakkain. Tässä tutkimuksessa ne ovat synonyymejä. Usein narratiivisuudella viitataan juuri aineiston ominaisuuteen. Tarina nähdään keskeisenä ajattelun ja elämän jäsentämisen keinona. Narratiivisuus aineiston lähtökohtana viittaa ihmisen elämän tarinalliseen luonteeseen.

Narratiivinen ajattelu käyttää intentionaalisia selityksiä, jotka ovat luonteeltaan yksittäisiä ja tilannesidonnaisia (Bruner 1984; 1985). Tässä tutkimuksessa ne ovat joko yksittäisiä tarinoita tai ne toistetaan kahteen kertaan, jolloin tutkimuksessa toisella tarinalla on ensimmäistä tarinaa reflektiivisempi luonne. Tutkimuksen tarinoiden tärkeä tekijä on niiden päähenkilöiden sisäinen, mentaalinen ajattelu. He kykenevät organisoimaan kokemuksiaan narratiiviseen muotoon ja juonellisiin struktuureihin. Tähän näkemykseen sisältyy ajatus, että suuri osa välittömistä ja menneistä kertomuksista on järjestynyt kerronnallisella tavalla. Aineiston keruun lähtökohta kiteytyy ajatukseen, että ihminen esittää elämäänsä itselleen ja toisille kerronnallisessa muodossa. (Ks. Bruner 1990, 1996; Syrjä 2001, 203–206.)

Sosiaalinen elämä on luonteeltaan narratiivista. Sen avulla ihminen ymmärtää ja tuntee sosiaalisen maailman ja rakentaa sosiaalista identiteettiään. (Somers & Gibson 1994.) Narratiivisen analyysin avulla ihminen ei määrity pelkän kategorian edustajaksi, vaan ihmisenä oleminen on juonellinen prosessi. Kertomuksen etenemistä ajassa määrittää hänen suhteensa sosiaalisiin verkostoihin, joilla on symbolista, praktista ja materiaalista käyttöä ihmiselle. (Moustakas 1994, 58–59; Somers & Gibson 1994, 61.)

Tutkimuksessa käytetään tarinaa ajattelun työkaluna. Tarinoihin sisältyy aina henkilöiden mielentiloja ja tunnelatauksia. Näiden kuvaukset tuovat tarinoissa esille mielen toiminnan maisemaa ja mielen tietoisuuden maisemaa (Bruner 1990, 82). Tulkitessaan Brunerin ajattelua Toiska (2003) kuvaa kielen figuratiivista ja spekulatiivista eroa. Spekulatiivinen kieli sisältää varsin suoran viittausrakenteen (reference). Narratiiviseen ajatteluun pääosin liittyvä figuratiivinen, poeettinen kieli ei ole suoraan viittaava vaan sen intressi on uuden asian kuvaaminen. Uuden asian esille saaminen on tuttu tilanne kaikessa oppimisessa. Ihminen käyttää siis narratiivia uuden asian ensimmäisessä käsitteellistämisessä, jolloin uudesta asiasta pyritään muodostamaan erilaisia tarinoita, jotka sisältävät metaforisia rakenteita. (Emt. 2003, 40.)

Metaforien avulla voidaan myös etsiä tapahtumien välillä samankaltaisuuksia ja yhteyksiä (Bruner 1990, 82). Metaforan yllätyksellisyys perustuu kielen struktuureihin ja symboleihin. Niiden avulla tuotetuilla yllätyksillä voidaan paljastaa uusia, aikaisemmin pimennossa olleita tapahtumia ja asioita. (Toiska 2003, 35.)

Tässä tutkimuksessa analysoidaan elämäntarinoiden muutosprofiileja tutkimushenkilöiden narratiivisten tarinoiden ja niihin sisältyvän aineistopuheen avulla. Lähtökohta on, että yhdelle ilmiölle hyväksytään useita tarinoita. Vaikkakaan tarinat eivät aina tunnusta poissulkemisen logiikkaa, ne ovat uskottavan tuntuisia ja niiden osat liittyvät toisiinsa. Tarinoiden totuusriteerinä on niiden koherenssi, yleinen elämän kaltaisuus, totuuden kaltaisuus ja aitouden tuntuisuus. Tutkimuksessa pyritään lähestymään paradigmaattista ajattelua, jolloin tavoitteena on looginen ristiriidattomuus, jota kuvataan osoitettavissa olevalla referenssillä. (Bruner 1985; 1986.) Samalla on pyritty arvioimaan, mihin saakka valitulla aineistonkeruumenetelmällä voidaan päästä vastattaessa tutkimuskysymyksiin (ks.

Perttula, 1995, 39–47; Siljander 1992, 14–21; Suoranta 1995, 171). Valinta sinänsä on ollut haasteellinen, koska tutkimuskysymykset nousivat vaikeasti haltuun otettavasta ilmiöstä.

Tutkijan positio

Kuvaan tutkimuspositioni ydintä fenomenologisen metodin avulla (ks. Perttula 2005). Tutkijan positioni¹⁴ oli rakastavaa ja pakottautuvaa asennoitumista tutkittavien kokemaan todellisuuteen. Ponnistelin tietoisesti ja systemaattisesti tutkittavan kokonaistilanteen löytämiseksi niin, että tutkittavan todellisuus tuli ymmärretyksi. Se oli keskittymistä ja tilan antamista myös tutkijan heräävälle ihmetyksen tunteelle kohdatessaan tutkittavan todellisuuden. Näin tutkijan positioissani tunnistin vuorovaikutuksessa muodostuvat tunteet ja intuitiot. Tulkinnassa luotin niiden synnyttämään mielenkiintoon aineistoa kohtaan.

Tutkijana asetuin aineiston puheen kanssa dialogiseen suhteeseen¹⁵. Tämä merkitsi sitä, että tutkimusaineisto ohjasi jatkuvasti ilmiön ymmärtämistä, syvenevää tulkintaa ja tarvittavan lisäaineiston hankkimista (vrt. Juvakka 2000, 63). Dialoginen tutkimussuhde oli myös reflektiivinen ja vaikutti tutkimuksen luotettavuuteen. Lisäksi olen ollut tietoinen esioletuksesta ja siitä irrottautumisesta kuullakseni aineiston äänen. Spiraalimaisessa tulkinnassa olen tuottanut uudella tavalla jäsentynyttä tietoa kuvauksina ja tulkintoina, joita olen vahvistanut tutkittavien autenttisilla puheilla. (Ks. Hakamäki 2003, 246; Judèn-Tupakka 2007, 63.)

Kunkin informantin elämäntarina on subjektiivisesti totuudellinen. Tavoite oli säilyttää kertojan ääni myös tutkimuksen juonellisessa kuvauksessa. Informanttien

---

¹⁴ Positio muodostuu sosiaalisten suhteiden verkostossa. Toimijan asema voi olla enemmän tai vähemmän kokonaisvaltainen, pysyvä tai hetkellinen, rajoittava tai salliva. Lisäksi toimijalla voi olla samaan aikaan useita positioita, jotka määrittävät tilannetta eri tavoin. (Alasuutari 2007, 178–182.) Positioni asettui kuulevaan, tutkittavan kokonaistilannetta ymmärtävään suhteeseen siten, että elämän hienovaraiset, itselle vieraammatkin nyanssit pystyin tarinoista tavoittamaan.

¹⁵ Koska ihminen ymmärtää omaa ja toisten elämää narratiivisesti, soveltuu narratiivinen tietäminen myös tutkijan loogis-tieteelliseksi tietämisen välineeksi. Narratiivisen ajattelun avulla selitämme inhimillistä toimintaa, jolloin selittävinä tekijöinä ovat halut, toiveet, uskomukset jne. Narratiivinen tiedonmuodostus on kontekstuaalista ja etsii yhteyksiä tapahtumien välille. Ymmärtäminen edellyttää kontekstuaalista suhteeseen asettumista. (Ks. Bruner 1986, 1996; Erkkilä 2005.)

osallistuminen tutkimukseen perustui vapaaehtoisuuteen. Elämäntarinan kertojan rooli oli tuoda oma toimintansa esille kasvokkain vuorovaikutustilanteessa. Lisäksi tutkimukseen osallistujat olivat hyvin kiinnostuneita valmiista tutkimuksesta. Kun tutkimukseen osallistujat kuulivat vaikeudestani saada haastateltavia, he etsivät minulle tutkimukseen osallistujia.

Tutkijan positioni liittyy näin mahdollisuuteen rakentaa tutkittava ilmiö uudelleen, mutta se tapahtuu tutkittavien ehdoilla. Fenomenologisen tutkimuksen mukaisesti tutkijalla on lupa ja oikeus rakentaa havainnoinnin kohde uudestaan sen ymmärryksen ja tiedon perusteella, mikä syntyy fenomenologisessa konstruktiossa. Fenomenologinen konstruktio on tutkijan tulkintaa ja tutkittavan elämästä löytyneiden merkitysten filosofista uudelleenarviointia. (Vrt. Hakamäki 2003, 246–247.)

Tutkijan roolin näkeminen ja tiedostaminen tutkimuksen eri vaiheissa on tärkeä osatekijä laadullisen tutkimuksen luotettavuudessa. Tämä tarkoittaa Laineen (2001) mukaan, että tutkimuksessa tehtyihin valintoihin, tulkintaan ja johtopäätöksiin vaikuttaa tutkijan oma ymmärrys ihanteista, uskomuksista, arvoista ja käsityksistä (Laine 2001, 28; ks. myös Sajama 1993, 63–64; Varto 1992, 56–57). Haasteellinen tutkimustehtävä viritti minut kuuntelemaan herkästi aineistopuhetta, tarkkaan aineistolähtöiseen analyysiin ja tutkimukseni taustaposition pohtimiseen.

Tutkimuksen lähtökohdaksi rakensin teoreettisen esiymmärryksen. Ennen aineiston keruuta tarkastelin uudelleen taustaposition vaikutusta tutkimuksessani. Tutkiva katse työssäni ei jää aikaisempiin elämänsisältöjen tapahtumiin vaan siirtyy käytännöllisiin seurauksiin aineistopuheen ohjaamana.

5.3 Esiymmärryksen kriittinen reflektio

Yhteiskuntaan kiinnittymistä tuottava elämän muutos on tutkimusilmiönä monialainen. Tieteenalojen kirjallisuudesta ja filosofiasta paljastuukin hyvin monitahoinen kuva tutkimusilmiöstä. Näin olen joutunut pohtimaan teoreettisia lähtökohtia ja toteamaan, että ihmisen elämää ei voida kuvata kyseenalaistamattomista teoreettisista lähtökohdista. Tämän vuoksi olen ollut

kriittinen esiyymmärykseeni liittyvistä valinnoista. Tutkimukseni lähtökohdat osoittavat, että ihminen on kokeva ja elämä näkyy eletyn kokemuksessa. Tämä saa kysymään: ilmenevätkö koetut tapahtumat muistettuina, kuviteltuina vai ajateltuina kokemuksina ja onko näillä suhdetta toisiinsa. (Ks. Hänninen, 1999, 50–71: Miettinen, Pulkkinen & Taipale 2010, 12–14.) Huomionarvoista kuitenkin on, että muutos tutkimukseen osallistuvilla ei ole merkityksellistynyt kielteiseksi. Tämä ilmentää tilannetta, että he ovat jättäneet taakseen lainrikkojuuteen liittyviä asioita. (Vrt. Hänninen 2004, 282–291.)

Tutkimuksen kriittinen kohta on tutkimuskontekstiin liittyvän aiemman tutkimuksen puuttuminen kasvatustieteistä, mikä on vahvistanut työni filosofista tarkastelua. Lähellä olevia tutkimuksia löytyy, mutta olen pyrkinyt tietoisesti esiyymmäryksessäni välttämään liiallista ohjautumista sellaisten käsitteiden avulla, jotka johtavat esimerkiksi terapian, hoidon tai kuntoutuksen alueelle ja ohjaavat tulkintaani. Olen pitäytynyt ihmisen elämän muutoksessa tutkimukseen osallistuvan puhetta kuunnellen. Keskiössä on puhujan kokema; muutoksessa oppiminen ja kypsyminen. Kertomukset ja tarinat elämästä kiehtovat ihmistä eri konteksteissa, ja niiden avulla ihmiset antavat merkityksiä omille kokemuksilleen. Kokemusta tulkitsee ja merkitystä rakentaa oma mieli yhdessä toisten toimijoiden kanssa. Elämän toiminnallisten kontekstien muuttuessa ihmiset vaihtuvat ja heidän kanssa käyty vuorovaikutus muuttuu.

Tavallisesti ihminen kasvaessaan kiinnittyy yhteiskuntaan arkisten toimiensa kautta. Koetut ja valitut kontekstit tuottavat vaihtoehtoisia merkityksiä yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Elämäntavat ja -tavoitteet näyttäytyvät omien yksityisten intressien toteuttamisena. Ihmisellä on vapaus valita, millaisia tavoitteita hän kulloinkin toteuttaa. Yhteiskuntaan kiinnittymisessä kansalaisten yhteinen tahto yhteisestä hyvästä voi jäädä merkityksettömäksi. Esiyymmärrystäni elämänsisällön muutoksesta analysoin kuvassa yksi. Tätä jäsenystä olen rakentanut kasvatustieteen ja yhteiskuntatieteen teorioista. Ihmisen muutoksen tutkimus kiinnittyy kasvatustieteeseen. Nämä antavat perustan auttamistyön tuen tutkimiseen ammattikasvatuksen alueella.

Ammatillinen tietämys ja uudistuvan osaamisen hankkiminen korostuvat teoriakirjallisuudessa. Kriittinen tekijä auttamistyön ammatilliselle ovatkin

metakognitiiviset taidot ja käsitteellinen oppiminen toisen määrittämässä kontekstissa. Näin auttamistyön hallinnassa korostuu ammattispesifinen tietämys ja osaaminen sekä taito soveltaa osaamista ongelmien ratkaisuun erilaisissa tilanteissa. Auttamistyössä usko muutoksen toteuttamiseen on tärkeä tekijä muutoksen onnistumisessa.

Olen tutkijana tutkimuksellinen väline (ks. esim. Raunio 1999), joten tutkimusraportti sisältää tietoja myös tutkijasta. Olen paikantanut itseäni suhteessa tutkittavaan ilmiöön ja siten pohtinut näkyväksi omaa tutkijapersoonaa. Subjektiivinen adekvaattisuuteni tutkijana on yhteydessä tutkimuksen luotettavuustarkasteluun. Siinä olen pohtinut henkilökohtaista suhdettani tutkimustehtävään ja niihin konteksteihin, joissa tutkittava ilmiö liikkuu. (Ks. Lehtovaara 1994).

Itselläni on useita kosketuspintoja tutkimuksen ilmiöön. Olen toiminut kansalaisjärjestössä, jonka tavoitteena on kehittää yhteiskuntaan kiinnittäviä toimintatapoja ja -malleja nuorille lainrikkojataustaisille tai yhteiskunnassa syrjäytymisuhan alla oleville henkilöille. Henkilökohtaista ja ammatillista tietoa olen analysoinut tutkimusprosessini aikana. (Esim. Patton 1990, 472.)

Olen kouluttautunut sosiaalialan auttamistyöhön. Työnohjauksessani olen käsitellyt sekä työhöni että henkilöhistoriaani liittyviä tekijöitä, joilla on vaikutusta auttamistyössä ja työhyvinvoinnissani. Tunnen olevani tietoinen henkilöhistoriani merkityksestä asiakas- ja tutkimustyössäni. Elämäni kuluessa tuttavapiiriini on liittynyt lainrikkojataustaisia henkilöitä ja heidän perheitään, joiden kanssa olen ollut normaaleissa ihmissuhteissa. Olen voinut seurata heidän elämäänsä pitkiäkin aikoja.

Vertaisryhmäkokemukseni avulla olen päässyt ymmärtämään myös tutkimusilmiötä. Henkilökohtaisilla tekijöillä arvioin olevan yhtä paljon vaikutusta aiheen valintaan kuin ammatillisillakin tekijöillä. Tutkittavan ilmiön ymmärtäminen pohjaa sosiaalialan ammatilliseen osaamiseen ja henkilöhistoriaani. Narratiivinen lähestymistapa edellyttääkin, että tutkijan on tunnettava hyvin tutkimusilmiö.

5.4 Tutkimuksen toteutus

Fenomenologisessa tutkimuksessa aineiston hankinta tapahtui harkinnanvaraisesti. Lähtökohta oli, että tutkimukseen osallistujat olivat onnistuneesti kiinnittyneet yhteiskuntaan, ja he kertoivat kokemuksistaan omalla ilmaisutavallaan. Näin osallistujat tuottivat tietoa tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Ks. Perttula 1994.) Brunerin (1990) mukaan narratiivi on ihmisen päätapa selittää tavallisuudesta poikkeavia olosuhteita ja tilanteita. Kerronta tekee epätavallisuuden ymmärrettäväksi tavallisuuden taustaa vasten. (Bruner 1990, 95–96.) Näin kertoja saa kuulijan kyseenalaistamaan asioita, joita on pidetty itsestään selvinä (Bruner 1996,140).

Tutkimus sisältää elämäkertatutkimuksen piirteitä. Aineisto tuottaa kerronnallista kuvausta ihmisen elämän muutosvaiheesta. Elämänvaihe sijoittuu nuoren aikuistumisesta aina sinne saakka, jolloin ihminen löytää yhteiskuntaan kiinnittävät uudenlaiset merkitykset elämänsisällölleen.

Aineiston kerääminen alkoi autenttisilla elämäntarinoilla, joilla haastateltavat kuvasivat elämänsä vaiheita. Ne ovat omalla äänellä kuvattuja henkilökohtaisia eletyn kokemuksia. Atkinson (2002) kuvaa menetelmää elämäntarinahaastatteluksi. Pääpaino oli nuoruusvuosien jälkeisessä ajassa. Haastateltava sai kertoa elämäntarinansa omalla tavallaan. Haastattelijan rooli oli avata tilanne ja antaa aika kerronnalle. Kertoja alkoi nopeasti kuvata elämäänsä, kun oli saanut tietää tutkimuksen tarkoituksesta. Yhden tarinan kerronnan aika oli noin yksi tunti.

Kukin tutkimusprosessin vaihe on kestänyt keskimäärin kaksi vuotta. Kuhunkin vaiheeseen on sisältynyt intensiivinen työskentelyvaihe muun työskentelyn lisäksi. Taulukossa 2 kuvataan tutkimusprosessin etenemistä ja ajoittumista vuosille 2002–2010.

Taulukko 2. Aineiston hankkiminen ja tutkimusprosessi

	2002	2004	2006	2008	2010
	2003	2005	2007	2009	2011
<i>Tutkimuksen valmistautuminen</i>	2002–2003				
Aiempien tutkimusten lukeminen, (valmentautuminen 1–12/02–03)					
ilmiön rajaus					
Tutkimussuunnitelman laatiminen					
Menetelmäkirjallisuuteen perehtyminen					
<i>Tutkimuksen orientaatiovaihe</i>	2004–2005				
Narratiiviset haastattelut	(intensiivivaihe 5–8/ 04–05)				
Päätös aineistosta ja					
analyysimenetelmästä					
Tutkimussuunnitelman tarkennus					
<i>Tutkimuksen analyysivaihe</i>	2006–2008				
Narratiiviset haastattelut	(intensiivivaihe 6–9 / 06)				
Strukturoidut kyselyt					
Tutkimusongelmaan vastaaminen					
Tarkennettu analyysikierros					
Tulosten kirjoittaminen ja arviointia					
<i>Tutkimuksen arviointi- ja</i>	2008–2011				
<i>päättämisen vaihe</i>					
Raportin hiomista, arviointia,	(intensiivivaihe 6–9 / 07–08–09)				
tutkimuksiin peilaaminen					
Tutkintotilaisuus	2011				

Tarinalliset aineistot muodostuvat juonellisista kertomuksista¹⁶. Bruner (1996) liittää tarinoiden juonellisuuteen myös ajatuksen hermeneuttisesta kehästä. Hänen mukaansa narratiivisella ajattelulla on aina hermeneuttinen ydin. (Bruner 1996, 6, 8.) Juonen luominen tapahtuu hermeneuttista kehärakennetta hyödyntäen. Juoni sisältää aina kokonaisuudesta tiedon, ja tämä puolestaan vaikuttaa tapahtumien järjestämiseen. Narratiivisessa struktuurissa tapahtumien aika ja merkitys liittyvät juonikokonaisuuteen. (Bruner 1996, 96, 122.) Toisen tutkimuskysymyksen aineistona oli ensimmäisen kysymyksen aineisto ja analyysi kokonaisuudessaan.

Aineiston hankinta

Alueellisessa kehittämistyössä oli esillä sosiaalisen auttamistyön olemus. Haasteiksi todettiin lainrikkojen todellisten elämän muutostarpeiden tunnistaminen ja niiden yksilöllinen tuen tarve. Vaikka kehittämistyö nosti tutkimushaasteen esille

¹⁶ Narratiivisuus voi tarkoittaa tietämisen tapaa ja tiedon luonnetta. Brunerin (1986) mukaan kertomukset eivät toteudu todellisessa maailmassa, vaan ihmiset rakentavat kertomuksia mielessään. Brunerin (1986) mukaan narratiivisuudessa tiedon muodostus kuvaa toisaalta tiedon inhimillistä muodostusta ja toisaalta se kuvaa tieteellis-loogista tiedon muodostusta.

ja toi ammatillisen yhteistyöverkoston, sen piiristä löytyi vain osa tutkimukseen osallistuneista henkilöistä.

Aineiston hankinnan tavoitteena oli kuulla yhteiskuntaan kiinnittyneitä lainrikkojataustaisia henkilöitä. Päätös aineiston hankkimisen menetelmästä perustui saatavan tiedon olemukseen. Päädyin narratiiviseen aineistonkeruumenetelmään tiedon käsitteen kahden erilaisen ulottuvuuden perusteella. Flick (1998) nimittää näitä ulottuvuuksia narratiivis-episodiseksi tiedoksi ja semanttiseksi tiedoksi. Edellisen voi määritellä tiedoksi, joka liittyy ihmisten kokemuksiin konkreeteissa tilanteissa ja elämän olosuhteissa. Semanttinen tieto on konkreeteista kokemuksista abstrahoitua ja yleistettyä tietoa asioiden suhteista ja yleisestä luonteesta. Saatua tietoa ilmentää kertojien reflektiivistä suhdetta ilmiöön ylipäänsä. (Ks. Flick 1998, 106–107.)

Narratiivisiin haastatteluihin osallistuneiden valintakriteerinä oli, että henkilöiden elämäntilanteessa tapahtunut muutos on ollut merkittävä ja että henkilö kykenee kuvaamaan henkilökohtaista muutostaan. Orientoivassa vaiheessa arvioin myös halukkuutta pitempikestoiseen tutkimussuhteeseen. Etuna pidin sitä, että henkilö itse koki tutkimuksella olevan merkitystä auttamistyössä. Tutkimukseen osallistuvat henkilöt eivät kyseenalaistaneet omaa muutostaan tai sen merkitystä itselleen ja yhteiskunnalle. Heidän elämänsä on muuttunut rikollisesta ja päihteitä sisältävästä elämäntavasta. Kertojat nauttivat elämässään aineiston keruuhetkellä yhteiskunnallista ja sosiaalista arvostusta.

Narratiivisista tarinoista keräsin harkinnanvaraisen näytteen. Aluksi ammattiauttajat ottivat yhteyttä haastateltaviin ja kysyivät lupaa antaa minulle yhteystiedot. Haastattelut olivat syvähaastattelun luonteisia. Ne ovat antaneet haastateltaville mahdollisuuden vapaaseen assosiaatioiden tuottamiseen ilman haastattelijan ohjailua. Tämä oli keino kurkistaa tavanomaisen ajattelun taakse. (Ks. Suoranta 1995.) Strukturoidun kyselyn tein niin sanotulla ”lumipallo-otannalla” (ks. Patton 2002, 237). Tarinallisen aineiston tehtävänä oli kuvata tutkittavien kokemuksia, merkityksiä ja omakohtaisia elämänsisältöjä. Tavoitteena oli luoda haastattelutilanne, jossa oli helppo puhua omaa elämäntarinaansa.

Ennen aineistonkeruuta en tuntenut narratiivisiin haastatteluihin osallistuvien henkilöiden elämäntarinaa. Aluksi kävin neuvottelun ammatillisen auttamistyön asiantuntijan ja hänen pitempään tuntemansa asiakkaan kanssa. Valitsin asiakkaan avainhenkilöksi, koska hän oli kiinnostunut tutkimusaiheestani ja oli kiinnostunut aloittamaan myös tutkimusyhteistyön kanssani. Ennen ensimmäistä tapaamista sain tietää, että avainhenkilöksi nimeämäni henkilö oli kuollut.

Aineiston keruupaikoista neuvottelin haastateltavien kanssa. Heillä oli mahdollisuus valita haastattelupaikat. Yhtään haastattelua en tehnyt ammatillisessa asiantuntijaympäristössä. Elämäntarinoiden keruupaikat olivat tavallisen elämän ympäristöjä, ja strukturoidut kyselyt toteutin kahdessa vankilayhteisössä ja puhelimessa.

Tutkimuksen orientaatiovaiheessa sain kolme haastateltavaa auttamistyön asiantuntijoiden kautta. Heitä haastattelin kahdessa eri vaiheessa. Heistä yksi oli jo vakiinnuttanut paikkansa työelämässä ja kaksi oli aloittamassa työuraa. Näiden kolmen osallistujan arvioin työstäneen elämänmuutostaan jo riittävän pitkälle. Kukaan tutkimukseen osallistuja ei tuntenut tutkimustani tai sen etenemistä ennen yhteistyön alkamista. Itse tunsin yhden haastatteluun osallistuneen, mutta en tuntenut hänen elämäntarinaansa. En ollut myöskään tavannut häntä moneen vuoteen. Jälkeenpäin näin, että aiemmin syntynyt luottamuksellinen ihmissuhde olisi saattanut olla jopa eduksi tämän tyyppisen tutkimuksen toteuttamisessa.

Tutkimuksen analyysivaiheessa oli kaksi aineiston keruutapaa, joista kerronnallinen haastattelu oli pääasiallinen keruumuoto. Strukturoitu kysely toimi narratiivisen tulkinnan tukiaineistona, ei tulosten tuottajana. Haastatteluun osallistujia oli yhteensä 10 henkilöä, joista yksi oli nainen ja yhdeksän miestä. Sain kahdeksan tutkittavan nimet ammattiauttajilta. Haastattelussa ollut henkilö järjesti kaksi uutta haastateltavaa, jotka molemmat toimivat ammatillisen auttamistyön tehtävissä. Kahta lukuun ottamatta kaikki elivät parisuhteessa. Haastateltavista kolme oli iältään 30–40-vuotiaita, kaksi oli 40–50-vuotiaita, neljä oli 50–60-vuotiaita ja yksi oli 60–70-vuotias. Kaikilla heillä oli useita rikkomuksia ja vakava päihdeongelma sekä yhdeksällä heistä oli useita vankilatuomioita takanaan.

Tutkimuksen esiyymmärrystä vahvistavat strukturoidut kyselyt tein puhelimessa tai vankilassa. Puhelinhaastattelussa ja vankilan ryhmähaastattelussa toimin itse esittelijänä ja kyselyn toteuttajana. Puhelimella toteutettuun strukturoituun kyselyyn vastanneet henkilöt hankkivat vapaaehtoiset osallistujat. Strukturoidun kyselyn tein kahdellekymmenelle (20) päihteistä toipuvalle henkilölle, joilla kaikilla on ongelmakäyttöön perustuva päihdetausta. Lisäksi saman kyselyn ensimmäisen osan täytti vankilan päihdeettömällä osastolla tai avo-osastolla olleet kaksikymmentäkaksi (22) naisvankia. He vastasivat kyselylomakkeen kysymyksiin, jotka koskivat elämänsisällön muutokseen lähtemistä. Kyselyyn osallistuneista 29 henkilöllä oli vankilatuomioita. Kyselyyn osallistuneiden ikäjakaumat näkyvät liitteen 2 taulukossa 2.

5.5 Aineiston analyysi ja analyysivaiheet

Aineiston analyysin metodi nousee Perttulan (1995, 2000) käyttämästä fenomenologisen psykologian metodin sovelluksesta. Metodivalintaani tuki tieto, että fenomenologi voi asettaa saman empiirisen kysymyksen minkä tahansa ihmistieteen näkökulmasta. Fenomenologian tavoitteet eivät tunne tieteenalojen erotteluja (Perttula 2000). Tämän metodin sovellus sopii tutkimuksen filosofiseettisiin lähtökohtiin hyvin, ja se mahdollistaa aineiston hallinnan sekä analyysin loogisen etenemisen.

Fenomenologisen tutkimuksen metodinen pyrkimys on deskriptio, jonka toteutuminen absoluuttisessa mielessä tiedetään mahdottomaksi. Se nostaa esiin tutkijan subjektiivisuuden ja vastuun. Suurin haaste on ollut yksilöllisten merkitysten tunnistettavuus ja kokemusten kuvaaminen siten, että kukaan ulkopuolinen ei voi tunnistaa haastateltavaa niiden perusteella (ks. Perttula 2002). Osa tutkimuksessa mukanaolijoista oli valmis esiintymään omalla nimellään ja esitti sitä haastattelujen jälkeen. Päädyin häivyttämään kaikkien tunnistetiedot.

Tutkimuksen metodinen haaste onkin seurata ihmisten elämän sosiaalista vuorovaikutusta ja löytää sen avulla osallistujien omat tulkinnat ja merkitykset erilaisissa arkielämän tapahtumissa. Tavoitteeni oli löytää sosiaalisessa

vuorovaikutuksessa esiin tulleita merkitysrakenteita ja niiden yksilöllistä kehittymistä. (Ks. Eskola & Suoranta 2005, 131.)

Haastattelut nauhoitin digitaalisiksi tiedostoiksi, ja ne litteroitiin sanatarkasti tutkittavien omalla murteella. Ajan voittamiseksi litteroinnin teki konekirjoittaja. Digitaaliset aineistot olivat tekstitiedostoja analysoitaessa jatkuvasti käytettävissä. Tutustuin digitaalisen äänen avulla useaan kertaan osallistujien kanssa syntyneisiin vuorovaikutuksellisiin tilanteisiin. Pyrin pääsemään sisälle kunkin haastateltavan tapaan ilmaista itseään.

Orientaatiovaiheen tavoitteena oli löytää tarinoiden kuvaamana pääkäsite ja päättää metodista, joka kuvaisi tutkimukseen osallistuneiden elämän muuttumista. Tässä vaiheessa tunnistin elämäntarinoista elämänsisältö -käsitteen. Elämänsisältö -käsite oli myös tarkastelun kohteena haastattelutilanteissa. Orientoivan vaiheen tavoite oli testata kokemusta analysoivaa metodia ja sen käyttöä tässä tutkimuksessa. Lisäksi tavoitteena oli varmistaa, että metodi sopii valittuihin tietoteoreettisiin lähtökohtiin ja valittuun menetelmään. Orientoivan vaiheen toinen merkittävä tehtävä oli muutosvaiheiden tunnistaminen ja arvioiminen.

Aloitin orientoivan vaiheen analyysityön muutoksen eri vaiheita tutkimalla. Tavoitteena oli haastateltavien tunteiden, tahdon ja ajattelun olemuksen löytäminen. Orientoivassa vaiheessa tätä työtä seurasi haastateltavien kanssa yhteinen reflektio heitä koskevasta analyysistä. Tavoite oli varmistaa, että olin ymmärtänyt oikein heidän elämänsä tapahtumat ja että he itse tunnistivat analyysin tulokset. Orientoivan aineiston tarkka analyysi ja sen arviointi haastateltavien kanssa nosti esiin elämänsisällön muutosvaiheet. Orientoivan analyysin aikana testasin analyysimetodia. Toteutin analyysin orientoivalla aineistolla ja tein korjaukset valmistautumisvaiheessa tehtyihin suunnitelmiin.

Analyysivaihe A: Tämän analyysivaiheen tavoite oli yksilöllisen muutoksen etenemisen ja muutosorientaatioiden tunnistaminen. Analyysi tapahtui siten, että ensin luin osallistujakohtaiset aineistot ja määritin niistä muutosvaiheet. Tulosten perusteella kuvasin muutostyyppit, niiden muutoksen etenemisen ja nimesin ne analyysin perusteella. Muutosvaiheista etsin yksilöllisiä merkityksiä sisältäviä tutkimusyksiköitä.

Analyyysivaihe B: Tässä analyyysivaiheessa pyrin yleistämään tietoa. Tavoite oli muutoksen yleinen kuvaaminen ja analysointi. Kuvasin muutoksen käynnistymistä, muutoksen todentamista ja muutoksen ylläpitämistä.

Jatkoin yleisen tiedon muodostamista kokoamalla elämänsisällön muutosvaiheisiin kiinnostavia merkitystihentymiä ja -kasaumia, jotka keräsin koko aineistosta seuraten muutoksen vaiheita. Tavoitteena oli elämänsisällön muutosta ohjaavan tavoitteisuuden ja muutosvalmiuden tutkiminen. Muutosvaiheisiin sijoittuneista merkitystihentymistä muodostin elämänsisällön muutosta tukevia merkitysverkostoja, joita kuvasin merkitystä vahvistavina merkityskasaumina. Elämänsisällön muutosta tuottavat merkityskasaumat ohjasivat selviytymistapoja ja muutosvalmiutta muutosvaiheiden edetessä.

Sulkeistamisen haaste konkretisoitui tässä vaiheessa, koska tutkittavan ilmaiset merkitykset kohtasivat tutkijan maailmassa olevat merkityssuhteet (ks. Perttula 1995). Kohtasin tutkittavan ilmiön mielen eli noeman. Koska ilmiön mieli voi sisältää tutkittavan ilmiön kannalta toisarvoisia ominaisuuksia, ei fenomenologinen reduktio voi rajoittua pelkkään sulkeistamiseen (ks. Perttula 1995). Reduktion toisessa vaiheessa refleктоivan mielikuvituksen ja intuition avulla etsin tutkittavasta ilmiöstä olennaista, rakennetta ja olemusta. Reflektoin tutkimuksen puheen merkityksiä sisältäviä yksiköitä niin kauan, kunnes olin löytänyt asiakokonaisuuden ydinmerkityksen.

Tutkimuksellinen tavoite analyyysivaiheessa B oli muodostaa tutkittavasta ilmiöstä käsitteellisesti yleistä tietoa (Perttula 1995, 1998). Perttula on kuvannut eksistentiaalisen fenomenologian kannalta siirtymistä yleiseen tietoon sekä teoreettis-käsitteellisenä että käytännöllisenä ongelmana. Yleisen tiedon on oltava kattavaa. Se sisältää kaiken yksilökohtaisesti olennaisen tiedon, mutta se ei voi olla ristiriidassa yksilökohtaisen tiedon kanssa. Kattavuuden vaatimus tarkoittaa sitä, että yleisen tiedon analyysi säilyttää välittömän yhteyden henkilökohtaiseen tietoon. Tässä tutkimuksessa se tarkoittaa sitä, että yhteys säilyy henkilökohtaisiin merkityskasaumiin ja yksilölliseen muutosvalmiuteen. (Ks. Perttula 2000.) Tämä vaihe vaati minulta ponnistuksia, koska tutkimukseen osallistuneiden kokemusten sisältö oli säilytettävä ja toisaalta tieteenalan kielen on oltava yksiselitteistä. Lisäksi vaatimuksena oli tuottaa kuvausta, jonka oli oltava myös teoreettiseen kieleen

sitoutumatonta. Fenomenologinen tutkimus kietoo tutkijan tutkimusprosessiin, mutta säilyttää hänen kietoutuneisuutensa minimissään (ks. Perttula 1994).

Analyysivaihe C: Analyysivaiheen tavoitteena oli kuvata muutosta ohjaavien merkitysten esiin nostamia haasteita auttamistyön sisällöille. Analysoin auttamistyötä, joka hyödyntää muutosvaiheita ja niiden merkityksiä. Tutkimuksen analyysivaiheet on kuvattu Liitteessä 1.

Muutosvaiheiden aikana tutkittavien elämänsisällön osien merkitykset integroituvat toisiinsa ja muodostivat merkityskasaumia ohjaamaan muutosta ja muutosvalmiuden kehittymistä. Integroinnilla Perttula (1995) tarkoittaa mielessä tapahtuvaa prosessia, jossa on löydettävissä toistensa yhteyteen liittyviä merkitysten muunnoksia ja jotka toistuvat tai ovat ainutkertaisuudessaan merkittäviä tihentymiä. Sisältöalueet voivat rakentaa myös merkitysverkostoja. (Emt. 1995, 1998.)

5.6 Aineistopuhe elämänsisällön muutoksessa

Elämänsisällön aineistopuhe¹⁷ perustuu narratiivisiin tarinoihin, joiden ymmärtämistä varmistin struktuurisen kyselyn aineistolla. Aineistopuheen avulla tavoitteeni oli löytää tutkittavien näkökulma asioihin. Pyrin eläytymään tutkittavien puheeseen ja kieleen, jotta löysin heidän merkityksiään aineistopuheesta. Merkitysten avulla paljastin merkityssuhteita ja kokonaisuuksia. Merkityskokonaisuuksien näkemisessä käytin apuna myös laadullisen aineiston kvantifiointia ja siihen liittyvien tutkimusyksiköiden muodostamista. Käytin kvantifioitua analyysiä esiyymmärrystä vahvistamaan. Sen tehtävänä oli tukea tutkimuksen sanallista tulkintaa ja tulosten muodostamista aineistosta. (Ks. Anttila 1996, 254–256; Tuomi & Sarajärvi 2002, 107–108; Vilkkä 2005, 140–141.)

Elämäntarinat muodostivat kontekstin kullekin merkityksenannolle. Fenomenologisessa lähestymistavassa tutkijan merkityksenanto on keskeinen

---

¹⁷ Kokemus tässä tutkimuksessa nähdään tapahtumana, jossa tietoisuus käy läpi elämäntarinoita. Kokemus on siten reflektiivinen tapahtuma, jolloin tietoisuuden kokeminen johtaa yhä syvempään tietämiseen, erilaisten esteiden ja edellytysten tiedostamiseen. (Vrt. Kotkavirta 2002, 21–23.) Lisäksi se tarkoittaa myös kertynyttä kokemusta eli kokeneisuutta. Kertynyt kokemus voi olla käsityksiä, tunnemuistia, elämysmuistia tai tunnelmamuistia. (Turunen 2004, 165.)

tutkimusväline ja -tapa jolla tutkijan intuitio löytää merkitykset. (Vrt. Tuomi & Sarajärvi 2002, 102; Vilkka 2005, 141.) Tuomi ja Sarajärvi (2002, 12) näkevät, että fenomenologisen lähestymistavan voidaan sanoa olevan aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tutkimukseni aineistopuheen analyysi ei pelkisty yksittäisten sanojen tai lauseiden tutkimiseen sinänsä, vaan selvittää tutkittavan ilmiön merkityksiä liittyneenä asiakokonaisuuksiin.

Analyysissä esiin nousseet elämänsisällön muutoksen vaiheet kuvasivat muutosta prosessina. Muutos eteni uuden elämänsisällön käynnistymisenä (UEA), uuteen elämänsisälttöön kiinnittymisenä (UEN), uuden elämänsisällön todentamisena (UET) ja uuden elämänsisällön ylläpitämisenä(UEY).

Kuunnellessani useaan kertaan haastatteluja ja lukiessani litteroituja aineistoja aloin ymmärtää aineistoa. Ymmärtämistä syvensi aineiston koodaus tietoa, tahtoa ja tunnetta kuvaaviin tekijöihin muutosvaiheittain. Taulukossa 3 on kuvattuna aineiston koodaus. Aineiston kokonaishallinnan vahvistuminen jatkui analysoidessani tietoa, tahtoa ja tunnetta kuvaavia asiakokonaisuuksia ja niihin sisältyviä lauseita. Analysoinnissa käytin excel-ohjelmaa. Tarinoiden tieto-, tahto- ja tunnetekijöitä etsin muutokseen vaikuttavina tekijöinä. Tutkin näiden tekijöiden näkymistä muutoksen eri vaiheissa. Tavoitteeni oli löytää niiden määrä ja ilmenemisen laatu muutosvaiheissa.

Taulukko 3. Aineiston tieto-, tahto- ja tunnetekijöiden koodaus muutosvaiheittain

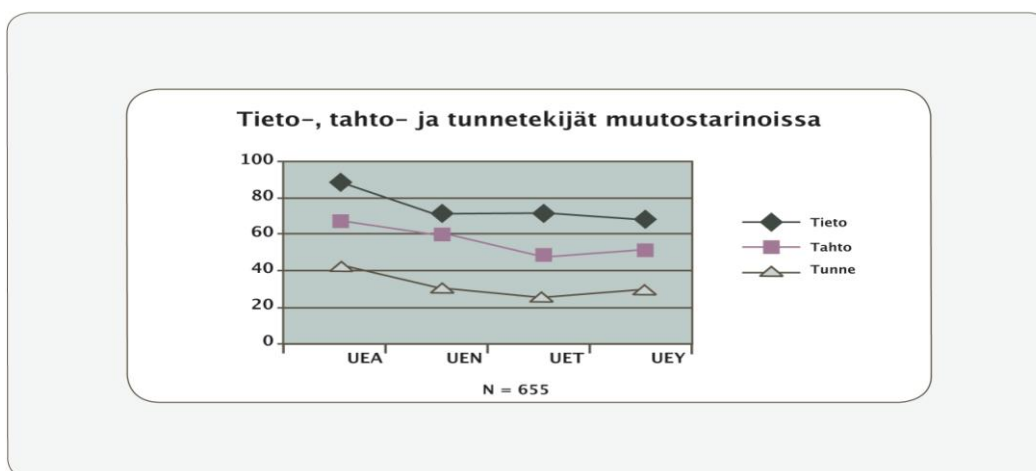
Tieto Tahto Tunne	UEA= Uuden elämänsisällön käynnistyminen	UEN=Uuden elämänsisälttöön kiinnittyminen	UET=uuden elämänsisällön todentaminen	UEY=Uuden elämänsisällön ylläpito
F1= Tieto	UEAF1	UENF2	UETF3	UEYF4
F2 = Tahto	UEAF1	UENF2	UETF3	UEYF4
F3 = Tunne	UEAF1	UENF2	UETF3	UEYF4

Tutkimusyksiköiden koodaamiseen vaikuttivat tutkittavan lauseen viesti ja sanomallinen ympäristö, johon tutkittava kyseisen ajatuksensa kiinnitti. Tämän perusteella koodasin tutkimusyksiköt ilmaisemaan tieto-, tahto- tai tunnepuhetta. Tutkimusyksiköiden nimeäminen oli tulkinnanvaraista. Siihen vaikuttivat tarinan koko juoni ja henkilön persoonallinen tapa ilmaista asioita. Tutkijana olin tietoinen

ylitulkinnan mahdollisuudesta ja pyrin minimoimaan sitä. Koko aineiston aineistopuheesta koodasin yhteensä 655 erilaista elämänsisältöjen tutkimusyksikköä. Ne ovat kuvattuna liitteen 2 taulukossa 1.

Aineistossa oli runsaimmin lauseita, jotka kuvasivat tietoa elämänsisällön muutoksesta. Tunnelatautunut puhe sijoittui tarinan aloitukseen, koska muutoksen alkuun liittyi paljon tunnemuistoja. Joissakin tarinoissa tunnepuheen määrä kohosi tarinan loppua kohti. Muutostekijöiden määrät ja vaihtuvuus näkyvät taulukossa 4.

Taulukko 4. Tieto-, tahto- ja tunnetekijät muutostarinoissa

Strukturoidun kyselyn laadin kolmen orientoivan elämäntarinan analysoinnin jälkeen. Yksi elämäntarinan kertoja otti kantaa kyselylomakkeeseen, jota olin jo testannut aiemmin toisen henkilön kanssa kahteen eri otteeseen. Kyselyn toteuttamisessa lumipallo-otannan mukaisesti ensimmäinen kyselyn vastaaja kertoi seuraavan kyselyyn vastaajan ja niin edelleen. Elämäntarinoiden kertojista kyselyn täytti neljä henkilöä. Kyselyyn osallistuminen oli vapaaehtoista. Kysely vahvisti esiymmärrystä ennen aineistolähtöistä analyysiä ja antoi valmiutta kuulla aineistopuhetta muutostarinoissa.

5.7 Tutkimustiedon luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuudessa on kyse koko tutkimusprosessin luotettavuudesta (Eskola & Suoranta 2005; Tynjälä 1991). Fenomenologisessa tutkimuksessa korostuu tutkimusprosessin kokonaisuus, tutkittavan ilmiön

perusrakenteen analyysin tärkeys, aineistolähtöisyys, kontekstisidonnaisuus, tavoiteltavan tiedon laatu, tutkijan subjektiivisuus ja vastuullisuus. Perttulan mukaan laadullisessa tutkimuksessa keskeisiä rakennetekijöitä ovat: toisen ihmisen kokemus ja hänen tapansa ilmaista kokemuksensa, tutkijan kokemus toisen ihmisen kokemuksesta ja tutkijan tapa ilmaista kokemuksensa toisen ihmisen kokemuksesta. (Perttula 1995; 1998.)

Luotettavuuden arvioinnissa kvalitatiivisen tutkimukseni keskeisiksi kriteereiksi määrittelin uskottavuuden, siirrettävyyden, varmuuden ja vahvistettavuuden (vrt. Eskola & Suoranta, 2005, 211–212; Guba & Lincoln 1994; Tynjälä 1991). Uskottavuuden näkökulma vastaa sisäiseen laatuun eli siihen, kuinka tutkijan luoma tulkinta vastaa todellisuutta ja kuinka se on todennettavissa. Nämä kysymykset palautuvat viime kädessä tutkimuksen ontologisiin ja epistemologisiin sitoumuksiin. Tutkin siis useita elämänsisällön muutostodellisuuksia.

Tutkimuksessani metodologista yhtäpitävyyttä, analyysin toimivuutta ja raportoinnin luotettavuutta arvioidessani otin huomioon: 1) luokittelukategorioiden ja tulkintaprosessin eksplikoinnin, 2) autenttiset tekstikatkelmat sekä 3) kulttuurisen kompetenssin. Näiden avulla tarkastelen tutkimustani fenomenologisena esseenä, jolloin ovat arvioitavina kuvauksen vivahteikkaus ja monitahoinen, elävä kieli.

Autenttiset tekstikatkelmat ovat yleinen, laadullisessa tutkimuksessa käytetty menetelmä tutkimuksen uskottavuuden lisäämiseksi. Tässä tutkimuksessa autenttisten tekstikatkelmien yhteisenä keskeisenä funktiona on ollut osoittaa yhteyksiä aineiston ja tuotetun tulkinnan välillä. (Vrt. Kyngäs & Vanhanen 1999.) Aineistopuheen tehtävä on ilmentää vivahteikkaasti ihmisten elämän kokemusta. Kriittinen kohta raportoinnissa olikin, milloin kadotan ihmiselämän vivahteikkouden poistaessani autenttista aineistopuhetta ja käyttäessäni tiivistettyä kuvausta.

Luokittelukategoriat ja tulkintaprosessin eksplikointi ovat keskeisiä tutkimuksen uskottavuuskriteereitä sisällönanalyysillä toteutetuissa tutkimuksissa. Tutkijana olen pyrkinyt tarkasti eksplikoimaan, miten luokittelukategoriat ovat syntyneet ja minkälaisiin sisällöllisiin kriteereihin ne perustuvat. (Vrt. Mayring 2000.) Olen käyttänyt induktiivista luokittelua. Eskolan ja Suorannan (2005) mukaan

sisällönanalyysi on perusteltavissa silloin, kun mikään olemassa oleva metodi ei sinänsä sovi aineiston analyysiin, ja siinä halutaan hyödyntää luovasti erilaisia tapoja jäsentää, luokitella ja kuvata tutkittavaa ilmiötä. Olen tuottanut tutkittavaa ilmiötä kuvaavia käsitteitä ja malleja. Sisällönanalyysi toteuttaa fenomenologista metodia. (Vrt. Kyngäs & Vanhanen 1999.)

Analyysissä painopiste on tallentuneiden merkitysten luokittelussa fenomenologisen metodin mukaisesti. (Vrt. Seitamaa- Hakkarainen 2000.) Tutkijana en ole tyytynyt vain kuvaamaan vaan myös tulkiten, selitän ja ymmärrän. Olen tutkijana pyrkinyt myös nostamaan esiin aineistoon tallentuneita piilomerkityksiä ja taustarakenteita. (Ks. Kyngäs & Vanhanen 1999.) Analyysin etenemistä olen kuvannut tarkemmin liitessä 1.

Tutkimuksen pulmallisena kohtana olikin tutkimustehtävän näkökulmasta luotettavien elämäntarinoiden löytyminen. Elämäntarinoita tutkimuksessani kertoivat yhteiskuntaan kiinnittymisen itse kokeneet henkilöt. Pidin tiukasti kiinni luotettavien muutostarinoiden keräämisestä. Siksi haastateltavien saaminen ei ollut kovin helppoa. Katson sen kuitenkin onnistuneen, koska tarinat rakentuivat ajassa etenevistä, lähes yhtämittaisista tarinoista, joita kertojat kertoivat mielellään. Loppukeskustelussa pyrin refleктоimaan tarinaa kertojan kanssa.

Ajatusta onnistuneista haastatteluista ja tarinan kertojien valinnasta puoltaa haastattelutilanteiden muodostuminen luonteeltaan vapaiksi ja paineettomiksi. Useat tutkijat ovat osoittaneet haastatteluaineiston ongelman olevan haastateltavan ja haastattelijan välisessä vuorovaikutuksessa ja haastattelutilanteessa (ks. Eskola & Suoranta 2005; Hirsjärvi & Hurme 2000). Haastattelutilanteen onnistumista olin pyrkinyt ennakoimaan sillä, että kertoja saattoi valita haastattelupaikan, jossa tarinan kertominen sujui häneltä häiriöttä.

Haastattelu edellytti haastateltavalta taitoa ja kykyä olla tilanteessa läsnä, jolloin kriittisesti arvioitava kohta on haastateltavien valikoituminen haastatteluun. Voi aina pohtia, valikoituivatko haastatteluun ne henkilöt, joilla oli kyky kertoa monipuolisesti oman elämänsä vaiheista. (Flick 1998, 103–104.) Näkemys onnistuneista valinnoista vahvistui, kun haastateltavat tuottivat pyydettyä selontekoa oman ja sosiaalisen ympäristönsä toiminnan logiikasta (vrt. Harré &

Secord 1972). On myös eettinen kysymys lähteä haastattelemaan henkilöitä, joilta puuttuu halu kertoa omaa elämäntarinaansa itselleen merkityksellisistä syistä.

Laadullisessa tutkimuksessa kulttuurinen kompetenssi on merkittävä. Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt toteuttamaan analyysin sillä tavoin, että olen voinut tulkita sitä riittävän luotettavasti. (Ks. Eskola & Suoranta 2005; Heikkinen, Huttunen & Moilanen 1999; Siljander & Karjalainen 1991.)

Haastattelutilanteissa omaa ensitapaamisen alkuhämmennystäni olen poistanut sanomalla, että en pyri olemaan tässä tilanteessa asiantuntija, mutta olen hyvin kiinnostunut kuulemaan kunkin haastateltavan tarinan. Oman position osoittaminen merkitsi erityisen paljon, kun aloitin kyselyjen tekemisen. En esittänyt omaavani samoja kokemuksia, mutta kerroin aidosti olevani kiinnostunut. Olin tietoinen kulttuurisen kompetenssin vaikutuksesta haastattelu- ja kyselytilanteissa. Pyrin refleктоimaan etukäteen valmiuttani löytää kulttuurista kosketuspintaa asioihin. (Alasuutari 2007, 122–123; Keski–Luopa 2001, 180; Syrjälä, Syrjäläinen & Saari 1994, 136.)

Siirrettävyys on laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuskriteerinä verrattavissa kvantitatiivisen tutkimuksen yleistettävyyden vaatimukseen eli siihen, missä määrin tuloksia voidaan soveltaa laajaankin perusjoukkoon (Tynjälä 1991). Olen pyrkinyt kuvaamaan tarkasti informanttien ja heidän elämäntarinansa muutostyyppit.

Tutkimuksen siirrettävyyttä lisäävänä tekijänä pidän asiasisällön osalta saturaation saavuttamista. Ennen varsinaista aineiston keruuta ja analysointia en määrittänyt tarinoiden määrää, koska haastattelujen sisältö määrittä haastattelujen lukumäärää. Esiymmärrystä vahvistavan kyselyn merkitystä arvioin sen kykynä vahvistaa analyysiä ja siinä tehtävää tulkintaa. Haastatteluja tehdessäni tapasin muutosta pohtivia henkilöitä vankilassa. Myös puhelinkyselyissä keskustelin laajasti jo muutostaan erittelevien henkilöiden kanssa

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ontologinen perusta rakentuu ajallisesti ja paikallisesti konstruoituvan, subjektiivisen ja muuntuvan todellisuuden varassa. (Vrt. Guba & Lincoln 1994; Hatch 1995.) Konstruktiivisen paradigman mukaan tietomme on oman konstruktiomme tulosta, jolloin tutkijan on suorastaan

mahdotonta sulkeistaa omia subjektiivisia näkemyksiään pois tutkimusprosessista. Samoin käsityksemme maailmasta muuttuvat koko ajan, jolloin tutkimuksen uudelleen tuottaminen lyhyelläkin aikavälillä saattaisi tuoda muutoksia tuloksiin.

Huolellinen raportointi tukee tutkimuksen varmuutta ja vahvistettavuutta antamalla lukijalle mahdollisuuden seurata tutkimuksen kulkua ja arvioida luotettavuutta. Kyseessä on tutkijan rehellisyys ja tarkkuus raportoinnissa. (Tynjälä 1991.) Olen pyrkinyt raportoimaan tutkimuksessani aineiston keräämisen, analysoinnin ja tulkinnan eri vaiheet sekä kuvaamaan menetelmät, joiden avulla olen pyrkinyt tuottamaan laadullisesti hyvää tutkimusta. Tarkalla kuvauksella olen pyrkinyt varmistamaan, että lukijalla on riittävät valmiudet hyväksyä tai hylätä rakentamani tulkinnat.

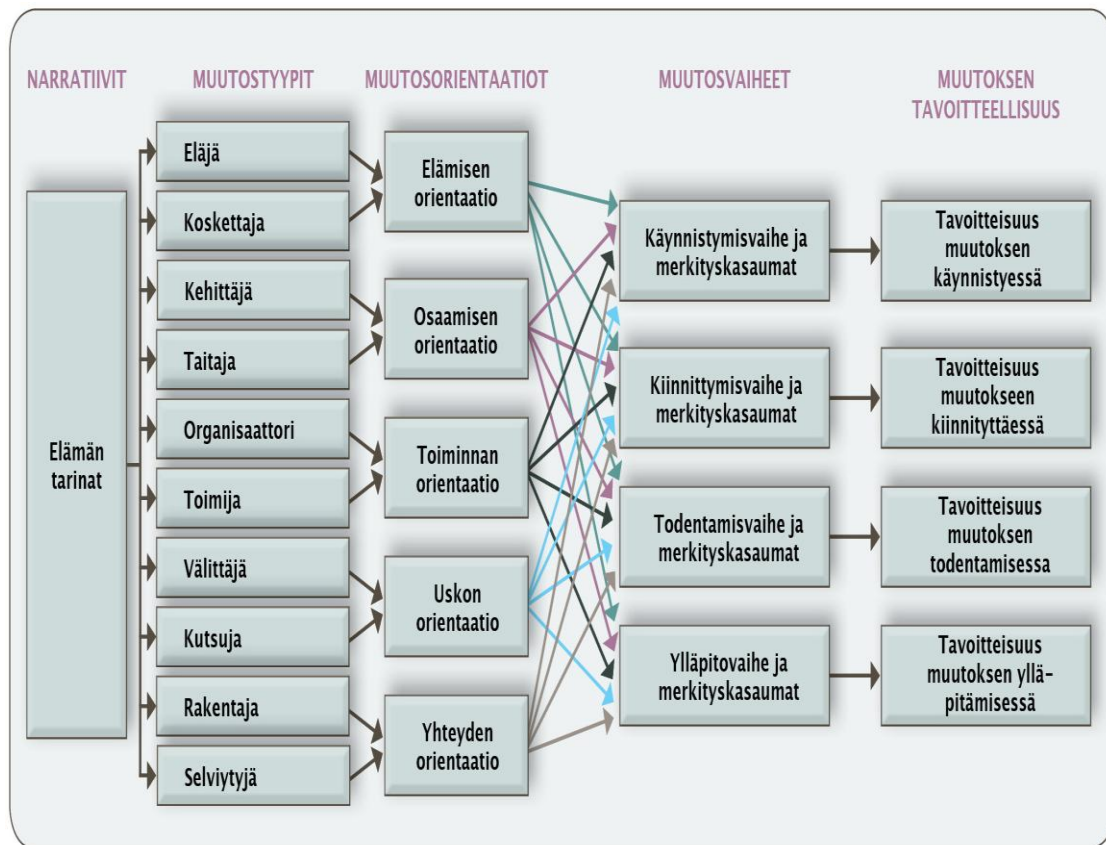

6. TUTKIMUSTULOKSET: ELÄMÄNSISÄLLÖN MUUTOS JA AUTTAMISTYÖ

Elämänsisältöjä kuvaavat tarinat tekevät koettua ymmärrettäväksi (vrt. Tolska 2002, 100–102). Ymmärrettäväksi tekeminen ja merkitysten antaminen ovat tärkeitä asioita, kun elämänsisällön muutosta kuvataan samanaikaisesti itselle ja muille. Elämänsisällön muutoksen kuvaaminen tuo esille yksilölliset lähtökohdat muutokselle.

Yhteiskuntaan liittymistä voidaan tarkastella elinikäisenä sosialisatona. Se voidaan nähdä yhteiskunnallistumista tuottavana, suunnittelemattomana prosessina. (Nivala 2006, 53.) Yhteiskuntaan kiinnittyvän muutoksen elämänsisällöt saavat uudet merkitykset, jotka ohjaavat ja vahvistavat muutosvalmiutta. Vahvistuminen näkyy elämäntilanteen vakiinnuttamisena ja haluna vaikuttaa omiin muutosvaiheisiin. (Vrt. esim. Kiiveri & Hännikäinen-Uutela 2009, 303; Ruohotie, Nokelainen & Korpelainen 2008, 6.) Tämä luku vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen kuvaamalla, millainen on lainrikkojataustaisen henkilön yhteiskuntaan kiinnittävä muutos heidän itsensä kokemana. Merkityskasaumien muodostumisen avulla analysoin uusien elämänsisältöjen syntymistä kokemuksesta oppimisen prosessina ja sen todentumista muutosvaiheissa. Tutkin yhteiskuntaan kiinnittymisen vaiheita merkityksien muutoksena ja muutosvalmiuden kehittymisenä.

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, millainen on lainrikkojataustaisen henkilön yhteiskuntaan kiinnittävä muutos itsensä kokemana, vastaan luvuissa 6.1–6.3. Analyysin tuloksena tyypittelin tarinat kymmeneen muutosta kuvaavaan tyyppiin ja viiteen muutosorientaatioon. Kaikilla muutosorientaatioilla oli neljä muutosvaihetta. Jokaisesta muutosvaiheesta analysoin myös muutosta edistävää tavoitteellisuutta.

Kuva 3. Elämänsisällön muutosta selvittävien tulosten tarkastelu

Toiseen tutkimuskysymykseen, millaista auttamistyötä elämänsisällön muutoksessa tarvitaan lainrikkojатаustaisten kokemana, vastaan luvuissa 6.4 ja 6.5. Analyysin tavoite oli löytää muutosta ja muutosvalmiutta tukevaa auttamistyötä.

6.1 Muutostyypit elämänsisällön muutosorientaatioissa

Narratiivisia kuvauksia tuottaneet elämäntarinoiden päähenkilöt tyypittelin tarinoista tehdyn analyysin perusteella Koskettajaksi, Eläjäksi, Taitajaksi, Kehittäjäksi, Välittäjäksi, Kutsujaksi, Rakentajaksi, Selviytyjäksi, Organisaattoriksi ja Toimijaksi. Jokainen tarina tuotti tietoa, tahtoa ja tunteita kuvaavia merkityksiä elämänsisällöistä. Tyypittelyyn vaikuttivat muutosvaiheissa esiintyvien tieto-, tahto- ja tunnetekijöiden määrä ja luonne. Lisäksi tarkastelin kullekin tyyppille leimallisia elämänsisältöalueita. Muutostyypit ja niiden analyysi on kuvattu liitteen 3 kuvissa 1–5. Muutostyypeille leimalliset piirteet määrittivät elämänsisältöjen muutoksen käynnistymistä, siihen kiinnittymistä, sen todentamista ja ylläpitämistä.

Aineisto kuvaa viittä elämänsisältöä uudistavaa orientaatiota¹⁸, joiden avulla muutosvaiheita elävät toteuttavat itselleen merkityksellisiksi muodostuvia elämänsisältöjä. Aineisto kuvaa vaiheiden ominaispiirteitä; miten eletään epävarmuudessa ja miten hahmotetaan olemisen sekä ymmärrettävyyden näköaloja (vrt. Eräsaari 2000, 77). Yhteyden, toiminnan, elämisen, osaamisen ja uskon orientaatioiden rakentumista kuvaan liitteessä 3.

Muutostyypit

Koskettaja kuvaa kiinnittymistään muutokseen kokemuksella saada omat ajatukset esille ja tulla ymmärretyksi vertaistukijoiden kanssa. Hänen muutoksensa vahvistui vertaistuen avulla ja myöhemmin voimakkaalla uskoontulokokemuksella. Koskettajan tarinalle leimallista oli elämän koskettavuus päihteiden käytön jälkeen ja hänestä itsestään tuli oman elämänsä koskettaja. Hän asettui suhteeseen oman elämänsä kanssa ja koki elämisen hyvin voimakkaasti. Eläjän muutos käynnistyi vahvalla kognitiivisella työskentelyllä, johon sisältyi voimakkaita minuutta puolustavia tunnekokemuksia. Eläjälle leimallista on arkisten tapahtumien suuri merkitys ja niihin kiinnittyikin hänen elämänsisältönsä. Arjen elämän kokemukset korostuivat näillä muutostyypeillä. Heidän muutosorientaatiotaan olen kuvannut elämisen orientaationa. Heitä yhdistivät arjessa elämisen koskettavat kokemukset.

Taitajan muutos käynnistyi pitkän ajan kuluessa. Hän pohti asioita analyttisesti ja lopulta osoitti yhteiskunnalle varauksettoman muutoksensa. Taitajalle tyypillistä on taitojen esille tuominen yhteiskunnassa ja niihin liittyvä arvonnanto. Kehittäjä näki tilanteensa vakavana jo jonkin aikaa ennen päihteiden käytön lopettamista. Hänen elämänsisällön muutostaan kuvaavat kehittämistä vaativat toimet ja niiden hankkimiseksi ammatillinen koulutus. Elämänsisällön muutoksen tuottaminen tapahtui osaamisen orientaatiolla, joka kuvaa osaamista taitoisuutena yhteiskunnassa.

---

¹⁸ Orientaatiota voidaan kuvata yksilöllisen ajattelun, tunteiden ja toimintojen kokonaisuutena, jonka tehtävä on antaa henkilökohtaisia valmiuksia ohjata muutoksen sisällöllistä etenemistä. Zimmermanin (2000) mukaan itsesäätely viittaa itse synnytettyihin ajatuksiin, tunteisiin, ja toimintoihin, jotka ovat suunnitelmallisia ja syklisesti yhteydessä henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamiseen.

Kutsuja koki tarvetta kiinnittyä työhön, jonka avulla voi saada ihmisiä hengellisen avun piiriin. Kutsujan elämänsisällön muutosta vauhditti voimakas tahto, jota seurasivat hengellissävyiset tunteet. Välittäjän muutosta käynnistivät hengelliset tunteet, jotka myöhemmin ohjasivat häntä avun välittämiseen. Nämä muutostyypit toteuttivat elämänsisällön muutoksensa uskon orientaatiolla. He rakensivat elämäänsä hengellisten asioiden varassa ja pyrkivät välittämään kokemaansa apua toisille.

Rakentaja ja Selviytyjä kiinnittyivät yhteisölliseen tukeen. Yhteisöt muodostivat heille merkityksellisen elämänsisällön rakentamisen kontekstin. Molemmilla muutos käynnistyi vahvan tahtotyöskentelyn avulla. Selviytyjälle perheyhteisö seurakuntayhteisön lisäksi oli erityisen merkityksellinen. Hän kuvaa omaa muutostaan ihmeellisenä selviytymisenä, jonka hengelliset asiat mahdollistivat. Rakentaja kuvaa pitkäjänteisesti seurakuntayhteyden rakentamista. Hänelle kuuluminen hengelliseen yhteisöön ja siinä omien tehtävien löytäminen oli merkityksellistä. Muutos toteutui näillä muutostyypeillä yhteyden orientaatiolla. Molempia yhdistää kiinnittyminen muutosta vahvistaviin ihmisiin ja yhteisöihin.

Organisaattorille jatkuva asioihin vaikuttaminen toimimalla oli tärkeää. Hän eteni tavoitteiden kautta ja organisoi toimintaansa tavoitteiden toteuttamiseksi. Toimija kuvasi itseään jatkuvassa toiminnassa olevana. Hän pyrki elämään vain itselle merkityksellisten asioiden parissa. Toimija tunnistaa vaihtoehtoja elämässään ja tekee valintoja, jotka hän kokee itselleen tarpeelliseksi. Elämänsisällön muutos toteutui toiminnan orientaation avulla. Molemmat ovat toiminnan ihmisiä ja rakentavat elämäänsä toiminnallisten ratkaisujen kautta.

Kullekin elämäntarinan kertojalle syntyi persoonakohtainen, muutosta toteuttava toimintatapa.¹⁹ Jokaisen henkilökohtainen muutos on ankkuroitunut yleisempään tausta-ajatteluun ja toiminnan logiikkaan. Vertaisoppimisessa käytetään hyväksi toisten toimijoiden muutosmalleja. Muutos voi perustua myös terapiaan tai sen luonteiseen kuntouttavaan työskentelyyn.

---

¹⁹ Tilannesidonnaisuus on tyypillistä oppimisstrategioille. Ne voivat muodostua yksilölle tyypilliseksi lähestymistavaksi tavoitteeseen pääsemiseksi. Tietynlaisiin tavoitteisiin pääsemistä ohjataan itselle tyypillisellä strategialla, jota voidaan kutsua oppimisen yhteydessä myös oppimistyyliksi. (Leino & Leino 1988,50.)

Muutosorientaatioita tutkin vaiheittain etenevinä tapahtumina analysoimalla muutoksen vaiheita, kontekstia, sisältöjä ja perusteluja. Elämänsisällön muutoksessa ihminen arvioi kriittisesti pyrkimyksiään tulkita kokemuksiaan ja määrittelee kokemustensa merkityksiä uudelleen. Arvioinnin kohteena ovat muutosvaiheet, kontekstit, muutosta toteuttavat sisällöt ja niiden perustelut. (Vrt. Mezirow 1991, 104; ks. myös Ruohotie 2000b, 140.)

Eläminen muutoksen orientaationa

Aineisto kuvaa Koskettajan ja Eläjän elämänsisällön uudistumisen todentuvan elämisen orientaatiolla ja se näkyy tapana nauttia elämisestä. Arkiset kokemukset vahvistavat uuden elämänsisällön rakentumista ja koostavat sitä itselle mieluisista asioista. Koskettajalle merkityksellistä on vertaisten kanssa koettu yhteys ja luonto. Eläjälle merkitykselliseksi on tullut myös luonto. Hän viihtyy yksin eläen. Arjessa eläminen ja luonto ovat molempien muutosprofiileissa näkyvissä ja yhdistävät Eläjää ja Koskettajaa.

Elämisen orientaatio koostuu arjen merkityksellistä asioita ja elämisestä lähellä luontoa. Elämä koskettaa luonnossa, ja sen vuoksi elämän ilmiöistä nauttiminen eri vuoden- ja vuorokauden aikoina näkyy aineistossa tärkeinä sisältöinä. Lisäksi aineisto vahvistaa, että Koskettajan arjessa on vahva vertaistuen antamisen kehikko. Eläjän taustalla taas on ajattelun, kirjoittamisen ja lukemisen kautta syntynyt arkinen elämä. Arkiset kokemukset rakentavat mielekästä elämänsisältöä, luovat järjestystä ja samalla vahvistavat henkilöä itseään.

Aineisto kuvaa elämisen orientaation kristillistä tausta-ajattelua. Eläjä kertoo saaneensa sen osana muutostyöskentelyä. Se on olemassa, vaikka se ei ole syntynyt vahvasta kokemuksesta. Hän kokee myös, että uskoon tuleminen on liian kova käsite hänelle, vaikka hänen elämänsä rakentuukin hengellisten näkemysten varassa. Koskettaja kuvaa voimakasta uskoontulokokemusta ja sitä seurannutta prosessia, josta on nauttinut myös tunnetasolla. Yhteisön merkitys ja hoidetuksi tuleminen korostuvat muutoksen alussa. Elämänsisällön muutos vahvistuu elämään herkistymisenä, luontoa lähellä elämisenä, luonnossa harrastamisena ja

kuntouttavana arkena. Koskettaja elää hyvin herkästi luonnon ilmiöitä ja nauttii eri vuodenaajoista.

Koskettajan toipuminen käynnistyi vertaistukeen samaistumisella. Koskettaja uskalsi nähdä oman todellisuutensa ja sen uudelleenrakentumisen mahdollisuudet katsellessaan ja kuunnellessa muita vertaistoipuneita. Uskoon tuleminen on hänelle erittäin kokonaisvaltainen kokemus, jossa rakastetuksi tulemisen ja rakastamisen tunteet ovat keskeisiä. Hän kertoo tuossa tapahtumassa, että oli saanut rakkauden kaikkea elollista kohtaan. Hänestä tulee oman kokemuksensa kautta vertaistyöntekijä ja toisten vankilasta vapautuvien auttaja.

Uskoon tuleminen toi kaiken, aivan kaiken...Olin kaksi vuotta ihan sekaisin. Se oli ihan hirveetä, sitaateissa hirveetä. En hillinnyt omia tunteita mihinkään suuntaan, minä itkin ja nauroin yhtä aikaa. Olin aivan ihmeissäni itseäni kohtaan. Se hyvä olo ja rakkaus kaikkea elollista kohtaan...Mitä väliä sillä on, katsokoot, minä voin hyvin. Minä en oo ikinä voinut näin hyvin, totta kai minä haluan näyttää sen muillekin. (Koskettaja 2004)

Eläjälle muutos oli voimakas kokemus ajatteluprosessin intensiivisyyden vuoksi. Hän työsti muutostaan keskusteluissa vankilapastorin kanssa. Tämä toimi muutoksen tulkkina. Pastorilla oli kyky heittää paradoksaalisia lauseita, joihin Eläjän ajatukset kiinnittyivät.

Hän osas loistavalla tavalla kehua minua ja minun lukeneisuuttani, jota mä pidin silloin jonkinlaisena viisautenani, mutta mikä ei ollut kun tyhjää noita kirjanlehtien rapinaa mun päässäni...Mä saatoin mieltä joitain asioita kuukausikaupalla, ennen kuin ne sitten valkeni, mutta hän mainiona ihmistuntijana niin ymmärsi sen ja tiesi minusta, että mä olen semmonen periks antamaton, että mitä mä en tiedä, niin sen mä taatusti otan selville... Ja hän osas hyvin taitavasti kysymyksensä asettaa ja sitten käsitellä mua. Mä olen sanonutkin hyvää tarkottavassa mielessä, että pappi perkule, kun retkutti mut. (Eläjä 2000)

Eläjän aineisto kuvaa ajatteluprosessin jatkuvan vankilasta pääsyn jälkeen omassa kodissa lähellä luontoa. Hän sanookin elävänsä hyvin antoisaa arkista elämää. Eläjää voi kuvata hyvin analyyttisenä ja tiedon kautta muutostaan jäsentävänä henkilönä. Hän on lukenut paljon ja aiemmin hän on arvostanut paljon oppineisuuttaan. Elämän elämisestä on hänelle tullut arvokasta, ja tietäminen on jäänyt vähemmälle. Eläjä kuvaa tilannettaan sellaiseksi, ettei hän lue enää niin paljon kuin ennen. Hän on alkanut elää. Aineistossa tämä näkyy toteamuksena ”*Ei tarvitse niin paljon lukea toisten elämästä, kun itse elää.*” Hänellä aineistopuhe kuvaa elämän elämisen olevan hyvin tavallista. Tavallisuuteen kätkeytyvät merkitykselliset elämänsisällöt.

Taulukko 5. Muutosvaiheet, kontekstit, sisältö ja perustelut muutoksen orientaatiossa

Muutosvaiheet/ Konteksti	Sisältö	Perustelut
Uuden elämänsisällön käynnistyminen Konteksti: vankila	Totuuden näkeminen Itsensä kohtaaminen Uuden elämänsisällön todellisuuden rakentaminen Koskettaja: vertaistukeen samastuminen	Totuudellinen elämänsä ja siinä itsensä näkeminen Minuuden vahvistamisen tarve Todellisuuden uudelleen rakentaminen
Uuteen elämänsisältöön kiinnittyminen Konteksti: vankila ja koti	Elämän löytyminen Haaveiden toteuttaminen Yhteisön hoito Henkinen ja hengellinen eheytyminen	Toteutettavien haaveiden todeksi eläminen Henkinen ja hengellinen elämän pohdinta Kohdatuksi tuleminen
Uuden elämänsisällön todentaminen Konteksti: koti, luonto vertaistuen yhteisöt	Arkilähtöisyys Kuntouttava arki Vertaistukisuuntautuneisuus Voimistava elämä	Arkilähtöisyys arvona kuntoutumisessa Elämällä voimaantuminen Tuen arvostaminen
Uuden elämänsisällön ylläpito Kontekstit: koti, luonto vertaistuen yhteisöt	Elämän ajattelu Kasvu ihmisenä Toimiva arki Herkkänä eläminen	Itselle sopivaksi koetun elämän eläminen Arkisten kokemusten avulla vahvistuminen

Taulukko 5 kuvaa muutosvaiheita, konteksteja, sisältöjä ja perusteluja elämisen orientaatiossa. Halu muutokseen löytyi Eläjällä ja Koskettajalla jo vankilassa. He kohtasivat monia asioita totuudenmukaisesti ja hakivat apua tilanteeseensa sekä löysivät yksilöllisiä tapoja toteuttaa muutos.

Kuten taulukosta 5 voidaan nähdä, elämisen orientaation arkilähtöisyys tuo elämään merkityksiä, joita ei aiemmin ole ollut. Arkilähtöiset elämänsisällöt ovat jatkuvasti merkityksellisiä löytöjä. Pienet arkiset asiat sisältyvät elämisen orientaatioon, ne virkistävät ja tuovat voimaa. Lisäksi aineisto kuvaa elämisen orientaation tuovan ystäviä, joiden kanssa voi jakaa kokemuksia. Aineisto osoittaa, että molemmat orientaation omaksuneet tyypit ovat käyneet läpi ihmisen kasvuprosessia, jossa suuret tunteet ja ajatukset ovat laantuneet. Elämä on tasaantunut arkiseksi, silti arjen kokemuksilla on suuri merkitys.

Osaaminen muutoksen orientaationa

Osaaminen orientaationa kuvaa lahjakkuutta ja sen osoittamista elämässä tarvittavina valmiuksina. Orientaation syntyminen on pitkä prosessi. Lahjojen käyttö aktivoituu, kun tehdään varaukseton päätös jättää hankaluuksia synnyttävä elämäntapa. Uusi elämänsisältö rakentuu ennen kaikkea tahdon avulla tietoa hyödyntäen. Lahjakkuuden kohdentaminen uuden elämänsisällön rakentamiseen merkitsi myös halua osoittaa kyvykkyyttä, ja siten vahvistaa myös arvoa itsensä ja toisten mielessä. Osaamisen orientaatioon liittyy sitoutuminen vastuuseen toisista ihmisistä, mikä näkyy haluna käyttää hankittua osaamista toisten hyväksi.

Taitaja osoittaa olevansa osaava henkilö, joka hyödyntää lahjakkuuttaan toimeentulonsa hankkimisessa. Hän on myös valmis kehittämään sosiaalisia taitojaan. Kehittäjä puolestaan tuo sosiaalisen lahjakkuutensa ja siihen liittyvän osaamisen päihdetyön käyttöön. Vakuudeksi hän suorittaa myös ammatillisen tutkinnon. Kehittäjä kehittää ammatillisesti päihdetyötä ja hyödyntää siinä myös käyttäjäkokemustaan. Sekä Taitaja että Kehittäjä antavat osaamisestaan näyttöjä ennen kaikkea itselleen, mutta myös vankilahenkilökunnalle, merkityksellisille läheisille ja yhteisöille.

Oli tää laulujuttu ja toinen oli semmonen kunnianhimoinen WSOY:n kirjoituskilpailuun osallistuminen. Mä olin havainnu kykeneväni niin kun kilvottelemaan tasavertaisesti tuolla yhteiskunnassa omilla perusominaisuuksillani, ja sitten toisaalta havainto, että jos päihteet jättää niin tuntuu epärehellisyys kaikkineen jäävän poies. Ja näitä asioita mä pohdin siinä vuosien -85 ja -95 välisenä aikana tosi kovasti ja itse asiassa mä odotin tilaisuutta, milloinkaa raitistua. (Taitaja 2006)

Kehittäjän elämänsisällön muutoksen käynnistyminen kypsyi monissa toipumista tukevissa ryhmissä. Lisäksi hän on aineiston mukaan ollut käynnistämässä kristillisiä yhdistyksiä, joiden tavoitteena on tukea toipuvia päihteiden käyttäjiä. Kehittäjä siirtyi yhdistystoiminnan jälkeen ammatilliseen päihdetyöhön, johon hän on hankkinut myös pätevyiden.

Sitten taas niin kun tämmöstä Oma apu -ryhmätoimintaa ja ryhmän perustamista, kristillisen toimimisryhmän perustamista ja kaikkee tämmöstä ja yhdistysten kanssa toimimista, niin tuota sillä tavalla se asia alkaa oleen niin kun päätöstä vailla, että mä tässä odotan kaikessa rauhassa, että tuota mitä Jumala sitten niin kun mahdollisesti mun elämässäni haluaa niin kun tehdä. (Kehittäjä 2006)

Taitaja osoitti käyttäneensä lahjakkuuttaan jo vankilassa ollessaan. Tuota aikaa koskevasta aineistosta käy ilmi hänen kehittäneensä itseään tavoitteisiin pääsemiseksi. Taitaja kertoo aloittaneensa oman osaamisensa kehittämisen vankilassa. Osaaminen ei ratkaissut hänen ongelmaansa tai vapauttanut häntä päihteistä. Sosiaalisten taitojen arviointi ja niihin panostaminen yhdessä omasta osaamisesta saadun sosiaalisen arvostuksen kanssa ovat olleet hänelle merkityksellisiä. Hän itse toteaaakin aineistossa, että hankitut taidot olivat arvokkaita myös siviilissä sen jälkeen, kun päihteet eivät enää kuuluneet elämään.

Muistan kuinka nöyrästi mä söin niitä puol vuotta ja kävin siellä, mut siitä huolimatta mä olin sitä mieltä, että mä voin pärjätä. Mähän olin lukuun tuhansia kirjoja ja vertaillu eri tyylejä ja havainnu, katsonut omaa enkä ollu nähnyt siinä suuriakaan eroja, ja ei nyt ihminen ihan sokee voi olla, kyllä se jonkun verran kykenee omaakin tuotostaan vertailemaan muitten kanssa. Ja niin mä vaan Litiumkuurista huolimatta osallistuin sinne kirjoituskilpailuun ihan, kuinka ollakaan voitin sen kirjoituskilpailun... Mä lupasin palata tähän revanssihenkeen. (Taitaja 2006)

Taitajan muutos käynnistyi pitkän ajan kuluessa. Hän oli hankkinut osaamista ja pystynyt osoittamaan sitä yhteiskunnassa ennen kuin varaukseton muutos tapahtui hänen ollessaan liikuntakyvyttömänä. Hän on tehnyt paljon analyttistä pohdintaa. Muutos käynnistyi tiedon varassa ja tarvitsi toteutuakseen tahdon vahvistumisen. Kehittäjä näki tilanteensa jonkin aikaa ennen kuin teki päätöksen lopettaa päihteiden käytön. Hän hoidatti itseään ja alkoi pitkäjänteisesti rakentaa elämässä tarvittavia taitoja ja ammatillista osaamista. Hän sai tutkinnon ja kiinnittyi ammatilliseen päihdetyöhön. Alun jälkeen tahto vahvisti tavoitteellista elämänsisällön rakentamista.

Mä olin muutaman, olinko mä 3-4 vuotta, elin ihan semmosta poikamieselämää, tein niin kun hoitoalan töitä sen takia, että saisin vähän työkokemusta, että voisin hakea niin kun kouluun. Sitten hain tuota kouluun ja pääsin kouluun ja sitten sen jälkeen päädyin monen asian niin kun kautta sitten päihdehuollon pariin töihin. (Kehittäjä 2006)

Taulukko 6 kuvaa osaamisen orientaation muutosvaiheita, kontekstia, muutoksen sisältöä ja muutoksen perusteluja. Molemmat osajat kiinnittyivät raitistuttuaan yhteiskunnallista työtä tekeviin yhteisöihin. Muutoksen todentamisen vaiheessa molemmat lisäsivät osaamistaan, josta on myös hyötyä yhteiskunnallisessa vaikuttamistyössä.

Taulukko 6. Muutosvaiheet, kontekstit, sisältö ja perustelut osaamisen orientaatiossa

Muutosvaiheet/ Konteksti	Sisältö	Perustelut
Uuden elämänsisällön käynnistyminen Konteksti: kuntouttava ympäristö vankila ja koti	Minäkuvan ristiriita Päätös hoidosta Lailliset tulot Toimintatapojen pohdinta	Oman kuvan tarkastelu Elämän arviointi ja tutkiminen
Uuteen elämänsisältöön kiinnittyminen Konteksti: vankila ja koti	Raittiuden toteuttaminen Vastuuseen kiinnittyminen Pysähtyminen Päihteetön elämä	Elämän perustan varaukseton rakentaminen Päihteettömyyden tarkastelu Päihteettömyyteen sitoutuminen
Uuden elämänsisällön todentaminen Konteksti: koti, opiskelu, työyhteisö, vertaisyhteisö, seurakunta	Itsehoito Eheytyminen Valmiuksien arviointi ja hankkiminen Osaajaksi kehittyminen	Itsearvostuksen lisääminen Osaamisen hankkiminen Yhteiskunnallinen arvonta
Uuden elämänsisällön ylläpito Kontekstit: koti, luonto vertaistuen yhteisöt	Tulevaisuuden rakentaminen Päihdetyön kehittäjä Arjen vastuunkanto Yhteiskunnallinen työ Elämätaito	Elämän varaukseton rehellisyys Oman osaamisen käyttö elämäntarkoituksen hyväksi Yhteiskunnallisen vaikuttamistyön tekeminen

Taulukko 6 osoittaa, että molemmilla muutostyypeillä tavoitteena on yhteiskunnassa vaikuttaminen, jossa he myös onnistuvat. Osaamisen orientaatio korostaa taitoja ja niihin liittyvää osaamista sekä yhteiskunnallista arvostusta. Taitajan orientaatiosta käy ilmi taitojen näkyminen luovana lahjakkuutena ja sen tietoisena kehittämisenä. Taitaja ja Kehittäjä saavat osakseen yhteiskunnallista arvostusta. Tämä orientaatio on vienyt molemmat osaajat yhteiskunnallisiksi vaikuttajiksi ja kehittäjiksi.

Toiminta muutoksen orientaationa

Toiminnan orientaatio kuvaa jatkuvien toimintamahdollisuuksien etsimistä. Se merkitsee uuden toiminnan ja uusien näköalojen syntymistä. Nämä ohjaavat ajattelua, tunteita ja tahtomista. Elämänsisältö muuttuu vahvan tiedon ja sitä tukevan tahdon varassa. Tämän orientaation henkilöt rakentavat uutta haikailematta mennyttä. Toiminnan orientaatioon liittyy sitoutuminen vastuuseen toisista

ihmisistä. Yksilöt toteuttavat tavoitteitaan toimien, suunnitellen ja asioita järjestellen. Uusi elämänsisältö konkretisoidaan tekemällä uudenlaisia asioita.

Organisaattorin ja Toimijan elämänmuutos perustuu toiminnalliseen orientaatioon. Uudet merkitykset rakentuvat toiminnan kautta. Tapahtuu kyllästyminen vanhaan elämään ja syntyy halu elää toisin.

Orientaation voimana on vahva halu löytää toimivia elämän alueita, jotka virittävät elämää myönteisesti. Muutoksessa orientaatio ei kiinnity vahvaan arvomaailman muutokseen, vaan vanha sanonta ”Vierivä kivi ei sammaloidu” kuvaa näiden henkilöiden elämänsisällön muutosta. Muutostaan hakevat ovat asioihin valoisasti suhtautuvia, uusissa asioissa viihtyviä. Esimerkkinä toiminnallisuuden tarpeesta on Organisaattorin kuvaus. Oltuaan kauan saman asian kanssa tekemisissä hän lausahaa: ”*Johan siinä mieskin hyytyy.*” Toiminnalliseen orientaatioon kiinnittyvät henkilöt ovat dynaamisia muutoksen etsijöitä ja tekijöitä elämässään. Voitaneen ajatella, että rikollisessa elämäntavassa on viivytty liian kauan. Ei toimi enää!

Se lähti ihan oikeesti kytee. Sit tuli tällasia takapakkeja, ku mä ajattelin, että Järvenpään sosiaalisairaalassa voi saada hoitoa, kun sain tällaisen tiedon sieltä. Varasin sieltä paikan ja minä menin kunnan sossuun ja sanoin, että nyt tarviis tähän saada maksusitoumus. Mä oon kaiken järjestänyt. Tuomasivat, että eihän se nyt noin vaan käy, että sitä ite kaikki järjestele ja tullaan täältä rahaa pyytää. Olis pitäny oivaltaa, että minä tarviin hoitoa ja maksaa se sitte... ..Mä en tiedä mistä se juttu, miten se voi mennä sillai, että jos joku on tosi aktiivinen, että se tyrmätään. Tätä tapahtuu meinaan aika monessa muussakin paikassa. (Organisaattori 2004)

Jo vankilassa syntyi erityisesti Organisaattorille tavoitteita, joita hän määrätietoisesti pyrki toteuttamaan. Tavoitteet näkyivät jo onnistumisen kokemuksina sisältävän kuntouttavan vankilajakson aikana. Vankeusaika päättyi työkokeiluun. Organisaattorin elämänsisällön muutos tuli todeksi opiskelun, perheen perustamisen ja vakinaisen työn saamisena.

Mä pyrin silloinkin kaikki tekemään hyvin. On kiva onnistua mitä lähtee tekemään. Mä tykkään siitä onnistumisen tunteesta. ...Kun laitto vaikka siirtopaperin avolaitokseen ja kun se nappas, se anto uskoa. Niin on, jos mä teen jotain muutakin, mä voin onnistua muussakin. Ja sehän siinä on se iso pointti mun mielestäni, että pystyy sietää sellaista epävarmuutta, kun homma ei ollu kumminkaan omilla käsissä ja joku muu päätti mun puolestani mihinkä mä meen ja mitä mä teen. Se on se epävarmuuden sietäminen siitä niinku ihan siihen lähitulevaisuuteen ja vielä epävarmuutta on pitkälle tulevaisuuteen, siitä ei tienny yhtään mitään. (Organisaattori 2004)

Toimija oli ollut useita kertoja vankilassa ja alkoi siviilissä ollessaan uudelleen käyttää päihteitä oltuaan jo raittiina. Aineisto kertoo Toimijan hengen olleen vaarassa useita kertoja, ja tilanne on alkanut ”tympiä”. Toimija päätti lopettaa päihteiden käytön kerralla ja päihteettömyys toimii edelleen. Toiminnallinen orientaatio käynnistyi välittömästi päihteiden käytön lopettamista koskevan päätöksen tekemisen jälkeen. Aineisto kuvaa tilannetta: ”Työnsin itseni päihdetyöhön”. Toiminnallinen orientaatio kattaa kaikki elämän alueet: työ löytyi, perhe rakentui ja arvostavia ihmissuhteita syntyi ympärille. Toimijan työpaikat saattoivat vaihdella, mutta työtä oli koko ajan. Työtä on edelleenkin enemmän kuin aikaa.

Mulla oli kauhee halu saada elämä kohenemaan ja sanotaan niin kun tuolla ... nyt oli hienosti silleen, kun oli jo kaikki menny, äkkiähän ne sai menemään, niin tuota ne otti niin kauheen hyvin vastaan niin kun sossussakin siellä seuraavana päivänä jo... sitten tuli näyttöjä päivä päivältä enemmän...Mä sain heti töitä. Ensteks alkuun pääsin kirkon suntioks, joo, ja sit vahtimestarin hommat samassa siinä, mä pidin sitä siistinä sitä kirkkoo ja tollasta, mut sitten mä kävin kuitenkin, siinä kirkon vieressä oli ne paikat, missä mä kävin aina, juopottelin jätkien kanssa, mä kävin niille jo selvittämässä näitä juttuja ja ne alko heti uskomaan, toi on tosissaan, kun ei ne enää alkanu tyrkyttäänkään mulle sitä viinaa eikä tollai. (Toimija 2006)

Organisaattorin muutos oli tavoitteellista. Tavoitteet olivat selkeät ja niiden saavuttamisessa hän ylsi pitkäjänteiseen toimintaan ja teki kaikki mahdollisimman hyvin. Toiminnan tulokset tuottivat hänelle iloa ja positiivista palautetta. Positiivinen palaute antoi hänelle motivaatiota muutostyöskentelyyn. Organisaattorin toisen haastattelun yhteydessä kävi ilmi, että velkojen hoito alkoi velkajärjestelyn avulla.

Aikanaan tein ... Avainkurssilla semmosen, että semmosia pikkutavoitteita tosi pitkällä aikavälillä monta ja siellä oli isompia tavoitteita päämääränä. Mulla oli tämmösiä tavoitteita, että olispa tosi kiva elää sellaista tavallista perhe-elämää vaimon ja lasten kanssa ja sitten että olis vakinainen työpaikka ja ettei olis velkaa kenellekään. Velka on ainoa asia, mikä hiertää tällä hetkellä...Nyt olen viisi vuotta maksanut voudille koko ajan. Sekin puoli, niin olisi kaikki kunnossa. (Organisaattori 2004)

Toimija vastaa eteen tuleviin haasteisiin toiminnallisesti. Hän käynnistää uuden työn ja hankkii uudet kumppanit, mikäli homma ei enää toimi. Hän ei rakenna elämänsisältöjä tunneperusteisesti, vaan hänen käyttövoimaansa ovat tieto ja tahto kuten Organisaattorillakin. Toimija etenee vaihtoehtojen kautta. Hänellä on useita mahdollisuuksia, joista hän käyttää itselleen toimivinta. Hän on valmis muuttamaan nopeastikin toimintaansa, mikäli uusi tapa näyttää toimivammalta.

Sit mä jäin eläkkeelle. Mä oon eläkkeellä, sairaseläkkeellä, ja tota, sanotaan näin, et ei mulla työt oo vähentyny, päinvastoin ne on lisääntymään päin ollu, että mähän teen jatkuvasti, mutta en työtä, vaan tää on mun elämäntapa. Niin, tää on niin kun, tää on mulle niin kun nenä päähän tää kentällä pyöriminen. (Toimija 2006)

Organisaattori on tavoitteiden kautta etenevä. Hän pyrkii tietoisesti rakentamaan tavoitteita ja toimimaan niiden suunnassa. Organisaattori osoittautuu pitkäjänteiseksi toimijaksi. Hän tunnistaa vaikeudet ja on valmis hakemaan niihin muutosta ja selviytymistapaa. Aineistosta käy ilmi, että Organisaattori arvioi nopeita tunneliikkeitään ja niistä johtuvia reaktioitaan. Hän on joutunut opettelemaan omien tunteidensa hallintaa ja ajatustensa kanssa toimimista.

Vankilapappi oli sellainen, joka pisti aika koville...Se nosti minut tavallaan seinälle, kun minä rupesin leijuu niin se pudotti alas maanpinnalle ja pisti vähän uusia juttuja ajattelee. Se oli semmonen. Silloin mä huomasin, että mä joudun oikeesti ite tekee sen työn. (Organisaattori 2004)

Taulukko 7 kuvaa toiminnan orientaation muutosvaiheita, kontekstia, muutoksen sisältöä ja muutoksen perusteluja. Molemmat toiminnallisella orientaatiolla elämänsisällön muutoksen rakentaneet kuvasivat paljon tapahtumia elämässään. Toimimisen kautta tavoitteisiin pääseminen näkyy muutoksen kaikissa vaiheissa. Leimallista oli, että perheen merkitys ja työ kulkivat rinnakkain. Oli luettavissa tarve elämän mielekkyyden säilyttämisestä työn ja perhe-elämän keskellä.

Toiminnan orientaation omaavat henkilöt ovat synnyttäneet muutostarvettaan pitemmän aikaa. He ovat kohdanneet elämässään asioita, jotka ovat jääneet puhuttelemaan. Aineisto kertoo kummankin kylläntymisestä entiseen toimintatapaansa ja halusta tehdä toisenlaisia asioita. Uusi elämänsisältö syntyy tekemällä toisenlaisia asioita uskottavasti.

Taulukko 7. Muutosvaiheet, kontekstit, sisältö ja perustelut toiminnan orientaatioissa

Muutosvaiheet/ Konteksti	Sisältö	Perustelut
Uuden elämänsisällön käynnistyminen Konteksti: vankila, kaverijoukko	Muutoksen virittäminen pitemmän aikaa Pysähtyminen elämäntilanteessa Valinta elämän muuttamisesta Ihmissuhteeseen sitoutuminen Uuden toiminnan rakentuminen	Vanha ei miellytä Tietoisuus elämän rajallisuudesta Tavoitteiden ja uusien vaihtoehtojen tuomat elämänsisällöt
Uuteen elämänsisältöön kiinnittyminen Konteksti: työ ja koti	Toimivia ihmissuhteita Parisuhteen rakentuminen Päihdetyöhön suuntaaminen	Arvojen pohdintaa Halu perustaa perhe Halu auttaa muita
Uuden elämänsisällön todentaminen Konteksti: koti, opiskelu, työyhteisö, vapaa-ajan ympäristöt	Asioiden järjestely Opiskelu Perhe-elämän eläminen Auttamistyö	Tavoitteiden mukainen elämä Tarve turvata toimeentulo Oma kokemus toipumisesta Arvostavat yhteisöt
Uuden elämänsisällön ylläpito Kontekstit: päihdetyö- ja lainrikkojatyön ympäristöt, auttamisyhteisöt, perhe ja vapaa-ajan ympäristöt	Päihdetyö ammatillisena työnä Päihdetyö vertaistyönä Perhe-elämän eläminen Toimeentulon hankkiminen	Tavoitteiden mukainen elämä Vastuu perheestä ja itsestä Oma kokemus elämän mielekkyydestä Auttamisen tarve

Toiminnallinen suuntautuminen osoittaa, että muutosprosesseissa toimijat saavuttavat nopeastikin luottamusta ja arvostusta. Sen kokeminen tuottaa myös tyydytystä.

Usko muutoksen orientaationa

Uskon orientaatio kuvaa uskoa elämänsisällön muutosta johtavana asiana, jolloin myös maailmankuva kiinnittyy hengelliseen työnäkyyn. Uusi elämänsisältö rakentuu tiedon ja tahdon avulla, joskin tunteiden esillä oleminen on voimakkaampaa kuin muissa orientaatioissa. Uskon orientaatioon liittyy vahva sitoutuminen toisten ihmisten auttamiseen. On havaittavissa, että merkityksellisiksi ovat tulleet kokemus avun saamisesta ja henkilökohtainen usko.

Aineistosta käy ilmi Välittäjän ja Kutsujan maailmankuvan ja elämänsisällön määrittäminen uskoontulokokemuksesta, jolloin hengelliseen työhön kiinnittymisen

työnäky syntyy. Välittäjä koki uskoontulon vankilassa, jossa hän oli ollut useita kertoja lähellä kuolemaa vakavan sairauden vuoksi. Hän koki oman elämänsä rajallisuuden.

Kunnes sitten vuonna -86 syksyllä niin sairastuin, toinen puoli keuhkoista tuli ihan mustaks ja päävaltimo meni tukkoon. Olin kyllä käynyt vankilan kirkossa sitä aikasemmin ja nostanut siellä käteni, että haluan antaa elämäni Jeesukselle, ja se oli todellista. Ja soittelin laulujakin ja laulutkin muuttui ihan hengellisiksi lauluiksi sen ratkaisun myötä. Ja niin tarkkaa oli se minun elämäni, että kun lähdettiin keskusvankilan puolelta viemään sairaalaan niin sinne ylätasanteelle putosin, että siinä oli muutama lääkäri ympärillä ja sanoivat, että muutama minuutti myöhemmin, niin ei olis tarvinnut enää mitään tehdä. (Välittäjä 2006)

Kutsujaa kuvaavan aineiston mukaan hän tunsii olleensa ennen muutostilannetta kuin ”*Norsujen hautausmaalla*”. Ystävien elämän muutos puhutteli voimakkaasti ja vei hänet hengelliseen heräämiseen. Uskon orientaatio osoittaa henkilöille elämänsisällön muutoksen tarpeen. Välittäjä ja Kutsuja kokivat menettäneensä elämästään paljon. Epäonnistumisia oli kertynyt, ja usko muutoksen pysyvyyteen näytti mahdottomalta.

Huomasin, että omalta henkiseltä tasolta olin aika raunioina ja tuota, suljin niin kun viimesetkin semmoset elämisen ja tulevaisuuden mahdollisuudet pois, että jos tässä nyt vaan on ja näivetty ja antaa elämän pikkuhiljaa sammua, ja kuitenkin jotenkin siellä sydämen taikka siellä sisimmässä oli se, että täytyy olla joku niin kun se vaihtoehto, miks ihminen on olemassa ja tota ihmiselle on luotu joku tietty semmonen, niin kun elämä mitä se voi elää, mitä varten se on. Että tuota noin se täytyy olla olemassa, että miksei se oo niin kun mun kohdalle sattunut... siellä sitten aattelin, että nyt mä oon niin kun norsujen hautausmaalla, että täällä mä sitten elän enkä puhu kenellekään menneisyydestä enkä mistään, pidän hyvin yksityisenä omaisuutena kaikki loputkin asiat. (Kutsuja 2006)

Aineiston mukaan Välittäjän muutosvaihe on hyvin raskas ja päättyy omaan sairastumiseen. Uskoontulokokemus muuttaa kiinnostuksen kohteita. Oman voimakkaan kokemuksen jälkeen Välittäjästä tulee hengellisen avun antaja toisille vangeille, ja sitä on nyt jatkunut noin 15 vuotta. Välittäjä työskentelee nyt yhteiskunnallisessa organisaatiossa vankien auttamiseksi. Siihen liittyy hengellisen sanoman julistamisen lisäksi aineellisen avun ja tuen antamista vapautuville. Työstä on tullut kokonaisvaltaista rinnalla kulkemista.

Sitten kun pääsee vapaaks, niin seuranta myös, että pidetään huolta siitä, että meneekö sillä ihmisellä hyvin, mitkä on sen vaikeudet, että monella ei oo sitten rahaa, ei ole asuntoa eikä ole sitten ystäviääkään. Eli tuota meillä on semmosta näyttöä kyllä tässä, että ovat selviytyneet kun on pidetty tällaista seurantaa myös, että ollaan tukihenkilöitä ja pidetään seuranta yllä ja koetetaan auttaa, ruokaa on viety, asuntoja on tarjottu. (Välittäjä 2006)

Aineiston mukaan Kutsujan elämänsisältö rakentuu hengellisen arvomaailman pohjalle²⁰. Siitä näkyy, että uskoon tuleminen antoi vierelle ihmisiä ja uskoa itselle muutokseen. Muutosorientaatiota jäsentävä puhe kertoo teologisten opintojen rakentavan elämänsisältöä. Näin hänestä tulee Kutsuja, joka tuntee tarvetta kutsua ihmisiä saamaan hengellistä apua, josta hän itse on tullut osalliseksi.

Uskoon tulemisen kautta niin ymmärsin niin kun oman arvoni ja arvokkuuteni ja ymmärsin sen, että mä en oo sitä kohtelua välttämättä saanut kasvatuksen kautta ja sen kautta se koulumaailma on ollut sitten siinä tilassa, etten oo pystynyt hyödyntämään ja elämään niin kun ois tarvinnu ja sen kautta myös kaikki ihmissuhdeasiat suhteessa myös parisuhteisiin ja mahdollisiin perheitten perustamisiin, niin sitä on haettu ihan päivävästaisestä suunnasta, missä on ollut. (Kutsuja 2006)

Uskon orientaatio rakentuu kokonaisvaltaisesta uskosta ja elämän suuntautumisesta hengellisiin lähtökohtiin. Aineistopuhe kuvaa asioiden painoarvon muuttumista elämässä, ja usko Jumalaan kasvaa elämän merkitykselliseksi asiaksi. Ajatukset täyttyvät hengellisillä asioilla, ja kutsu hengelliseen työhön syntyy. Elämän laaja-alainen muuttuminen käynnistyy.

Taulukko 8 kuvaa uskon orientaation muutosvaiheita, kontekstia, muutoksen sisältöä ja muutoksen perusteluja. Arjen sisällöt, työ ja elämän valinnat rakentuvat elämäntehtävän ja yhteiskuntakelpoisuuden pohjalta. Aineisto kuvaa Kutsujan lähteneen teologisiin opintoihin ja Välittäjän kouluttautuneen seurakunnallisiin tehtäviin. Avioliitto ja perhe-elämä alkaa rakentaa molempien elämää. Ystävät, yhteisöt, vapaa-aika ja tekeminen määrittyvät hengellisten valintojen kautta. Päämäärälliset tavoitteet ovat hengellisessä työssä, jossa kumpikin nauttii yhteiskunnallista arvonantoa. Aineiston mukaan Välittäjä ja Kutsuja ovat valmiit lunastamaan paikkansa yhteiskunnassa.

---

²⁰ Arvot ovat ihmisen käsityksiä ja uskomuksia, jotka liittyvät toivottaviin lopputuloksiin tai toivottavaan käyttäytymiseen. Arvot liittyvät vankasti ihmisen tajunnan sisälle. (Engeström 2005, 325; Pohjanheimo 2005.)

Taulukko 8. Muutosvaiheet, kontekstit, sisältö ja perustelut uskon orientaatiossa

Muutosvaiheet/ Konteksti	Sisältö	Perustelut
Uuden elämänsisällön käynnistyminen Konteksti: vankila, koti, hoitoyhteisö	Raskaita tapahtumia Muutoksen tarve Uskoon tuleminen Avun saaminen Elämän uusiutuminen	Elämän päättymisen kohtaaminen Elämän tarkoituksen kohtaaminen
Uuteen elämänsisältöön kiinnittyminen Konteksti: koti, työyhteisö, seurakunta	Yhteyden kokeminen Rehellisenä eläminen Terveysten hoito Omakohtainen usko	Elämän uudelleen rakentuminen Oman terveyden hoitaminen
Uuden elämänsisällön todentaminen Konteksti: koti, työyhteisö, seurakunta	Hengellisen työn kutsumus Merkittävät ihmissuhteet Hengellisen elämän arvot Opiskelu Hengellinen työ	Hengellisen työn kutsumus Toipumisprosessi Perhe-elämä
Uuden elämänsisällön ylläpito Kontekstit: päihdetyö- ja lainrikkajatyön ympäristöt, vapaa-ajan ympäristöt	Yhteiskuntakelpoisuus Avun organisointi Arvopohjainen elämä Hengellisen työn kutsu	Yhteiskuntakelpoisuuden hankkiminen Hengellisen työn ja avun organisointi Perhe-elämä

Uskon orientaation aineisto kuvaa hengellisen elämän rakentumisesta ja hengellisen työn arvostusta ja mahdollisuuksia. Aineistossa on kuvattu elämäntehtävä, kutsumus, yhteiskuntakelpoisuus sekä kutsumuksen mukaisen tehtävän löytäminen.

Yhteys muutoksen orientaationa

Yhteyden orientaatio antaa henkilökohtaisia valmiuksia ohjata elämänsisällön muutosta merkityksellisten yhteyksien avulla. Nämä rakentuvat yksilöllisten ja yhteisöllisten suhteiden kautta. Syvän yhteyden rakentuminen ja siinä koettu oman arvon uudistuminen ohjaavat ajattelua, tunteita ja tahtomista henkilökohtaisten ja yhteisöllisesti jaettujen tavoitteiden suunnassa. Muutos käynnistyy ja vahvistuu tahtoon liittyvien asioiden varassa ja konkretisoituu tietoon liittyvien asioiden ohjaamana. Yksilöt toteuttavat tavoitteitaan suunnitelmallisesti elämää ohjaavan

arvomaailman ja siihen kiinnittyvän toiminnan avulla merkityksellisiksi koetuissa yhteisöissä. Itsensä arvokkaaksi kokeminen vahvistuu toisia auttaessa.²¹

Selviytyjän ja Rakentajan aineistoissa yhteyden orientaatio luo ja vahvistaa yhteyttä toisiin ihmisiin, perheeseen ja seurakuntaan²². Sisäistetty hengellinen arvomaailma ohjaa yhteyden orientaatiota. Puhe kuvaa sekä perehtymistä hengellisiin asioihin laajasti että hengellisen arvomaailman käyttöä henkilökohtaisissa elämänpohdinnoissa. Muutoksessa orientaatio kiinnittyy yhteisöllisyyden kokemukseen. Yksilöllisesti merkityksellistä yhteyttä koetaan erityisen voimakkaasti perheessä. Molemmat tämän orientaation henkilöt kuvaavat tekevänsä valintoja elämässään hengellisen arvomaailman pohjalta.

Eikä mun tarvinnutkaan kyllä sanoa kellekään, mä vaan tiesin sisällä sen, ja se oli niin järjenvastainen, koska mun kokemukset oli osottanut jotain vallan muuta, minkä mä olin hyväksynyt että aina mä tuun tänne takasin (vankilaan). Mä vaan tiesin sisäisesti, että mulla ei oo mitään tekemistä tän vankilan kanssa enää, vaikka mä olen vankilassa. (Selviytyjä 2006)

Yhteyden orientaation omaksuneet henkilöt käynnistävät vankilassa ollessaan vakavan ja perusteellisen arvomaailman pohdinnan. Tämä näkyy elämänsisällön hengellisenä uudelleen rakentumisena vankilasta pääsyn jälkeen. Muutoksen käännekohta on hengellisessä kokemuksessa. Hengellisessä tapahtumassa syntyy yhteyden kokemusta Jumalaan, itseen ja toisiin ihmisiin uudella tavalla. Yhteyden orientaatiossa kuvattu kokemus antaa henkilökohtaisen merkityksen yhteisöissä rakentumiselle ja yhteisöjen rakentamiselle. Rakentajalle syntyi vahva perheyhteys hengellisten kokemusten tukemana.

Kun vaimoni tapasin, hän oli ollut uskossa jo pitkän aikaa... Mä sanoin hänellekin, kun alettiin seurusteleen, että mä pidän Jeesuksen tärkeimpänä asiana ja sitten tulee puoliso ja muut asiat. Sen täytyy olla tärkein asia. Muuten asiat eivät ole oikealla pohjalla, jos asiat eivät ole näin. (Rakentaja 2005)

Aineistopuhe korostaa, että yhteyden olemukseen liittyy tietoisuus minuuden arvon uudelleen määrittämisestä. Yhteyden orientaatiossa ihmissuhteisiin asettuminen tapahtuu hengellisten tosiasioiden perusteella, joihin uskotaan

---

²¹ Kurki (2006) analysoi Tönniesin näkemystä sosiaalisen todellisuuden perustumisesta sosiaalisiin suhteisiin. Yhteisöllinen käyttäytyminen ilmenee toista kohtaan mm. tuttuutena, luottamuksena ja herkkyytenä toisen ihmisen suruille ja iloille. (Kurki 2006, 134–135.)

²² Totro ja Tokola (2006) kuvaavat puhtaiden suhteiden rakentumista emotionaaliselle pohjalle ja luottamukselle. Niihin sisältyy molemminpuolisen luottamuksen ylläpitäminen. Onnistuessaan niiden avulla pääsee sellaiseen henkilökohtaiseen suhteeseen ja yksilöitymiskehitykseen, joka kulttuurissa on uutta. (Totro & Tokola 2006, 114.)

varauksettomasti. Yhteys elämänsisältönä liittyy elämänkumppaniin, perheeseen, työyhteisöön ja seurakuntaan yhteisönä. Yhteyden orientaation omaksuneilla perhe ja lapset ovat elämän keskiössä. Oma arvo vahvistuu itselle toisilta saadun arvostuksen myötä. Perhe-elämässä ihmiset ovat tärkeitä toinen toisilleen.

Et mä en halua enää mokata ihmissuhteita, et ne jättää niin pahoja haavoja ja vaikeuksia, että ei enää. Et valmista minua siihen, ja sitten kuka hyvänsä tää tuleva puoliso on niin valmista häntäkin siihen, eikä vain häntä, vaan hänen vanhempiaan ja sisaruksiaan kehen tää liittyy...”Totta kai sitä kaipas semmosta mahdollisuutta, että olis oma koti, perhe, nää elämän perusasiat, mitkä Jumala luo, että ne olis kunnossa. Ja totta kai sitten sekundäärisenä rukoilin myöskin tätä työtä, että kun ei ole ollut töissä semmoseen, että osais tehdä. Tokihan mä olin kursseja käynyt, puusepän kursseja, koristesepän kursseja jotain tämmöstä... Ja kun se oli tuntunut aina, joka kerran kun linnasta pääsi ulos, se oli niin kuin Mars-planeetalta olis pudotettu tänne, et mitä täällä tapahtuu täällä maapallolla. Aivan pihalla kun lumiukko. (Selviytyjä 2006)

Rakentajaa koskeva aineisto kertoo, että muutokseen lähdön taustalla on koettu elämän kriisitilanne. Elämä on ollut kauan hukassa, ja vankilassaoloa on ollut paljon. Ajatuksia elämänsisällön muuttamisesta on virinnyt, mutta yhä uudelleen Rakentaja löytää itsensä vankilasta. Päihteiden käytön jälkeen lomalta paluu kertoo, että muutokseen virittyneet ajatukset eivät ole kantaneet siviilissä. Aineistopuheen mukaan elämänsisällön muutos vaati elämän lähtökohtien perinpohjaista muuttamista, minkä usko kokemuksena ja tietoisena tahtotilana mahdollisti tässä orientaatioissa.

Mä oli nuoreen ikään siihen aikaan olin ollut paljon vankilassa. Ei tehnyt enää mieli lusia. Velkaa oli tullut tehtyä. Oli sellainen pattitilanne. Mitään uhkauksia ei tullut mistään suunnasta eikä mitään painostusta. Hirvee häpee oli siitä, että ei ollut kyennyt mitään hoitamaan... Monesti mä joudunkin olemaan rajojen asettaja ja seisonkin heitä vastaan. Jos on sama homma työkavereiden kanssa, että siellä ei muut ymmärrä mun ajatusmaailmaa. Tulee välillä, että sitä on yksin kaikkia vastaan... Aivan erikoista ystävyyttä koen useampienkin seurakuntalaisten kanssa, vaikka ei olla tunnettukaan. Lähtökohdat ovat mitkä ovat, mitä kautta oon uskoon tullut ja seurakuntaan hakeutunut. (Rakentaja 2005)

Rakentajalle yhteyden kokeminen elämässä on kaiken kattavaa. Orientaationa se merkitsee myös ristiriitoja valta-ajattelun kanssa, kuten hän itse asian ilmaisee. Vaikka Rakentajan motiivi on auttaa, haastattelun aikaan hän prosessoii vahvasti ammatillisen koulutuksen mahdollisuuksia ja todellisuutta olla ”vapautuksen evankelista” ammatillisessa työssä. Hengellisten arvojen korostaminen elämää ohjaavina tulkkeina merkitsee tälle orientaatiolle myös arvomaailmojen ristiriitaa. Seurakunnassa koettu oman ajatusmaailman ymmärtäminen vahvistaa ja palauttaa ihmisarvon.

Selviytyjä etsii vankiloissa ollessaan muutoksensa taustalle filosofisia arvoja, jotka hän myöhemmin hylkää itselleen toimimattomina. Aineistopuheessa yhteyden orientaatio alkaa rakentua hänelle vankilassa hänen perehtyessään kristilliseen arvomaailmaan musiikin harrastuksen avulla. Viimeiseen vankilassaolajaksoon hänellä liittyy uskoontulokokemus, jota vahvistaa myös kristillisten asioiden opiskelu. Selviytyjä arvioi orientaatioissa syvällisesti omaa elämäänsä kristillisen näkemyksen pohjalta. Lisäksi vapautuminen merkitsee hänelle syvien yhteyksien rakentumista siviilissä, huomatuksi tulemista ja oman arvokkuuden kokemista läheisissä ihmissuhteissa.

Ja sit siitä eteenpäin mun on vähän vaikee niin kun kuvailla sitä asiaa, että mitä tapahtui. Mä en ollu itte valmentautunu enkä edes millään tavalla ajatellu, orientoitunu tällasten hengellisten asioiden suhteen. Mä luulin, että mä olin ne jo tsekannut ja jättänyt sivuun ja taakse, että ne on tullu siellä --- katottuu kaiken maailman huuhaat, itämaat ja jehovat ja kirkkoo mä en perustanu millään tapaa, et se on nyt läpälää ja sillä siisti...Mä olen nyt sisarusten kanssa tekemisissä ja mun äitini elää vielä, isä ei. Niin tuota, just olin sunnuntaina vankilakeikan jälkeen just kävin hänen luonaan laittamassa ...Meillä on hyvät yhteydet, ei mitään. (Selviytyjä 2006)

Yhteyden orientaatioissa elämänsisällön muutos käynnistyy ja vahvistuu tahtotyöskentelynä. Muutoksen alussa haetaan vahvat tiedolliset perustelut hengellis pohjaisen muutoksen taustalle. Sisäistetty hengellinen tieto antaa merkitykset uudelle elämänsisällölle. Toimeentulon hankkiminen perheelle koetaan tärkeänä, ja perheestä puhutaan paljon ja sen merkitys koetaan suurena elämässä. Työ liittyy toisten auttamiseen arjessa ja hengellinen työnäky kulkee rinnalla.

Taulukko 9 kuvaa yhteyden orientaation muutosvaiheita, konteksteja, sisältöä ja perusteluja. Perustelut muutokselle syntyvät vahvasti yhteyden kokemisen kautta. Koti, seurakunta ja työ antavat ympäristön yhteyden kokemuksille. Kuitenkin suurimmat merkitykset kiinnittyvät kotiin ja perheeseen. Yhteyden puute ei myöskään elämäntarinoissa jää merkityksettömäksi.

Taulukko 9. Muutosvaiheet, kontekstit, sisältö ja perustelut yhteyden orientaatioissa

Muutosvaiheet/ Konteksti	Sisältö	Perustelut
Uuden elämänsisällön käynnistyminen Konteksti: vankila,	Tietoisuus eletystä ja sen suhteesta tulevaisuuteen Arviointia elämän jatkuvuudesta ja rajallisuudesta Erottautuminen vanhasta ja kiinnittyminen uuteen Hengellisten asioiden tutkiminen	Muutoksen ja eletyn arviointi Elämän hengellisten perustelujen opiskelu Arvovalinta muutokseen lähtemisestä
Uuteen elämänsisältöön kiinnittyminen Kontekstit: vankila, koti työyhteisö	Pysähtyminen terveyden hoitamiseen Terveyden ylläpito Hengellinen valmistautuminen elämänsisällön muutokseen	Terveys Uuden elämänsisällön onnistumisen arvoperusta
Uuden elämänsisällön todentaminen Kontekstit: koti, seurakunta työyhteisö	Elämän järjestelyt Elämänsisällön löytäminen: perhe ja seurakunta Elämänhallinnan kokemus Työn tekeminen	Työn ja opiskelun järjestelyt toimeentulon turvaamiseksi Arvomaailman mukainen avioliittokäsitys, perhekäsitys Seurakuntayhteyden rakentaminen
Uuden elämänsisällön ylläpito Kontekstit: koti, seurakunta, työyhteisö	Itsevastuinen elämä Yhteyden rakentaminen Vapauden kokeminen Perheyhteys ja elämä Seurakuntayhteys ja elämä Työyhteys ja työn tekeminen	Perheyhteys ja sen hoito Seurakuntayhteyden ylläpito Hengellinen eheytyminen Tulojen hankinta

Aineisto kuvaa yhteyden orientaation rakentumista vankilassa, mikä merkitsee hengellisten asioiden opiskelua ja tutkimista. Orientaation rakentuminen on ollut pitkä prosessi, ja se edellyttää syvää perehtymistä hengellisiin asioihin. Kun arvomaailmaan ja olemassaoloon liittyvät kysymykset ymmärretään henkilökohtaisesti, rikokseton elämä alkaa itselle merkitykselliseksi koetun yhteyden ja siihen liittyvän tuen avulla.

6.2 Muutosvaiheet ja niihin kiinnittävät merkitykset

Narratiivisten tarinoiden aineistopuhe kuvaa muutoksen toteutumista prosessina. Tapahtumat integroituvat peräkkäiseksi rakenteeksi juonen avulla. (Ks. esim. Toiska 2002, 104.) Lukuisat tutkijat ovat kuvanneet muutosta ja sitä mahdollistavaa toivoa (esim. Juvakka 2000, 103). Aineiston analyysi nosti esiin elämänsisältöjen

muutosvaiheita: muutoksen käynnistymistä, muutokseen kiinnittymistä, muutoksen todentamista ja ylläpitämistä. Fenomenologisessa tutkimuksessa yksi tärkeä piirre on kuvauksen elävyys ja monitahoisuus (ks. Van Manen 1994, 27, 32–33).

Elämänsisällön muutosta ylläpitävät merkitykselliseksi koetut asiat (vrt. Lehtonen 2004). Yksilöllisyys ja yhteisöllisyys nähdään rinnakkaisina käsitteinä. Subjekttiivinen tulkinta ja merkityksenanto ovat tärkeitä yhteisöllisiä suhteita määriteltäessä. (White & Wyn 2004, 189–192; Nivala 2007; Puuronen 2006.) Moilanen ja Rähä (2001) esittävät, että on olemassa kaikille kulttuureille eräänlaisia universaaleja merkityksenantoja, jotka liittyvät esimerkiksi kuolemaan, nälkäisyyteen, kylläisyyteen ja pyhän ideaan. Merkityksenanto asioille ei tarkoita kuitenkaan sitä, että nämä asiat merkitsisivät kaikille ihmiselle samaa asiaa. (Moilanen & Rähä 2001, 45–48; ks. myös Lehtonen 2004, 18; Laine 2001, 27–28; Earthy & Cronin 2008, 425–438.)

Elämänsisällön merkitykset nousevat esiin aineistosta vaiheittain etenevästi. Merkitykset kiinnittyvät saman sisältöiseen asiaan ja muodostavat verkostomaisia tihentymiä kunkin asian ympärille. Näitä merkitysten tihentymiä kutsun tässä työssäni merkityskasaumiksi. Merkityskasaumat muodostuvat useammasta kuin yhdestä muutoksen vaihetta tavoitteistavasta merkitystihentymästä ja vahvistavat muutosvaiheisiin kiinnittymistä. Seuraan tässä luvussa merkitystihentymien²³ muodostamien merkityskasaumien avulla uudenlaisten elämänsisältöjen rakentumista muutosvaiheissa. (Ks. myös Earthy & Cronin 2008, 425–438.)

Aineisto kertoi muutokseen lähtijöillä olleen tietoa omaa elämäänsä koskevista tosiasioista, jotka perustuvat elettyyn ja koettuun. Elämänsisällön muutokseen lähdetessä elämän taustalla vaikuttavat näkemykset tuottivat ristiriitoja. Usko itseen ja elämään oli kovilla, ja monenlaista muutosta oli yritetty. Muutoksen tarpeen tiedostaminen osoitti, että ihmissuhteet ovat toimimattomat, perhe-elämä on mahdotonta, talousasiat eivät pysy hallinnassa ja murheiden tuottaminen itselle ja läheisille on raskasta. Tapahtuipa muutos lopulta millaisilla keinoilla hyvänsä,

---

²³ Merkitystihentymät ja merkityskasaumat pohjaavat Perttulan (esim. 1995, 1998, 2000) fenomenologiseen analyysiin, minkä tavoitteena on etsiä merkitysrakenteita. Tässä tutkimuksessa merkitysten, merkitystihentymien ja merkityskasaumien avulla tutkitaan tietoisuuden rakenteita elämänsisällön muutoksessa.

muutoksen käynnistymisvaiheessa mahdollisuudet elämän onnistumiseen koettiin vähäisinä.

Muutoksen käynnistymisen vaihe ja sitä vahvistavat merkitykset

Muutoksen tarpeelle herkistyminen on hyvin kokonaisvaltainen tilanne ihmisen elämässä. Elämänsisällön muutos edellyttää uudenlaisten elämänsisältöjen määräävän aseman rakentamista. Omiin tarpeisiin ja toimintaan vaikuttaminen haastaa uudenlaista aktivoitumista ja pysyvämpiä muutoksia tuottavia toimintatapoja.²⁴ Elämänsisällön muutoksessa transformatiiviset oppimissyklit mahdollistavat kehittymisen (vrt. Ruohotie 2006, 117). Alasuutari (2007) kuvaa, että kaikilla selviytymisstrategian peruselementeillä on sosiaalinen alkuperä, joka näkyy jopa yksilön omassa tarpeessa rakentaa strategia (Alasuutari 2007, 190). Wengerin (2003) mukaan muutokseen lähteminen ja muutoksessa oppiminen voidaan nähdä yhteisöön kuulumisen ja sen käytänteisiin osallistumisen kautta.

Elämänsisällön muutoksen käynnistymisestä aineistossa kerrotaan vaiheena, jolloin mielessä syntyi uudenlaisia elämänsisällön tarpeita. Eläjä kuvaa elämänsisällön muutoksen käynnistymisvaiheeseen liittyvää elämän arviointia humoristisesti ja dramaattisesti.

Se täytyy vielä kertoa ainakin kun hän (vankilapastori) joskus tuli sinne kierrokselle vieraittensa kanssa ja esitteli minut, että tässä on EL. Hän tykkää olla vankilassa kun sillä on täällä kaikki kaverit, kaikki tykkää siitä, henkilökunta ja vangit. Ja tuota, se saa lukee täällä ja kirjottaa, se tykkää olla vankilassa. Kohta se tulee taas uudestaan, kattokaas vaan kun se lähtee. Ja näähän oli tosiasioita, mä tykkäsin olla vankilassa, kun kaikki tykkäs musta siellä ja ne oli niin viimestä myöten totta nää kaikki niin kun huumorilla tuodut asiat. Mä jouduin ne myöntää. (Eläjä 2006)

Muutoksen viriämisen yhteydessä käydään läpi raskasta omien kykyjen ja eletyn arviointia.²⁵ Välittäjä arvioi muutoksen käynnistymistä kokemuksena, joka oli raskasta kohdata. Hän kokee pilanneensa kaiken rakentamansa.

---

²⁴ Toimintastrategia tarkoittaa pitkällä aikavälillä henkilön yksilöllisiin pyrkimyksiin tähtäävää toimintaa, jolla on elämänsisältöä kokonaisvaltaisesti ja aikaisempaa pysyvämmiin muuttava vaikutus. (Ruohotie 2001)

²⁵ Metakognitiiviset strategiat auttavat toimijaa suuntaamaan, säätämään, tarkkailemaan ja muokkaamaan omia kognitiivisia prosessejaan. Resurssinhallintastrategiat auttavat kontrolloimaan resursseja. Tiukasti tulkittuna resurssinhallintastrategiat ovat metakognitiivista säätelyä, mikä usein mietellään erillisiksi kategorioiksi. (Ruohotie 2001, 64–65.)

Jouduin toisen kerran vankilaan sitte... Se tuomio minkä sain niin se oli aika raskas kyllä ja kaikki se mitä olin rakentanut elämäni niin se meni taas piloille ja syytin siitä juuri, että ajatukseni oli tällainen, että alkoholi oli pilannut sen mun elämäni ja kun en osannut sitä lopettaa niin enkä myös tunnustanut, että käytin sitä liiaksi, että se täysin pilas mun elämäni. (Välittäjä 2006)

Elämänsisällön muutosta käynnistävä aineisto kertoo elämänsisällön muutokseen liittyvistä olemassaolon kysymyksistä. Tässä vaihessa elämänsisällön muutosta käynnistävät merkityskasaumat ovat: elämän loppumisen merkityskasauma, eletyn hajoamisen merkityskasauma, tulevaisuuden turvaamisen merkityskasauma, muutoskykyä arvioiva merkityskasauma ja ihmisenä kasvuun lähdön merkityskasauma. Muutoksen käynnistyessä pohditaan elämän rajallisuuteen liittyviä kokemuksia.

Elämänsisällön muutosta käynnistävät merkitykset, jotka kiinnittyvät elämää ylläpitäneen ajattelun hajoamiseen. Eletyn hajoamisen merkityskasauma kuvaa rikollisen ajattelun hajoamista. Taulukossa 10 kuvataan tarkemmin eletyn hajoamisen merkityskasaumaan kuuluvia merkityksiä. Siinä olevat merkitykset ilmaisevat muutoksen käynnistäjien väsymystä, ristiriitojen kokemista, ihmissuhteiden kariutumista, huonoja oloiloja ja turhautumista päihdyttävien aineiden käyttöön. Elämänsisällön toimimattomuus synnyttää vakavia pohdintoja. Yritykset ratkaista asiaa ovat olleet tähän saakka varauksellisia; nyt on tarve muuttaa elämänsisältöä vapauden turvaamiseksi. Tilanteessa nousee aitoa hätää elämästä, varaukseton muutos käynnistyy ja sen toteuttamiseksi toimitaan.

Taulukko 10. Eletyn hajoamisen merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Väsymyksen tunnistaminen, varastamisen lopettaminen, ristiriitojen syntyminen, vapauden turvaaminen, yritystä hoitaa asioita, turhautumista aineisiin, ihmissuhteet kariutuvat, huonot oloilat	Rikollisen ajattelun hajoaminen
Tilanteen pohdinnat, varaukselliset ratkaisuyritykset, tunnekokemukset niukkoja, maailmankuvan laajentaminen	Toimintatapojen pohdinta
Ammatilliseen koulutukseen lähteminen, tavoitteellinen opiskelu, tapahtumien pohdinta, itsensä hoitaminen	Muutoksen käynnistäminen

Aineistossa elämänsisällön muutoksen käynnistymisen konteksti on neljää lukuunottamatta vankila. Vankilassa oleminen on uuden elämänsisällön tarpeen synnyttämisen aikaa (Kiiveri & Hännikäinen-Uutela 2009, 304–305). Yhtä elämäntarinan kertojaa lukuunottamatta kaikilla on useita vankilatuomioita. Elämän loppumisen ajatukset ovat tuoneet tarpeen etsiä ratkaisuja. Saman toistuminen ja elämän rajallisuus pelottivat. Selviytyjälle muutoksen käynnistyminen oli eräänlainen tilinpäätöksen tekeminen.

Ehkä siinä vaiheessa jossain kohtaa tuli semmonen ajatus, ensimmäinen niin kun oivallus, totuuden oivallus, että hyvät ihmiset, montako vuotta mä olen lusinu, et tota ei oo näköpiirissä semmosta aukkaa, mistä mä pääsisin karkuun itteiltäni, että mä näytän olevan aina linnassa. Ne oli kokeiltu jo siinä välillä naimisissa olemiset, lyhyet, tosi lyhyet, ja muuttaminen muulle paikkakunnalle, kurssilla käymiset, mitkä ne on ne tyypilliset, ja ne ei ollu toiminu. Niin sitten oli niin kun semmonen paikka, että mitäs nyt sitten? Sitten kävi mielessä semmonen tietynlainen tilinpäätös, tilinteon hetki, että ei mun elämällä ole niin kun, ei sillä ole mitään, ei minkäänäköstä tulevaisuutta, ei nää mitään. (Selviytyjä 2006)

Muutokseen kiinnitytään myös elämän loppumista synnyttävien ajatusten ja kokemusten edessä. Elämän loppumisen merkityskasauma kuvataan taulukossa 11. Merkityskasauma muodostuu lopun toteamisen, pysähtymisen, selviämisyrityksien, raskaiden tapahtumien ja pelastautumisen merkitystihentymistä. Eletty elämä ajaa toimijat kohtaamaan oman olemassaolonsa rajat. Kohtaamiseen sisältyy pelkoja, turvattomuutta ja arvottomuutta.

Taulukko 11. Elämän loppumisen merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Henki vaarassa, itsensä hoitaminen, juomisen jatkaminen	Pysähtyminen
Elämän häpeää, psyyke rikki, väsymys kaikkeen, ei vankeustuomioita	Lopun toteaminen
Tuen saamista, kurssille meno, asunnon hankkiminen, rahan hankkiminen, sairastuminen, pelottaminen, yrittämistä	Yritys selvitä
Surua paljon, läheisten kuolemia, murheellista aikaa	Raskaita tapahtumia
Hätä itsestä, pelkotiloja, avun kokemuksia, kokemus pelastumisesta, hengellisen näyn omistaminen	Pelastautuminen

Muutoksen käynnistäjät kokevat olevansa kriisissä, jopa hengenvaarassa pahenevan päihteiden käytön, sairauksien ja rikoksien vuoksi²⁶. Vankeustuomioiden aikana koetaan, että elämä kuluu, eletty väsyttää ja entisen toistumista vielä pahempana pelätään.

Aineiston mukaan muutoksen alkua määrittävät elämän rajallisuuden kokemukset. Ne osoittavat elämän joutuneen tilanteeseen, jossa sen loppuminen tai epämieluiset tunteet hallitsevat. Kuolemaa ei pystytä eliminoimaan pois ajatuksista. Sitä ovat vahvistaneet ennakoimattomat tapahtumat, joissa ihmisen henki ja terveys ovat vaarantuneet. On jouduttu turvautumaan myös terveydenhoidon palveluihin. Tämän vaiheen valintoja kuvaa muutosvalmiuden haaste. Eletyn hajoamiseen vaikuttaminen ja uuden elämänsisällön käynnistäminen koetaan lähes mahdottomana tehtävänä.

Muutokseen kiinnittyminen näkyy merkityksissä, kun ulkopuoliselle puheelle ollaan herkkiä ja sekä löydetyksi että ”*kiinniotetuksi tuleminen*” on mahdollista. Muutosta etsitään perinpohjaisesta itsetutkistelusta, ja vankilassa siihen on aikaa. Tässä vaiheessa muutostarpeeseen vastataan konkreettisilla keinoin. Esimerkiksi osa tutkimuksessa mukana olleista teki irtioton toisiin vankeihin, jotta pystyi hoitamaan hyvin vankeuttaan.

Elämänsisällön muutokseen kiinnittymisen tavoitteena on turvata elämän jatkuminen. Taulukossa 12 kuvataan tarkemmin tulevaisuuden turvaamisen merkityskasaumaa. Tässä merkityskasaumassa näkyy muun muassa voimien loppumista, hoitoonmenopäätöstä, toipumistyöskentelyä, avun saamista, liittymisen tarpeita ja laillisten tulojen hankkimista. Tulevaisuuden turvaamiseen liittyy suuri joukko merkityksellisiä asioita: hoitoon hakeutumista, avun tarpeen tunnistamista, terveyden turvaamistoimia, vertaistuen saamista, harrastuksia ja talouden turvaamiseen liittyviä toimia. Tulevaisuuden ajattelu käynnistää myös omien kykyjen arvioinnin. Kahdeksan kymmenestä muutostarinan kertojasta on tuolloin

---

²⁶ Monet tutkimukset ovat kohdistuneet elämän loppumisen pelkoon ja sairauden aiheuttamien reaktioiden kuvaamiseen. Hengenvaarassa olevat henkilöt kokevat stressireaktioita, jotka sinänsä saattavat heikentää arkielämässä selviämistä, muuttaa tunne-elämää ja aiheuttaa epämukavuutta. (Ks. Ridner 2004; Andenaes, Kalfoss & Wahl 2004.)

vankilassa. Vankilassaolo koetaan tässä vaiheessa raskaana aikana ja sitä kevennetään toimimalla yhteistyössä vankilahenkilökunnan kanssa.

Taulukko 12. Tulevaisuuden turvaamisen merkityksasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Voimien loppuminen, sisäinen avunhuuto, terveyden turvaamistoimet, avun tarpeen tunnistaminen, hoitoon hakeutuminen	Päätös hoidosta
Toipuneisiin tutustuminen, vertaistuen saaminen, samaistumisen kokemus	Vertaistukeen samaistuminen
Toipumistyöskentely, terveiden mallien etsintä, tarpeiden tunnistaminen, kokemuksista voimistuminen	Toipumistyöskentely
Tiedon saaminen, ammatillisen avun hakeminen, ammatillisen tuen saaminen	Avun saaminen
Rehellinen rahan hankkiminen, musiikin tekeminen, kirjoittaminen, luottopaperit kuntoon	Lailliset tulot
Yhteyksien turvaaminen, kontaktien etsiminen, onnistumisen tarve	Liittymisen tarve

Tulevaisuuden turvaamisen merkityksasauma osoittaa tahtotilan, että päätöksen tekeminen aineiden käytön lopettamisesta on ajankohtainen. Lopettamisen merkittävä kysymys on, miten edetään, koska ratkaisuyrityksiä on ollut aiemminkin. Vertaisten vaikutus korostuu, sillä itsestä ei ole löytynyt vastauksia muutoksen pysyvyyteen. Toisten onnistuminen on mallina, ja sitä seurataan, toisia kuunnellaan ja heihin luotetaan. Vertaistoipujan tuki voi tulla vertaistuen tai henkilökohtaisesti koetun hengellisen ratkaisun kautta. Tässä vaiheessa samastutaan henkilöihin, jotka ovat kokeneet samoja asioita kuin itse. Kognitiivista työskentelyä näkyy. Tässä työskentelyssä turvaudutaan myös auttamistyön ammattilaisten palveluihin.

Elämänsisällön muutoksen käynnistymistä kuvaavassa aineistossa oli mukana lääkäreitä, pappeja ja psykologeja, jotka ovat antaneet apua muutokseen lähdeäessä. Muutoksen käynnistymisen yhteydessä mainittiin kuntoutuksen ja hoidon asiantuntijoita. Neljälle henkilölle lääkäreiden lausunnot ovat olleet erityisen merkityksellisiä. Tässä muutosvaiheessa tilitettiin elämän päättymistä ja terveydenhoidon tärkeyttä. Koettiin, että elämän loppuminen on edessä, mikäli itse ei hoida omaa terveyttään. Vankilapastori nousi kahden henkilön tarinassa erittäin

painokkaasti esille, samoin psykologi. Lisäksi kuvattiin päihdehuollon katkaisuhuolto, vankisairaalan henkilökuntaa, toimeentulotukea ja asuntotointa. Tässä muutosvaiheessa edellä mainitut tahot jäivät kuitenkin taustalle. Puhe yksilöllisestä kiinnittymisestä muutokseen sai eniten tilaa.

Elämänsisällön muutokseen kiinnityttäessä arvioitiin elämän vaateita ja omia mahdollisuuksia selvittää niiden kanssa. Taulukossa 13 kuvataan muutoskykyä arvioivaa merkityskasaumaa. Muutoskyvyn arvioinnin merkityskasauma kuvaa muutoksen raskasta alkua, muutoskykyä akuutissa tilanteessa ja muutoksen toteuttamista. Elämänsisällön merkitykset koostuvat tuomioiden odottamisesta ja saavutetun tuhoutumisesta, halusta vastata itsestä ja ongelmien voittamisesta, velkasovittelusta ja asioiden kuntoon laittamisesta. Aineisto puhuu muutoskyvyn arvioinnista haasteellisessa elämäntilanteessa.

Taulukko 13. Muutoskykyä arvioiva merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Tuomioiden odottaminen, laitokseen joutuminen, saavutetun tuhoutuminen, tuomion raskaus	Raskas alkua
Velkasovittelu, velkojen hoito, asioiden kohtaaminen, muutoksessa kasvu, vastuun kantaminen, ansaittu onnistuminen	Muutoksen toteuttaminen
Halu vastata itsestä, ongelmien käsittelykyky, ongelmien voittaminen, tavoitteellinen kuntoutuminen	Muutoskyky

Elämänsisällön muutoksen käynnistyessä korostuu tarve tulla hyväksytyksi. Muutokseen lähteminen tuo esille tahdon kasvaa ihmisenä. Muutostarve nähdään myös sosiaalisen yhteisön kuvaamalla tavalla. Aineisto puhuu halusta tulla rakastetuksi. Samalla todetaan, että itsellä ei ole kykyä rakastaa samassa määrin.

Uuden elämänsisällön käynnistyessä ollaan valmiit käsittelemään elämän ongelmia. Halu vastata itsestä on noussut pintaan ja tavoitteelliseen elämänsisällön muutokseen ollaan valmiit. Aineistosta käy ilmi vastuunkantamisen muutoshalu muun muassa tarpeena hoitaa velat. Tämän vaiheen muutos perustuu vahvimmin tietoon ja melko vahvasti myös tahtoon. Lisäksi kuvataan tunteita, mutta määrällisesti kuvaukset tunteista jäävät tieto- ja tahtokuvauksia pienemmäksi.

Kiinnityttäessä elämänsisällön muutokseen oma ihmisyyks nousee merkittäväksi asiaksi tulevaisuutta ajateltaessa. Ihmisenä kasvuun lähdön merkityskasauma kuvaa itsessä koettujen ristiriitojen kohtaamista, oman identiteetin sekavuutta ja minuuden pohdintojen alkamista. Tässä vaiheessa käydään läpi muutosta vakavasti pohtien.

Taulukko 14. Ihmisenä kasvuun lähdön merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Minuuden pohdinta, identiteetin sekavuus, läheisriippuvuuden tunnistaminen, ihanteiden murtuminen, vapauden kokemuksia, itseinho	Minäkuvan ristiriita
Vanhasta luopuminen, uuden asenteen hankkiminen, sisäiseen prosessiin antautuminen, uuteen lähteminen, itsetutkistelu	Kasvuprosessi
Näyttävä luopuminen, päihteettömyys valintana, ajatukset elämästä	Valinta

Taulukossa 14 kuvataan ihmisenä kasvuun lähdön merkityskasaumaa. Merkityskasauma kuvaa murtumista ja ajoittaista itseinhoa sekä toisaalta uuden elämänasenteen läpikäymistä. Itsetutkistelu vie kasvuun, jossa päihteettömyys on valinta. Ajatukset elämänsisällön uudistumisesta viriävät. Tähän muutosvaiheeseen sisältyy päihteettömyyden valinta elämäntapana.

Uuden elämänsisällön käynnistyminen kuvaa käyttäytymisen muutosta ja uudelleen suuntaamista. Siinä näkyy muutoksessa tarvittavan muutosvoiman nouseminen esiin vaikeuksia kohdattaessa. Jokainen kohtaa muutoksen myös valintana. Merkityskasaumat kuvaavat, että elämänsisällön muutoksen alussa menneet ja tulevat asiat ovat samalla kertaa läsnä. Tässä tilanteessa punnitaan myös omaa muutoskykyä. Ihmisenä kasvun kivijalkana on suhtautuminen varauksettoman rehellisesti menneeseen ja tulevaan. Elämänsisällön muutosta käynnistävät merkityskasaumat ovat: elämän loppumisen merkityskasauma, eletyn hajoamisen merkityskasauma, tulevaisuuden turvaamisen merkityskasauma, muutoskykyä arvioiva merkityskasauma ja ihmisenä kasvuun lähdön merkityskasauma.

Muutokseen kiinnittymisen vaihe ja sitä vahvistavat merkitykset

Uuden elämänsisällön näkeminen itselle mahdolliseksi on tärkeä muutokseen kiinnittävä tekijä. Elämänsisällön muutoksen tarve avaa huomaamaan toisten onnistuneita muutkokokemuksia. Se virittää toivoa oman muutostyöskentelyn onnistumisesta (ks. Kiiveri & Hännikäinen-Uutela 2009, 295). Toivon näkeminen mahdollistaa sen, että muutos toteutuu vertaistuen, hengellisen tuen tai ammatillisen tuen avulla. Toivoa herättävän vertaistuen voima perustuu siihen, että toipuneet kertovat rehellisesti toipumisestaan ja muutoksen mahdollisuudesta toipumisen tarpeessa oleville. Syntyy yhteinen kokemus, toipujat puhuvat samaa kieltä. Löytyy yhteinen tarve tehdä muutosta täysin varauksettomasti.

Muutokseen kiinnittyminen on vastuuseen kiinnittymistä, mutta niin on ollut aiemminkin²⁷. Nyt muutokseen kiinnittyminen on toisenlaista, perinpohjaiseen ajatteluun ja rehellisyyteen pohjaavaa toimintaa, jonka avulla haetaan itselle sopivaa vertaisympäristöä. Mieli on valmis myös päihdeettömyydelle ja sen tuomille mahdollisuuksille elämässä. Kehittäjä kuvaa muutokseen kiinnittymistä itsensä hoitamisenä sen jälkeen, kun hän oli ollut päihdehoidossa.

Mä suunnilleen vuoden hoidin itseäni sen jälkeen kun mä hoitoon lähdin niin kun aktiivisti, et se oli mulle niin kun että, se oli, voi hyvin sanoo, että se oli yks elämän ihanimpia kesiä kun mä olin ensimmäistä kertaa elämässäni kesän raittiina ja koin semmosta suurta vapautta. Siitä meni noin vuosi kun mä olin hoitoon lähtenyt niin mä tulin uskoon. (Kehittäjä 2006)

Tässä vaiheessa joudutaan hoitamaan omaa henkistä, fyysistä ja sosiaalista terveyttä sekä ottamaan vakavasti terveyden heikkenemisen haasteet ja vaikutukset elämään. Välittäjällä muutokseen kiinnittyminen liittyi vakavaan sairauteen ja siihen liittyviin kokemuksiin jo vankilassa oloaikana.

Ja niin tarkkaa oli se minun elämäni, että kun lähdettiin keskusvankilan puolelta viemään sairaalaan niin sinne ylätasanteelle putosin, että siinä oli muutama lääkäri ympärillä ja sanoivat, että muutama minuutti myöhemmin, niin ei olis tarvinnut enää mitään tehdä. Ja itsekin huomasin, että Jumala puhui hyvin voimakkaasti minulle ja kun lääkäri tuli tutkimaan minua niin hän sanoi, että sinussa on jotakin ihmeellistä niin tämäkin sitten vahvisti, lääkäri vahvisti sen. (Välittäjä 2006)

---

²⁷ Ihminen on elämänsä aikana oppinut kyvyn johtaa harhaan itseään ja muita. Myös muiden manipulointiin huijaamalla sisältyy pyrkimys saada kohde itse pettämään itseään. (Räikkä 2006, 58–60.)

Elämänsisällön muutokseen kiinnittävä päihteettömän arjen merkityskasauma on kuvattuna taulukossa 15. Päihteettömyyden toteuttaminen vie asiantuntijoiden luokse hoitoa saamaan sekä myös käynnistää itsehoidon prosessin. Totuuden näkeminen johtaa myös varauksettomiin ratkaisuihin, joissa päihteistä luopumisesta saattaa tulla jopa näyttävä tapahtuma. Siitä tehdään julkista, ja raittius ilmoitetaan ystävä- ja perhepiirissä.

Taulukko 15. Päihteettömän arjen merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Onnettomuus, liikkumattomuus, rajojen saavuttaminen, asioiden ajattelu	Pysähtyminen
Totuuden näkeminen, käytön katkaisu, päihdehoito, itsehoidon käynnistys, asiantuntijoiden tuki, aikuisuuden aloittaminen	Raittiuden toteuttaminen
Ilmoitus raittiudesta, varaukseton rehellisyys, elämän opiskelu, luonteen kasvattaminen, neuvojen vastaanotto	Päihteetön elämä

Elämänsisällön muutokseen kiinnittymistä edistää ja vahvistaa terveyden hoitamisen merkityskasauma, mikä kuvaa hoidon saamisen kokemuksia ja oman terveyden hoitamista. Terveyden edistämisen merkityskasauma on kuvattuna taulukossa 16. Merkitykset kuvaavat uskoa muutoksen mahdollisuuteen ja sen kytkeytymistä omaan hyvinvointiin. Asiantuntijoilta saadaan hoitoa ja omasta terveydestä huolehditaan. Oman terveydentilan positiiviset muutokset antavat laajemminkin uskoa elämänsisällön muutoksen mahdollisuuteen.

Taulukko 16. Terveyden edistämisen merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Kunnon nostaminen, painon nostaminen, taitojen kehittäminen	Terveyden hoitaminen
Hoidon saaminen, muutoksen tarpeen näkeminen	Hoidon saaminen

Elämänsisällön muutokseen kiinnittyminen tuo vastuuseen liittyvät merkitykset esille. Vastuuseen kiinnittymisen merkityskasauma kuvaa rehellisenä elämistä ja aikuisuuden vahvistamista. Elämänsisällön muutoksella koetaan olevan

mahdollisuuksia, mikäli ihminen luopuu valheista ja suostuu tekemään elämästään näkyvää. Käytännössä muutoksen mahdollisuudet näkyvät merkityksissä, jotka kiinnittävät rehellisyyteen, itsestä ja toisista huolehtimiseen ja saavutettuun tasapainoon elämässä. Vastuuseen kiinnittymisen merkityskasauma on kuvattuna taulukossa 17.

Taulukko 17. Vastuuseen kiinnittymisen merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Pettämisestä luopuminen, näkyvänä eläminen, rehellisyydelle rakentaminen, sisäinen lepo	Rehellisenä eläminen
Vastuun ottaminen, itsestä huolehtiminen, toisista huolehtiminen, eläminen normien mukaan, elämän hallinta, tasapainossa eläminen	Aikuisuuden vahvistaminen

Elämän sekavissa vaiheissa ihmisarvo koettiin menetetyksi. Muutokseen kiinnittyminen nosti esille merkitykset, jotka liittyivät ihmisarvoon. Ihmisarvon kokemisen merkityskasauma puhuu arvon kokemisesta ihmisenä ja muutossuunnitelmista. Ihmisarvon kokemisen merkityskasauma on kuvattu taulukossa 18. Usko muutoksen mahdollisuuteen saa voimaa oman ihmisarvon kokemisesta. Uuden näkemisen mahdollisuus aktivoi rakentamaan elämää. Arvokkuuden kokemus tuottaa muutossuunnitelman, jossa terveellä tavalla annetaan aikaa itselle. Utta ei tuoteta paineella ja tavoitteilla, joihin ei vielä olla valmiita. Paineettomuus auttaa löytämään tavoitteet, joihin aidosti sitoudutaan ja joiden merkitykset ovat syntyneet sisäisistä tarpeista.

Taulukko 18. Ihmisarvon kokoamisen merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Itsekunnioitus, rakastetuksi tuleminen, vakuuttuneisuus ihmisarvosta, osastaan iloitseminen	Arvo ihmisenä
Kiireetön toipuminen, aineeton muutos, tulostavoitteettomuus, ohjaavat ihmissuhteet, seurakunnassa rakentuminen, elämänperusta olemassa	Muutossuunnitelma

Ihmisarvoa vahvistivat monet hengelliset tapahtumat ja niihin liittyvät kokemukset. Hengellinen suhde koettiin vahvana yhteyden tunteena, vaikka joillakin oma kiinnostus hengellisiä asioita kohtaan alkoi uteliaisuudesta ja tarpeesta saada aika kulumaan vankilassa. Koettiin, että hengelliset asiat herättävät arvioimaan omaa elämää rehellisesti. Selviytyjän muutokseen kiinnittävä aineisto kuvaa seurakuntayhteyttä, uskovien tukea ja perheenjäsenyyttä vankilalähetin perheessä.

Niin, käytännön uskononelämän harjoittamisella eli seurakuntayhteydellä ja rukouksella ja muitten uskovien tuella, niillä oli valtavan suuri merkitys heti alusta pitäen. Varsinkin tää vankilalähetti ... niin tuota ja koko perhe, iso perhe kun he otti minut niin kun perheenjäseneks, voi sanoo tällei. (Selviytyjä 2006)

Aineiston mukaan hengellisen maailman löytäminen vahvistaa ihmisarvon kokemusta jumalasuhteessa ja sitä kautta syntyneissä sosiaalisissa suhteissa. Tutkimukseen osallistujat kokivat, että heille annettiin tukea ja heitä autettiin.

Elämänsisältöön kiinnittäviä omakohtaisen uskon merkityksiä oli kahta lukuunottamatta kaikissa tarinoissa. Omakohtainen usko herätti runsaasti merkityksiä ja auttoi uudelleen antamaan arvoa omalle ihmisyydelle. Omakohtaisen uskon merkityskasauma tuo esille ajatukset uudesta mahdollisuudesta, ihmisarvon kokemisesta ja ihmisyyttä kunnioittavasta tuesta, jota hengellinen tietoisuus tuo elämään. Osa vierastaa käsitettä uskoon tuleminen ja osa haluaa puhua nimenomaan uskoon tulemisen -käsitettä käyttäen hengellisestä elämästään laajemminkin. Omakohtaisen uskon merkityskasauma on kuvattu taulukossa 19. Omakohtaisen uskon merkitystihentymä kuvaa laajaa parannuksentekoprosessia, johon liittyy asioiden selvittämistä ja uuden aloittamista vanhojen asioiden selvittämisen avulla. Uusi rakentuu ajattelulle, jossa varaukseton rehellisyys menneestä ja tulevasta on muutostyön takeena.

Taulukko 19. Omakohtaisen uskon merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Uskon tarve, Jumala-suhteen syntyminen, kokemuksesta kertominen, muutoksen näkyminen, palautteen saaminen, näyssä pysyminen	Omaehtainen usko
Elämän halu, elämän haltuunotto, hengellinen herääminen, uskon ratkaisu	Hengellinen ratkaisu

Elämänsisällön muutokseen kiinnittyessä on syntynyt merkityksiä, jotka kuvaavat elämän eheytymistä. Asiantuntijoiden kanssa keskustellessa kehittyi toivoa synnyttäviä ajatuksia. Eheytyminen merkitsee myös fyysisen terveyden palautumista. Asiantuntijoina ovat usein lääkärit, terveydenhoitohenkilökunta, psykologit ja sairaalapastorit sekä yhdellä seurakunnan työntekijät. Vankilapastorin herättelevä ja puhutteleva toimintatapa sai erityisiä mainintoja kuvauksissa. Pastorin tapa toimia koettiin herättäväksi ja puhuttelevaksi. Aineistopuheen mukaan sosiaalitoimi ja terveystoimi ovat edelleen esillä muutoksen mahdollistajina, mutta toivon virittymiseen ne eivät vaikuta. Muutoksessa tulee esille voimakkaita tahtokokemuksia kahdesta syystä. Ensiksi tahtokokemukset syntyvät kamppailtaessa oman elämän jatkumisen puolesta. Toiseksi asiantuntijoiden kanssa keskustelu tuottaa toivoa synnyttäviä ajatuksia. Muutosta vahvistavia ajatuksia liittyy terveyden hoitamiseen sekä uudenlaiseen ajatteluun itsestä ja elämästä. Eläjä kuvaa muutokseen kiinnittymistä tilanteena, jossa ei ollut enää vaihtoehtoja.

Ihminen ymmärtää toisella tavalla, syvällisemmin, se asia tulee niin todeks, että se sitten on, ei sitä enää muuta mikään. .. Jollain tavalla ne on sellaisia asioita, että kun ne tulee osaksi itsee niin tota ei niitä muuta enää mikään. Ne on niin, se on niin vankkumatonta. Mä olen siinä käyttänyt vähän itse, valtuuttanut ehkä itteni vähän liian pitkälle, mutta tuota mä sanon, että sillä tavalla asia tulee, sanotaan että sana tulee lihaks sillä tavalla se tulee, kokemuksen kautta, että se on osa ittee sitten, kantaa sen, sen kantaa lopun ikäänsä luultavasti, ei sitä mikään muuta. Niin kun sanotaan, että tuota, että ihmisellä, että aina on kaks vaihtoehto. Ei ole. Jotkut asiat tulee niin ehdottomaks, ettei ole enää mitään vaihtoehtoa, on vaan se yks, yks suunta. (Eläjä 2006)

Elämänsisällön muutokseen kiinnittyessä eheytyminen koetaan erilaisena sosiaalisena vuorovaikutuksena. Ihminen on aidossa suhteessa toiseen ihmiseen. Kuvataan vertaistukea ja hengellistä tukea. Kuvausten vertaistuki kätkee sisäänsä elementit, jotka saavat aikaan samansuuntaiset kokemukset kuin hengellinen yhteys. Elämänsisällön muutokseen kiinnittävä eheytyksen merkityskasauma kuvaa

eheytymistä prosessina, jossa kasvu ihmisenä alkaa. Eheytyksen merkityskasauma on kuvattu tarkemmin taulukossa 20. Yhteyden kokemisen merkityskasaumassa kuntoutujan näkemykset tulevasta vahvistuvat löydetyksi tulemisen kokemuksena, ohjaavana huolenpitona ja rakkaudellisena vuorovaikutuksena. Muutoksen mahdollisuus kiinnittyy näkemykseen, että tuleva muutos kytkeytyy hyvin lähelle arkea. Se koskee raha-asioiden hoitamista, kodin rakentamista ja työn hankkimista. Näihin ei ole ollut aiemmassa elämänsisällössä tervettä suhdetta.

Taulukko 20. Eheytyksen merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Uskon eläminen, tunne-elämän herääminen, tasapainon löytyminen, elämän kokeminen	Hengellinen eheytyminen
Vertaistuen saaminen, raha-asioiden hoito, hoitavan ryhmän löytyminen, tahdon rakentuminen, kodin rakentaminen	Yhteisön hoito
Löydetyksi tuleminen, ohjaava huolenpito, rakkaudellinen vuorovaikutus, yhteyden vaaliminen	Yhteyden kokeminen

Elämänsisällön muutokseen kiinnittymisestä käy ilmi, että oman ihmisarvon uudelleen kokeminen on sosiaalisesti tärkeää. Teoreettisesti lahjakkaat henkilöt pyrkivät osoittamaan omaa arvoaan ajattelunsa näkyväksi tekemisellä. Syvempien ihmissuhteiden rakentamisen ja perheen perustamisen kysymykset nousevat esille, ja käydään syviä prosesseja kohdattaessa ihmissuhteiden velvoitteet. Osa vahvistaa ihmisarvon kokemustaan hankkiutumalla päihdetyöhön. Sitä ollaan valmiit myös opiskelemaan. Muutokseen kiinnittymistään Organisaattori vahvasti opiskelullaan ammattiin, vaikka kokikin monia vaikeuksia sen aikana.

Opiskelu kun ei ollut meikäläisen erikoislaji. Joutu opettelemaan opiskelemaan uudestaan. Siihen tuli niin paljon mutkia matkaan. Mutta minä yritän vaan kysyä ja kysyä olla niin aktiivinen kun ihminen vain voi olla. Kyllä minä sen läpi pääsen jollakin tavalla. Sitten minä aloin oppia ja miten sitä opiskellaan. (Organisaattori 2005)

Elämänsisällön muutokseen kiinnittyessä hakeudutaan ihmissuhteisiin, joissa voidaan kokea arvostusta. Taulukossa 21 kuvataan henkilökohtaisten ihmissuhteiden merkityskasaumaa. Uuden elämänsisältöön kiinnittyminen antaa mahdollisuuksia nähdä myös itsensä uudella tavalla suhteessa toiseen ihmiseen. Uuden elämänsisällön alkaessa parisuhde koetaan toisenlaisena kuin lukuisissa

yrityksissä silloin, kun päihteet kuuluivat arkipäivään. Aiemmin suhteet ovat tulleet ja menneet, mutta nyt niiden toimivuuteen ja perustaan panostetaan vakavasti. Onnistuneessa parisuhteessa ja perheen perustamisessa on kyse omasta merkittävydestä toiselle ihmiselle. Ammatin tai työn hakeminen on ajankohtaista.

Uuden elämänsisällön mahdollisuuksien näkemisen merkityskasaumat kuvaavat arkisia asioita. Toivo kiinnittyy konkreettisiin elämäntilanteisiin. Merkitykset kuvaavat, että muutoksen alkaessa on rinnalle tullut henkilöitä, jotka ovat omalla elämällään antaneet mallin ja tulleet tukemaan muutoksentehtäviä. Käytännössä toteutettu muutos antaa uskoa jatkoonkin. Pitkäjänteinen muutoksen tekeminen merkitsee uuden elämänsisällön rakentamista arkisena elämisenä, ja sen perustelut ovat vahvoissa elämää ohjaavissa merkityskasaumissa.

Taulukko 21. Henkilökohtaisten ihmissuhteiden merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Luottamuksen saaminen, läheinen ihmissuhde	Yhteyden rakentaminen
Eletty elämäntapa inhotti, yhdessä luopuminen, yhdessä rakentaminen	Parisuhteen aloittaminen
Kumppanuus, asiat selkenivät, hyviä kokemuksia, päihteettömyys valkeni, opiskelu, työn tekeminen	Uuden rakentaminen
Auttaminen motivoi, päihdetyö alkoi, päihteettömyys elämässä	Päihdetyöhön suuntaaminen

Aineisto kuvaa muutokseen kiinnittäviä merkityskasaumia. Niitä ovat päihteetön arki, vastuuseen kiinnittyminen, terveyden edistäminen, ihmisenä arvon kokeminen, omakohtainen usko, eheytyminen ja henkilökohtaiset ihmissuhteet. Merkityskasaumat kuvaavat muutoksen mahdollistumista käytännössä. Elämänsisällön muutokseen kiinnittyminen vahvistaa omakohtaista, tulevaisuutta rakentavaa elämänsisällönä. Merkityskasaumat kuvaavat tilanteita, joissa rakennetaan uutta näkökulmaa itsen, toisiin ihmisiin, yhteisöihin ja koko yhteiskuntaan.

Muutoksen todentamisen vaihe ja sitä tukevat merkitykset

Aineisto kuvaa elämänsisällön muutoksen todentamista vaiheena, jolloin ajankohtaista on työn hakeminen, koulutukseen lähteminen, ihmissuhteet ja perheen perustaminen. Yhtä haastateltavaa lukuunottamatta muutoksen toteuttaminen vie eri tavoin päihdetyöhön. Kasvanut elämänhallinta on osoitus uudesta elämänsisällöstä. Nyt on kiinnitytty muutokseen ja sen varassa edetään. Tässä vaiheessa edellytetään riittävästi yksityisyyttä ja julkisuutta yhteisöissä. (Vrt. Kiiveri-Hännikäinen-Uutela 2009, 296–297.)

Elämänsisällön todentamisessa perheenä eläminen on hyvin merkityksellistä, koska monet eivät uskoneet sen enää olevan mahdollista. Perheenä elämiseen liittyy hyvin voimakkaasti kuntouttavan arjen elementtejä. Arki itsessään antaa rytmin päivään ja tuo päivittäiset vastuut, joille myös sisäinen mieli ja tyyneys rakentuvat. Tavallinen arki tuntuu sisältörikkaalta ja antoisalta. Perhe-elämä koetaan tavoitteeksi ja siihen halutaan panostaa. Kuvauksissa on arjen pyörittämistä ja oman osuuden tekemistä perheen eteen. Taloudelliset kysymykset korostuvat nuoremmilla henkilöillä. Haasteina ovat tulotaso, velat ja lisäansiot. Kutsuja kertoo elämänsisällön muutoksen todentamisesta ja kuvaa asioita, jotka ovat hänelle tärkeitä ja hänen omanarvontunnettaan vahvistavia.

Tänä päivänä mulla on perhe ja mulla on kaks pientä lasta ja mä saan niin kun vaikuttaa tässä yhteiskunnassa sillä tavalla ottamalla kantaa niin kun jokainen yhteiskunnan jäsen, saan ihan rehellisesti tuolta sisimmästä, että se tuntuu tosi hyvälle, että on voinut päästä sille tasolle, että ei oo enää semmonen, jostain montun pohjalta katselija sinne korkeelle, että näin ne muut toimii ja muilla on oikeus ja näin pois päin, vaan itse saa olla siinä ihan semmosella rehellisellä, puhtaalla, avoimella mielellä. (Kutsuja 2006)

Uutta elämänsisältöä todentavat merkityskasaumat kuvaavat liittymisen, kuntouttavan arjen, kansalaistumisen, osaamisen hankkimisen ja voimavaraistumisen merkityskasaumia. Elämänsisältöä todentavat merkityskasaumat ovat jatkumoa kahden edellisen vaiheen merkityskasaumille.

Elämän todentamisen vaiheessa taloudellisten asioiden hoito on hyvin haasteellista, koska aiemman elämänvaiheen velat ovat monella raskaat. Niiden vaikutus perheenkin elämään tuntuu päivittäin. Tässä vaiheessa velkajärjestelyjen kanssa painitaan ja ollaan valmiit tekemään lisätöitä, jotta perheen elämä pysyy

järjestyksessä. Taloudellinen riippumattomuus on tavoite, jota kohti pyritään vaikeuksista huolimatta. Rahan hankkiminen laillisesti on keskeisesti esillä, ja siihen haetaan tyydyttäviä toimintatapoja. Kaikki eivät pitäneet päihdetyötä haaveisiin kuuluvana työmuotona. Siihen jouduttiin jostain syystä, ja siitä haluttiin jossain vaiheessa myös pois.

Sitten putos opintotuella, mikä oli ihan älyttömän pieni ja oli kaikki... maksut ja kaikki muut. (Organisaattori 2005)

Elämänsisällön todentamisen vaiheessa puhutaan kansalaisuuden tunnon palautumisen arvokkuudesta. Tämä kokemus on saatu, kun on osattu hoitaa asiat. Virkailijoiden kanssa on tultu toimeen, ja omat tarpeet on saatu ilmaistuksi. Kansalaisuuden kokemus merkitsi sisäänajoa oikeuksiin, joita kansalaisella on. Perehtyminen toiminnan mahdollisuuksiin vei myös erilaisiin vaikuttamistöihin, jotka ovat leimallisia suurelle osalle haastatelluista. Muutoksen todentaminen vei myös Toimijan tekemää työtä vaikeassa elämäntilanteessa elävien henkilöiden kanssa.

Mä heitin yhteen kanavaan sen pullon, ja tota hetihän mä oli seuraavana päivänä taas takaisin näihin puuhiin työntämässä itteeni, ja siitä päivästä lähtien olen sitten touhuillu näitten päihdeongelmaisten ja yleensäkin vaikeassa elämäntilanteessa olevien vankien ja muitten kanssa. (Toimija 2006)

Elämänsisällön muutoksen todentamisen vaiheessa itsensä hoitaminen ja sitä tukevan arjen eläminen koetaan merkityksellisenä. Merkitykset kiinnittyvät kuntouttavan arjen merkityskasaamaan, joka on kuvattu taulukossa 22. Se rakentuu toipumisen, kuntouttavan arjen ja itsehoidon merkitystihentymistä. Toipuminen vie aikaa, mutta omaksuttujen merkityksien kautta sisäinen tuki pitkäjänteisyyttä vaativille elämänsisällöille on olemassa. Toipumisen pohjana on ehdoton rehellisyys. Pääteettömyys vahvistaa tunne- ja tahtoelämää tavallisen arjen keskellä. Itsehoitoa kuvataan kuntouttavan arjen elämisenä, ja siinä merkitykset kiinnittyvät vapauden kokemukseen, sisäiseen lepoon ja elämänuskoon. Kiireetön päivärytmi ja arkiset toimet ovat uuden elämänsisällön rytmittäjinä. Uuden elämänsisällön rakentuminen on prosessi, jota eletään joka päivä perheessä, työpaikoilla, opiskelussa tai vapaa-ajan ympäristöissä.

Taulukko 22. Kuntouttavan arjen merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Rehellisyys pohjana, sisäinen rikkaus, tahdolla eläminen, tunteella eläminen, perhe-elämä	Toipuminen
Perheen päivärytmi, arkitoimet tärkeitä, kiireetön paraneminen	Kuntouttava arki
Itsehoito, vapauden kokeminen, usko, lisääntynyt tyyneys	Itsehoito

Uuden elämänsisällön todentamisen vaiheessa kansalaisuus ja siihen liittyvät merkitykset vahvistuvat. Kansalaisuuden merkityskasauma näkyy taulukossa 23 ja koostuu osajaksi kehittymisen, valmiuksien arvioinnin ja uuden rakentamisen merkityskasaumista. Tavoite on kasvaa yhteiskunnan jäsenyyteen ja yhteiskunnalliseen toimijuuteen. Tämän vuoksi merkityksiä kertyy runsaasti asioihin, joilla uuden elämänsisällön toteuttajat kehittävät elämänsä valmiuksia. Niiden arviointi on osa kasvuprosessia.

Taulukko 23. Kansalaisuuden merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Kompromissien tekeminen, virkamiesten kanssa keskustelu, luonteen joustavuus, vaikuttajaksi kehittyminen, auttamistyön tekeminen, voittojen saaminen	Osaamisen kehittyminen
Armahduksen kokeminen, suhteen aloittaminen, ammatin hankkiminen, työn saaminen	Uuden rakentaminen
Tunteiden tunnistaminen, tunteiden nimeäminen, musikaalisuus, ilmaisutaidot, epäonnistumisista tuskastuminen, onnistumisista vahvistuminen, terapiaan meneminen, selviytymistaistelu, kokemusten arvo	Valmiuksien arviointi

Elämänsisällön muutosta todennetaan liittymällä itselle merkityksellisiin ihmisiin. Liittymisen merkityskasauma kuvaa ihmissuhteiden ja perhe-elämän merkitystihentymiä. Taulukossa 24 näkyy liittymisen merkityskasauma ja sen tihentymät. Ihmissuhteet ovat uudelleenarvioinnin kohteena, ja niiden arvo sekä rakentuminen koetaan tärkeänä. Erityisesti jatkuvuus ihmissuhteissa tuo uusia haasteita. Perhe-elämän merkitykset kuvaavat yhdessä elämisen mahdollisuutta

itsehoidon käynnistettyä. Parisuhde on ollut tavoite monia kertoja aiemminkin, mutta nyt sen taustalla on merkityksiä, joiden tavoite on kantaa yhteistä arkea perhe-elämässä pitkäjänteisesti.

Taulukko 24. Liittymisen merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Välittäminen, jatkuvuus, ihmissuhteiden rakentaminen	Ihmissuhteet
Parisuhde, huoltajuus, elämänhalu, raittius ja itsehoito	Perhe-elämä

Elämänsisällön muutoksen todentamisessa käy ilmi tahdon suuri merkitys. Tunteet kulkevat toipumisen taustalla, kiitollisuuden ja ilon tunteita koetaan päihteettömyydestä. Kuvatut merkitykset kertovat tunteiden mukana olemisesta arjessa, ilmaisutaitoa, selviytymistaistelua, terapiaan menemistä ja lahjakkuutta sekä valmiutta toimia yhteiskunnan jäsenenä. Kerrotaan lisäksi, että elämänsisällön muutos todentuu yhdessä vertaisten kanssa. Vain kaksi toipujaa katsoo, ettei vertaisten kanssa toipumisella ole heille suuremmin merkitystä. Kiinnostus vankilatyötä ja päihdetyötä kohtaan kanavoidaan auttamiseen, joka antaa merkityksen aiemmille elämäkokemuksille. Päihde- ja vankilatyötä tehdään ansio- tai vertaistyönä.

Uuden elämänsisällön todentamisen vaiheessakaan ammatillisen tuen näkyminen muutostarinoissa ei nouse vahvasti esille. Enemmän puhutaan omista teoista ja vertaisista, jotka edistävät toipumista. Toipumista kuvataan yksi päivä kerrallaan elämisenä ja haluna toimia oikein päämääriin nähden. Kansaneläkelaitos, sosiaalitoimi ja terveystoimi mainitaan muuttuvan elämänsisällön todentamisen yhteydessä, mutta niiden rooli ei ole vahva. Terapiassa käynti myös mainitaan.

Elämänsisällön todentamisen vaihe kuvaa osaamisen merkitystä elämän eri osa-alueilla. Osaamisen hankkimisen merkityskasauma on taulukossa 25, ja se kertoo asioiden järjestelyn, elämäntaitojen opiskelun ja voimistavan elämän merkitystihentymistä. Asioiden järjestelyn merkityskasauma korostaa elämän vakiinnuttamista ja asioiden hoitamista elämässä.

Taulukko 25. Osaamisen hankkimisen merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Asioiden järjestely, työn tekeminen, koulutukseen hakeminen, vakinaisen työn saaminen, tavoitteellinen toimiminen	Asioiden järjestely
Tulotasoon sopeutuminen, opiskelun opettelu, aktiivinen toiminta, työllistävät oppimistehtävät, hyvin suoriutuminen, tasavertaisuuteen oppiminen	Elämän taitojen opiskelu
Arvojen mukainen elämä, voimien saaminen	Voimia tuova eläminen

Merkitykselliseksi koetut asiat tässä elämänsisällön muutosvaiheessa ovat myös elämää voimistavia tekijöitä. Yhteiskuntaan kiinnittymisen voima näkyy työssä, opiskelussa ja aktiivisessa toiminnassa. Voimavaraistavaa merkityskasaumaa taulukossa 26 kuvaavat kutsumuksen, hengellisen eheytyksen, hengellisen työn ja auttamistyön merkitystihentymät. Tämä merkityskasauma kuvaa kiinnittymistä toisten auttamiseen.

Taulukko 26. Voimavaraistava merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Auttamishalu, yhteiskunnallinen vastuu, hengellinen työ	Kutsumus
Hengellisten asioiden koskettaminen, seurakuntayhteys, valtavasti ystäviä, Raamatun opetteleminen	Hengellinen eheytyminen
Hengellinen toiminta, vaikeuksien kokeminen, uskossa pysyminen	Hengellinen työ
Päihdetyö, hengellinen auttaminen, kutsumuksen kysely	Auttamistyö

Uuden elämänsisällön todentuminen kuvaa elämänsisällön neljää aluetta. Oma elämänsisällön muutos on käynnissä, ja sille on löytynyt konteksti, jossa yhteiskuntaan kiinnittyminen saa riittävästi merkityksellistä sisältöä ja tukea sekä haastetta. Ihminen etsii itselleen sopivia elämisen sisältöjä ja toiminnan muotoja myös toisten auttamiseksi. Usea auttamistyö kehittyy kutsumuksen luonteiseksi tehtäväksi. Auttamistyön kutsumus koskee yhtäältä aineellista tukea, ja toisaalta se

kohdentuu hengelliseen tukeen. Avun antaminen saattaa kiinnittyä omaan muutosvaiheeseen, jossa yhteyden elementit ovat merkittäviä.

Muutoksen ylläpitämisen vaihe ja sitä tukevat merkitykset

Elämänsisällön muutos kuvaa myös niitä tekijöitä, joiden avulla hyvän elämän kokemuksia pidetään yllä. Muutos kiinnittyy vahvaan näkemykseen omasta elämästä. Se osoittaa, että elämään ovat rakentuneet uudet sisällöt ja niiden ylläpitämiseen panostetaan (vrt. Kiiveri-Hännikäinen-Uutela 2009, 302). Välimatkaa syntyy koko ajan entiseen ja se on voimavara. Aineistosta käy ilmi, että arvot ovat elämisen perustana. Elämä arvojen varassa näkyy elämänsenteena, jossa suhde päihteisiin on hyvin yksiselitteinen. Päihteiden kanssa ollaan hyvin ehdottomia, eikä kompromisseja rehellisyydelle itseä ja elämää kohtaan ole. On yksi totuus ja se on varaukseton rehellisyys. Sen kanssa elämiseen jokainen on etsinyt rakennusaineet.

Elämänsisällön ylläpitämistä rakentavat ihmisenä kasvaminen, arjen vastuunkanto, perhe-elämä, yhteyden hoitaminen ja vapaa-aika. Perheyhteyden merkityskasaamaa kuvataan taulukossa 27. Merkityskasaama kuvaa muuttunutta ajattelua, ja siihen läheisesti liittyvää uutta arvomaailmaa, perheen arkea ja vanhemmuutta. Lasten liittyminen elämään on erityisen merkityksellinen asia ja elämänsisältö. Merkityspuheen mukaan lasten kiinnittyminen yhteiskuntaan on sydämen asia. Eräs isä sanoi murrosikäisistä pojistaan, että ”*vaalin lapsia kuin haukka*”. Puhe kuvaa arvokkaana tilannetta, kun aikuistuneet lapset pitävät yhteyttä.

Taulukko 27. Perheyhteyden merkityskasaama

Merkitykset	Merkitystihentymät
Vanhemmuus, perheen arki, hengellinen arvomaailma, ajattelun muuttuminen	Perhe-elämä
Perheen perustaminen, lasten hoitaminen, arjen pyörittäminen	Arjen vastuunkanto
Henkinen kasvaminen, raittius valintana	Kasvu ihmisenä
Tunteiden tiedostaminen, harrastusten hankkiminen, hiljaisuudessa latautuminen, yhteydenpito ystäviin	Vapaa-aika
Ystävyyden hoitaminen, vapaaehtoistyö, yhteyden hoitaminen	Yhteyden löytyminen

Perheyhteyden eteen ollaan valmiit näkemään vaivaa. Uusia haasteita tulee koko ajan, kuten vanhemmuus ja perheen eri vaiheiden eläminen lasten kasvaessa. Taloudellista turvaa on pyritty vakiinnuttamaan esimerkiksi ammatillisilla opinnoilla. Yhteiskuntakelpoisuus vie suuren osan haastatelluista yhteiskunnalliseen tai seurakunnalliseen vaikuttamistyöhön. Siihen luodaan uusiakin rakenteita ja hankitaan taloudellista tukea toteuttamiseen. Tehdään runsaasti pitkäjänteistä päihdetyötä, jossa suunnitelmallisuus avun turvaamiseksi ja laajentamiseksi on tavoitteena.

Mun haaveeni ei ollut tulla päihdetyöntekijäksi eikä mun tavoitteeni ole sitä tänä päivänä niin kun edelleenkaan, että mä haluaisin tehdä tätä lopun elämäni. Sen verran pitkä siivu elämässä on tätä nähty kuitenkin niin kun tiskin kummaltakin puolelta, että oon nyt suunnilleen 5 vuotta tehnyt yhtäjaksoisesti tätä päihdetyötä saman työnantajan leivissä sitä ennen, sitten taas niin kun tämmöstä Oma apu -ryhmätoimintaa ja ryhmän perustamista, kristillisen toipumisryhmän perustamista ja kaikkee tämmöstä ja yhdistysten kanssa toimimista, niin tuota sillä tavalla se asia alkaa oleen niin kun päätöstä vailla, että mä tässä odotan kaikessa rauhassa, että tuota mitä Jumala sitten niin kun mahdollisesti mun elämässäni haluaa niin kun tehdä. (Kehittäjä 2006)

Elämisen taitojen merkityskasaama kuvaa taulukossa 28 ihmisenä kehittymistä. Siihen kuuluvat elämisen taidon, herkkänä elämisen ja tulevaisuuden rakentamisen merkitystihentymät. Perheyhteyden merkitystihentymän perusarvona on varaukseton rehellisyys. Merkityskasaumassa uskalletaan tunteet kohdata ja niistä uskalletaan puhua. Elämäntaitoon kuuluu myös herkkänä eläminen, arkisten asioiden ja luonnon koskettavuuden löytäminen.

Taulukko 28. Elämisen taitojen merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Varaukseton rehellisyys, tunteiden kanssa eläminen	Elämisen taito
Tunteiden läsnäolo, vuodenaikojen kosketus, rauhan tarve, rajojen tunteminen	Herkkänä eläminen
Itsenäinen elämä, tulevaisuuden rakentaminen Tilanteen rauhoittaminen	Tulevaisuuden rakentaminen

Koetut muutosvaiheet ovat rakentaneet pohjaa elämälle. Elämänsisällön muutosta ylläpidetäänkin omaksuttujen elämän arvojen avulla. Elämän arvojen merkityskasauma on kuvattuna taulukossa 29, ja se sisältää arvopohjaisen elämän, elämän arvojen ja vapauden kokemista. Elämän jatkaminen on ollut valinta, jolle arvot antavat selkeät raamit. Arvojen määrittäminen liittyy vahvasti elämäntutkimuksellisiin asioihin, joihin kysymys ihmisen olemassaolosta kiinnittyy. Vapauden kokeminen on vapautta riippuvuuksista. Merkittäviä arvoja ovat elämän ylläpitäminen, perhekeskeisyys ja lähimmäisyys. Osalle Jumala-keskeisyys on tärkeimpänä arvona elämässä.

Taulukko 29. Elämän arvojen merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Elämän arvojen selkeys, elämän jatkaminen, terveyden hoitaminen, eläkeläisenä eläminen	Arvopohjainen elämä
Elämän mahdollisuudet, perhekeskeisyys, Jumala-keskeisyys, lähimmäisyys	Elämän arvot
Raittiuden kokeminen, vapauden kokeminen	Vapauden kokeminen

Aineistosta voidaan todeta, että humanis-kristillisiä arvoja on sisäistetty. Kolmella on pääpaino humaaneissa arvoissa ja seitsemällä kristillisissä arvoissa. Humanin arvopohjan edustajat korostavat oikean ja väärän olemassaoloa ja sen suhdetta itseen ja toisiin ihmisiin. Kristillisen arvopohjan edustajat korostavat samoja asioita, mutta niiden synnyssä pelastuskokemus on ytimenä. Arvopohjalla kiinnitytään toipumiskonteksteihin. (Vrt. Alasuutari 2007, 191.)

Aineiston mukaan elämänsisällön muutoksen kokeneet puhuvat elämänsä tapahtumista merkityksellisinä kokemuksina. Heillä on syntynyt suhde elämään, ja

he arvostavat ja nauttivat sen sisällöistä. Eläjä kuvaa elämisen korvikkeiden muuttuneen todellisiksi elämänsisällöiksi.

Me kuljetaan pitkiä lenkkejä, heitetään tuolla ..., kesäaikaan kuljetaan luonnossa paljon tuolla ja nytkin tuota, no nyt ei olla oltu, sieniretkelle pitää lähteä tästä ihan vaikka tänään tai huomenna kattoon, onko niitä ollu. Ja tuota, Jupiterin (koira) kanssa paljon vietän aikaa. Mä en lue enää niin kun taisin jo mainita tuossa, mä olin kova lukeen ennen, mut mä melkein niin kun käsittelen sitä lukemaani, en oikein... Kun se elämä on tullut niin liki, niin osaa siitä niin kun nauttia. Mä oon aina jonkinlaisena elämän korvikkeena sitä pitäny tota lukemista kuitenkin. Ja tuota, no kyllä sitä aikaa olis vieläkin lukee, mutta tuota ei sillä tavalla enää siihen paneudu. Tuntuu niin kun se elämä kulkee ohitte jos on nenä kiinni jossain kirjassa. (Eläjä 2006)

Elämänsisällön ylläpitämisen vaiheessa koetaan taloudelliset asiat merkityksellisinä. Aineiston perusteella voidaan todeta, että osalle yllätyksenä päihdetyöstä tuli ansiotyötä. Toimeentulon hankkimisen merkityskasauma taulukossa 30 kuvaa ansiotyön, toimeentulon ja päihdetyön merkitystihentymiä. Päihdetyö ansiotyönä nousee esille useiden haastateltavien elämässä. Muutoksen ylläpitäjät hankkivat työelämän valmiuksia ja toisaalta pyrkivät hoitamaan talousasioihin liittyvää menneisyyttä. Aineistopuhe kuvaa lisäansioden hankkimista ja velkojen hoitamista. Osalle talouden suunnitelmallisuus koskee pieniäkin hankintoja, kun velkajärjestelyt ovat vielä toteutumatta.

Taulukko 30. Toimeentulon hankkimisen merkityskasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Haasteellinen työ, vastuun kantaminen, työelämän valmiudet, työn tekeminen	Ansiotyö
Velkajärjestelyt, lisäansiot, lisätöiden hakeminen, talouden suunnitelmat	Toimeentulo
Työn tekeminen, päihdetyöhön meneminen, päihdetyön kehittäminen	Päihdetyö

Elämänsisällön ylläpitäminen vie yhtä lukuunottamatta auttamistyöhön. Auttamisnäyn merkityskasauma kuvaa lainrikkojataustaisia henkilöitä yhteiskunnallisina vaikuttajina. Tämän merkityskasauman kuvaus taulukossa 31 koostuu yhdistystoiminnan, auttamisnäyn, yhteiskunnallisen työn ja avun organisoinnin merkitystihentymistä. Lainrikkojataustaiset henkilöt lähtevät rakentamaan toimintamallia, jolla apua voidaan kohdistaa suunnitelmallisesti. Toisaalta he toteuttavat myös perinteisiä työmuotoja, kuten vankilalähetystyötä.

Auttamistyötä on paljon, ja osa auttamistyöhön suuntautuneista hankkii yhteiskunnallisen työn tekemisen valmiuksia. Resurssien hankkiminen, yhteistyö virkamiesten kanssa ja asioiden ajaminen ovat taitoja, joita kehitetään. Haasteellisena koetaan yhteiskunnallinen työ, johon liittyvät läheisesti yhdistystoiminta ja avun organisointi.

Aineisto kuvaa yhteiskuntaan kiinnittyvän ihmisen elävän itselleen merkityksellistä elämää. Hän on valmis näkemään vaivaa hyvinvoinnin ja toimeentulon hankkimiseksi. Elämään kuuluu auttamistyö, jossa voi käyttää hyväkseen niitäkin vuosien kokemuksia, jotka ovat syntyneet vankilassa. Uutta elämänsisältöä ylläpitävät perheyhteyden, elämisen taitojen, elämän arvojen, toimeentulon hankkimisen ja auttamisnäyn merkityksasaumat.

Taulukko 31. Auttamisnäyn merkityksasauma

Merkitykset	Merkitystihentymät
Työn tekeminen, vastuun kantaminen, eläkkeellä oleminen	Yhdistystoiminta
Kuntoutusnäky, työn rahoitus, kutsumus, kontaktien hoitaminen, tunteiden ilmaisu	Auttamisnäky
Asioiden ajaminen, resurssien tunteminen, työn jakaminen, virkamiesten kanssa yhteistyö, taloudelliset erityiskysymykset	Yhteiskunnallinen auttamistyö
Yhdistyksen perustaminen, vankilatyön jatkaminen, kokonaisvaltainen vankilatyön kutsu, pitkäkestoinen auttaminen, kumppaneiden saaminen työhön, ammatillisiin suhteisiin pyrkiminen, oman kokemuksen hyödyntäminen	Avun organisointi

Uusi elämänsisältö vie lainrikkojataustaiset henkilöt vahvasti kiinnittymään uuteen elämänsisältöön; kiinnitytään arkisiin asioihin ja vapaa-ajan yhteisöihin. Liittyminen sitouttaa myös lujasti yhteiskunnallisesti merkittävään auttamistyöhön silloin, kun näky auttamisesta ammatillisena työnä, vertaistyonä tai hengellisenä työnä on syntynyt. Merkitykset juontuvat syvästä autetuksi tulemisestä.

Elämänsisällön muutoksen kuvauksissa palveluista ovat mukana kansalaisten tavalliset sosiaali- ja terveystoimet. Muutosta tukevat kansalaistoimintana organisoitunut vertaistuki sekä eri seurakuntien ja hengellisten järjestöjen antama

tuki. Pitkäkestoisessa muutostyöskentelyssä vapautuvat vangit saavat tukea vertais- ja kansalaistoiminnasta sekä seurakunnallisesta työstä

Avun organisoinnissa merkitykset kohdentuvat kokonaisvaltaisen vankilatyön näkyyn, pitkäkestoiseen auttamiseen, kumppaneiden saamiseen työhön, oman kokemuksen hyödyntämiseen ja niihin pyrkimyksiin, joiden avulla tehdään työtä myös ammatillisissa työpaikoissa. Henkilökohtainen lainrikkojuuskokemus koetaan myös valmiutena auttamistyössä.

Elämänsisällön muutoksen ylläpitämisen merkityskasaumat kuvaavat elämänsisällön alueita, joissa henkilöt ovat valmiit kiinnittymään yhteiskuntaan. Päihteiden käytöstä luopuminen on käynnistänyt ihmisenä kasvamisen ja elämänsisältöjen rakentamisen vaiheet. Elämänsisällön muutoksen merkityskasaumat kiinnittävät ihmisen inhimilliseen kasvuun ja luovat pohjan vastuun kantamiselle. Elämänsisältöä rakentavat merkityskasaumat tuovat kestävyyttä elämänsisällön muutoksen toteutumiseen. Yhteiskuntaan liittävät merkityskasaumat kiinnittävät elämää ohjaavaan ja luonteeltaan näkemykselliseen ajatteluun, jolla on elämää voimavaraistava luonne.

6.3 Tavoitteellisuus elämänsisällön muutoksessa

Merkityksien kasautuminen synnyttää, vahvistaa ja pitää yllä muutosta edistävää tavoitteellisuutta. Tavoitteellisuus käynnistyy muutostarpeen tunnistamisesta ja tunnustamisesta. (Vrt. Kiiveri & Hännikäinen–Uutela 2009, 303.) Tavoitteellisuus syntyy kriisitilanteessa, jonka ihminen kokee laajana elämän kriisinä. Elämältä puuttuu sisältö. Aiempi elämänsisältö ei enää toimi ja uutta ei ole. Tavoitteellisuuteen kiinnittyminen tarvitsee sosiaalista tukea, koska muutosta ei tavoitella ensimmäistä kertaa (vrt. Malmberg, Järvenoja & Järvelä 2009, 254–255). Tämä on tavoitteellisuuden kehittymisen lähtötilanne.²⁸ Kriisissä muutoksen tavoitteellisuuteen kiinnitytään, kun merkitykset kasautuvat eri suunnista synnyttäen elämänsisällön muutoksen käynnistymistä.

---

²⁸ Elämänsisällön muutosta Berger ja Luckmann (2009) kuvaavat sosiaalisen todellisuuden ylläpito- ja kriisiylläpitoikäisillä.

Tavoitteellisuutta synnyttävät uudet ajattelu- ja toimintamallit, jotka vahvistavat muutoksessa toimimista. Ne ohjaavat tavoitteellisesti käytännön elämän uusiutumista. Muutosta tuottavina ne jäsentävät ja kuvaavat tavoitteita, päämääriä ja arvoja. Ajattelumallien voimakkuus määrittää tavoitteellisuutta toimintamalleissa ja ohjaa muutoksien toteutumista käytännössä (vrt. Zimmerman 2008, Ruohotie 2000a, 118–119). Elämänsisällön muutosta kuvaavien merkityksien tunnistaminen saattaa jäädä ajattelun tasolle ilman, että toiminta muuttuu. Silloin merkityskasaumien muodostuminen jäänee tihentymien tasolle eikä niistä synny merkityskasaumia muutosvoimaksi.

Aineistossa muutosvalmius näkyy ajattelu- ja toimintamalleissa. Tavoitteita synnyttävät toisiinsa liittyvät merkityskasaumat ja muutosvalmius vahvistuu merkityskasaumien kumulatiivisen vaikutuksen tukemana. Mikäli merkitystihentymät eivät muodosta toisiaan vahvistavia merkityskasaumia, voidaan arvioida, että paluu vanhaan elämänsisältöön voi tapahtua hyvinkin nopeasti.

Tavoitteellisuus muutoksen käynnistyessä

Aineisto kuvaa tavoitteellisuutta vastattaessa yksilökohtaisesti muutostarpeisiin. Yksilökohtaista muutostarvetta ja muutostyöskentelyä ohjaavat merkityskasaumat. Muutostarpeen yksilöllinen voimakkuus ilmenee muutokseen lähtemistä kuvaavissa merkityskasaumissa. Muutostyöskentelyn käynnistyessä henkilöt ovat hyvin tietoisia tilanteestaan, ja he voivat tehdä kokemustensa avulla ennusteita itselleen²⁹. Lisäksi he ottavat arvioitavikseen elämäänsä toimintamalleja, joita esimerkiksi vertaiset ja uskovat tarjoavat lainrikkoisuuden lopettamiseksi.³⁰

Fenomenologinen tutkimus pitää tarpeellisena ymmärtää tutkittavan subjektiivista merkitysmaailmaa. Tärkeää on myös huomioida, kuinka paljon yksilön merkityksissä muutos määrittyy ulkoapäin ja kuinka paljon yksilön itsensä

---

²⁹ Pehkonen (2010) käyttää tutkiessaan opettajaksi ryhtymistä aikaan sidottua näkökulmaa toimijuudesta. Tutkimuksessaan hän pyrkii ymmärtämään ihmisen toimintaa elämäntilanteissa. Hän toteaa, että tapahtumilla on aina edeltävät tapahtumat, vaikka ratkaisut toimija kokisi sattumana. (Pehkonen 2010, 63–64.)

³⁰ Pintrichin (1995) mukaan itsesäätelyn kehittyminen vahvistuu silloin, kun tarjotaan itsesäätelymalleja.

tekemänä. Eläjän yksilökohtaista muutostapahtumaa aineisto kuvaa tilanteena, jossa hänet kammitetaan. Tuosta tilanteesta hän kertoo, miten vähän mutta tärkeää hänelle opetettiin ja mitä hän itse on sen jälkeen saanut opetella. Muutoksessa olevan tulee tiedostaa muutostarpeensa ja haluta muutosta henkilökohtaisin pyrkimyksin.³¹

Hän tuota kamppaili minut sinne keskusvankilan käytävälle ja tuota kun minä ylväästi ja pystypäin, niin kuin tuota hän sano, kuvas tilannetta, menin kattoon tätä tyhmää pappia, että minkälainen kaveri se oikein on. Ja se lopputulos oli sitten, että tuota, näin minä oon kuvannu sitä, että hän kamppaili minut sinne vankilan rappusille, opetti, että kuinka perin juurin tyhmä minä olen. Mitään muuta hän ei opettanut. Kaiken muun oon saanut itse opetella, mutta se oli arvokas asia. (Eläjä 2006)

Kutsuja puolestaan kertoo elämänsä ajautuneen umpikujaan, ja häneltä olivat sulkeutuneet tulevaisuuden mahdollisuudet pois. Samalla hänellä kuitenkin oli toivon kipinä, että elämällä täytyy vielä olla jotakin merkitystä.

Huomasin, että omalta henkiseltä tasolta olin aika raunioina ja tuota, suljin niin kun viimesetkin semmoset elämisen ja tulevaisuuden mahdollisuudet pois, että jos tässä nyt vaan on ja näivetty ja antaa elämän pikkuhiljaa sammua, ja kuitenkin jotenkin siellä sydämen taikka siellä sisimmässä oli se, että täytyy olla joku niin kun se vaihtoehto, miks ihminen on olemassa ja tota ihmiselle on luotu joku tietty semmonen, niin kun elämä mitä se voi elää, mitä varten se on. (Kutsuja 2006)

Aineisto puhuu tavoista pysähtyä elämäncrisissä ja vastata muutostarpeeseen henkilökohtaisin pyrkimyksin. Ihminen ei ainoastaan reagoi tapahtumiin, vaan hän voi ajatella vastaustaan, suunnata reaktioitaan tai lykätä niitä toistaiseksi.³² Kutsuja kertoo, että hänelle tärkeäksi käännekohtaksi tuli uskovien tapaaminen, jonka seurauksena hän etsi päihdekuntoutusta itselleen.

Mut että sitten kerran yhdelle asunnolle niin tuli uskovaisia kerton, että elämässä on mahdollisuus ja siitä kerrasta mä tiesin, että tää on se juttu, mikä niin kun, mitä mä oon elämässä hakenu ja ettiny. Ja siitä kolmisen viikkoa eteenpäin niin sitten hakeuduin kun sain tietää, että on yleensäkin olemassa jotain normaalien terveyskeskuspalvelujen ulkopuolella olevaa tämmöstä päihdekatekaisu, päihdekuntoutusta ja tuota noin niin hakeuduin sitten tällaiselle ja sain paikan sinne. (Kutsuja 2006)

Aineistosta käy ilmi merkitykselliset tapahtumat ja niiden pohdinta, kuten sairastuminen, vankilaan johtavien toimintatapojen pohdinta ja muutoksen haluaminen. Näitä elämäntilanteita kommentoitiin tai niihin nähden asetettiin oman elämänsä kriitikoksi. Kehittäjä kuvaa väsymystään ja kyllästymistään varastamisen

---

³¹ Muutoksessa olevan on kyettävä säätelemään muutostaan; suunnittelemaan, tarkkailemaan ja arvioimaan omaa muutosprosessiaan (vrt. Limón Luque 2003).

³² Ihminen ei siis ole vain toimija, hän voi olla oman toimintansa katselija, kommentaattori ja kriitikko (ks. Harré ja Secord 1972, 90–91).

pakkoon, mikä hallitsi hänen arkeaan. Hän oli myös oman itsensä kriitikko. Hän kertoi esimerkiksi, että hänen aikuisuutensa alkoi silloin, kun hän lähti päihdehoitoon. Hän oli silloin 26-vuotias.

Niin, siinä kun mä sain sen viimeisen vankilatuomion, niin samoihin aikoihin kun mä pääsin sieltä vankilasta niin mulla oli jotenkin alkanut tulle semmonen tuota muutos siinä tuota rikosten tekemisessä, että mä olin niin kun väsyny ja kyllästyny siihen. Ja mä ennen kun mä lähdin, aina kun mä lähdin kaupasta mä en oikein voinut, mun kauppareissu oli onnistunut, vaikka mä olisin maitokaupasta vaan käyny maitoo hakemassa, niin kauppareissu oli epäonnistunut, jos en mä jotain, jotenkin saanut sitä varastamalla... Mä oon usein ennenkin sanonu, että mun aikuisuuteni alko tai aikuistuminen, aikuisuus alkoi siinä 26-vuotiaana, jolloin mä lähdin ensimmäistä kertaa elämässäni päihdehoitoon. (Kehittäjä 2006)

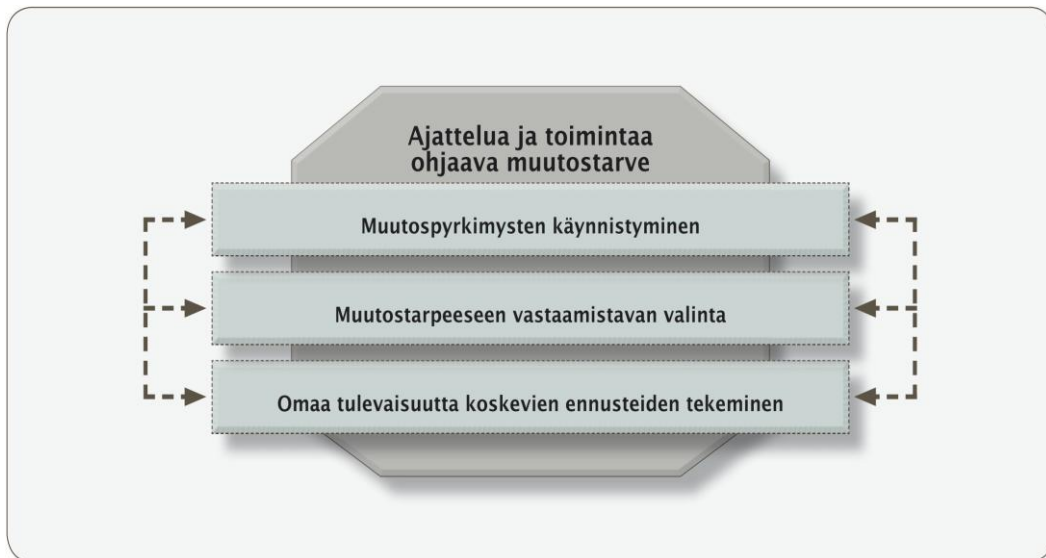
Aineistossa tavoitteellisen tuen muodoilla on yksilölle suuri merkitys. Tuolloin muutoksessa olijan valmius ottaa tukea vastaan määrittää tavoitteellisuutta ja tuen antajaa. Muutosvaiheen alussa muutoksen käynnistäjä tarvitsee vahvistamista. Muutokseen lähtijän halu muutokseen aktivoituu, kun henkilö etsii itselleen sopivaa tukea ja liittyy itselleen merkityksellisiin ihmisiin.³³ Rakentaja kuvaa toimintatapojensa pohdintaa ihmettelyllä, että ei kai hänellä asiat niin huonosti olleet, että selkä olisi ollut seinää vasten ja että olisi pitänyt turvautua hengellisiin asioihin. Muutoksen virittyminen Rakentajalla näkyi kiinnostuksena hengellisiin asioihin ja haluna käydä joka sunnuntai kirkossa.

Jossain vaiheessa tuomioo, mua rupes hengelliset asiat kiinnostaa. Kävin kirkossa joka sunnuntai. Rupesin kuuntelee puoli vuotisen, ketä kävi kertomassa Jeesuksesta. Huomasin, että alko kiinnostaa. Hämmästelini ja ihmettelini, mistä tämä johtuu. En kokenut, että olen niin selkä seinää vasten, että tarttes sellaseen tarrautua. (Rakentaja 2006)

Aineistosta ilmenee, että muutostarve kohtaa arkisia elämänsisältöjä. Näitä alueita ovatkin elämänsisällöt, jotka ohjaavat ja vahvistavat muutosta. Muutos onnistuu, kun prosessissa olija itse löytää merkitykselliset asiat, joiden ohjaamana uusi ja merkityksellinen elämänsisältö myöhemmin rakentuu. (Vrt. Kiiveri & Hännikäinen-Uutela 2009, 303.) Tässä muutoksen vaiheessa muutosta vahvistavia tavoitteita ovat: oman terveyden hoitaminen, yleiskunnon vahvistaminen, sosiaalisten suhteiden rakentaminen ja monien laaja-alaisesti elämää kuntouttavien valintojen tekeminen, joiden kautta myös itsetunto muutoksessa vahvistuu. Lisäksi kannustavaa on henkilökohtaisen talouden hoitaminen, koska tavoitteena on itsenäinen selviäminen ja tulojen hankkiminen hyväksyttävien keinoin.

---

³³ Juvakka (2000) myös toteaa tutkimuksessaan, että tavalliseen arkielämään liittyvissä toivon kokemuksissa on ihmissuhteiden keskeinen asema (Juvakka 2000, 114).

Kuva 4. Tavoitteellisuus muutoksen käynnistyessä

Kuvassa 4 näkyy tavoitteisuuden rakentuminen muutokseen lähdeettä. Ajattelua ja toimintaa ohjaava muutostarve on syntynyt ja rakentuu omien kokemusten ja saadun tuen varassa. Tuolloin tehdään tulevaisuuden ennusteita elämästä ja muutostarpeet tunnistetaan. Tapa vastata muutostarpeeseen valitaan siinä sosiokulttuurisessa ympäristössä, jossa tukea saadaan. (Kiiveri & Hännikäinen–Uutela 2009, 295.) Merkityskasaumien synnyttämien muutospyrkimysten yksilöllinen voimakkuus vahvistaa itselle elämänsisällön muutoksen uskottavuutta.

Tavoitteellisuus muutokseen kiinnittymisessä

Merkityskasaumien ohjaamana kuunnellaan aiemmin toipuneita ja pohditaan kuultuja käyttäytymismalleja. Omia tavoitteita pohditaan silloin, kun tarkastellaan tuen antajien elämäntapoja, käytetään heiltä opittuja käsitteitä ja puhutaan arvoista tai uskomuksista. Tällöin vertaillaan oman elämän sujumista toisten elämänsisältöihin ja niiden perusteluihin.³⁴

³⁴ Aineiston puhe on samansuuntaista kuin Ruohotien (2000a) kuvaus oppimisesta. Toisten ihmisten käyttäytymismallien observointi ja imitointi on huomattavasti yleisempää ja tehokkaampaa kuin hitaasti etenevä oppiminen yrityksen ja erehdyksen kautta. Ihmisen kyky käyttää myös symboleja leimaa melkein koko ihmisen elämää, ja se mahdollistaa myös hänen sopeutumisensa ympäristöönsä. (Ruohotie 2000a, 116.)

Tässä vaiheessa kuntoutuvalle itselleen alkaa hahmottua uuden elämänsisällön tavoitteet ja realistiset toteuttamismahdollisuudet. Tavoitteet kiinnittyvät merkityskasaumien ohjaamana konkreettisiin elämänsisältöihin. Perustan tavoitteille antavat muiden selviytyneiden kokemukset tai omat muutosta vahvistavat kokemukset. Muutokseen kiinnittyessään Organisaattori kertoi opiskelunsa tavoitteista sekä halustaan ja kyvystään vastata niihin ponnistelemalla pitkäjänteisesti.

Se oli tosi raskasta. Se oli sillai hei. Mä olin päihdeongelmainen, joka oli saanu apua ja ketä oli ymmärretty. Sitten mä olin, joku oli päässyt ylioppilaaksi ja päässyt opiskelemaan, samalla viivalla semmosen kanssa, jolla ei ollut mitään tämmösiä painolasteja. Sitten, kun mä en osannut oikeen opiskella... .. lähtö oli tosi vaikee. Kyllä hän se sitten hienosti meni mutta kauheen määrän siihen tosin sai tehdä töitä.”
(Organisaattori 2004)

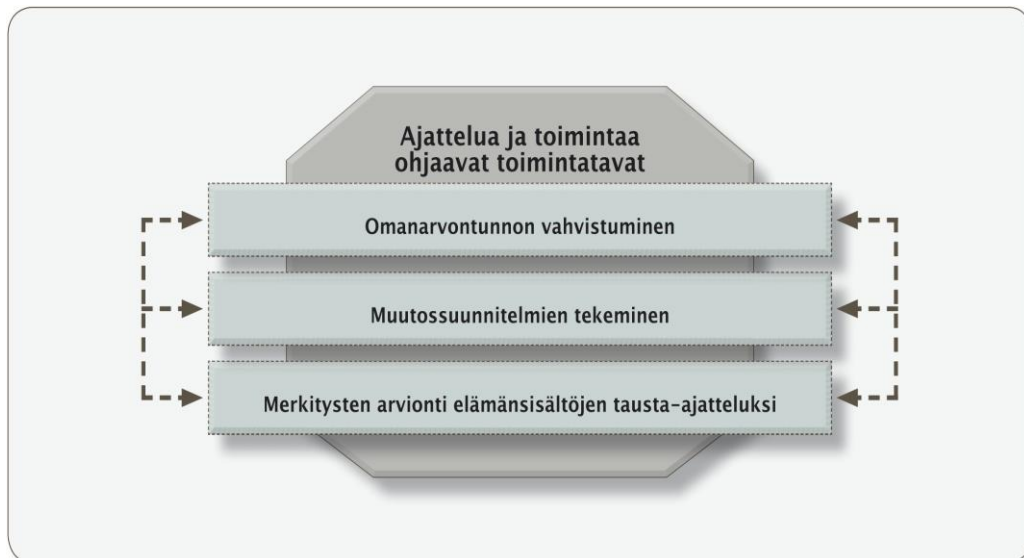
Muutoksen tavoitteisuuteen kytkeytyy näkemyksiä, jotka vahvistavat muutosta, kuvaavat ratkaisuja ja niiden seurauksia tai ennakoivat toimenpiteitä.³⁵ Tavoitteet näkyvät ajattelu- ja toimintatavoissa, jotka ohjaavat konkreetteja elämänsisällön valintoja. Näin voidaan tarkastella uuden elämänsisällön löytymistä ja sen jatkuvaa rakentumista. Koskettaja kuvaa omaa ajattelun ja toiminnan rakennettaan kiinnittyneenä vertaistukeen. Koskettaja sai vertaistukea hoitaessaan käytännön asioita vapauduttuaan. Hän kuvaa vertaistuen syvää merkitystä kokemuksena tulla autetuksi. Samalla hän ottaa kantaa ammattiauttajien mahdollisuuteen olla auttajina vaikeassa tilanteessa.

Tää on kokonaan vertaistukeen perustuva asia. Siellä ei kukaan, kirjanoppineet pääse sanomaan, kyllä minä tiedän miltä Sinusta tuntuu. Koska ne ei todellakaan tiedä. Ei sitä tiedä kuin ainoastan sellainen joka on kolunnut nää kuviot..., ei psykologit ja psykiatrit ei ne pysty siinä alkuvaiheessa, ei pysty tekemään yhtään mitään. Siinä menee se oma aikansa. Kellä se menee nopeemmin, kellä se vie pitemmän aikaa. Nämä on just niitä vääntöjä, jossa tarvitaan vertaistukea, jossa uskaltaa avautua. (Koskettaja 2004)

Muutokseen kiinnittävät tavoitteet näkyvät uudenlaisena asennoitumisena elämään. Uusi asennoituminen rakentaa itselle merkityksellisiä elämänsisältöjä. Merkityskasaumien mukaiset tavoitteet kohdistuvat käytännön elämässä esimerkiksi yhteisöihin liittymiseen, terveyden hoitamiseen ja päihteettömyyden toteuttamiseen. Näitä toimia hoidetaan tavoitteellisesti, koska ne vastaavat itselle merkityksellistyviin muutostarpeisiin.

---

³⁵ Arvoilla, tavoilla, uskomuksilla ja säännöillä on symbolista merkitystä ja ne suuntaavat ihmisen käyttäytymistä (ks. Ruohotie 2000a, 116).

Kuva 5. Tavoitteellisuus muutokseen kiinnityttäessä

Kuvassa 5 näkyy tavoitteellisuus muutokseen kiinnityttäessä. Ajattelua ja toimintaa ohjaavat toimintatavat, joiden varassa tehdään suunnitelmia sosiokulttuuristen ympäristöjen tukemana. Omanarvontunto vahvistuu ja oman elämän tausta-ajattelua arvioidaan. Tausta-ajatteluun otetaan kantaa henkilökohtaisesti sisäistettyjen merkitysten perusteella. Aineistossa ajattelu, tahto- ja tunne-elämä ovat tavoitteelliseen elämään kiinnittymisen rakenneseisiä. Aineistopuheessa tavoitteet ja niitä tukevat merkitykset näkyvät kuntoutumiseen kiinnittävinä elämänsisältöinä.

Tavoitteellisuus muutoksen todentumisessa

Merkitykset ohjaavat pysyvien ajattelu- ja toimintatapojen kehittymistä. Kuntouttava arki edellyttää muutosvalmiuden jatkuvaa kasvua. Muutoksen todentamisen vaiheessa merkityskasaumat osoittavat muutosvalmiuden vahvistumista prosessina siten, että elämänsisältöjen uudelleen rakentumista arvioidaan. Muutoksessa oleva kykenee arvioimaan, suunnittelemaan ja tarkkailemaan, kun hän näkee kuilun oman tietämyksensä ja vaihtoehtoisten näkemysten välillä ja ymmärtää muutostarpeensa (Ruohotie, Nokelainen & Korpelainen 2008, 6). Muutosvalmiuden avulla prosessissa oleva oikoo ajattelun,

asenteiden ja tunteiden vääristymiä.³⁶ Tavoitteellisuus elämänsisällön todentamisessa koettelee uuden pitävyyttä ja onnistuessaan vakiinnuttaa muutoksen sisältöä.

Todentamisen vaiheessa tavoitteisuus pohjautuu aikaisemmin koetun muutoksen perustalle. Päämääränä on, että elämänsisältöjä haittaavista tottumuksista pyritään pääsemään vapaaksi. Hyödynnetään aiemmin koettua ja jo tiedettyä. Tavoitteellinen muutos näkyy yhteiselämän vahvistumisena, kuntouttavan arjen elämisenä, elämäntaitojen kehittämisenä, voimavaroista huolehtimisena ja työelämään orientoitumisena. Tätä vaihetta Kutsuja kuvaa arkeen kiinnittyvillä itsearvioinneilla ja löytämillään uuden elämisen malleilla.

Ja siitä hetkestä eteenpäin niin on tämmöstä omaa toipumista käyny lävitse hyvin paljon niin kun tämmösen oman itsetutkiskelun kautta ja jossain mielessä sitten siihen koulutettujen ammatti-ihmisten avun kautta, katselemalla ihan sitä kuinka ihmiset käyttäytyy ja etsimällä terveitä malleja elämään, jopa käymällä Kelassa ja verovirastossa vaan ihan istumassa ja katsomassa kuinka ihmiset toimii. Ja sieltä oon saanu sit semmosta tervettä mallia, mitä on voinu soveltaa omaan elämään ja sitä mallia mä oon sitten käyttänyt paljon muissakin elämäntilanteissa kun on tullut elämäntilanteita, että ei tiedä kuinka toimia niin... (Kutsuja 2006)

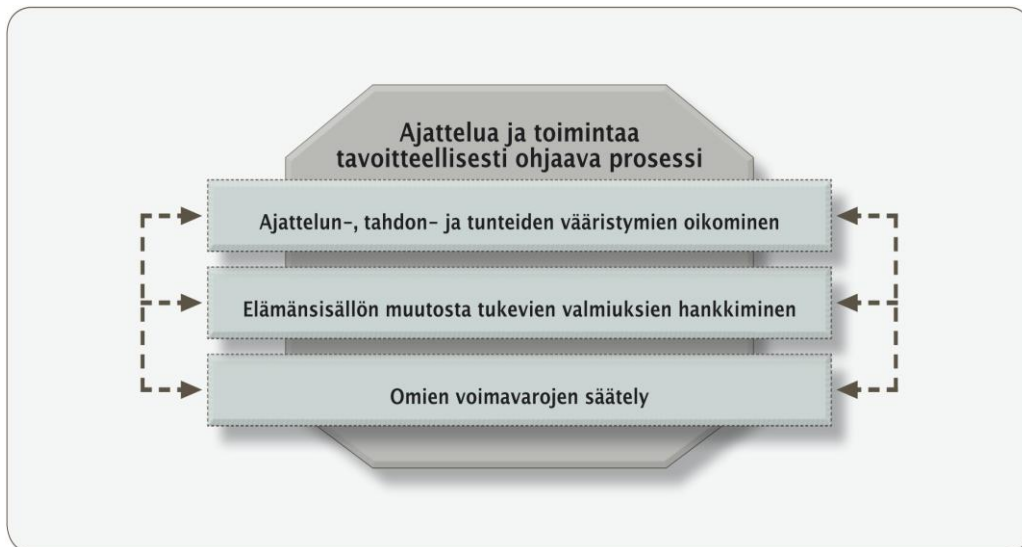
Merkityksikausien mukaan tavoitteellisuus uuden elämänsisällön todentamisessa vahvistuu arkielämässä ja tukee siten myös työelämän valmiuksien hankkimista. Tavoitteellisen muutoksen tarve tiedostetaan, koska pitkäjänteisyyttä tarvitaan muun muassa talousasioiden hoidossa. Tässä vaiheessa pitäydytään tavoitteiden mukaiseen toimintaan. Organisaattorille velkojen hoito on ollut painolastina, ja niihin liittyvät tavoitteet ovat vaatineet erityistä pitkäjänteisyyttä.

Velka on ainoa asia, mikä hiertää tällä hetkellä. Vuoden olen ollu velkaneuvonnassa XX:llä ja sitä enne kolme vuotta CC:llä... Mä en oikein tiedä, onko se niin ylivoimaisen vaikea tehtävä. Ne ovat rikosperusteisia velkoja... Nyt olen viisi vuotta maksanut voudille koko ajan. Sekin puoli, niin olisi kaikki kunnossa. (Organisaattori 2004)

Perhe on kuntouttava voimavara, ja uutta elämänsisältöä todennetaan tavoitteellisesti käytännön arjessa elämänkumppanin ja perheen kanssa. Tavoitteet kohdentuvatkin useille elämänaalueille. Erityisinä haasteina pidetään elämän taitojen oppimista, ihmisenä kehittymistä ja ammatin oppimista.

---

³⁶ Mezirov (1996) tekee hyödyllisen erottelun yhtäältä aktiivisen ja toisaalta reflektiivisen tulkinnan välillä. Reflektiivinen tulkinta tarkoittaa prosessia, jolla oikaisemme päättelyymme ja asenteisiimme liittyviä vääristymiä. (Mezirow 1996, 23.)

Kuva 6. Tavoitteellisuus muutoksen todentamisessa

Kuva 6 kertoo tavoitteellisuudesta muutoksen todentamisessa. Tässä muutosvaiheessa ajattelua ja toimintaa ohjaa muutos, joka vahvistaa käytännön elämän taitojen hankkimista. Nyt oikaistaan ajattelun vääristymiä, hankitaan elämänvalmiuksia ja pidetään huolta omista voimavaroista. Aineisto puhuu ajattelu- ja toimintamallin avulla merkityksellisten elämänsisältöjen yksilöllisestä rakentamisesta. Tavoitteiden varassa jokainen kohtaa muutokset ja selvittää elämänsisältönsä.

Tavoitteisuus muutoksen ylläpitämisessä

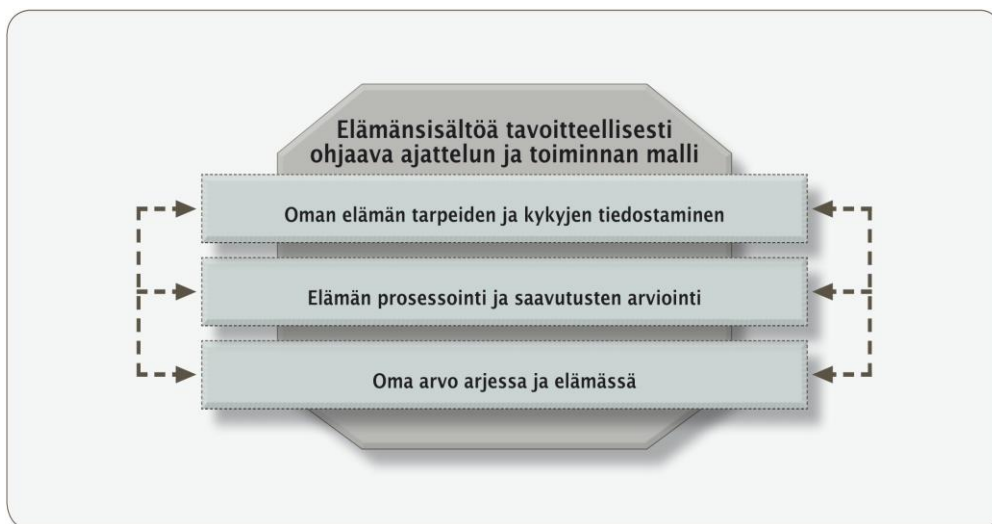
Tavoitteisuus muutoksen ylläpitämisessä kohdistuu oman käyttäytymisen ja sen seurauksien ennakointiin. Ennakoinnin yhteydessä voidaan puhua oivaltavasta älykkyydestä, koska silloin ratkotaan ajankohtaisia elämän ongelmia (ks. Ruohotie, Nokelainen & Korpelainen 2008,7). Tämä koskee esimerkiksi henkilökohtaista perhe-elämää ja yhteiskunnalliseen lainrikkojuuteen vaikuttamista. Ennakointi näkyy myös perheen jäseniä koskevassa puheessa. Lasten menestymistä kuvataan ilman niitä ongelmia, joita on itse kokenut elämässään. Oman elämän prosessointi ja saavutusten arviointi jatkuu seuraavassa sukupolvessa.

Koettu elämänsisällön muutos on osoittanut, että merkityksellistyneet tavoitteet pystyvät ohjaamaan elämänsisältöjen uudistumista ja niiden ylläpitämistä. Aineistopuhe osoittaa, että palaute vahvistaa, kun oma sosiokulttuurinen tukijoukko

antaa sitä. Kiinnittyminen yhteisöön mahdollistaa palautteen saamisen jopa reaaliaikaisesti. Yhteisössä eläminen vahvistaa tavoitteisuutta muutoksen ylläpitämisessä. Muutoksessa oleva pyrkii jatkuvasti ennakoimaan käyttäytymisensä seurauksia ja sen tuottamia vaikutuksia.³⁷ Kutsujalle paineettomuus tavoitteiden saavuttamisessa ja elämänsisällön ylläpitämisessä oli erityisen merkityksellistä.

Ja seurakunta on ollut semmoinen paikka sitten, missä on niin kun sisäisesti saanut rakentua ja saanut avautua semmosena ihmisenä kun sillä hetkellä on ja ruveta pikkuhiljaa, ilman minkäänäköistä kiirettä niin rakentaa sitä omaa toipumista ja tuota, eikä oo tarvinnut asettaa semmosia niin kun tulostavoitteita taikka tulosvastuuta itelle, vaan ensimmäinen oli mulla, että ehkä kymmenen vuoden päästä mussa näkyy muutosta ja mä oon voinut itseäni tietyllä tavalla lyödä rintaan, että sitä on näkynyt jo ihan ensimmäisen vuoden jälkeen ja tiedän, että aina löytyy rukkaamista ja viilaamista ja isompienkin palikoiden siirtelemistä siinä toipumisessa. (Kutsuja 2006)

Sosiokulttuurisissa yhteisöissä arvojen oppiminen koskee koko sosiaalista elämää ja siihen sisältyviä elämänsisältöjä. Sosiokulttuurisissa yhteisöissään ihminen ottaa jatkuvasti kantaa elämänsisällön eri alueisiin esimerkiksi vapaa-ajan viettoon, työhön ja vapaaehtoiseen vaikuttamistyöhön. Aineistosta ilmenee, että ihmisenä kasvu tapahtuu prosessina, jossa jatkuvasti esitetään kysymyksiä oman olemassaolon merkityksestä ja paikasta todellisuudessa.

Kuva 7. Tavoitteellisuus elämänsisällön ylläpitämisessä

³⁷ Ruohotie kuvaa tiedostamattoman itsesäätelyn persoonallisten tekijöiden sisältävän persoonallisen järjestyksen, soveltuvat kognitiot ja tunnetilat. Näitä ihminen käyttää imagoon sopivasti saatuaan uutta informaatiota tai tavoitellessaan rentoutumista. Käyttäytymisen itsesäätely sisältää itsehavainnoinnin ja soveltuvan suorituskyvyn. Käyttäytymisessä nämä tulevat näkyviksi. (Ruohotie 2002a, 38.)

Tavoitteisuus muutoksen ylläpitämisessä tapahtuu elämänsisältöä ohjaavan ajattelu- ja toimintamallin avulla. Toimintamalliin liittyvät käyttäytymistä ohjaavat toimintatavat, uskomukset ja emootiot. Ne helpottavat selviytymistä ja edistävät tarvittavien elämäntaitojen hankkimista.³⁸ Elämänsisältöä tavoitteellisesti ohjaavaa ajattelun ja toiminnan mallia jäsenetään kuvassa 7. Se kuvaa oman elämän tarpeiden ja kykyjen tiedostamista, kykyä prosessoida elämää ja arvioida saavutuksia sekä pohtia omaa arvoa ja elämää. Elämän oppiminen johtaa ihmisen ennakoimaan käyttäytymistään. Tämä tulee näkyville tunteiden hallinnassa, nopeiden reagoitien hallinnassa, suunnitelluissa tapahtumissa ja vaikeiden tilanteiden kohtaamisessa³⁹. Lisäksi se voidaan nähdä myös tavassa puhua tämän päivän kokemuksista: ”Hyvään elämään riittävät tavalliset, rauhalliset päivät.” Ei enää haeta jännitystä ja voimakkaita kokemuksia.

Perheelliset haluavat tehdä myös jotain, jolla on arvoa jälkipolvelle. Toisia elämän merkitykset ovat vieneet haasteellisiin yhteiskunnallisiin auttamis- ja vaikuttamistehtäviin. Elämän valmiudet ovat vahvistaneet elämän osallisuutta ja oman olemassaolon yksilöllistä, yhteisöllistä ja yhteiskunnallista merkitystä.

Merkitykset muodostavat hyvin henkilökohtaisesti elämää ohjaavan ajattelu- ja toimintamallin, joka käyttää joustavasti merkityskasaumia elämänsisältöjen uudistamisessa. Ajattelu- ja toimintamalli⁴⁰ kiinnittää muutokseen ja saa yksilölliset merkitykset. Aineisto osoittaa, että ajattelu- ja toimintamallin rakentuminen on hyvin monitasoinen yksilöllinen ja yhteisöllinen ilmiö.

6.4 Elämänsisällön muutosta tukeva auttamistyö

Tässä luvussa tarkastelen auttamistyön sisältöjä merkityksiä rakentavan työtavan lähtökohdista. En erottele ammatillisen tuen tai vertaistuen muotoja vaan tarkastelen niiden yhteistä perustaa. Auttamistyö tarkoittaa tässä tutkimuksessa kaikkea

---

³⁸ Oppimisstrategiat sisältävät käyttäytymisen, uskomukset ja emootiot. Niiden avulla helpotetaan selviytymistä, edistävien välineiden ymmärtämistä ja hankkimista. (Ks. Ruohotie 2003a.)

³⁹ Yksilön tehokkuususkomukset vaikuttavat siihen, miten yksilö tarkkailee ja prosessoi tekemisiään ja arvioi saavutuksiaan (vrt. Ruohotie 1997; 2000).

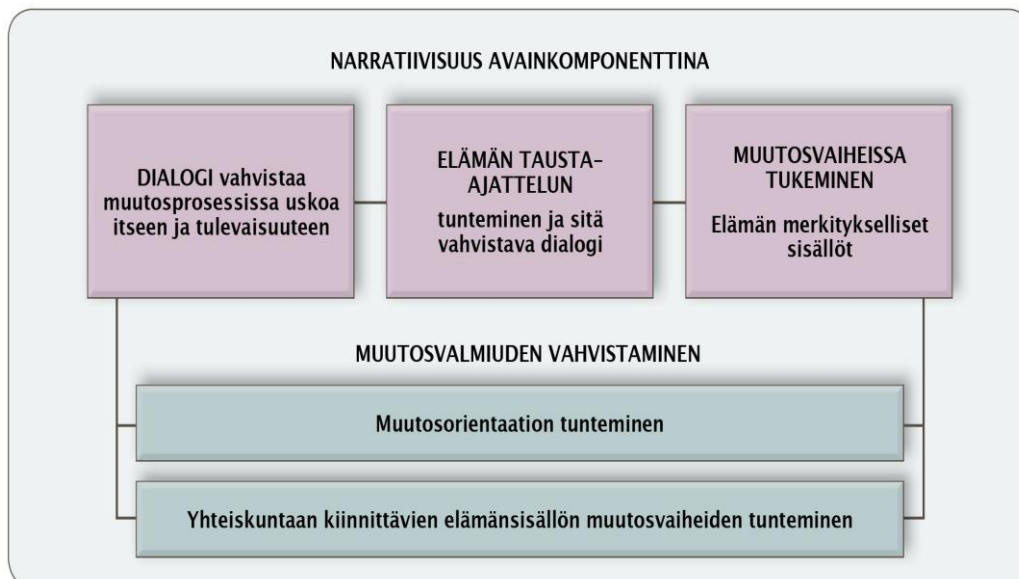
⁴⁰ Ajattelu- ja toimintamalleja tässä tutkimuksessa muodostetaan vertaistuen, hengellisen tuen ja ammatillisen tuen avulla ja ne työstetään omaan elämään ja sen merkityksiin sopiviksi.

sosiaaliseen auttamiseen liittyvää tukityötä. Tällaista auttamistyötä tekevät ammatillisen koulutuksen saaneet työntekijät, vertaistyöntekijät ja kaikki vapaaehtoiset työntekijät eri seurakunnissa ja järjestöissä. Elämän merkitykset ohjaavat yksilöiden ja yhteisöjen kiinnittymistä sosiokulttuurisiin arvoihin. Tällöin tärkeät osaamisalueet ovat sidoksissa sosiokulttuurisiin taitoihin ja tietämykseen. Yhteiskuntaan kiinnittävän auttamistyön osaaminen on sosiokulttuurista tietämistä ja taitamista.

Auttamistyön osaamisen taustalla on aiemman elämäkokemuksen aikana kumuloitunut osaaminen, jossa vaikuttaa aiempi onnistuminen tai epäonnistuminen mielenkiinnon vähentäjänä. (Vrt. Ruohotie 2005; Ruohotie, Nokelainen & Korpelainen 2008, 8.) Autettavien kokemusta hyödyntävää yhteiskunnallista asiakastyötä on syytä arvioida ammatillisten kompetenssien kanssa. Auttamistyö edellyttää kontekstiin sitoutuvaa ja sen merkityksiä ymmärtävää toimintaa, puhuttiinpa sitten vertaistyon, hengellisen auttamistyön tai ammatillisen työn osaamisesta. Yhteiskunnallisen auttamistyön päämääränä on tukea elämänsisällön muutosta ja ohjata ajattelu- ja toimintatapojen rakentumista, jotta yksilöllinen muutos kehittyy tavoitteellisesti.

Kuvassa 8 on elämänsisällön muutoksen tukemisen avainkomponentti ja tukea edistävät elämän merkitykselliset osa-alueet. Elämänsisällön muutosta tukevan auttamistyön avainkomponenttina on narratiivisuus. Elämäntarinan kuuleminen ja sen kanssa vuoropuheluun asettuminen, elämän tausta-ajattelun ja muutosta ohjaavien merkitysten tunteminen tukevat muutosvalmiutta. Muutosvalmius rakentuu yksilöllisten orientaatioiden ja yksilöllisten merkitysten ohjaamana. Tukea antavan henkilön on tunnettava yksilölliset muutosvaiheet.

Narratiivisuus osaamisalueena on kokemusta jäsentävä ja uusia merkityksiä synnyttävä sosiaalinen toimintatapa. Komponenttina tämä tarkoittaa sitä, että on kyky luoda mielekkyyttä elämän eri tapahtumille, kyky kuvitella asioita ja kertoa niistä. Tarkastelen ensin narratiivista osaamista elämäntarinoiden näkökulmasta. Sen jälkeen pyrin selvittämään auttamistyön mahdollisuutta tukea elämänsisällön muutosta. (Vrt. Korhonen 2007, 23.)

Kuva 8. Auttamistyön osaamista kuvaavien tulosten tarkastelu

Kuva 8 jäsentää auttamistyön haasteita muutosprosessia tuettaessa. Narratiivisuuden avulla rakennetaan järjestystä elämään. Uusi ajattelun ja toiminnan jäsenitys kiinnittää tuettavien elämää laajemmin sitä ohjaavaan ajatteluun ja jäsentää muutoksessa olevan arkea. Tällöin muutokseen lähtijän tausta-ajattelun tunteminen ja sopivien toimintatapojen löytäminen nousevat auttajalle haasteeksi. Merkityksiä tukevan auttamistyön tavoitteena on vahvistaa yksilöllistä muutosvalmiutta elämänsisällön muutoksen edetessä. (Vrt. Korhonen 2007.)

Narratiivisuus avainkomponenttina

Elämäntarinoissaan haastateltavat kertoivat sen hetkisestä elämästään hämmentävän ehyen elämäntarinan. Tarina eteni tapahtumasarjana, jolle annettiin merkityksiä kuvattaessa sitä. Aineistosta käy ilmi, että narratiivisuus nousee yhdeksi keskeiseksi auttamistyön osaamisalueeksi. Elämäntarina itsessään kuvaa muutokseen herkimistä, jonka tunnistaminen auttamistyössä on yksi tärkeä tehtävä. Elämäntarinoissa arvioitiin mennyttä. Menneen arviointi on auttamistyön tehtävä silloin, kun suunnataan tulevaan. On kuitenkin tunnistettava, millaiseen asiayhteyteen arviointi kiinnittyy ja kertooko se todellisesta halusta muutokseen. Eräässä elämäntarinassa paluut vankilaan ja vankilassa vietetyt vuodet herättivät jo

sinänsä oman elämän arviointia. Arviointi päättyi toteamukseen: ”*Tästä ei ole paljon jälkipolville kertomista.*”

Tarinan kertominen on vahvaa kerrontaa myös kertojalle itselleen ja siinä ovat mukana myös tukea antaneet tahot. Kuulluksi tuleminen, tuki, pysäyttäminen ja ohjaus muistetaan tarkkaan tarinoissa. Kuvatessaan omaa elämäntarinaansa henkilö kertoo itsestään ja elämästään tapahtumia, joita ei voi sivuuttaa ajallisen jatkumon osina. Lainrikkoisuuden näkökulmasta tarinan vaikuttavuus on siinä, että tutkittava toistaa vankilatuomion tuottaneita tapahtumia. Tarinoissa ilmenee siten se, miten elämäntapahtumiin on osattu puuttua. Vaikuttavaa puuttumispuhetta kuvataan vertaispuheena, psykologin puheena, pastorin puheena tai muiden hengellisten työntekijöiden puheena. (Vrt. Korhonen 2007, 55.) Muutosta herättävää puhetta ei Eläjä paheksunut. Hän koki, että hyvää tarkoittavassa mielessä on oikeus puheen kautta puuttua toisen ihmisen elämään ja jopa ”*jymäyttää*”, jolloin jymäyttäjän puheessa merkityksellistä on puheen kiinnittyminen Eläjän elämäntarinaa. Sen viesti oli hänelle hämmentävä ja myöhemmin kuitenkin ymmärrettävä.

Mä olen sanonutkin hyvää tarkottavassa mielessä, että pappi perkule, kun retkutti mut. Mutta näin saa tehdä, ihmistä saa petkuttaa ja retkuttaa jos sen tekee hyvässä tarkoituksessa kuten hän, hän onnistui sen tekemään. Elikkä palaan taas siihen, että onnistui näyttämään mulle jollakin tavalla (naurahtaa) miten tyhmä mä olen ja sai sen mun myöntämään tän asian. Hänen tuota siitä loistavasta ihmiskäsittelystä olis niin monia, monia asioita kerrottavana ja joita olen kertonutkin, ja millä hän tuota sai sitten tän vaikutuksen minussa aikaan. Se oli jotakin, jota mä en ollu ennen kokenu (naurahtaa) enkä tuota, hämmästelinkin vaan, että miten taitava ihmiskäsittelijä hän oli. (Eläjä 2006)

Vertaistuen antajat taitavat narratiivisen kerronnan auttamistyössään. Heidän elämäntarinansa vaikuttaa muutokseen lähtijään silloin, kun kertoja on onnistuneesti elämänsisällön muutoksen tehnyt henkilö. Hänen oma elämäntarinansa asettuu kertojan tarinan rinnalle, ja muutoksen todellisuus on läsnä. Näissä tarinoissa muutoskohdat ovat niitä, joissa oma elämäntarina hakee kosketuspintoja muiden henkilöiden elämäntarinoista ja niiden muutoksista. Elämäntarinan liittyminen itselle uudenlaiseen ajatteluun on haastava. Pohditaan erilaista ajattelua ja etsitään elämälle uusia merkityksiä.

Aineiston mukaan narratiivisuuden kompetenssi on merkityksellinen muutostyökentelyssä. Merkitys korostuu elämäntilanteissa, joissa pohditaan ja punnitaan muutoksen toteuttamista. Tarinallisuuden tarkoitus on haastaa kuvittelemaan asioita, joita ei vielä ole elämässä, ja kertomaan myös niihin liittyvistä toiveista.

Narratiivinen komponentti käyttää hyväkseen ihmisen kykyä kuvitella asioita ja kertoa niistä. Valmius tehdä aktiivisia kysymyksiä tai toteamuksia ohjaa uusien elämäntarinoiden luomista. Aineisto osoittaa, että herättävät kysymykset ja toteamukset saattavat vaikuttaa voimakkaasti.

Elämäntarinoissa kerrotaan kaikkein eniten muutoksen käynnistymisestä ja siihen liittyvistä elämän vaiheista. Niissä ovat rinnakkain menneisyys ja edessä oleva tulevaisuus. Tulevaisuus koetaan tärkeänä, koska huoli itsestä on suuri muutoksen käynnistyessä. Kun kerrotaan oman elämänmuutoksen sisäisestä tarpeesta, kaikki näyttävät ennakoivan omaa tulevaisuuttaan ja sen tuomia todellisia parantumismahdollisuuksia.

Muutoksen toteuttamiseen haetaan aidosti tukea. Erityisesti puhuttelevat toisten selviytyneiden kertomukset. Toisten selviämisestä tulee malli, jota muokataan itselle sopivaksi. Tähän työstämiseen liittyy sopivan muutosajattelun hakeminen. Samoin terapeutit keskustelut tarjoavat ajattelun kehikoita, niissä puhutetaan ja jäsenetään oman elämän kokemuksia.

Auttamistyössä kokemuksesta oppimisen näkökulma on keskeinen. Elämäntarinoiden kertojat ovat kokeneet paljon minuutensa hajoamista, ja he ovat ymmärtäneet, että niin ei voi enää jatkua. Ihmisellä on kyky oppia kokemuksestaan⁴¹. Elämäntarinoista voi havaita, että kokemukset ovat opettaneet ennakoimaan. Ihminen pyrkii näkemään ennalta käyttäytymisensä seurauksia ja niiden tuottamia vaikutuksia. Auttamistyöntekijä asettuu rinnalle, kuuntelee elämäntarinaa ja on mukana sen uudellen rakentamisessa. Tavoitteena hänellä on asettua merkityksiä vahvistavaan suhteeseen. Näin hän tukee tulevaisuudenuskkoa ja näkee ihmisen arvon silloin, kun henkilö itse ei sitä näe. Auttamistyöntekijä muutostarinoista saadulla kokemuksellaan tarkkailee, prosessoi ja arvioi auttamistyön osaamistaan.

---

⁴¹ Tällöin myös palaute- ja ennakointiprosessit motivoivat ihmistä (ks. Ruohotie 1997, 43).

Vahvistava vuoropuhelu

Elämänsisällön muutosta tukeva työote pyrkii asettamaan elämäntarinat vuorovaikutuksen keskelle. On helpompi puhua tarinallisesti itsestään kuin olla laatimassa tavoitteita ilman, että varsinainen mielikuva uskosta itseän ja tulevaisuuteen selviää. Usko muutoksen tekemiseen edellyttää, että onnistuneella toiminnalla on oma kontekstinsä, jossa on reaaliset mahdollisuudet onnistua. (Vrt. Ruohotie 2000a; Pintrich 1995.) Aineistosta käy ilmi hyvin yksilöllisen tuen tarve. Mielekkään toiminnan tarve ja uudistava ajattelu painottuvat erilaisissa muutosorientaatioissa eri tavoin. Auttamistyön haasteeksi nouseekin persoonakohtaisten muutosorientaatioiden tunteminen ja tunnistaminen.

Ennakoiva ajattelu tulevasta on mukana muutosta tehtäessä. Ennakoivaan osaamiseen luetaan kuuluvaksi kyky tehdä kysymyksiä. Tarvitaan kysymysten tulkintaa siirryttäessä auttamistyön kontekstista toiseen. Esimerkiksi aineistopuheen mukaan vertaistuen antajat ymmärtävät vankilasta vapautuvien hyvää elämää koskevia kysymyksiä paremmin kuin ammatillisen tuen antajat. Sama ilmiö kohdataan myös silloin, kun hyvän elämän mielekkyyttä vahvistetaan kertomalla omaa kokemusta. Parhaimmillaan persoonalliset elämäntarinat ja yhteiskunnalliset tarinat kohtaavat auttamistyössä.

Elämää ohjaava tausta-ajattelu antaa kontekstin arvioida omaa toimintaa yhdessä toisten samanhenkisten kanssa. Samalla vuoropuhelu vahvistaa ongelmanratkaisukykyä sekä henkilökohtaisten toimintatapojen valintaa. Toiminnalliseen osaamiseen kuuluu liittyminen laajempaan yhteiskunnalliseen vaikuttamistyöhön, jossa ajattelun ja kokemuksen avulla rakennetaan omaa ja toisten selviytymisstrategiaa. Yhteiskunnallisessa vaikuttamistyössä ollaan valmiit näkemään vaivaa ja kokemaan suuriakin ponnistuksia yhteistyön kehittämiseksi ja resurssien kohdentamiseksi. Vahvistavana vuoropuheluna voidaan pitää myös niitä kokemuksia, jolloin selviteltiin aikaisempia tekemisiä. (Ks. Berger & Luckmann 2009, 187.)

Elämänsisällön muutosta ylläpitävinä ympäristöinä aineisto kuvaa omaa kotia, ystävien koteja, työympäristöjä, seurakuntia ja vapaa-ajan toiminnallisia ympäristöjä. Muutoksessa elävän minä-arvostus ja itseluottamus vahvistuvat ja

vastuulliset tehtävät eri yhteisöissä lisääntyvät. Ammatillista tukea antavat terveystoimi, sosiaalitoimi ja oikeustoimi. Muutos haastaa toimijansa hyvin moniulotteiseen vuoropuheluun (Korhonen 2007, 43).

Auttamistyössä elämän eri alueilla toimiminen koskee myös vuoropuhelua ja vaikuttamista poliittisessa yhteiskunnassa. Tämä haastaa auttamistyöntekijät toimimaan sosiaalisissa verkostoissa ja kommunikoidaan monikulttuurisessa yhteiskunnassa. (Ruohotie 2002c.) Elämänsisällön muutosta tukeva työote edellyttää vuoropuheluun asettumista tilanteissa, joissa ei tunneta muutosta tuottavia merkityksiä. Vuoropuhelussa tukija aidosti haluaa kuulla ja ymmärtää toisen elämäntarinaa, koska nopeaa ratkaisua ei ole. Vuoropuhelu rakentaa ja luo uutta jäsentynyttä tarinaa tulevaisuutta merkityksellistään. Merkitykset antavat tien tavoitteisiin, joita käytännössä toteutetaan yhteisöllisen tuen turvin. Kuuntelemalla ja tarkentamalla kuultua yhteiskuntaan kiinnittyjää tuetaan tulemaan tietoisiksi persoonallisista mahdollisuuksistaan ja yhteisöllisestä tuen tarpeestaan. Auttamistyön keskeinen haaste on auttajan muutosvalmiuksien vahvistaminen.

Aineisto puhuu muutoksesta kokemukseen kiinnittyvillä käsitteillä (vrt. Canto-Sperber&Dupuy 2001). Ajattelu- ja toimintatapojen näkyminen käytännön muutostilanteissa edellyttää vuoropuhelua, jotta elämänsisällön muutos tulee esille toimintana. Vuoropuhelun ylläpitäjiksi ja sosiaalisen tuen antajiksi elämänsisällön muutoksessa valikoituvat useasti aiemmin muutoksen kokeneet. Heillä on oma toipumistarinansa kerrottavanaan. Lisäksi sosiaalista tukea antavassa vuoropuhelussa arvostetaan elämänkumppaneita, työ- tai opiskelutovereita ja ammattiauttajia sekä ystäviä.

Tausta-ajattelun tunteminen

Auttamistyön osaamisen vaikuttavuus edellyttää kontekstuaalisten merkitysten tuntemista ja ymmärtämistä. Muutosta tukevan yhteisön ajattelun tunteminen ja siihen sitoutuminen on oppimisprosessi sekä elämänsisällön muuttajalle että

auttamistyön tekijällekin⁴². Tausta-ajattelun persoonakohtainen sisäistäminen auttaa tavoitteellisen muutoksen tekemisessä. Myös työntekijältä edellytetään toisen henkilön muutoksen tausta-ajattelun käsitteellistä tuntemista ja sen tukemisen osaamista. Tausta-ajattelun käsitteellisessä osaamisessa auttamistyöntekijä tiedostaa omat uskomuksensa ja tietämyksensä sekä haluaa tavoitteellisesti kehittää erilaisiin konteksteihin kiinnittyviä elämänsisältöjä. Työntekijä oivaltaa osaamiseensa liittyvät muutostarpeensa ja sitoutuu tukemaan elämänsisällön muutoksen oppijaa. Uuden elämänsisällön oppijan haasteena on hankkia erilaisia elämänsisällön säätely- ja kontrollitapoja. Ympäristön normit ja odotukset kannustavat, lisäävät ymmärrystä omista vahvuuksista ja heikkouksista. Uusi elinympäristö tukee käsitteellistä oppimista. (Ks. Ruohotie 2006, 108–110.)

Elämänsisällön muutoksen oppimisessa tausta-ajattelusta muodostuu elämäntarinan kehikko, joka tukee uudenlaista tulevaisuuden kuvittelua ja vahvistaa myös muutokseen lähtemistä. Aineiston mukaan tällainen elämänsisältöjen kehikko on esimerkiksi kristillinen maailmankatsomus, johon liittyy henkilökohtaisesti koettu uskoontulokokemus. Pysyvässä muutoksessa tarvitaan ajattelua virittävää, uuteen kiinnittävää ja elämää kokonaisvaltaisesti ohjaavaa ajattelun kehikkoa. Lisäksi elämän taustanäkemyksessä tuo muutostyöskentelyssä rinnalle toisia ihmisiä, joiden elämää on helppo ymmärtää, joihin on helppo samaistua ja jotka antavat kokemuksellista tukea⁴³. Muutos situoidaan eli sovitetaan tiettyyn ympäristöön. (Ks. Berger & Luckmann 2009, 230.)

Auttamistyössä asetetaan suhteeseen toisen henkilön elämänvalintojen kanssa. Päästäkseen vuorovaikutteiseen suhteeseen auttamistyöntekijän on arvostettava valintoja, joita muutoksessa oleva on tehnyt. Muutokseen lähtö tarvitsee erityistä tukea ja silloin saman tausta-ajattelun omaava henkilö tai samoja asioita kokenut henkilö voi olla avainasemassa. Tausta-ajattelun avulla voidaan arvioida omia käsityksiä oikeasta ja väärästä sekä pohtia niiden viestiä omalle elämälle. Auttamistyön apua tarvitaan, kun elämän muutokseen ollaan varauksettomasti

---

⁴² Hyväri (2001) on analysoinut pitkien vankilatuomioiden saaneiden henkilöiden tarinoita. Omat kokemukset on pyritty työstämään henkilökohtaisesti ja vasta sen jälkeen on ollut valmius liittyä yhteisölliseen vuorovaikutukseen muiden vertaisryhmäläisten kanssa.

⁴³ Tuolloin oppimista voidaan tarkastella situationaalisen kognition viitekehyksessä, jolloin painopiste siirtyy informaation sisäisestä prosessoinnista havainnointiin ja siihen ympäristöön, jossa havainnot tehdään (ks. Ruohotie 2000a, 151).

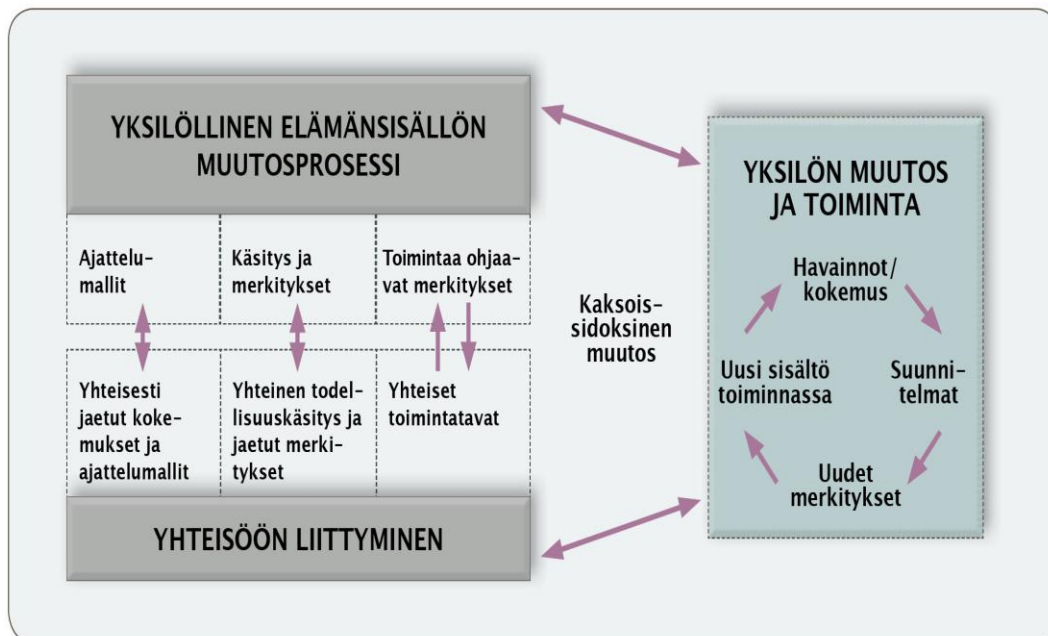
valmiit kiinnittymään ja totuutta etsitään rehellisesti. Muutokseen lähtijät ovat herkistyneessä elämänvaiheessa ja haluavat tehdä oikein. Tässä tilanteessa hengellisen kokemuksen saaneet kertovat hengellisten asioiden avulla rakentavansa tulevaisuutta ja sopimalla selvittävänsä mennyttä.

Auttamistyössä metakognitiiviset taidot ovat onnistuneen tuen edellytyksiä. Metakognitiivisten taitojen avulla työntekijä tekee osaamisensa näkyväksi konteksti- ja tilannekohtaisesti. Metakognitiivisten taitojen käyttäminen osoittaa, millaisia toimintatapoja työntekijä valitsee tukimuotojen löytämiseksi. Ammatillisen työn taidot eivät välttämättä auta tietoiseen reflektioon pyrkijää, kun tämä pohtii omia erilaisia ja keskenään kilpaileviakin toimintatapoja.

Auttamistyö virittyy yhteisöjen merkitysten avulla ja tunnistaa niiden arvolähtökohdat. Lisäksi sosiaalinen auttamistyö tuntee yksilön elämää ohjaavia merkityksiä tulevaisuuteen suuntaamisesta, arvomaailman muutoksesta ja elämän pidentämisestä. Muutosta kuvataan subjektiivisena kokemuksena, joka kiinnittää kuntouttaviin yhteisöihin. Auttamistyössä tunnistetaan vahva side omaan kotiin, elämäkumppaneihin ja vanhemmuuteen huolimatta taustalla olevista periaatteista. Tausta-ajattelusta riipuen kuntoutujat haluavat korostaa humanistisia tai kristillisiä arvoja tausta-ajattelunsa periaatteina.

Muutoksessa olevat henkilöt pyrkivät turvaamaan elämänsisällön muutostaan kiinnittymällä heille merkityksellisiin päämääriin ja elämän taustalla vaikuttaviin näkemyksiin. Elämän uudet lähtökohdat takaavat pitkäjänteisyyden ja muutoksen onnistumisen. Auttamistyöltä edellytetään kykyä kuulla ja tukea henkilökohtaista elämänsisältöjen muutosajattelua, kun henkilö etsii ratkaisua tai pyrkii varmistamaan ratkaisujensa onnistumisen.

Aineisto kuvaa vahvasti yksilöllisiä todellisuuskäsityksiä muutokseen virittäytyttyäessä. Avautuvien merkitysten kautta liitytään yhteisöihin, joiden kanssa jaetaan uudenlainen todellisuuskäsitys ja vahvistetaan uusia merkityksiä. Oppiminen on tuolloin yhteydessä todellisen elämän sosiaaliseen ongelmanratkaisuun ja vie oppijan interaktioon toimintaympäristönsä kanssa. Uuden elämänsisällön oppimisesta ja sen toteuttamisesta tulee näin sosiokulttuurinen tapahtuma, joka on kuvattu kuvassa 9.

Kuva 9. Yhteisössä vahvistuva muutos
(vrt. Ruohotie 2000a; Dixon 1994; Kim 1993)

Elämänsisällön muutos voidaan nähdä sosiaalisesti pulmaksi, jossa tarvitaan yhteistä vuorovaikutusta uuden toiminnan synnyttämiseksi (Hakkarainen & Jääskeläinen 2006, 83; vrt. myös Archer 2000, 162). Sosiaalista pulmaa ei voida siis ratkaista yksilöllisten tekojen avulla. Wengerin sosiaalisen oppimisen teoriassa identiteetin rakentuminen kuvataan yhteisön jäsenyyden ja osallisuuden kautta (Hakkarainen & Jääskeläinen 2006, 40–41). Archerin (2000) mukaan sosiaalinen todellisuus ei synny vain kausaalisista tekijöistä luonnon maailmassa tai kieleen perustuvana sosiaalisena todellisuutena. Luonto, käytännöt ja sosiaalinen maailma ovat vuorovaikutuksessa keskenään. (Archer 2000, 121.) Tässä vuorovaikutuksessa yksilölle syntyy sekä käytännön tietoa että diskurssiivista tietoa (vrt. esim. Kuusela 2004, 138).

Muutosvalmiuden tukirakenteet löytyvät yhteisöistä, joihin kiinnitytään ja joissa eletään. Yhteisöt tarjoavat muutosmalleja ja niiden vaikutus on suuri. Muutostarpeen herätessä edessä oleva haaste on monesti koettu mahdottomaksi. Elämään tarvitaan taustayhteisöjä, joiden ajattelu- ja toimintamallit elämässä ovat keskustelun keskiössä. Uudelleen muotoutuvat elämänsisällöt kiinnittyvät elämän tausta-ajatteluun, joka sisäistyessään vahvistaa muutoksessa olevan muutosvalmiutta ja tavoitteellista muutosta. Muutoksen tarve on syntynyt kokemuspohjaisesti.

Muutosvalmius vahvistuu yhteisössä, jossa muutokseen lähtijä saa tukea. Yhteisössä koettu tuki ja kohdatuksi tuleminen synnyttävät vahvistavaa muutosvoimaa, joka lisää halua säädellä elämää.

Arvokkaiksi tulleita merkityksiä sisältävä muutos tuo valmiuksia elämänsisällön todentamiseen. Muutokseen lähtemisen toivo käynnistää optimismin kehittymisen. Muutosvaiheissa optimismi kohtaa reaaliset mahdollisuudet toisenlaiseen arkeen. Muutoksessa etsitään ja testataan realiteetteja ja ratkaistaan ongelmia. Halu ja tahto elämänsisällön muutokseen vahvistavat stressin sietokykyä. Muutoksen alkuvaiheet aina muutoksen todentamiseen asti vaativat optimismia, realiteettien tutkimista, ongelmien ratkaisemista ja stressin sietoa. Elämänsisällön ylläpitämisen vaiheeseen tultaessa voidaan katsoa, että muutos tuottaa tekijälleen itsearvostusta sekä itsensä toteuttamisen kontekstit ja sisällöt. Tämän tutkimuksen perusteella voidaankin todeta, että elämänsisällön muutos tuottaa uuden elämänsisällön ylläpitämisen valmiudet ja niitä aktivoivat merkitykset. (Vrt. Bar-On, R. 2007, 130–131.)

6.5 Muutosvalmiutta vahvistava auttamistyö

Muutosyrityksien kokemukset saattavat painaa paljon muutokseen lähdeittäessä. Bandura on tutkinut uskomuksia, jotka määrittävät onnistumista tavoitteisiin pyrittäessä. Hänen mukaansa tavoitteen asettamista ja käyttäytymistä määrittelevät tehokkuususkomukset, joita hän perustelee rakentamassaan sosiaaliskognitiivisessa itsesäätelyn teoriassa (mm. Bandura 1993, 1994, 1997). Minäpystyvyydellä Bandura tarkoittaa sitä, kuinka vakuuttunut ihminen on kyvystään suoriutua tehtävästään ja yltää tavoitteeseensa. Hänen mukaansa yksilöllä on käsitys suorituskyyvystään. Bandura on kiinnittänyt malliinsa myös affektiiviset prosessit.

Aiemmat epäonnistumisen kokemukset tuottavat mielikuvia, joiden varassa saattaa olla vaikeaa yrittää sitoutua asetettuihin tavoitteisiin. Aineistosta ilmenee tarve rakentaa uudenlaista mielikuvaa omasta suoriutumisestaan. (Vrt. Ruohotie, Nokelainen & Korpelainen 2008, 8.) Muutoksessa olevat henkilöt puhuvat tavoistaan vastata tähän tarpeeseen. Samalla he myös valottavat kokemukseensa perustuvia epäonnistumisiaan. Tuen tarjoajaa tarvitaan rinnalle jopa ympäri

vuorokauden silloin, kun muutokseenlähtijällä on todellista halua muutokseen. Vertaistuen antajat auttavat alkuun hyvin konkreettisissa asioissa.

Kokemukseen perustuva muutosvalmius jäsentyy menneisyyden, nykyhetken ja tulevaisuuden kautta. Muutosorientaation mukaan toiminta tapahtuu elämänkulun tiettyssä kohdassa, ja elämän eri aikaulottuvuudet ovat läsnä. Menneisyys antaa leimansa muutostilanteessa olevalle, mutta samalla muutostilanne suuntaa myös tulevaisuuteen. (Vrt. Fuchs 2001, 24–26.)

Aineistossa muutoksen kokeneet välittävät merkityksellistynyttä kokemustaan. Auttamistyön tehtävä on rakentaa yhteistyöprosessia tuettavan kanssa sosiokulttuurisuutta hyödyntäen. Sosiokulttuurisessa yhteistyössä rakentuva tukiprosessi tuo toivoa omasta onnistumisesta ja virittää omaa sitoutumista muutokseen sekä vahvistaa tavoitteiden mukaista elämää. Muutosvalmiutta muuttavaa prosessia kuvataan liitteen 4 taulukossa 1. Liitteen 4 taulukossa 2 näkyvät muutosvalmiutta vahvistavat tavoitteet.

Muutosvalmiutta vahvistava prosessi

Muutosvalmius kuvaa halua ja kykyä tavoitteelliseen muutokseen. Joillakin tavoitteet ovat erittäin yksilöityjä. Toisilla tavoitteet osoittavat suuntaa miten edetään (vrt. Hitlinin ja Elderin, 2007). Aineistoanalyysi osoittaa, että muutosvalmius edellyttää muutoksen tarpeiden kohtaamista siten, että yksilöille muodostuu näkemys henkilökohtaisista haasteista uusia elämänsisältönsä. (Vrt. Bullis & Yovanoff 2006, 82–83.) Muutosta haluavat, siihen kiinnittyvät ja sen tavoitteellisesti toteuttavat liittyvät elämänsisällön muutosta tukeviin ja ylläpitäviin sosiaalisiin verkostoihin ja yhteisöihin. Moni liittyy tällöin erilaisiin läheis- ja vertaistuen yhteisöihin, seurakuntiin tai muihin hengellisiin yhteisöihin. Niistä rakentuu muutoksen ylläpidon ja sosiaalisen vuorovaikutuksen konteksteja. Kaikkia muutoksen työstäneitä koskee tarve elää merkityksellisissä ihmissuhteissa. Muutosvalmiuden vahvistuminen voimistaa uskoa itseän, omiin kykyihin ja muutoksen toteutumiseen käytännössä. (Vrt. Kurki 2007, 158–161.)

Muutosvalmiutta muuttava prosessi kuvaa muutoksen käynnistymistä, siihen kiinnittymistä, sen todentamista ja ylläpitämistä. Muutoshalun vahvistuessa henkilön toive toisenlaisesta tulevaisuudesta alkaa viritä mielessä. Tässä vaiheessa henkilö hyötyy toisten toipuneiden muutosmalleista. Tällöin löytyy valmiutta henkilökohtaisen muutosajattelun kypsyttelyyn ja valmiutta ottaa muutosajattelua vahvistavaa tukea vastaan. Nämä ovat myös tekijöitä, joiden avulla kiinnitytään sisäistettyyn muutosajatteluun ja sen osoittamaan toimintaympäristöön. Muutos todentuu elämällä niiden ajatusten mukaista elämää, jota elämänsisällön muutosta tukevat yhteisöt edustavat.

Oman elämän elämisen arviointi on osa muutosvalmiuden syntymistä. Päätös muutokseen lähtemisestä saattaa kestää kauan, sillä usein muutoksen käynnistymisen takana ovat lukuisat pettymykset itseä ja toimimatonta elämää kohtaan. Joillakin päätös tulee vielä testatuksi entiseen palaamisen kokemuksilla. Vanhaan elämäntapaan palaamiset ovat vahvistamassa lopullista päätöstä, jonka kautta myös lopullinen halu muutokseen herää ja konkreettiset elämänmuutoksen tavoitteet määrittyvät. Pitkäjänteinen elämänsisällön muutos edellyttää elämänvalintoja ohjaavan tausta-ajattelun syntymistä. Tämä johtaa ennakoimaan haastaviksi koettuja arjen tilanteita. Valmius muuttaa elämänsisältöä syntyy elämällä arkea muutokseen kohdentuvan tuen turvin. Muutosvalmiuden vahvistumista voidaan pitää sosiokulttuurisena prosessina. Vahvistavat elementit liittyvät kulttuuristen merkitysten sisäistämiseen, sosiaalisissa yhteisöissä saatuun tukeen ja omaan tarpeeseen asettua vuorovaikutukseen.

Muutosvalmiutta vahvistavat elämänsisällön muutoksen aikana syntyvät tavoitteet. Niiden henkilökohtainen arvo syntyy muutoksen edetessä, ja niihin ollaan myös valmiit sitoutumaan. Tarvittava tuki valikoituu yksilön muutostyöskentelyyn sopivaksi. Aineisto puhuu sitoutumisesta tukea antavan yhteisön tausta-ajatteluun, jotta selkeät tavoitteet ja tuki ovat mahdollisia. Elämä itsessään on kuntouttavaa, kun sen sisällölliset ja toiminnalliset palaset koetaan merkityksellisiksi. Osa kuntoutujan elämästä kuluu yhteiskunnallisessa vaikuttamistyössä. Tämä kuvaa yksilöllisen ja yhteisöllisen tuen muotojen sisäkkäistä rakentumista.

Erilaiset elämäkokemukset haastavat auttamistyön yksilölliseen kohdentamiseen (ks. Morselli, Tremblay, & McCarthy 2006, 36). Aineisto kuvaa uudistuvien

merkityskasaumien rakentumista. Syntyviä merkitystihentymiä ja merkityskasauksia sanallistetaan ja arvioidaan elämään liittyvien yhteisöjen tausta-ajattelun avulla.

Merkityskasaumat vahvistavat muutosvalmiutta ja antavat uskoa toivottuun elämänsisällön muutokseen. Muutosvalmius aktivoi ihmistä toimimaan muutoksen aikaansaamiseksi elämänsisällön tiettyssä vaiheessa. Muutoksen alun jälkeen elämänsisällöt toimivat oppimiskonteksteina, joissa turvallisesti voi myös tutkia itseään ja omaa ajatteluaan.

Muutosvalmiutta vahvistavat perustelut

Hitlinin ja Elderin (2007) mukaan ihmisen toimijuudessa on tähän hetkeen ja tulevaisuuteen liittyviä tavoitteita. Heidän näkemyksensä on, että pidemmän aikavälin tavoitteet vievät ihmisen erilaisiin prosesseihin ja toimijat tuovat esille erilaisia toimijuuden muotoja. Hitlin ja Elder esittävät neljä toimijuuden muotoa: eksistentiaalinen (existential), pragmaattinen (pragmatic), elämänsisällön liittyvä (life course) ja identiteettitoimijuus (identity). Toimijuudet ovat osittain päällekkäisiä, vaikka kullakin on oma ajallinen horisonttinsa. (Hitlin & Elder 2007, 177–185.) Muutosvalmiutta voidaan tarkastella toimijuuksittain. Jokin toimijuuden alue painottuu tiettyssä muutosta toteuttavassa orientaatiossa, vaikka toimijuudet ovat osittain sisäkkäisiä. Muutosvalmius tulevaisuuteen liittyvien tavoitteiden avulla pitää yllä muutosta ja merkityksellisiä elämänsisällöjä. Näin muutosvalmius aktivoi elämänsisällöjen ja niiden perustelujen jatkuvaa rakentumista.

Aineistosta käy ilmi merkityskasaumissa jäsentyvä kokemuksellinen tieto yksilöllisistä elämänvastuista. Suhteet asioihin ja ihmisiin muuttuvat. Elämänvastuut muotoutuvat uudelleen arvojen muuttuessa. Pakot ja velvoitteet muuttuvat elämänsisällöiksi ja niihin vastaaminen on osa elämää. Oman elämäntehtävän löytäminen koetaan merkitykselliseksi. Sen näkeminen vahvistaa muutosvalmiutta ja vie yksilöitä kansalaisyhteiskunnan työhön. Tavoitteena on ammatin tai työn hankkiminen toimeentulon turvaamiseksi. Elämäntehtävään liittyy aina toimeentuloa laajempi merkityskasauma, joka uudelleen määrittää omaa arvoa ja olemassaoloa laajemminkin yhteiskunnassa.

Hengelliseen apuun liittyy näkemys halusta muutokseen, joka virittyy henkilökohtaisen uskoontulokokemuksen varassa. Tähän kiinnittyvät ne yhteisöt ja niihin liittyvät henkilöt, joiden elämä perustuu henkilökohtaisen uskon näkemykselle. Uskoontulokokemuksen omaavat henkilöt toimivat hengellisellä orientaatiolla vertaistukena. Auttamistyössä tukea antava työote edellyttää, että ihmisiä vahvistetaan toimimaan omiksi koetuissa konteksteissaan. Samantyyppisiä kokemuksia omaavilla henkilöillä on elämän muuttumiseen liittyviä uskomuksia vahvistava vaikutus. Aineisto puhuu myös henkisen ja hengellisen tuen tarpeesta muutokseen lähdetessä. Tuki tuo selkeät elämän ja ihmisyyden raamit henkilölle, jolla käsitys itsestä ei ole ehyt⁴⁴.

Muutosvalmiutta vahvistavat ne vertaistuen yhteisöt, jotka ajattelussaan korostavat varauksetonta rehellisyyttä. Myös vertaistuki hengellisenä tukena vahvistaa muutokseen lähtijän muutosvalmiutta. Aineistopuheen mukaan muutosvalmius vahvistuu vertaistoiminnassa⁴⁵. Useissa elämäntarinoissa henkilö liittyy samanaikaisesti useampaan kuin yhteen muutosvalmiutta vahvistavaan yhteisöön. Ei ole poikkeuksellista, että yhdellä kuntoutujalla on elämäntarinassaan sisäkkäin kaksi tällaista muutosvalmiutta vahvistavaa yhteisöä. Kun yksilöiden taustalla on muutosvalmiuteen vaikuttava ja muutosta ohjaava kokonaisajattelu, muutosvalmius saa tällöin tukea kahdessa yhteisössä samanaikaisesti.

Lainrikkojataustaisten henkilöiden elämänmuutos ei perustu pelkkään tahtoon ja ajatukseen toisenlaisesta tulevaisuudesta eikä tule toteutetuksi pelkästään ulkoisiin elämäolosuhteisiin vaikuttamalla. Kyseessä on pikemminkin tiedosta, tahdosta ja tunteista koostuva kognitiivinen kokonaiskäsitys omasta selviämisestä ja siinä tarvittavasta halusta ja kyvystä tuottaa tavoitteellista muutosta. Elämänsisältöjen muutoksessa uuden elämänsisällön toivo ja siihen kytkeytyvät tavoitteet pitävät yllä

---

⁴⁴ Kirjavainen (2002) on analysoinut hengellistä kokemusta ja sen totuudellista arvoa sekä kuvaa sitä mm. epätavallisena, arkikokemuksen ylittävänä (intentionaalisen objektin) kuvauksina. Nämä kuvaukset jäsentävät persoonaa (identiteettiä) ja elämää todellisuudessa arvokkaalla tavalla ja selittävät kokemusta henkilökohtaisesti merkitsevässä mielessä. Kuvaukset sisältävät Kirjavaisen mukaan erehtymisen riskin, vaikka voivat saada omalaatuisina uskomuksina *vankkumattoman statuksen*. (Emt. 2002, 127.)

⁴⁵ Vertaistoiminnan kasvu kertoo, että toipujalla on tarve jakaa kokemuksiaan ja saada tietoa samanaikaisesti samoissa elämäntilanteissa olevilta. Vertaistoiminta on kokemuksen ja tiedon jäsentämistä samanaikaisesti. (Nylund 2005, 195.)

uskoa muutoksen mahdollisuuteen⁴⁶. Muutoksen toteutuminen käytännössä tarvitsee reaalista näyttöä onnistumisesta, jotta tehokkuususkomus voi aktivoitua yksittäisellä henkilöllä. Lisäksi elämänsisällön muutos tarvitsee vahvistavaa ylläpitoa konteksteissa, joissa usko henkilön muutokseen perustuu yhteisön kokonaisnäkemykselliseen tietoon asiasta.

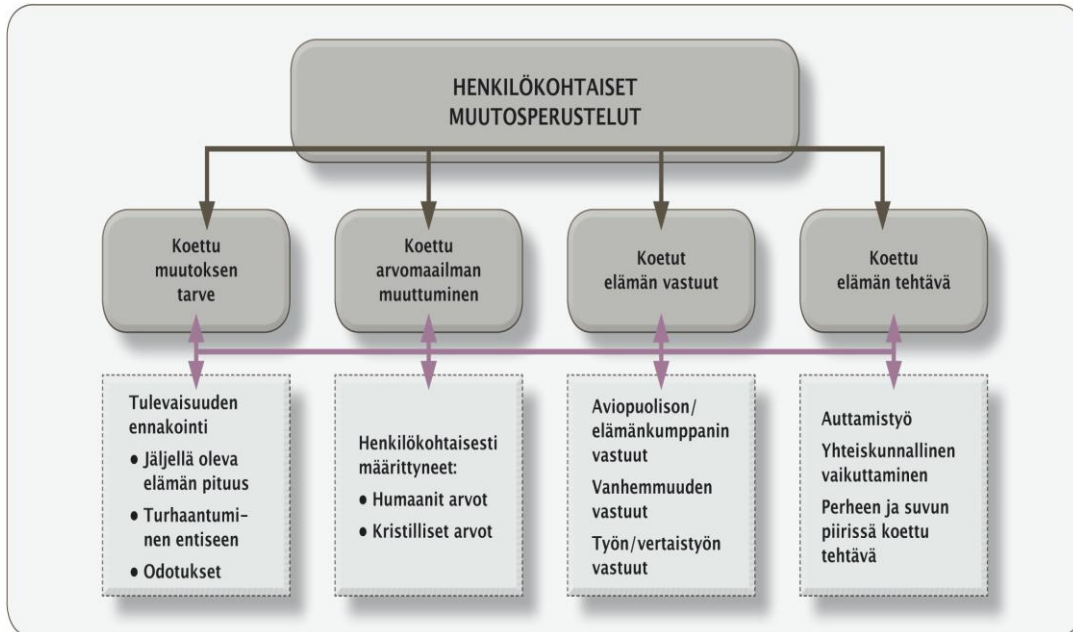
Kun ihminen perustelee toimintaansa esimerkiksi tunteilla, tiedolla ja intentioilla, hän on toimijana jossakin kontekstissa. Hänen toimintansa perusteluja tarkastellaan samassa kontekstissa. (Peräkylä 2009, 253, 266.) Ammatillisessa työssä on mahdollista löytää henkilön yksilöllinen muutosorientaatio (ks. Pintrich 1995). Muutoksen tukemisessa huomioidaan henkilön kontekstuaaliset vaatimukset. Muutoksen yksilöllisten merkityksien tunteminen ja tuen tarpeen ymmärtäminen ovat tärkeitä tavoitteellisessa auttamistyössä. Inhimillisessä kasvussa tarvitaan yhteyden kokemusta ja ihmisen arvokkuuden kohtaamista. Elämäntarinoiden mukaan yhteyden ja oman arvokkuuden kokeminen ovat toipumistyöskentelyä vahvistavia tekijöitä.

Kuvassa 10 näkyy, kuinka muutosvalmius saa elämänsisällön todentuessa henkilökohtaiset perustelut ohjaamaan muutosta. Ensimmäinen perustelu näkyy koetun muutoksen vahvana tarpeena, joka ankkuroituu näkemykseen henkilökohtaisesta tulevaisuudesta. Toinen perustelu koskee henkilökohtaisesti koettua arvomaailman muutosta. Arvomaailman muutos puolestaan ankkuroituu sosiokulttuuriseen yhteisöön, johon liitytään ja jossa saadaan tarvittavaa tukea. Kolmas perustelu kuvaa uusia elämänsisältöjä ja korostaa koettuja elämän vastuita sekä halua kiinnittyä erilaisten elämänvastuiden kantamiseen. Edellisten lisäksi omaksi koettu elämäntehtävä antaa lisävoimaa.

---

⁴⁶ Kylmä ja Isola (1997) kuvaavat toivon ja toivottomuuden olemusta iäkkäillä ihmisillä. Itselle merkityksellisiin suhteisiin kietoutuu luottamus ja epävarmuus sekä niiden kautta näkyvä toivo. (Kylmä ja Isola 1997, 1.)

Kuva 10. Muutosvalmiutta vahvistavat perustelut

Henkilöiden yksilöllinen muutosajattelu on merkittävä osa toipumista. Siinä eliminoituu varauksellisuus muutoksen tekemiseen. Muutosajattelu toimii uusia toimintatapoja vahvistavasti ja ohjaa samalla muutosta. Suurella osalla yhteiskuntaan uudelleen kiinnittyjistä muutosajattelun ytimenä ovat jo toipuneiden ajatukset. Yksilöllisen muutosstrategian voima on muutoksen pitkäjänteisessä toteuttamisessa.

Tukemisen persoonallinen sisältö

Elämänsisällön muuttumista voidaan tukea auttamistyön spesifisillä tavoitteilla, jotka on määritetty yhdessä tuettavan kanssa. Ajattelun ja toiminnan muutoksen tukena on syytä olla omaa kokemusta laajempi ja yleisempi yhteisöllinen ajattelumalli, jonka varassa myös auttamistyöstä tulee pitkäjänteistä. Vaikka muutoksessa olevalle elämänsisällön muutos ei jäsennykään aluksi kestäväksi suunnitelmaksi, elämää elämällä muutos paljastuu sellaiseksi. Elämänsisällön muutos yhteisössä osoittautuu kestävämmäksi kuin pelkkä pyrkimys yksin tehdä parhaansa. Ajattelun kytkeytyminen sosiokulttuuriseen kontekstiin mahdollistaa muutosajattelun tarkentamisen. Omaa kehittymistä arvioidaan yhdessä muiden

samaan kontekstiin kuuluvien henkilöiden kanssa.⁴⁷ Elämäntarinat auttavat ymmärtämään, että muutoksen alkuvaiheessa elämänsisällön tausta-ajattelusta kumpuavalla muutossajattelulla on selvempi yhteys päämäärään kuin spesifeihin tavoitteisiin.

Elämänsisällön muutoksessa vaiheittain kehittyvä näkemys kiinnittää ajattelijan muutokseen, koska muutosajattelun olemukseen sisältyy yksilön tulevaisuutta koskeva näkemys. Bandura (2006) esittää, että ihmisen toimijuudella on neljä ydinominaisuutta: intentionaalisuus, ennakointi, reaktiivisuus ja reflektiivisyys. Hän kuvaa ihmisen suunnittelevan, ennakoivan, toimeenpanevan, monitoroivan ja arvioivan toimintaansa. (Bandura 2006, 164–165.) Ihminen pohdiskelullaan monitoroi merkitykselliseksi tulleita asioita. Ajatukset kiinnittyvät tulevaisuutta suuntaavaan, laajempaan ajattelun kehikkoon.

Auttamistyössä keskustelulla ja tuella vahvistetaan muutoksessa olevan ajattelun strategioita. Silloin auttaja oppii tuntemaan muutoksessa olevan valitseman sosiokulttuurisen kontekstin. Aineistopuheen mukaan muutosta vahvistava asiantuntijatuki voi olla terapeutista, taloudellista, lääkinnällistä, sosiaalista ja juridista. Asiantuntijatuen kautta yhteiskuntaan kiinnittyjä tulee osalliseksi myös kansalaisuuteen kuuluvista oikeuksistaan. Sosiokulttuurinen ajattelu muutostyössä tukee kokemuksellisen ihmisarvon palautumista yhteiskunnassa. Tutkimuksessa sosiokulttuurinen konteksti määritteli elämän perusteiden tutkimista.

Elämäntarinoissa ilmenevä ajattelu kiireettömyydestä, paineettomuudesta, tulostavoitteettomuudesta ja elämän perustan rakentamisesta kuvaa ajattelun laatua ja uuden ajattelumallin rakentamista. Tarkastelu osoittaa, että kuntoutujat eivät hae pikaratkaisuja ja että heillä on valmiutta etsiä syvempää ja laajempaa taustaa omalle onnistumiselleen. Kutsuja, Välittäjä, Rakentaja ja Selviytyjä hakivat itselleen vahvaa olemassaolon tarkoituksen kokemusta. Kaikki rakensivat itselleen vahvaa hengellistä maailmankatsomusta, jolla pyrkivät vaikuttamaan myös elämänsisällönsä.

---

⁴⁷ Ruohotien (1993) mukaan vapaata tahtoa ei liity kysymykseen, mitä oppija ajattelee. Se liittyy kysymykseen, kuinka paljon hän ajattelee opittavaa asiaa ja millä tasolla hänen ajattelunsa liikkuu. Tässä ajattelun laadussa ja määrässä vaikuttavat ympäristö ja aikaisempi elämänsisällön historia. Vapaa tahto ja siihen liittyvä ajatteluprosessi ovat sidoksissa siihen ympäristöön, jossa ihmiset elävät ja toimivat. Sosiaalinen ympäristö ei voi pakottaa ajattelemaan tai estää ajattelemasta tietyllä tavalla. Sosiaalinen ympäristö mahdollistaa ajattelun laatua vaikuttamalla rationaaliseen päättelykykyyn. (Emt. 1993, 21.)

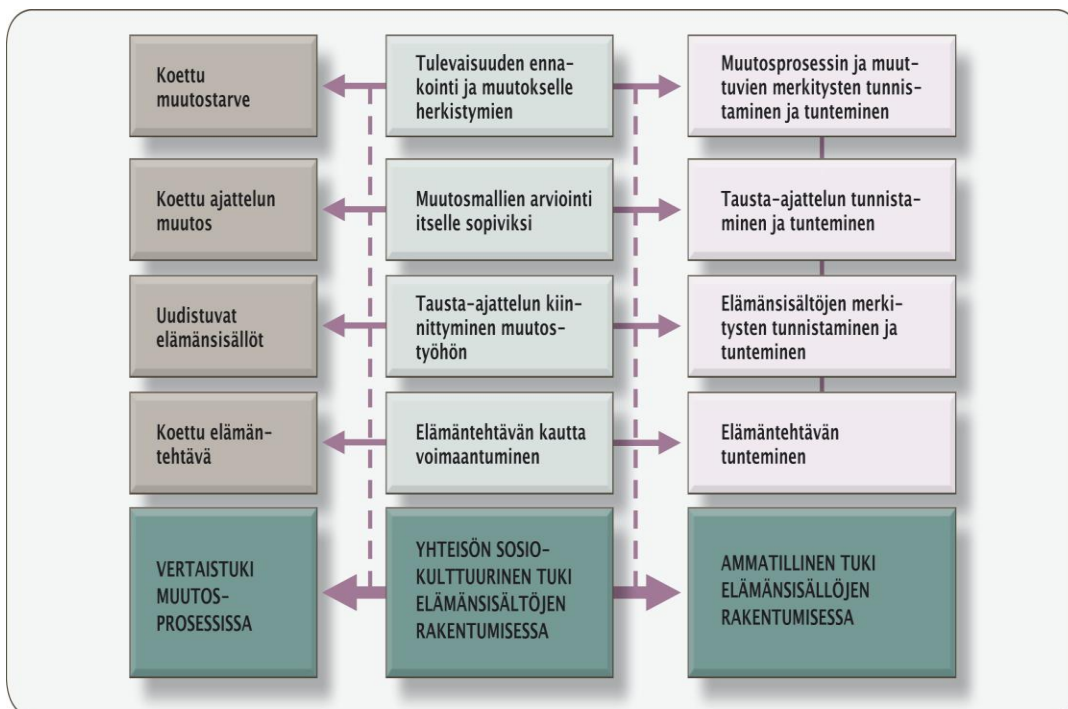
Toisaalta heillä oli voimakas pyrkimys tehdä muutosta elämänsisällön käytännön elämän ratkaisuilla. Heitä voidaan kuvata eksistentiaalispragmaattisiksi elämänsisällön vaikuttajiksi. He valitsivat seurakunnallisen ympäristön paineettomalle ja vapautta (free will) korostavalle muutokselle. (Vrt. Hitlin & Elder 2007, 177–79, 181–185.)

Elämänsisällön muutosta tukeva työote auttamistyössä kiinnittyy yksilön elämään hänen itsensä määrittämällä tavalla, koska muutosvalmius on jo silloin aktivoitunut. Keskeistä tukemisessa on elämäntarinan tunteminen ja ymmärtäminen niistä merkityksistä käsin, joita henkilöllä itsellään on. Uuden merkitysjärjestelmän rakentaminen perustuu prosessiin, jossa itselle merkitykselliset asiat rakentuvat kokemuksellisesti. Auttamistyön tehtävä on ymmärtää muutoksen kokemuksellinen haaste, kun edessä on henkilön yksilöllisin merkityksin latautunut kokemusmaailma. Uuden merkitysjärjestelmän rakentajista Toimija, Organisattori ja Koskettaja panostivat elämänsisällön muutokseen käytännöllisiä ratkaisuja etsien. Heillä oli elämänsisällön vaikuttavaa toimijuutta. He hyödynsivät käytänteitä, joiden avulla he pääsivät muuttamaan elämänsisällön. Toimija ja Koskettaja hyödynsivät vertaistuen käytänteitä, Organisattori puolestaan ammatillisen tuen käytänteitä. (Vrt. Hitlin & Elder 2007.)

On huomioitava, että ne henkilöt, joilla on valmiutta vahvaan kognitiiviseen työskentelyyn, hyötyvät terapeuttiluonteisesta yksilötyöstä. Lisäksi heillä on tarve saada osakseen arvostusta. Ammatillisessa auttamissuhteessa heille syntyy halu osoittaa omaa pätevyyttään ja kyvykkyyttään sekä edistää yhteisölliseen elämään liittymistään. Näitä henkilöitä voidaan kuvata myös vahvasti identiteetti-toimijoina. Tässä tutkimuksessa heitä edustavat Osaaja, Kehittäjä ja Eläjä. (Vrt. Hitlin & Elder 2007.)

Yhteiskuntaan kiinnittyminen edellyttää yksilöllisten ajattelu- ja toimintamallien syntymistä ja niiden kiinnittymistä sosiokulttuurisiin konteksteihin. Silloin myös tarkat, spesifit tavoitteet toimivat kompleksisissa tilanteissa. Elämänsisällön muutoksen alun hätätilassa tarkoille tavoitteille voi tulla vain akuutti välinearvo. Tavoitteiden toimivuus kompleksisissa tilanteissa saattaa jäädä ohueksi, mikäli muutoksessa oleva ei kiinnity toipumista ohjaavaan ajatteluun.

Kuva 11 kertoo elämänsisällön muutoksen kiinnittymisestä sosiokulttuuriin yhteisöihin ja persoonakohtaisesta tuen tarpeesta. Persoonallinen muutostarve vie ajattelun muuttumiseen, elämänsisältöjen uudistumiseen ja koettuun elämäntehtävään. Tässä prosessissa ja muutokselle herkkänä olemisessa kuntoutuja tarvitsee yhteisön sosiokulttuurista tukea, jolloin hän hyötyy muutosmalleista ja yhteisön tausta-ajattelusta. Hän löytää myös elämäntehtävänsä ja voimaantuu elämän merkitysten ja niiden tuomien elämänsisältöjen kautta. Tässä kaikessa ammatillinen tuki voi olla avaamassa yhdessä esiin nousseita kysymyksiä ja osoittaa yhteiskunnan tarjoamia tuen ja palvelujen muotoja.

Kuva 11. Persoonallisen tuen sisällöt auttamistyössä

Yhteiskuntaan uudelleen kiinnittävä elämänsisällön muutos on oppimisen prosessi. Sitä on syytä tutkia käyttäytymistieteen näkökulmasta. Tämän tutkimuksen mukaan elämänsisällön muutosta tuottavalla oppimisprosessilla on vahva liittymä sosiokulttuuriseen kontekstiin. Yhteiskuntaan uudelleen kiinnittyminen liittyy myös sosiaalitieteisiin ja on myös lääketieteen ja hoitotieteen ilmiö, koska ihmisen terveyden vahvistuminen on onnistunutta muutosta edistävä välttämätön tekijä. Elämäntarinoissa käy selkeästi esille, että lääketiede ja hoitotiede liittyvät haastateltujen elämään päihteettömyyden tavoitteiden synnyttyä ja toipumisen edettyä terveyden ylläpitämiseen.

Ammatillinen tuki liittyy sosiokulttuurisen työotteen kautta osaksi yksilön elämää. Tuen hyväksyminen ja sen kiinnittyminen aidosti elämään on kriittinen kohta tuen antamisessa. Se edellyttää kuulemista, luottamuksen syntymistä ja ymmärretyksi tulemistä yksilön omassa elämänympäristössä. Ammatillisen tuen muodot kiinnittyvät niihin ajattelun muotoihin, joihin toipuvalla henkilöllä itsellään on kiinnostusta. Ne liittyvät myös päämääriin ja normeihin kuuluviin arvovalintoihin. Toipuva ottaa vastaan terveyteen vaikuttavat faktat sellaisenaan. Yhteiskuntaan kiinnittäviä ajattelun malleja puolestaan tuovat erilainen vertaistuki ja hengellinen tuki. Niillä on tarjota yhteiskuntaan uudelleen kiinnittyjille toipumisen sosiokulttuurinen konteksti, jossa hänen taitojaan ja kykyjään arvostetaan (vrt. Natsuaki, Xiaojia & Wenk 2008, 441).

7. TUTKIMUKSEN ARVIOINTI

Tieteellisen ajattelun keskeinen lähtökohta ja päämäärä on rationaalinen argumentointi, jossa vallitsee vapaa mielipiteiden vaihto. Mikäli tieteellisessä argumentoinnissa esiintyy esteitä, ne kuvataan ja tehdään näkyviksi. (Ks. Kamppinen & Pietarinen 1989,10; Kangas 1989, 23–26.)

Fenomenologinen tutkimus tavoittelee merkityksiä, joihin tutkijan omat merkitykset vaikuttavat mahdollisimman vähän (Varto 1992). Luotettavuuden arvioinnin lähtökohta on tutkijan kyvyssä tavoittaa ilmiö sellaisena kuin se tutkittavalle ilmenee. Koska tutkimusprosessi kokonaisuutena on merkityssuhteiden kohtaamista, tehtävänä sitä voidaan pitää hyvin haastavana. Tiedostaen edellä kuvatun olen tehnyt ratkaisuja, joiden avulla olen arvioinut tutkimukseni luotettavuutta. Luotettavuustarkastelussa arvioin tutkimusprosessin aineistolähtöisyyttä, johdonmukaisuutta, kontekstisidonnaisuutta, reflektointia, tavoiteltavan tiedon laatua sekä tutkijan vastuullisuutta ja subjektiivuutta. (Vrt. Varto 1992; Perttula 1995 ja 1998.) Fenomenologisen tutkimuksen luotettavuutta suositellaan lisäävän siten, että tutkimusta käydään läpi osallistujien kanssa. En ole kuitenkaan käynyt tuloksia läpi osallistujien kanssa. Eskola ja Suoranta (2005, 212) toteavat, ettei tutkimuksen luotettavuutta varmuudella pystyttäisi varmistamaan, vaikka osallistajat arvioisivat tutkijan tulkintoja.

7.1 Tutkimusprosessin luotettavuus

Kokemukseen kohdentuvat tutkimusprosessin luotettavuuden haasteet paljastuvat fenomenologisen metodin kautta. Ne voidaan paikantaa sulkeistamisen ja mielikuvatasolla tapahtuvan muuntelun metodologisissa toimintatavoissa. (Ks. Giorgi 1988; Varto 1992; Perttula 1995.) Alusta alkaen valmistauduin subjektiivisesti koetun tiedon analysointiin suunnittelemalla tarkasti tutkimusprosessin analyysin fenomenologisen metodin mukaisesti. Omat ennako-

oletukseni pyrin sulkeistamaan luokittelun systemaattisella toteutuksella ja aineistolähtöisyyteen tukeutumisella. Mielikuvatasolla tapahtuva muuntelu kiinnitti merkitystihentymät merkityskasaumiksi.

Saavuttaakseni tutkimusprosessin johdonmukaisuuden yhdistin loogisesti tutkittavan ilmiön, tutkimusaineiston hankintatavan, teoreettisen esiympäristön, analyysimenetelmän ja tutkimuksen raportointitavan. Tutkimuksen luotettavuutta lisäsi se, että tutkimukseen osallistuneet itse valitsivat haastattelupaikan. Totesin myös, että aineistolähtöisyys ja tutkimuksen johdonmukaisuus asettivat samat vaatimukset tutkimusprosessin etenemiselle. (Vrt. Lukkarinen 2003.)

Tutkimusprosessin konteksti sitoutuu paitsi tilanteeseen myös haastateltavien kokemuksiin maailmoihin (Perttula 1995). Situaation rakennetekijät osallistuvat ulkoiseen ja sisäiseen todellisuuteen (Perttula 1995, 1998; Rauhala 1993). Haastattelupaikka ja -ajankohta osaltaan tavoittivat haastateltavien todellisuuden.

Kerätessäni elämäntarinoita asetuin haastattelijana kuuntelijan osaan. Kyselin tai kommentoin vain silloin, kun en ymmärtänyt ilmaisua tai juonen etenemistä ei avautunut. Tavoitteeni oli, että kertoja voi häiriöttä palauttaa mieleensä tapahtumia, jotka eivät jatkuvasti ole enää muistissa. Lisäksi tavoittelin haastattelutilannetta, jossa tapahtumien merkitykset tulivat näkyville. Pyrin välttämään omien merkitysteni kautta ymmärtämistä. Tavoittelin kertojan merkityksien avautumista niissä konteksteissa, joissa tarina kulloinkin liikkui. Positioni oli olla kokonaisvaltaisessa dialogissa, ja osani oli ymmärtää kertojan tarina yksityiskohtineen hänen kuvaamallaan tavalla. Mikäli tarinan kertoja ei päässyt eteenpäin, esitin suoran kysymyksen seuraavan näkökulman rakentumisesta tarinaan. Tarinat etenivät ajallisesti ja kontekstuaalisesti. (Vrt. Miller 2000.) Haastattelun alussa olin esittänyt lyhyen kuvauksen tutkimustehtävästäni ja tarinan alkuun pääsemiseksi ohjaavan aloituskysymyksen. Sillä rajasin pois lapsuuteen liittyvät vaiheet ja pyysin, että tarina alkaa aikuistumisen vaiheista. Vasta pääkertomuksen jälkeen esitin tarkentavia teemakysymyksiä, mikäli tilanne niin vaati.

Aineistosta tavoittelin kolmenlaista tietoa. Ensimmäinen tutkimusvaihe tuotti persoonakohtaista tietoa. Siinä tarkastelin yhden ihmisen muutosvaiheita ja siihen

liittyviä merkityksiä ja merkitystihentymiä. Toisessa vaiheessa kuvasin elämänsisällön muutosvalmiutta ja sitä tukevaa auttamistyötä. (Vrt. Lukkarinen 2003.) Kolmas vaihe tuotti merkitystihentymien ja merkityskasaumien kautta tavoitettua yleistä tietoa elämänsisällön muutoksesta. Tässä vaiheessa haasteellista oli tasapainon saavuttaminen yleisen tiedon kattavuuden ja käsitteellistämisen välillä. Tähän pyrin soveltamalla Perttulan kuvaamaa fenomenologista metodia. (Ks. Perttula 2000.)

Tutkimusprosessia reflektoin siten, että pyrin perustelemaan tutkimuksen valinnat prosessin eri vaiheissa. Pyrin tiedostamaan ennakkoajatukseni ja olemaan tietoinen niiden vaikutuksesta. Tutkijana sain olla osa samaa todellisuutta ja jaoin elämäntarinan kertojien kanssa. Oma tapani ymmärtää ilmiötä oli mukana tutkimusprosessissa. Tutkijana voin arvioida vastuullisuuden toteutumista. Tutkimusprosessin aikana pyrin tietoisesti siihen, että en kadottaisi kosketusta autenttisiin merkityksiin ja niiden kuvauksiin. Aineistoni autenttisuus ja sen perusteellinen tunteminen vahvistavat tutkimukseni uskottavuutta. (Vrt. Lukkarinen 2003; Perttula 1995; Varto 1992.)

Fenomenologinen metodi on tehnyt tutkimuksestani kurinalaisen, mutta samalla luovan prosessin, koska siinä toteutuvat kuunteleminen, läsnäolo ja vaikutetuksi tuleminen. Suurin haaste tässä tutkimuksessa on ollut yhdistää metodinen systemaattisuus etukäteisoletuksettomuuteen. Tässä tilanteessa oli luotettava intuitioon valitsemani metodin toimivuudesta. (Vrt. Heidegger 2000, 58–63; Perttula 2000.)

Aineistolähtöisyyteen, kontekstisidonnaisuuteen ja tiedon luotettavuuteen pyrin aineistojen koodausvaiheessa tiukkaa kurinalaisuutta noudattaen. Se vaati systemaattisuutta senkin jälkeen, kun olin ratkaissut tutkimusyksikköjen määräytymisen. Luokittelu- ja analyysivaiheessa tarkkuuteen on yhdistyttävä luovuutta. Myös tulkinta ja ymmärtäminen edellyttivät tarkkaa paneutumista tarinoiden puheeseen ja niiden tavoittamiseen tarkoitetulla tavalla. Laadullisen tutkimuksen prosessi olettaa tutkijalla olevan metodologisen tietämyksen lisäksi luovaa älyllistä kompetenssia. (McMillian & Schumacher 2001, 464.)

Fenomenologisessa ja hermeneuttisessa tutkimuksessa ei pyritä määrällisen tutkimusperinteen mukaiseen luotettavuuteen, uskottavuuteen ja yleistettävyyteen, koska käsitys totuudesta ja tiedosta on toisenlainen. Tietoa luodaan ainutkertaisessa tutkimusprosessissa. Monet metodien asiantuntijat toteavatkin, että vaikka esimerkiksi luokittelu esitettäisiin yksiselitteisesti, tulokset eivät välttämättä ole samat. Vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa tutkijan oma teoreettinen perehtyneisyys ja esiymmärrys. (Eskola & Suoranta 2005, 216; Hirsjärvi & Hurme 2001, 189.)

Laadullisella tutkimuksella ei ole olemassa vain yhtä arviointikriteeristöä. Tutkija itse määrittää tutkimukseen soveltuvat kriteerit, ja lukija päättää, onko tutkimus uskottava. Rakenteellisesti arvioin tutkimustani tieteen filosofisen perustan, tutkimukseni prosessin seurattavuuden, metodin yhtäpitävyyden, aineiston ja sen analyysin toimivuuden sekä tulosten raportoinnin avulla. Näitä alueita tarkastelen uskottavuuden, siirrettävyyden, varmuuden ja vahvistettavuuden kriteereillä. Tavoitteeni on myös antaa lukijalle valmius määrittää tutkimukseni luotettavuutta fenomenologisena ja hermeneuttisena tutkimuksena. Pysin pohtimaan tekemiäni tutkimusratkaisuja ja oivaltamaan niiden merkityksiä, kun ne palvelevat luotettavalla tavalla aineistopuhetta (ks. Metsämuuronen 2006, Suoranta 1995).

Perttula (2000) vahvistaa, että kokemusta ja todellisuutta tulee tutkia, jos haluaa ymmärtää, millaista on elää ihmisenä elämänsisällön muutosprosesseissa. Erityisen tärkeäksi tutkimustehtäväksi koen ymmärtää niitä ihmisiä, jotka ovat kokeneet suuren elämänsisällön muutoksen ja sen jälkeen kiinnittyneet uudelleen yhteiskuntaan.

7.2 Tutkimuksen etiikka

Tutkimuksen eettinen vastuu korostuu, koska tutkimukseen sisältyy ihmisten henkilökohtaisia, haavoittaviakin kokemuksia. Tästä syystä pyrin moraalisten asioiden tiedostamiseen koko tutkimusprosessin ajan. Olen pohtinut, kuinka tutkimuksen puhe kuvautuu *kaikuna* lukijoiden korviin tai siinä puhuville. Olen myös pohtinut kaikumetaforan avulla tutkimukseni luotettavuutta. Kuinka tarkkana tutkimuksen aineistopuhe kuuluu fenomenologisen aineiston analyysissäni? Kuinka

tutkimukseni ääni muuntuu tulkinnoissani, koska se ei vain palauta ääntä vaan toistaa sitä kaikuna? Tämän vuoksi olen tuonut kertojien ääntä mahdollisimman paljon puhtaana ilman tulkintaa. (Vrt. Ronkainen 1999, 109 -111.) Tämän tutkimuksen eettisinä tekijöinä pidän tulkinnan ja ymmärtämisen luotettavuutta. Eettisen pohdinnan nostaa esiin tietoisuus, että tutkija tematisoi tutkimuskohteen uudeksi kokonaisuudeksi noudattaessaan fenomenologista aineiston analyysipolkua. Tutkimuskohde on autonominen ja tutkija on sen tämän hetkinen ymmärtäjä. Tässä tilanteessa tutkija joutuu luottamaan intuitioonsa ohjeiden mukaisesti. (Metsämuuronen 2006, 204.)

Ensiksi pyrin ymmärtämään muutoksen kokeneiden elämismaailmaa, koska tutkittava on riippumaton tutkijasta (Metsämuuronen 2006, 204). Tutkimustehtävän valinta ja empiirisen aineiston kokoaminen olivat eettisesti kriittisiä kohtia tutkimustyöni alussa. Tutustuin marginaaleissa elävien ihmisten kokemuksiin ja pyrin ymmärtämään heidän maailmaansa, jotta suhteeseen asettuminen oli mahdollista (vrt. Granfelt 1998; Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004). Kokemuksen tutkimisen rajat liittyvät eettisyyteen. Granfelt (1998, 2004,) on pohtinut tutkimuksissaan ymmärtämisen rajoja, kun kysymys on toisten kokemusten tulkimisesta sekä ymmärtämisestä marginaaleissa olevia tutkittaessa. Tavoitteeni oli löytää kokonaisuudet, joissa ilmiöön vaikuttavat merkitykset tulevat tavoitetuksi. (Metsämuuronen 2006, 205.) Tutkimuksessa suojasin eettisesti yksittäisiä henkilöhistorioita etsimällä vaihtoehtoisia elämänsisällön muutostyyppisiä, joissa on moniäänistä puhetta yhteiskunnallis-historiallisissa konteksteissa. Tavoite oli etsiä totuutta ja päästä ymmärtämään, miten muutokset elämänsisällöissä ovat edenneet. Eettinen suojaus on myös tutkimusmethodinen ja tutkimuseettinen valinta. (Vrt. Syrjä 2001, 211.) Tällä pyrin toteuttamaan myös niin kutsutun hermeneuttisen kehän vaatimusta, jossa pyritään jatkuvasti syvenevän ilmiön ymmärtämiseen (Metsämuuronen 2006, 205).

Pohdin omassa tutkimuksessani, onko minulla oikeutusta tähän aiheeseen, joka on elämänsisällön muutoksen kokeneelle henkilölle erittäin haastava elämäntilanne ja johon sisältyy luottamukseen perustuva dialogi. Päädyin siihen, että henkilöt, jotka vapaaehtoisesti haluavat olla mukana tutkimuksessani, jakavat yhteisen halun saada tietoa tutkimustehtävästäni. Osoittautui, että elämäntarinan kertominen olikin mieluisaa. Koin, että tutkittavilla oli tarve jakaa kokemaansa ja antaa oma kokemus

muuta ihmisiä palvelemaan käyttöön. Tämä mainittiin useasti, ja se oli minulle tutkijana innostava ja vapauttavakin kokemus. Lisäksi tutkimustuloksia pyydettiin taustajärjestöjen käyttöön. Minulle syntyi kokemus, että olemme samassa veneessä ja meillä on samat tavoitteet. Kun valmistelin kyselyjä, otin yleisesti selvää halukkuudesta osallistua tämän tyyppiseen tutkimukseen. Sain myös hyvin kriittisiä kommentteja.

8. TUTKIMUKSEN KOKOAVA TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä tutkimus osoittaa, että on tarpeellista yhteiskunnallisissa syrjäytymisen kysymyksissä etsiä ihmisten elämän kokemusta hyödyntäviä merkitysrakenteita. Niitä on syytä lähestyä kokemuksesta oppimisen näkökulmasta. Elämänsisältöjen analyysi osoittaa uusien merkitysten näkymistä ihmisten tarinoissa, joissa he jatkuvasti rakentavat elämän todellisuuttaan kokemuksistaan oppien. (Vrt. Rauhala 1989, 1995, Somers & Gibson 1994.) Ihminen hakee kokonaisvaltaista autetuksi tulemista kohtaamisessa, jossa elämänsisällön muutos vahvistuu. Näissä tilanteissa ihminen kokee tulevansa kokonaisvaltaisesti kohdatuksi, ja elämänsisällön muutos virittyy. Tuolloin oivallus synnyttää uutta ajattelua ja ohjaa toimintatapoja. Pelkkä ajattelun muuttuminen ei kuitenkaan riitä, elleivät vuorovaikutus, toiminnot ja elämänsisällöt muutu. Auttamisen ammattilainen asettuu tässä prosessissa kuulemaan ja rakentamaan dialogissa tarinoista uusia versioita. (Ks. Juhila 2002; Fook 2002; Parton & O'Byrne 2000.)

Pohdin tämän tutkimuksen lähtökohdista elämänsisällön muutosta yhteiskuntaan kiinnittäjänä. Tarkastelen auttamistyön kehittymisen tukemiseen tarvittavaa osaamista sekä siitä syntyviä ammattikasvatuksen haasteita. Pohdinnassa nostan ihmiskäsityksen ja yhteiskuntakäsityksen sekä ihmisen sosiaalisen elämän uudelleen tarkasteluun. Ihminen on tämän tutkimuksen taustanäkemyksessä käsitetty orgaanisena, tajunnallisena ja situationaalisena.⁴⁸ Tässä ihmiskäsityksessä ovat keskeisesti esillä kokemukset, merkitykset ja niiden tulkinnat, ymmärtäminen ja konstruktio.

---

⁴⁸ Rauhala (1989) Orgaanisuus ilmenee ennen kaikkea kehollisuutena. Tajunta on taas maailman organisoitumista mielessä ja sen ymmärtämistä merkityssuhteiden avulla. Situationaalisuus on niiden yksilöllisten olosuhteiden valikoituma, joihin yksilö on suhteessa. Nämä kolme ulottuvuutta muodostavat yksilön elämismaailman ja ihmisen oman elämän todellisuuden. Se voi poiketa siitä todellisuudesta, joilla on laaja sosiaalinen hyväksyntä.

8.1 Elämänsisällön tavoitteellinen muuttuminen

Elämänsisältöjen muuttuminen lainkuuliaiseksi ja päihteettömäksi nostaa elämänsisällön kokemuksista oppimisen selkeästi esille. Muutos aktivoituu kokemuksellisen arvioinnin tuloksena.⁴⁹ Koetut ristiriidat muodostavat keskeisen motivationaalisen alueen elämänsisällön muutoksessa (Carver & Scheier 1998). Ajattelun taustalla vaikuttavat vahvat kokemukset, jotka vaativat elämänsisällön muutosta.

Elämänsisältöjen tavoitteelliseen muuttamiseen

Muutokseen lähteminen edellyttää konkreettista tukea. Tässä tutkimuksessa muutokseen lähtijä uskoo muutokseensa vahvemmin silloin, kun tuentajan oma elämä on muuttunut ja tukija itse on irtautunut lanrikkojuudesta. Tässä vaiheessa elämänsisällön muutosmalli on hyvin vaikuttava. Halu muutokseen näkyy ajattelun kiinnittymisenä itselle sopivaan, muutosta edistävään ja elämää ohjaavaan ajattelumalliin. Lisäksi muutoshalu ja -kyky kuvastuvat elämänsisältöä muuttavina toimintatapoina. Elämänsisältöjen merkityksiä muuttavat tavoitteet ohjaavat ajattelun ja toiminnan uudelleen rakentumista, minkä tuloksena elämänsisällöt uudistuvat.

Muutokseen lähteminen edellyttää päätöksentekoa. Aiemmin onnistuneen muutoksen tekijöiltä saatu tieto vahvistaa päätöksen sisältöä. Useita päätöksiä on tehty aiemminkin, mutta valmius niiden toteuttamiseen on ollut heikko. Päätökset ovat kohdistuneet enemmän impulsiivisiin, hetkellisiin muutospyrkimyksiin.⁵⁰ Niistä ovat myös puuttuneet muutostyötä tukevat sisäistetyt ajattelun merkitykset ja toiminnan sosiokulttuuriset tukirakenteet.

---

⁴⁹ Juvakka (2000) toteaa, että aiempiin tutkimuksiin verrattuna nuoret eivät pidä masentuneisuuden kokemuksia yksinomaan huonoina kokemuksina, vaan tuovat toivon merkityksen kokemuksen yhteydessä. Juvakka toteaaakin masentuneisuudesta voivan lähteä liikkeelle jotain sellaista, joka eheyttää ja auttaa nuorta kasvamaan ja löytämään omia voimavarojaan. (Juvakka 2000, 115.)

⁵⁰ Olennaisena koetaan vertaisuus eli mahdollisuus käydä tasaveroista dialogia samanlaisen kokemusmaailman jakavan henkilön kanssa. Dialogiin voidaan katsoa liittyvän myös konsultatiivinen ulottuvuus, jolloin vertaisen ajatukset auttavat punnitsemaan omia ajatuksia.

Elämänsisällön muutosta koskeva päätös edellyttää oman elämän muutostarpeen tiedostamista. Ajattelun kautta rakennetaan muutokselle perustaa, jossa itselle merkityksellinen tieto, tahto ja tunteet yhdistyvät. Näistä elämäntarinoista on nähtävissä, että elämänsisällön muutos ei synny käytännössä, mikäli ajattelu ei saa toipumista ohjaavaa, uudenlaista elämänsisältöä rinnalleen. Elämänsisällön muutosta toteuttava ajattelu kiinnittyy muutosmallien taustalla oleviin toipumista koskeviin merkityksiin. Muutoksen toteuttaneet toimivat muutosajattelun ja toiminnan malleina. Kyky ylittää elämän kriittisiä kohtia niihin kompastumatta lisääntyvät muutoksen myötä.⁵¹

Henkilön oma muutosajattelu on keskeinen tekijä muutoksen onnistumiselle. Mielen sisäinen tila pyrkii kiireettömyyteen ja paineettomuuteen. Kiireetön toipuminen on tavoite, jolle ei perinteisessä mielessä aseteta tuloksiin liittyviä vaatimuksia. Pakotonta tilannetta voidaan kuvata tulostavoitteettomana ajattelun tilana, jossa todellinen elämänsisällön muutosperusta rakentuu. Mielen sisäinen paradoksi on pakkomielleisyyden poistuminen. Koska päihteiden käyttö on pakkomielle, siitä vapautumisen tila on syvimmiltään pakoton, vaikka todellisuus pakottaisikin ratkaisun tekemiseen. Todellisuuden edessä pohditaan muutosta tuottavia asioita pitkäänkin, jolloin toipuminen pääsee vapaasti rakentumaan. Aineistossa muutoksen kokeneet puhuivat paineettomasta muutoksesta, jolle merkitykselliset ihmissuhteet antavat tukea. Toipumiselle haetaan ajattelusta perustaa, joka näkyy elämänsisällöllisenä muutoksena.

Varauksetonta toipumista ohjaavat syntyvien merkitysten kautta löytyvät tavoitteet, joiden voima perustuu toipumista tukevaan ajatteluun. Lisäksi voi todeta, että yhteisöön kuulumisen lisää tavoitteellisuutta. Yhteyteen kiinnittyy toipumisen malli, jota toiset jo noudattavat. Joillakin yhteyden syntymistä ilmentää jo löydetyksi tuleminen. Yhteyden vaaliminen niiden kanssa, joilla on todellista sanottavaa, koetaan tärkeänä. Tähän liittyy myös oman arvon kokeminen ja yhteiseen toipumisajatteluun samaistuminen. Luottamuksen saaminen ja läheinen ihmissuhde vahvistavat toipumista.

---

⁵¹ Myös vertaisuutta käytetään ammatillisen asiantuntijuuden tukena. Myös siellä on siirretty yksilöasiantuntijuudesta kohti jaettua, yhteisöllistä asiantuntijuutta. Samalla on etsitty ja kehitetty uusia vertaistyöskentelyn menetelmiä.

Toipumisessa kyky ja halu tavoitteelliseen muutokseen näkyvät elämänsisällöissä vastuun ottamisena, itsestä ja toisista huolehtimisena sekä normien mukaisena elämisenä ja uudenaikaisiin rooleihin kiinnittymisenä. Elämänsisällöllinen muutos tuottaa ennen pitkää ajattelun rakenteita, jotka vastaavat tavoitteellisesti omiin elämän toiveisiin.

Persoonakohtaisen muutosorientaation löytäminen

Muutosorientaatiolla tarkoitan tässä ihmiselle itselleen luonteenomaisen ajattelun ja toimintatavan löytymistä elämänsisällön muutoksen toteuttamisessa. Pitkäjänteinen elämänsisällön muutustyö edellyttää sitoutumista ohjaavaan ajatteluun ja reflektoituihin kokemuksiin sekä mielenkiinnon suuntautumisen ohjaamiseen. Persoonallisen muutosorientaation kehittyminen on nähtävissä motivoitumisena, tavoitteisiin pyrkimisenä ja itsearviointina. Henkilö tekee päätöksensä omien sisäisten malliensä mukaisesti. Persoonallisen muutosorientaation hankkineen henkilön ei tarvitse suunnata energiaansa arvojärjestelmänsä ylläpitämiseen. (Vrt. Antikainen 2001, 89.)

Muutosorientaatio ei synny itsestään, vaan sen takana on arvio aiemmin eletystä. Siinä tilanteessa haastateltavat osoittavat herkistyneensä muutokselle. Muutokseen pysäyttävänä ja virittävänä kokemuksena kuvataan loukkaantumista auto-onnettomuudessa, uskoontuloa, sairastumista ja vankilavuosien lukumäärän laskemista jne. On kuitenkin otettava huomioon, että kaikki tuottavat omanlaisensa elämänsisällön muutoksen. Ne lähtökohdat, joissa itsellä elämän aikana oli ollut paljon vajeita tai joihin oli aiemmin kiinnitytty joko positiivisten tai negatiivisten kokemusten kautta, vaikuttivat oleellisesti muutokseen. Esimerkiksi omassa perheessä koetut asiat ohjaavat perhe-elämää tai lasten kasvatukseen liittyviä pyrkimyksiä ja valintoja.

Tässä tutkimuksessa olen kuvannut muutosta yhteyden, osaamisen, toimimisen, hengellisyyden ja elämisen orientaatioilla. Näihin orientaatioihin liittyi paljon merkityksiä tutkittavilla jo vankilassaoloaikana. Orientaatiota rakentavien piirteiden merkitykset olivat vahvoja muutosprofiileittain. Niissä oli kaikilla orientaatioilla yhteisiäkin merkityksiä, mutta erityispiirteet näkyivät uusissa merkityksissä ja elämänsisällöissä. Elämänsisällöt toimivat myös uudistavan ajattelun

reflektiokonteksteina, koska oltiin valmiit arvioimaan omaa pystyvyyttä tuottaa toivottua muutosta elämään.

Muutosprofiileissa kuvatuissa orientaatioissa näkyy henkilökohtainen muutosajattelu. Samoin näkyvät elämänsisällön ylläpitämistä tukevat perustelut sekä niiden kytkeytyminen laajempaan tausta-ajattelun mukaiseen ajattelu- ja toimintamalliin. Muutosprofiileissa otettiin huomioon aiemmat oppimiskokemukset ja omien menettelytapojen toimivuus. Mikäli aiemmat oppimiskokemukset todettiin epäonnistuneiksi, niistä oltiin valmiit luopumaan. Muutostyypit rakentuivat siten elämänsisältöä rakentavista merkityksistä ja kehittymistä ohjaavista ajattelun ja toiminnan malleista.

Muutosta tuottavat orientaatiot ja elämää taustoittava ajattelu

Tässä aineistossa muutosta tuottavan orientaation voidaan havaita rakentuvan kolmesta erilaisesta elämää taustoittavasta ajattelusta. Ensimmäinen kattava ja elämässä koko ajan konstruoituva ajattelu rakentuu vertaistuen kautta. Sen voima on vertaisuuden kokemuksessa ja siihen liittyvässä arvostuksessa. Toisen ajattelun herääminen aktivoituu henkilöllä uskon ratkaisun myötä ja kiinnittyy hengelliseen näkemykseen. Sen luonne on voimakkaasti emansipoiva. Kolmas elämää taustoittava ajattelu syntyy ammatillisen tuen ja siihen kiinteästi liittyvien kuntouttavien suhteiden tukemana. Ammatillisen tuen kautta syntynyt ajattelu on myös vahvasti henkilökohtaisesti muuntuva, mutta samalla yhteiskunnan normeihin ja rakenteisiin kiinnittyvä. Sosiokulttuuriseen kontekstiin liittyvä elämää taustoittava ajattelu ohjaa toimintaa. On myös todettava, että yhdellä henkilöllä saattaa olla näkemyksiä kaikista edellä kuvatuista muutosorientaatioista ja elämää taustoittavista ajatuksista. Pääsääntöisesti muutos on kiinnittynyt yhteen elämää taustoittavaan ajatteluun.

Aineistopuheesta selviää elämänsisältöjä taustoittavat ajattelun erot. Ammatillisen tuen kautta on saanut apua kaksi henkilöä. Neljä on omaksunut hengellisen ajattelun. Yksi heitä on myöhemmin hyötynyt vertaistuesta. Lisäksi neljä haastateltavaa on kiinnittynyt sekä hengellisen että vertaistuen kautta saatuun

ajatteluun. Kymmenestä elämäntarinasta neljän henkilön voidaan katsoa kuuluvan kahteen erilaiseen muutosvalmiutta vahvistavan ajattelun piiriin.

Elämää taustoittava ajattelu ja siihen sisältyvät muutosta ohjaavat merkitykset antavat toivoa ja uskoa muutoksen mahdollisuuteen. Niiden ohjaamana ihmisellä on kyky toteuttaa elämänsisällön muutos huolimatta aiemmin eletystä. Tätä näkemystä vahvistavat lukuisat sosiokulttuurisissa konteksteissa tapahtuneet elämänsisällön muutokset. (Ks. Rotkirch 2000, 198.) Sosiokulttuuristen kontekstien tavoite on vahvistaa käytännössä ihmisen uskoa omiin muutosmahdollisuuksiinsa ja tukea häntä muutosta edistävien ratkaisujen tekemisessä.

8.2 Yhteiskuntaan kiinnittävä elämänsisällön muutos

Elämänsisällön muutoksesta kertominen voi tapahtua monissa tilanteissa ja muodoissa. Lisäksi se voi muuttua kerronnan ajasta ja paikasta sekä tavoitteesta riippuen. Plummerin (2001, 78–79) mukaan elämästä kertomista on niin paljon, että voimme puhua jopa elämäkerrallisesta yhteiskunnasta. Nyt voivat kertoa myös ne yhteiskunnan jäsenet, joilla on vähemmän valtaa.

Elämänsisällön muutoksessa tarvittava osaaminen näkyy ihmisen valmiutena toteuttaa muutos. Ihmiselle syntyy tavoitteellinen halu toteuttaa muutokset syntyvien merkitysten mukaisesti, vaikka aineiston mukaan muutoksen toteutuminen on hyvin kompleksinen tapahtuma (vrt. Ruohotie 2004, 159–160, 171; Zimmerman, 2000, 14). Tarinoissa ajatus muutoksesta on ollut tavoitteena useita kertoja, mutta sen toteuttaminen ei ole onnistunut. Muutoksen toteuttamista koskeva onnistumiskyky on kovalla koetuksella silloin, kun usko muutoksen toteutumiseen on romuttunut monen yrittämisen jälkeen.

Merkityskasauksen syntyyn ovat vaikuttaneet eletyn elämän tieto-, tahto- ja tunnekokemukset. Uuden elämänsisällön päämäärä opitaan kokemuksena itselle merkityksellisestä muutostarpeesta, jota voi toteuttaa samaa ajatteluperinnettä kantavassa sosiokulttuurisessa yhteisössä. (Vrt. Ruohotie 2004, 160.) Muutoksessa oleva prosessoi henkilökohtaista kiinnittymistään muutokseen sosiokulttuurisesti vaikuttavan ajattelun tukemana. Tuolloin hän liittyy yhteen sosiaalisen kontekstin ja

yksilöllisen elämän (Bruner, 1986, 14 ja 20–22; Tolska, 2002, 95–96). Se tarkoittaa myös oman elämänsisällön uudelleen merkityksellistymistä. Elämään sisäistyneet merkitykset ohjaavat ajattelun avulla elämänsisällön uudelleen rakentamista. Tässä muutosprosessissa syntyy yksilökohtainen ja henkilökohtaista elämää ohjaava muutosorientaatio. Tämä tuottaa uutta metakertomusta elämästä (vrt. Perttula 2005, 207). Merkityksiä luovaa ja vahvistavaa tilannetta voidaan kuvata yksilöllisen kontrollisysteemin valmiutena ohjata käyttäytymistä. Merkityksellisessä kontekstissa saatu palaute voidaan nähdä painoarvoltaan arvojen tasoisena. (Vrt. Lord & Brown 2004, 10.)

Muutos tarvitsee voimistuaakseen kontekstin, jossa omien ajatusten, tunteiden ja tahdon merkityksiin sitoutuva arviointi pysyy aktiivisena. Muutoksessa olevan puhetta uskomuksista, peloista, toiveista ja tunteista ymmärretään konteksteissa, joihin henkilö liittyy. Lisäksi oman elämän ohjaamisen käynnistyminen tarvitsee kontekstin, jossa ajattelun kautta tehdyt suunnitelmat peilautuvat realistisina toisten tekemiin suunnitelmiin. Oman elämän ohjaamisen oppiminen rakentaa taitoja, joilla arvioidaan, ennakoidaan ja motivoidaan toimintaa. (Vrt. Bruner 1986, 20–22.)

Elämänsisältöjen muutoksessa elämän ohjaaminen näkyy muutoksessa olevan minä-kertomuksina, joita tietyssä kontekstissa osataan kuunnella ja joihin osataan reagoida. Aineisto kuvaa kulttuurisesti koodattuja minä-kertomuksia, joilla on metakertomusten luonne rakennettaessa uutta elämänsisältöä konkreettisesti. Yksilökohtaista elämän ohjaamista opitaan elämänsisältöihin kiinnittävän tausta-ajattelun tukemana. Sen varassa syntyvät ja rakentuvat oman elämän mielekkyystekijät, niiden arviointi ja ennakointi. Aineiston mukaan toiminnallisten asioiden oppimisprosessi on pitkä, jossa kehittymistä kuvataan käytännön elämän valmiutena rakentaa merkityksellinen elämänsisältö.

Kokemuksen merkitystä elämän ohjaamisen oppimisessa voidaan kuvata todellisuuden uudelleen merkityksellistämisenä. Aineiston mukaan oman todellisuuden uudelleen merkityksellistäminen alkaa henkilökohtaisesta toivosta muutoksen mahdollisuuteen. Elämänsisällön muutos käynnistyy yksilökohtaisen muutostarpeen tiedostamisena, mikä näkyy muutoshalun viriämisenä. Tätä tilannetta voi kuvata myös muutosvalmiuden aktivoitumisella. Aineisto osoittaa, että muutoksessa olevat henkilöt hyötyvät tuesta, joka merkityksellistyy heille toivon

tuojana ja muutoksen tukijana. Merkityksien sisäistymistä voidaan kuvata myös elämän tarkoituksen löytymisenä. Elämänsisältöalueet rakentavat elämäntarkoitusta ja toimivat siten voimanlähteinä (vrt. Read & Suutala 2008). Tässä yhteydessä on nostettava arvioitavaksi ammatillisen työn kompetenssit muutosta tarvitsevan näkökulmasta. Ongelma ei niinkään liene asiantuntijoiden osaamisessa, vaan haasteet ovat muutokseen lähtijän muutosvalmiuden aktivoitumisessa ja valmiudessa ottaa tukea vastaan. Tässä kohtaa aineiston mukaan ei voi puhua motivaatiosta tai sen puutteesta, vaan muutoshalun viriämisestä motivaatiota tuottavaksi ja ylläpitäväksi muutosvalmiudeksi.

Muutosvalmiuden vahvistajia ovat hengellinen tuki ja vertaistuki. Ne tuovat kohtaamiseen sosiokulttuurisesti määrittynen elämänsisältönsä. Henkilöt, jotka puhuvat koetusta muutoksesta, synnyttävät muutoshalua. Heillä on tarjota myös sosiokulttuurisesti määrittynyt konteksti, joka vahvistaa toivon viriämisen ja ylläpitämisen. Kiinnittymisen ydin on kokemusten jakamisessa ja yhteisen historiakontekstin kohtaamisessa. Liittyminen ja ”herääminen” tutuksi koetussa on muuttujan kannalta todellisempaa kuin liittyminen vieraaseen. Ammatillisessa työssä liittyminen saattaa edustaa vuorovaikutusta rangaistuksen antajan lähellä olevan tahon kanssa.

Aineiston mukaan elämänsisällön muutosta tarvitsevan ajattelu on elämäkokemusten sirpaleistamaa. Muutosta tarvitsevalta puuttuu päämääriä vahvistava ajattelun malli, johon myös yksittäiset tavoitteet voivat kiinnittyä. Ensimmäinen haaste on löytää sellainen ajattelumalli, johon liitytään persoonakohtaisesti sen uskottavuuden ja vaikuttavuuden perusteella. Tämän jälkeen vasta on mahdollista nostaa esiin tavoitteita ja kiinnittää ne ajattelumalliin pitkäjänteisesti toimintaa ohjaavina. Ammatilliselta auttamistyöltä kysytään sosiokulttuurista osaamista silloin, kun työntekijää velvoittavat myös organisatoriset vastuut (esim. Carey 2008, 925).

Aineistopuheen mukaan ammatillisen tuen on kytkeydyttävä vertaistukeen. Kumppanuutta tarvitaan suunniteltaessa pitkäjänteistä tukea toipumiseen. Elämäntarinoista käy ilmi, että tukea on tarjolla, mutta toipujalle se on pirstaleista ja merkityksetöntä. Vertaistuki ja hengellinen tuki eivät ole vain herättäviä ja virittäviä tapahtumia, vaan tuen muodot antavat konteksteja, joissa voi rakentaa itselle

tulevaisuutta ja siihen liittyviä konkreettisia elämänsisältöjä. Ammatillinen tuki kiinnittyy elämänsisällön rakentumisessa niihin konteksteihin, joissa henkilökohtaista elämän muutosta on lähdetty rakentamaan.

Yhteiskuntaan kiinnittymisen problematiikkaa

Sosiaalinen kasvatus ei ole saavuttanut yleistä mielenkiintoa viime vuosina. Vaikka suhtautuisimme kriittisesti käsitteeseen sosiaalinen kasvu, sen sisällön tunteminen ja analysointi kontekstuaalisesti on tarpeellista. Aineistopuheen mukaan on tarpeellista tutkia sosiaalista kehittymistä ja kasvua muutosprosesseissa. (Vrt. Mendes & Moslehuddin 2009, 51–52; Sabetes 2008, 406–407.) Niiden arkielämäinen kehittyminen tuo esille ihmisen valmiuden kiinnittyä yhteiskuntaan ja kantaa vastuuta. Tuen merkityksellistymistä ja muutosvaiheiden kiinnittymistä sosiokulttuurisiin konteksteihin on syytä tutkia. Merkitysrakenteiden olemukseen liittyy subjektiivista korostava tekijä. Se antaa jokaiselle vahvan vastuun sosiaalisesta yhteiskuntaan kiinnittymisestä. Lisäksi on syytä tarkastella kiinnittymisprosessia inhimillisen kasvun näkökulmasta ja arvioida ihmisen muutosvalmiuksien vahvistumista tukikonteksteissa.

Yksilön yhteiskuntaan kiinnittymisen problematiikkaa on pyritty ratkaisemaan vahvasti terapeuttisella työllä, ja ratkaisua on haettu myös hoidollisena kysymyksenä. Oman elämänsisällön määrittely on jokaisen ihmisen oikeus ja haaste ihmisyyden perusteella. Asiantuntijoiden työvälineitä on kehitetty viimeisten vuosien aikana määrätietoisesti myös marginaalissa eläviä ihmisiä hyödyttäväksi. Tämän tutkimusaineiston mukaan yhteiskuntaan uudelleen kiinnittymiseen on kehitettävä yksilöllisiä merkitysjärjestelmiä uusivia prosessityömenetelmiä. On tuettava niitä elämisen yhteisöjä, joissa sosiokulttuurisesti merkityksellistä elämää taustoittava ajattelu rakentuu käytännössä.

Muutoshalun viriämistä ja toivon heräämistä kuvaavat merkityskasaumat ovat muutoksen jatkuvuutta ylläpitäviä tekijöitä. Niiden tehtävä on varmistaa muutoksen eteenpäin menemistä tiedostamalla muutostarve ja akuutit tarpeet sekä näihin liittyvä ajattelu. (Vrt. myös Ruohotie 2002a, 43.) Yksilölliset merkitykset vaikuttavat siihen, että ympäristöstä tulee ymmärrettävä ja hallittava. Muutostarve

vahvistaa elämänsisällön rakentumista ja ylläpitämistä merkityskasaumien avulla. Aineiston mukaan elämänsisällön rakentumisen painopisteenä ovat yhteiskuntaan kiinnittävät merkityskasaumat, jotka antavat arvoa muutokseen lähtijälle itselleen. Elämänsisällön ylläpito kiinnittyy arkielämän merkityskasaumiin, jotka näyttävät ilmentävän ihmisen sosiaalista kasvua ja toisista vastuun kantamista. Oman arvon merkityksellisyys vahvistuu lähisuhteiden, kuten perhe-elämän kautta.

Muutostarpeen päämäärä yhteiskuntaan kiinnittämisessä on kansalaisuuden vahvistaminen. Aineistopuhe kuvaa kansalaisuutta arvopohjaisena elämänsisältönä, johon kiinteästi liittyy työnäky muiden auttamisesta. Vaikka muutosvaiheitaan läpikäyvien henkilöiden kertomukset ovat hyvin erilaisia, ne esittävät tavoitteita ihmisen ja hänen ympäristönsä väliselle vuorovaikutukselle. Muutostarinat synnyttävät ymmärrystä toipumisen aloittaneiden ja pitemmälle ehtineiden välillä. Suhteeseen sisältyy myös tarve kuvata omaa prosessia senkin jälkeen, kun toipuminen on edennyt. (Karjalainen 2000, 2.) Kertomuksissa myös yleinen elämän ymmärtäminen vahvistuu. Tieto itsestä ja tieto sosiokulttuurisesti rakentuvasta elämänsisällöstä rakentaa ihmisen identiteettiä. (Erkkilä 2005, 205).

Kansalaisuuden ylläpitäminen ja rakentuminen sisäistettyjen merkitysten avulla nostaa yhdeksi tärkeäksi merkityskasaumaksi perhe-elämän. Erkkilän (2005) mukaan koti muodostuu sosiaalisista sidoksista, ja se on sisäänpäin suuntautunut ihmiselle tuttu ympäristö. Paikka koostuu ensisijaisesti ihmisistä, arvoista, tavoista, tottumuksista ja sopimuksista. (Erkkilä 2005, 223.) Muutoksen ylläpitäjinä elämänsisällöt kuvaavat perheen olevan arjen ytimessä, johon kiinnittyvät arvot ja elämäntaidot. Perheenä elämistä kodissa pyritään turvaamaan myös taloudellisesti.

Elämänsisällön muutos käsitteenä on vahvasti humaani ja ihmisyyttä kunnioittava sekä vapaaehtoisuutta korostava myös sosiaalisissa suhteissa. Elämänsisällön merkitykset eivät synny toisten ohjaamana, vaan elämänsisällön muutoksen alku ja kehittyminen ovat kiinni henkilön omasta valmiudesta ja oivalluksesta omaan elämäänsä nähden. Elämä on oppimisprosessi, jossa oman elämän työkalut kehittyvät jatkuvasti. Elämä konstruoituu elämisen ja ajattelun kautta yhä uudelleen. Kyse on siitä, millaisia merkityksellisiä kumppanuuksia syntyy ja elää vuorovaikutuksessa. Näin myös persoonallisuus rakentuu, ja ihminen

saa uusia tulkintoja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa itsestään ja elämästään (Sava & Katainen 2004, 25).

Sosiaalisen auttamistyön haaste on tulla liiasta spesifisyydestä elämän yleisen asiantuntijuuden maailmaan, johon ihmisen oman elämän tarttumapinnat voivat ylittää. Elämänsisältö käsitteenä on tavallisen arjen käsite silloin, kun ihminen elää omaa elämäänsä ja hän on omaksunut elämää ohjaavan ajattelun. Pelkkien arvojen nostaminen majakoiksi ei riitä ihmiselle, tarvitaan kokonaisvaltaista huolenpitoa (Mendes & Moslehuddin 2009, 55). Ihmisen kokonaisvaltaista auttamistyötä ovat pyrkineet tekemään monet avun jo saaneet henkilöt. Heistä *Taitaja* kuvaa auttamistyönsä haasteita vertaistyyönäyn eteenpäin viemisessä.

Tässä yhteiskunnassa joutuu teeskentelemään hirveesti, tekemään valtavan määrän kompromisseja. On aika tuskastuttavaa keskustella virkamiesportaan kanssa ja se on nimenomaan mun hommaani kyllä. (Taitaja 2006)

Elämänsisältö -käsitettä ei voi käyttää elämän uusimisessa ilman sen kiinnittämistä kontekstuaalisiin tekijöihin ja niiden taustoittavaan ajatteluun. Tämä merkitsee elämänsisältö -käsitteen tarkastelua ja käyttöä auttamistyössä kiinnittyneenä kontekstien toimintateoreettisiin lähtökohtiin. Elämänsisällön merkitykset ja kohteet avautuvat niiden kautta kussakin kontekstissa. Näiden yksilöiden ja yhteisöjen elämää taustoittava ajattelu kontekstuaalisesti on silloin tärkeässä osassa auttamistyöstä.

8.3 Auttamistyön ja ammattikasvatuksen vuoropuhelu yhteiskuntaan kiinnittymisessä

Tämän tutkimuksen aineistopuheen mukaan auttamistyöllä on haasteellinen tehtävä ihmisten tukemisessa heidän kiinnittyessään uudelleen yhteiskuntaan. On siis arvioitava osaamisen ydintä ja tutkittava uudelleen auttamisen rajapinnat, jotta pystytään kohtaamaan kokemuksesta syntynyttä asiantuntijuutta uudessa valossa. Elämänsisältöjen rakentumista tukevan osaamisen yhteydessä on syytä tarkastella myös ammattikasvatuksen roolia, kuinka elämänsisältöjen rakentumista tukeva osaaminen ja tutkimus avaavat yhteiskuntaan kiinnittymistä. On myös tutkittava,

millaisten kehitysprosessien avajia ja ohjaajia voivat olla yhteisöittäin ammatillisen koulutuksen saaneet asiantuntijat yhdessä vertaisasiantuntijoiden kanssa (vrt. Wenger 2003, 47–48, 58–61). Tämä aineisto herättää useita haastavia kysymyksiä ammatilliselle auttamistyölle.

Tutkimuksen aineistopuheen mukaan muutosvalmiutta tukevan auttamistyön kehittyminen edellyttää kontekstuaalisesti spesifin osaamisen varmistamista. Tarvitaan erilaisten toimijoiden osaamisen yhdistämistä ja niiden välittymistä yhteiskuntaan uudelleen kiinnittyjälle (vrt. Säljö 2004). Tässä tarvittava vastavuoroinen yhteisyys ei edellytä samoja tavoitteita. Kehittämiskohteena ovat osaajien yhteisvaikutus ja vastavuoroisuus. Keskeinen haaste on prosessi, jossa vastavuoroinen yhteisyys rakentuu yhteisen ja yksilöllisen mielekkyyden kokemuksen kautta. Kaikilla on tiedollisia tai käytännöllisiä tavoitteita yhteisen päämäärän saavuttamiseksi, ja ne suuntaavat myös yhteistä toimintaa. (Vrt. Hakkarainen & Jääskeläinen 2006, 78–79; Wenger 2003.)

On huomioitava myös ne mahdollisuudet, jotka koskevat sosiaalisten taitojen opettamista lapsille ja nuorille. Siten vahvistetaan sosiaalisia taitoja ehkäistä elämänkriisien syntymistä. Esimerkiksi Ronenin (2003, 71–74) kehittämän mallin tavoite on opettaa sosiaalisia taitoja lapsille. Siinä yhdistyvät useat kognitiivisen psykologian ja psykoterapian tutkimustulokset ja -menetelmät. Malli koostuu neljästä taitomodulistista: kognitiivinen uudelleenmäärittely (cognitive restructuring), ongelman jäsentäminen (problem analysis), tarkkaavaisuuden suuntaaminen (attentional focus) ja itsesäätely (regulation). Sosiaalisia taitoja harjaannutetaan soveltamalla niitä myös ongelmatilanteiden ratkaisuihin. (Ks. myös Schapiro, Schneider, Shore, Margison, Udvari 2009, 82–86.)

Aineiston mukaan elämänsisällön muutoksen merkitykset on työkalu, joka toimiakseen tarvitsee henkilökohtaisesti arvokkaaksi tulleet merkitysrakenteet. Tämän avulla ihminen kykenee tekemään valintoja, suuntaamaan elämäänsä, sitoutumaan tavoitteisiin, tekemään työtä pitkäjänteisesti ja liittymään toisiin ihmisiin. Merkitysten rakentuminen on sosiaalinen ilmiö ja sosiaalinen tapahtuma, jossa myös asioiden ymmärtäminen on sosiokulttuurisessa keskiössä. Uuden elämänsisällön rakentamisessa tarvitaan sosiokulttuurisesti orientoitunutta tukea. Aineistopuhe haastaa ammatillisen osaamisen syvempään yhteistyöhön vertaistyyön

kanssa. Yhteiskuntaan kiinnittymisen näkökulmasta yhteistyö edellyttää auttamistyön tekijöiden roolien selkeyttämistä ja roolien kiinnittämistä elämänsisällön yksilöllisiin päämääriin. Aineistopuhe edellyttää erilaisten toimijatahojen todellista kumppanuutta auttamistyössä (vrt. Banks & Williams 2005; Parton & O'Byrne 2000; Kuronen 2004; Raitakari 2006).

Ammatillisen työn osaamisen ytimeen nousee muutoksen virittyminen. Auttamistyössä työntekijä tuntee muutosvalmiuden sekä teoreettisesti että kokemuksellisesti. Työntekijä saa työssään metatason tietoa oman kompetenssinsa soveltuvuudesta ja siihen liittyvistä puutteista. Metatiedon käyttö haastaa muutosprosesseihin myös työntekijöitä, ei vain asiakkaita. Ammatillisen osaamisen kehittyminen nostaa arvioitaviksi yhteiskuntaan kiinnittymisen ja kiinnittämisen osaamisessa tarvittavat valmiudet sekä tuo esille asiantuntijuuden rajat. Kekki ja Noponen (2008) pohtivatkin, ovatko tukisuhteet liian lyhyitä tai keveitä katkaisemaan rikos- ja syrjäytymiskierteen, kun avun tarvitsija on ollut useiden eri viranomaisten kanssa tekemisissä. Hämäläinen (2008) kysyy nuoria koskien, mitä ominaisuuksia tulisi kehittää ja mitä rakenteita yhteiskunnassa tarvitaan identiteetin yhteiskuntaan kiinnittymisen rakentumiseksi. Tarkasteltaessa kriittis-emansipoivaa tapaa tehdä sosiaalityötä kiinnitetään huomio oppimiseen ja inhimilliseen kasvuun sekä vahvistetaan elämänhallintaa edistäviä ja ylläpitäviä oppimisprosesseja. (Vrt. Kurki 1997, 180; Ruohotie 2002d, 12–14.) Kokemusta hyödyntävä toimintatapa herättää ja vahvistaa yksilöiden ja yhteisöjen *sosiaalisen vaiston* (vrt. Rousu 2007, 276; Rousu 2008, 180–183).

Puhumme auttamistyössä usein kulttuurisista itsestään selvyyksistä. Tämän tutkimuksen aineistopuhe osoittaaakin, että sosiokulttuuriin itsestään selvyykseen tulisi paneutua tarkoin. Tavoite on löytää sosiokulttuuriset, elämää ohjaavat ja muutosta virittävät ympäristöt, jotta auttamistyössä voidaan puhua auttamisen vuorovaikutuksesta ja retoriikasta asiakkaan kanssa. (Vrt. Hannula 2000, 133; Jokinen & Suominen 2000; Raitakari 2006, 279.) Sosiokulttuurista taustaa vasten voidaan herättää keskustelua. Pohdintaa tarvitaan, millaisissa sosiokulttuurisissa konteksteissa alisteisiin rooleihin joutuneet henkilöt kohtaavat todellista vastavuoroisuutta, reaalista elämänsisältöjen uudelleen arviointia ja vanhojen elämänsisältöjen purkamista. (Vrt. Ruohotie 2000a, 201.) Sosiokulttuurisuuden

hyödyntäminen haastaa tavoitteelliseen metatiedon hyväksikäyttöön asiakastyön vaikuttavuutta lisättäessä.

Tutkimusaineistosta käy ilmi sellaisen auttamistyön osaamisen tarve, jolla on valmius asettua kohtaamaan ja herättämään todellinen usko tulevaan. Se kytkeytyy rinnalla elämiseen ja todellisuuden jakamiseen. Aineisto kertoo tästä kahden esimerkin avulla. Ensimmäinen kuvaa persoonallisuuden syvää ymmärtämistä suhteessa lainrikkojuuteen. Toinen puolestaan kuvaa rinnalla elämistä persoonana, joka antautuu aitoon suhteeseen kyseenalaistamatta toista. Ensimmäisessä esimerkissä halu muutokseen on jo syntynyt, ja toisessa esimerkissä halu muutokseen herää. Esimerkit kuvaavat myös ammattikasvatuksen haastetta auttamistyössä, kun tutkitaan auttajan rooleja vaihtuvissa konteksteissa. On syytä tutkia, mihin saakka riittävät auttamistyön joustavasti muuntuvat roolit eri konteksteissa ja niiden eri positioissa. Tärkeää on huomioida, millainen on vertaistyyön suhde auttamistyön kompetensseihin (ks. Juhila 2006; Ruohotie 2000a).

Tämän tutkimuksen mukaan ammattikasvatuksen haasteena on nostaa esiin muutosajattelun synnyttämiä orientaatioita, joiden arvoeettiset ja normiluonteisetkin lähtökohdat ylittävät perinteiset ammatillisen auttamisen lähtökohdat. Kyseessä on samanaikaisesti muutostuen antaminen ja muutostuon löytäminen. Silloin avun ja tuen tarvitsija ei jää ilman sosiokulttuurista kontekstia elämänsisällön uudelleen rakentamisessa. Ammatillinen auttamistyö elämänsisällön muutosprosesseissa ei yllä kokemuksellisesti vertaistuen tasolle. Sen tehtävänä on tukea aatteellista auttamistyötä toimimaan yhteiskunnan ja yhteisöjen palvelurakenteissa. Näissä auttamistyön prosesseissa syntyy ammattikasvatuksen erityishaasteisiin vastaavaa tietoa, osaamista ja tarvittavaa oivallusta. (Ks. esim. Tuominen & Wihersaari 2006, 165–169.) On tärkeää tutkia rikoksista irtautumisprosessissa uusien merkitysten syntymistä ja palvelujen vastaavuutta (ks. Kekki & Noponen 2008, 15).

Ammattikasvatus tieteenä on tutkinut ammatillisten kompetenssien ohella myös hyvää elämää ja siinä tarvittavaa osaamista. (Ks. Ruohotie 2001; Canto-Sperber & Dupuy 2001.) Ruohotien (2002c) mukaan avainkompetenssien määrittelyä ohjaa se viitekehys, jossa määrittely tapahtuu. Kokemukseen juurtunut tieto on välttämätöntä ratkaistaessa spesifejä käytännön ongelmia. (Ruohotie 2002c, 6.) Auttamistyössä

haaste on tulla hyvän elämän rakentamisessa lähelle ihmisen arkisia toimintoja ja ymmärtää henkilöiden kontekstuaaliset merkitykset osana auttamisprosessia. Sosiokulttuurinen osaaminen näyttää liittävän yhteiskuntaan uudelleen kiinnittyjät myös toisten auttamistyöhön. Yhteiskuntaan kiinnittymisen muutos jatkuu tien näyttämisenä toisille.

Elämänsisältöjen muutostarinat kuvaavat ajattelun ja toiminnan muutosta, joka nähdään eettisesti kestäväenä sosiaalisena elämänä. Elämänsisällön muutos sisältää selvän kannanoton hyvän elämän elämisen puolesta. Toisaalta siihen kätkeytyy itselle osoitettu vankka vastuu.

8.4 Sosiaalista kiinnittymistä rakentava tuki

Tutkimuksen tulokset tuovat näkökulman, että tukiprosessin onnistuessa tuen tarvitsijat ja tukijat tulevat samaan merkitysmaailmaan. Tässä tilanteessa ymmärretään vuoropuhelussa käytettyä kieltä ja puhettavan merkityksien vivahteitakin. Suomessa on pitkät hyvinvointipalvelujen kehittämisen perinteet, joissa osaamista on rakennettu vuosien mittaan asiantuntijayhteisöissä. Sosiaalisen kasvun ja ihmisyyden kysymyksissä se ei ole riittävää. Tämän tutkimuksen perusteella voi jopa todeta, että merkityksien maailmat jossain määrin hylkivät toisiaan. Muutoksen kokeneet puhuvat, että ammattiauttajien tuki ei kohtaa ja tuen syvempi luonne jää tavoittamatta. Tarvitaan uudenlaista lähestymistapaa auttamistyön osaamisessa. Sosiokulttuurisuus aktivoi silloin sosiaalista kasvua yhteisöissä ja yksilöissä.

Elämänsisällön soveltava tutkimus kohdentuu tavoitteellisuuteen, aiempien kokemusten hyödyntämiseen ja puheessa olevien merkityksien ymmärtämiseen. Tämän tutkimuksen perusteella elämänsisältöjen tutkimus kohdentuisi sosiokulttuurisiin ympäristöihin, joissa maailmankatsomus, arvot, henkisyys ja hengellisyys ovat tiedostetusti läsnä ja niistä voidaan käydä ajatuksellista vuoropuhelua. Elämänsisällön alueena merkityksellisiä ovat läheiset ihmissuhteet ja perhe. Harrastukset ja työ ovat myös hyvin tärkeitä. Ammatillisen auttamistyön haasteeksi nousee sosiokulttuuristen yhteisöjen läsnäolo ihmisten elämässä siten, että elämää taustoittavat ajatukset ovat keskiössä ja niistä puhutaan. Näin syntyy

elämää ja sen sisältöä koossapitävä voima. Tapahtuu sosiaalista kiinnittymistä yhteisöihin.

Tutkimukseni empiirinen osa perustui narratiivisiin tarinoin, joissa kertoja kuvasi elämänsä muutosta aidosti sen yksityiskohtia myöten. Kertojat ottivat vakavasti tutkimukseni, kun kerroin heillä olevan kokemuksellista tietoa elämän muutoksesta auttamistyön muotojen kehittämiseen. Tutkimus osoitti enemmän. Näitä elämäntarinan kertojia tarvitaan sosiokulttuuristen elämänyhteisöjen kehittämisessä ja niihin liittyvän tuen rakentamisessa. Tutkimustulosten perusteella heitä on haastettava myös tasavertaiseen vuoropuheluun, jossa tarinat ja dialogi synnyttävät merkityksiä, joilla on sosiokulttuurista arvoa kansalaisyhteiskunnan uusissa tukimuodoissa.

Tarvitaan osallistavaa narratiivista elämänsisällön tutkimusta, jossa tarinalliset kertojat ovat tutkimukseen osallistujia ja elämänsisältönsä eläjiä koko tutkimusprosessin ajan (Fielding 2008, 268–273). Tämä merkitsee perustutkimuksen tarvetta elämänsisältöjen merkityksistä.

Ammatillinen auttamistyö näkee ihmisen muutoksen tarpeen, kun elämäntapa vie lainrikkojuuteen. Millaista apua tarjotaan tukea antavina palveluina? Tarjotaanko asuntoa, terapiaa, työtoimintaa tai muita aktiviteettejä? Mitä jää puuttumaan, kun toivottua muutosta ei synny? Tämän tutkimuksen aineistopuheen perusteella muutoksessa olevat henkilöt kysyvät aitoa läsnäoloa, kuuntelua ja toisen arvostamista elämänsisältöjä rakentavissa sosiokulttuurisissa yhteisöissä. Näissä yhteisöissä tunnistetaan voimavarat, niiden puutteet ja puhutaan tulevaisuuden toiveista. Yhdessä rakennetaan uusia ajattelu- ja toimintatapoja niiden henkilöiden kanssa, joilla on annettavana toivoa muutoksesta ja toimiva malli muutoksen toteuttamiseen. Nämä yhteisöt tunnistavat tuen tarvitsijan puheen sisällön ja puhettavan sekä ymmärtävät niihin kätkeytyvän viestin tuen tarpeesta. Vuoropuhelu kontekstissa on jaettua, elämää ohjaavaa ajattelua. Ammatillinen tuki kiinnittyneenä näihin yhteisöihin ja niiden rakentamiseen vahvistaa muutosta. Tavoitteeksi tulee yhteisen todellisuuden rakentaminen silloin, kun kaikilla on sama päämäärä – kansalaisuuden tukeminen.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 2007. Laadullinen tutkimus. 6. painos. Tampere: Vastapaino.
- Andenaes, R. Kalfoss, M., & Wahl, A. 2004. Psychological distress and quality of life in hospitalized patients with chronic obstructive pulmonary disease. *Journal of Advanced Nursing* 46 (5), 523–530.
- Antikainen, E-L. 2001. Näkökulmia ammatti-identiteetin kehittymiseen. Teoksessa J. Honka, M. Lehtinen & U. Honka (toim.) *Ammattikasvatuksen uudet tuulet. Vaikutteita AREA 2001 Konferenssista*. Tampereen yliopisto, Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus. Hämeen ammattikorkeakoulu. Julkaisu D:140. Hämeenlinna: Saarijärven offset Oy, 80–94.
- Anttila, P. 1996. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta. Taito-, taide- ja muotoilualojen tutkimuksen työvälineet. Helsinki: Akatiimi Oy.
- Archer, M. 2000. *Being human*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Atkinson, R. 2002. The life story interview. Teoksessa J. F. Gubrium & J.A. Holstein (toim.) *Handbook of interview research: context & method*. Thousand Oaks: Sage, 121–140.
- Bandura, A. 1993. “Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning”, *Educational Psychologist* 28 (2), 117–148.
- Bandura, A. 1994. Self-efficacy. Teoksessa V. S. Ramachaudran (toim.) *Encyclopedia of human behavior*. New York: Academic Press, 71–81.
- Bandura, A. 1997. *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman and Company.
- Bandura, A. 1998. Exercise of agency in accenting the positive. Invited address delivered at the meeting of the American Psychological Association, San Francisco.
- Bandura, A. 2006. Toward a psychology of human agency. *Perspectives on Psychological Science*, 1 (2), 164–180.
- Banks, S. & Williams, R. 2005. Accounting for ethical difficulties in social welfare work: Issues, problems and dilemmas. *British Journal of Social Work* 38 (7), 1005–1022.
- Bar-On, R. 2007. The Bar-On model of emotional intelligence: A valid, robust and applicable EI model. *Organisations & People*, 14, 27–34.
- Bauman, Z. 1997. *Postmodernity and discontents*. Cambridge: Polity.
- Beck, U. 1992. *Risk society: Towards a new modernity*. London: Sage.
- Beck, U. 1994. The reinvention of politics. Teoksessa U. Beck, A. Giddens & S. Lash. *Reflexive modernization. Politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Cambridge: Polity Press.
- Berger, P., & Luckmann, T. 2009. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Suomentanut ja toimittanut V. Raiskila*. Helsinki: Gaudeamus.
- Bruner, J. S. 1984. Notes on the cognitive revolution. OISEs Centre for Applied Cognitive Science. *Interchange* 15 (3), 1–8.
- Bruner, J. S. 1985. Narrative and Paradigmatic Modes of Thought. Teoksessa E. Eisner (toim.) *Learning and Teaching the Ways of Knowing*. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.
- Bruner, J. S. 1986. *Actual minds, possible worlds*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Bruner, J. S. 1990. Acts of meaning. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bruner, J. S. 1996. The culture of education. London: Harvard University Press.
- Buber, M. 1962. Ich und Du. Teoksessa M. Buber (toim.) Werke. Erster Band. Schriften zur Philosophie. Kösel Verlag. Verlag Lambert Schneider, 79–170.
- Bullis, M. & Yovanoff, P. 2006. Idle Hands: community employment experiences of formerly incarcerated youth. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders* 14 (2), 71–85.
- Burr, V. 1997. An introduction to social constructionism. London: Routledge.
- Böhnisch, L. 1997. Sozialpädagogik der Lebensalter. Eine Einführung. Weinheim / München: Juventa.
- Canto - Sperber, M., & Dupuy, J. P. 2001. Competencies for good life and the good society. Teoksessa D. S. Rychen & L. H. Salganik (toim.) Defining and selecting key competencies. Göttingen, Germany: Hogrefe & Huber, 67–92. Osoitteessa: http://www.portal-stat.admin.ch/desecco/dupuycanto-sperber_report.pdf. (Luettu 16.9.2007).
- Carey, M. 2008. Everything must go. The privatization of state social work. *British Journal of Social Work* 38(5), 918 – 935.
- Carpinello, S, E. 1995. A focused interview with members of a latin self-help group. *Psychiatric Rehabilitation Journal* 19(2), 65–67.
- Carver, C. S. & Scheier, M. F. 1998. On the self-regulation of behavior. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Cavarero, A. 2000. Relating narratives: Storytelling and selfhood. New York: Routledge.
- Chi, M. T. H. 1992. Conceptual change within and across ontological categories: Examples from learning and discovery in science. Teoksessa R. Giere (toim.) Cognitive models of science: Minnesota studies in the philosophy of science. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 129-186.
- Cranach, M. 1982. The psychological study of goal-directed action: basic issues. M. von Cranach & R. Harré (toim.) The analysis of action: recent theoretical and empirical advances. Cambridge: Cambridge U.P, 35–68.
- Cranach, M. & Harré, R. 1985. Discovery strategies in psychology of action. G.P. Ginsburg, Marilyn Brenner, M von Cranach (toim.) London: Academic Press.
- Dixon, N. M. 1994. The organizational learning cycle. How we can learn collectively. New York: McGraw–Hill Book Company.
- Earthy, S. & Cronin, A. 2008. Narrative analysis. Teoksessa Gilbert, N. Researching social life. Third edition. London: Sage Publications Ltd.
- Engeström, Y. 2005. Mistä arvot tulevat ja mihin ne menevät: toiminnan näkökulma. Teoksessa A-M. Pirttilä–Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.) Arvot, moraali ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus, 325–344.
- Erkkilä, R. 2005. Narratiivinen kokemuksen tutkimus: koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys, tulkinta ja ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia Oy, 195–224.
- Eräsaari, R. 2000. Elämänpolitiikan kontingenssi. Teoksessa T. Hoikkala & J. P. Roos (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Tampere: Tammer-Paino, 76–101.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. painos. Jyväskylä: Gummerus.

- Farrell, J., Hayward, K., Morrison & W. Presdee, M. 2004. Fragments of a manifesto: Introducing cultural criminology unleashed. Teoksessa J. Ferrell, K. Hayward, W. Morrison & M. Presdee (toim.) Cultural criminology unleashed. London, Sydney, Portland, Oregon: Glasshouse Press, 1–9.
- Farrington, D. P. 2003. Developmental and life-course criminology: Key theoretical and empirical issues—the 2002 Sutherland award address. *Criminology* 41 (2), 221–255.
- Farrington, D. P., Jolliffe, D., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M. & Kalb, L. M. 2001. The concentration of offenders in families, and family criminality in prediction of boys' delinquency. *Journal of Adolescence* 24 (1), 579–596.
- Fielding, N. 2008. *Ethnography*. Teoksessa Gilbert, N. *Researching social life*. Third edition. London: Sage Publications Ltd, 266–284.
- Fletcher, J. K. 1996. A relational approach to the protean worker. Teoksessa D.T. Hall & Associates, *The career is dead—long live the career*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 105–131.
- Flick, U. 1998. *An introduction to qualitative research*. London: Sage.
- Fook, J. 2002. *Social work. Critical theory and practice*. London: Sage.
- Frankl, V. 1984. *Olemisen tarkoituksella*. Helsinki: Otava
- Freire, P. 1973. *Education for critical consciousness*. New York: Seabury Press.
- Fuchs, S. 2001. Beyond agency. *Sociological Theory* 19 (1), 24–40.
- Gadamer, H. G. 1979. *Truth and method*, London: Sheed and Ward.
- Gardner, H. 1999. *Intelligence reframed. Multiple intelligences for the 21st century*. New York: Basic Books.
- Giddens, A. 1991. *Modernity and self-identity*. Buckingham: Polity Press.
- Giddens, A. 1992. *The consequences of modernity*. First published 1990. Great Britain. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1994. *Living in a post traditional society*. Teoksessa U. Beck, A. Giddens, A & L. Scott, *Reflexive modernization. Politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Cambridge & Oxford: Polity Press.
- Giorgi, A. 1997. The theory, practice and evaluation of phenomenological method as a qualitative research procedure. *Journal of Phenomenological Psychology* 28 (2), 235–260.
- Giorgi, A. 1988. The phenomenological psychology of learning and the verbal learning tradition. Teoksessa A. Giorgi (toim.) *Phenomenology and psychological research*. Pittsburg: Duquesne University Press, 23–85.
- Giorgi, A. 2000. Concerning the application of phenomenology to caring research. *Scandinavian Journal of Caring Science* 40 (14), 11–15.
- Giorgi, A. 2003. The descriptive phenomenological psychological method. Teoksessa P. M. Camic & J. E. Rhodes (toim.) *Qualitative research in psychology: expanding perspectives in methodology and design*. Washington, DC: American Psychological Association, 243–273.
- Granfelt, R. 1998. *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: SKS.
- Granfelt, R. 2004. Hetkeksi jaetut maailmat? Kokemuksia vankilasta ja tuetun asumisen yhteisöstä. *Janus* 12 (2), 134–154.
- Gresham, F. & Elliott, S. 1990. *The social skills rating system*. Circle Pines, MN: American Guidance.
- Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. 1994. Competing paradigms in qualitative research. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage, 105–117.

- Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. 2001. Introduction: Trying times, troubled selves. Teoksessa J. F. Gubrium & J. A. Holstein (toim.) *Institutional Selves. Troubled identities in a postmodern world*. New York: Oxford University Press, 1–2.
- Haapasalo, J. 2008a. *Kriminaalipsykologia*. Juva: PS–Kustannus.
- Haapasalo, J. 2008b. Rikollisuuden syyt. Teoksessa P. Santtila & G. Weizmann-Henelius (toim.) *Oikeuspsykologia*. Porvoo: WS Bookwell Oy, 21–64.
- Habermas, J. 1994. *The past as future*. Interview by Michel Haller. London: University of Nebraska Press.
- Hakamäki, J. 2003. *Dialoginen filosofia: teoria, metodi ja politiikka*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hakkarainen, P. & Jääskeläinen, P. 2006. Osaamisesta ammatinhallintaan. Teoksessa Eteläpelto ja Onnismaa, *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Aikuiskasvatuksen vuosikirja*. Vantaa: Kansanvalistuseura, 106–122.
- Hall, C. & White, S. 2005. Looking inside professional practice. Discourse, narrative and ethnographic approaches to social work and counselling. *Qualitative Social Work* 4 (4), 379–390.
- Hannula, A. 2000. Tiedostaminen ja muutos Paolo Freiren ajattelussa. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 2000/167. Osoitteessa: <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/3584/tiedosta.pdf?sequence=2> (Luettu 2.2.2008.).
- Hanson, A. 1996. The search for a separate theory of adult learning: Does anyone really need andragogy? Teoksessa R. Edwards, A. Hanson & P. Raggatt (toim.) *Boundaries of adult learning*. New York: Routledge, 99–108.
- Harré, R. 1983. *Personal being. A theory for individual psychology*. Oxford: Basil Blackwell.
- Harré, R. 1993. *Social being. A theory for social psychology*. Second Edition. Oxford: Basil Blackwell.
- Harré, R., Clarke, D. & De Carlo, N. 1985. *Motives and mechanisms. An introduction to the psychology of action*. London: Methuen.
- Harré, R. & Secord, P. 1972. *The explanation of social behaviour*. Oxford: Basil Blackwell.
- Hatch, J. 1995. Life history and narrative: questions, issues and exemplary works. Teoksessa J. A. Hatch & R. Wisniewski. *Life history and narrative, Qualitative Studies Series 1*. London: The Falmer, 113–135.
- Hedlund, J. & Sternberg, R. J. 2000. Too many intelligences? Intergrating social, emotional, and practical intelligence. Teoksessa R. Bar-On & J. D. A. Parker, (toim.) *The handbook of emotional intelligence. Theory, development, assessment and application at home, school and in the workplace*. San Francisco: Jossey-Bass, 136–167.
- Heidegger, M. 2000. *Oleminen ja aika*. Suomentanut Reijo Kupiainen. *Alkuteos Sein und Zeit*. Jyväskylä: Gummerus.
- Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2001. *Dialogi–avain innovatiivisuuteen*. Helsinki: WSOY.
- Heikkinen, H., Huttunen, R. & Moilanen, P. 1999. Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: PK- Kustannus.
- Heinämaa, S. 2000. *Ihmetys ja rakkaus. Esseitä ruumiin ja sukupuolen fenomenologiasta*. Helsinki: Nemo.
- Heinämaa, S. 2010. Minä, tietoisuus ja ruumiillisuus. Teoksessa T. Miettinen, S. Pulkkinen & J. Taipale (toim.) 2010. *Fenomenologia ydinkysymyksiä*. Helsinki: Yliopistokustannus.

- Heiskala, R. 1995. Todellisuuden merkityksellinen rakentuminen ja keinotekoiset yhteiskunnat. Teoksessa J. Eskola, J. Mäkelä & J. Suoranta (toim.) 1995. Ihmistieteiden 1990 -luvun metodologiaa etsimässä. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C8, 273–286.
- Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkind, K. 1998. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakes tutkimuksia n:o 123. Helsinki: Stakes.
- Hennessey, M. G. 2003. Metacognitive aspects of students' reflective discourse: Implications for intentional conceptual change teaching and learning. Teoksessa G. M. Sinatra & P. R. Pintrich (toim.) Intentional conceptual change. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 103–132.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hitlin, S. & Elder, Jr. G. 2007. Time, self, and the curiously abstract concept of agency. *Sociological Theory* 25 (2), 170–191.
- Husserl, E. 1995. Fenomenologian idea: viisi luentoa. Suomentaneet J. Himanka, J. Hämäläinen & H. Silvenius. Helsinki: Loki-Kirjat.
- Huttunen, R., Heikkinen, H. & Syrjälä, L. 2002. Narrative research: voices of teachers and philosophers. Jyväskylän yliopisto.
- Hyväri, S. 2001. Vallattomuudesta vastuuseen: kokemuksen politiikan sankaritarinoita. Helsingin yliopisto. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3.
- Hämäläinen, J. 1998. Sosiaalipedagoginen ajattelu ja toiminta myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Suomalaista sosiaalipedagogiikkaa kehittämässä. Raportti valtakunnallisilta sosiaalipedagogisilta päiviltä Porissa 14–15.11.1997. Suomen Sosiaalipedagoginen Seura ry.
- Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. *Acta Universitatis Tamperensis* 696. Vammala: Tampereen yliopisto.
- Isokorpi, T. 2003. Tunneälytaitojen ja yhteisöllisyyden oppiminen reflektoinnin ja ryhmäprosessin avulla. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Jokinen, A. 2008. Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa. Teoksessa A. Jokinen & K. Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino, 110–144.
- Jokinen, A., Huttunen, L., & Kulmala, A. 2004. Johdanto. Neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa A. Jokinen, L. Huttunen ja A. Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta-neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 9–19.
- Jokinen, A., & Suominen, E. 2000. Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Vastapaino.
- Judén-Tupakka, S. 2007. Askelia fenomenologiseen analyysiin. Fenomenologinen menetelmä empiirisessä tutkimuksessa. Teoksessa E. Syrjänen, A. Eronen & V-M. Värri (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 62–90.
- Juhila, K. 2002. Sosiaalityö marginaalissa. Teoksessa K. Juhila, H. Forsberg & I. Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: SoPhi 65, 11–19.
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Juvakka, T. 2000. Elämää risteyskohdissa. Hermeneuttiseen fenomenologiaan ja kehollisuuteen perustuva tutkimus 15–16-vuotiaiden nuorten toivon kokemuksista heidän jokapäiväisessä elämässään. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.

- Kaipio, K. 1995. Yhteisöllisyys kasvatuksessa. Yhteisökasvatuksen teoreettinen analyysi ja käytäntöön soveltaminen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto tutkimus 114.
- Kalrsson, M. 2002. Själv men inte ensam. Om självhjälpggrupper i Sverige. Stockholms Universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Kamppinen, M. & Pietarinen, J. 1989. Tieteellinen päättely ja tieteen tutkimus. Turun yliopisto. Filosofian laitos.
- Kangas, R. 1989. Jürgen Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoria. Helsinki: Tutkijaliiton julkaisusarja 45.
- Karjalainen, P. 2000. Tekemisen tilat ja osallistumisen areenat – lähiöprojekti osallistujien ja työntekijöiden silmin. Teoksessa P. Bäcklund & H. Schulman (toim.) Kunnostusta ja kuntokävelyä, asikastiloja ja aikamatkoja. Onnistuiko Helsingin lähiöprojekti. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 4, 171–191.
- Katter, M. 2008. Yhteisökoti paikkaamssa miehisen elämän vajeita. Teoksessa I. Roivainen, M. Nylund, R. Korkiamäki & S. Raitakari (toim.), Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla. Jyväskylä: PS-kustannus. 283–296.
- Kaufman, H. G. 1990. Management techniques for maintaining a competent professional work force. Teoksessa S. L. M. Willis & S. S. Dublin, Maintaining professional competence. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Kekki, T. & Noponen, T. 2008. Huumeet ja rikollisuuden kasautuminen taparikollisuudessa. Kuri ja kurimus. Nuorisotutkimus 26 (1), 3–17.
- Keski-Luopa, L. 2001. Työnohjaus vai superviisaus. Työnohjausprosessin filosofisten ja kehityspsykologisten perusteiden tarkastelua. Oulu: Metanoia instituutti.
- Kiiveri, L. & Hännikäinen-Uutela, A–L. 2009. Huume- ja väkivaltarikoksista tuomitun naisen voimaantuminen ja identiteetin uudelleen rakentuminen. Kasvatus. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja 40 (4), 294–306.
- Kim, D. 1993. A framework and methodology for linking individual and organizational learning: Applications in TQM and product development. Doctoral dissertation. Sloan School of Management, MIT.
- Kirjavainen, H. 2002. Elämän alun ja lopun muuttuminen ja uskonnollinen elämänmuoto. Teoksessa L. Larjo (toim.) Jumalan kuvasta geenikartaksi? Ihmiskuvien galleria. Helsinki: Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 235, 137–151.
- Kivivuori, J. 2008. Rikollisuuden syyt. Helsinki: Kustannusyhtio Nemo.
- Korhonen, A-K. 2007. ”Vaitoehtoinen tarina.” Mitä on sosiaalinen muutostyö. Muutossosiaalityön tutkimushanke 2005–2007. SOCCA ja Heikki Waris–instituutin julkaisusarja nro 14. Helsinki: Yliopistopaino.
- Korkiamäki, R. 2008. Surffailua arjessa. Tila, aika ja vuorovaikutus nuorten yhteisöllistä kuulumista jäsentämässä. Teoksessa I. Roivainen, M. Nylund, R. Korkiamäki & S. Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla. Jyväskylä: PS-kustannus, 173–192.
- Koskinen, I. 2001. Työpaikan organisaatio ja tekstit jäsentämässä johtajien kokouspuheita. Teoksessa J. Ruusuvoori, M. Haakana & L. Raevaara (toim.) Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyysiä tutkimuksia. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura, 104–120.
- Kotkavirta, J. 2002. Kokemuksen ehdot ja hahmot. Kritik der reinen Vernunft und Phänomenologie des Geistes. Teoksessa L. Haaparanta & E. Oesch (toim.) Kokemus. Tampere: Tampere University Press, 15–36.

- Kozlowski, S. W. J. & Farr, J. L. 1988. An integrative model of updating and performance. *Human Performance* 1 (1), 5–9.
- Kulmala, A. 2006. Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Tampere: Tampere University Press.
- Kuparinen, R. 2008. Kehitysvammaiset – uusia marjaniemeläisiäkö? Teoksessa I. Roivainen, M. Nylund, R. Korkiamäki & S. Raitakari (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla*. Jyväskylä: PS-kustannus, 209–224.
- Kurki, L. 1997. Sosiokulttuurinen innostaminen. Suomalaista sosiaalipedagogiikkaa kehittämässä. Raportti valtakunnallisilta sosiaalipedagogisilta päiviltä Porissa 14–5.11.1997. Suomen Sosiaalipedagoginen Seura ry.
- Kurki, L. 2006. Kansalainen persoonana yhteisössään. Teoksessa L. Kurki & L. Nivala (toim.) *Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden pedagogiikkaan*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy-Juvenes Print, 115–187.
- Kurki, L. 2007. Innostava vanhuus: sosiokulttuurinen innostaminen vanhempien aikuisten parissa. Helsinki: Finn Lectura.
- Kuronen, M. 2004. Sosiaalityön tutkimuksen ja käytännön jaettu kiinnostus vuorovaikutukseen ja kieleen. *Janus* 2 (12), 217–225.
- Kuusela, P. 2004. Sosiaalisen maailman tasot ja toimijat. Esseitä sosiaalitieteiden ja arviointitutkimuksen metodologiasta. Suomi: UNIpress Ab.
- Kylmä, J. & Isola, A. 1997. Vanhus ja toivon dynamiikka hoitotieteellisessä tutkimuksessa. *Gerontologia* 11 (1), 1–12.
- Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1999. Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 11 (1), 3–12.
- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voi tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–43.
- Laitinen, A. & Aromaa, K. 2005. Rikollisuus ja kriminologia. Tampere: Vastapaino.
- Latomaa, T. 2005. Ymmärtävä psykologia: Psykologia rekonstruktivisena tieteenä. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Helsinki: Dialogia Oy, 17–85.
- Laurila, A. 2000. Opettajan ammatillinen uudistuminen: sosiokulttuurinen näkökulma opettajan oppimiseen. Teoksessa K. Harra (toim.) *Opettajan professiosta*. Artikkelisarja. Helsinki: Opetus-, kasvatus-, ja koulutusalojen OKKA –säätö, 88–97.
- LeCompte, M. & Preissle, J. 1993. *Ethnography and qualitative design in educational research*. London: Academic Press.
- Lehtomaa, M. 2005. Kokemuksen fenomenologinen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa: T. Latomaa ja J. Perttula (toim.) *Kokemuksen tutkimuksen perusteet*. Helsinki: Dialogia Oy, 163–194.
- Lehtonen, M. 2004. *Merkitysten maailma*. 5.painos. Tampere. Vastapaino.
- Lehtovaara, M. 1992. Subjektiiivinen maailmankuva kasvatustieteen tutkimuksen kohteena. Tampereen yliopiston julkaisusarja A: Tutkimusraportti N:o 53.
- Lehtovaara, M. 1994. Fenomenologinen näkökulma ihmisen tutkimisen metodologiaan. Teoksessa J. Varto (toim.) *Kohti elämismaailman ja ihmisen tutkimista*. Tampere: Sufi-tutkimuksia, 3–32.
- Leino, A-L. & Leino, J. 1988. *Kasvatustieteen perusteet*. Helsinki: Kirjayhtymä.

- Limón Luque, M. L. 2003. The role of domain-specific knowledge in intentional conceptual change. Teoksessa G. M. Sinatra & P. R. Pintrich (toim.) *Intentional conceptual change*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 133–170.
- Lord, R. G., & Brown, D. J. 2004. *Leadership processes and follower self-identity*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associate Publishers.
- Lukkarinen, H. 2003. Ihmisten kokemukset hoitotieteellisenä tutkimusilmionä; fenomenologinen lähestymistapa. Teoksessa S. Janhonen & M. (toim) Nikkonen *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä*. Juva: Bookwell Oy, 116–164.
- Malmberg, J., Järvenoja, H. & Järvelä. S. 2009. Itsesäätoinen oppiminen Study oppimisympäristössä. Miten kolmannen luokan oppilaat käyttävät tiedonprosessointistrategioita? *Kasvatus*, 3, 244–256.
- Mayring, P. 2000. Qualitative content analysis. *Forum qualitative social research* 1(2). June 2000. Osoitteessa: ([http:// www.qualitative-research.net/texte/2-00mayring-e.htm](http://www.qualitative-research.net/texte/2-00mayring-e.htm)) (Luettu 15.10.2006).
- McMillian, J. H. & Schumacher, S. 2001. *Research in education. A conceptual introduction*. Fifth Edition. New York: HarperCollins College.
- Mead, G. H. 1952. *Mind, self and society. From the standpoint of social behaviorist*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Mendes, P. & Moslehuddin, B. 2009. Transitioning from state care to state prison: a critical analysis of the relationship between leaving out of home care and involvement in the criminal justice system. *Social Alternatives* 28 (9), 51–55.
- Merriam, S. B. & Caffarella, R. S. 1999. *Learning in adulthood*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Metsämuuronen, J. 2006. *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Mezirow, J. 1991. *Transformative dimensions of adult learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mezirow, J. 1995. "Transformation theory of adult learning." Teoksessa M. R. Welton (toim.), *In defense of the life world*. New York: Suny Press. 39–70.
- Mezirow, J. 1996. Toward a learning theory of adult literacy. *Adult Basic Education* 6 (3), 115–126.
- Mezirow, J. 1998. Uudistuva oppiminen, kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Suomennos Leevi Lehto. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja. *Oppimateriaaleja* 23. Helsinki: Miktor.
- Miller, R. L. 2000. *Researching life stories and family histories*. London: Sage.
- Moilanen, P. & Rähkä, P. 2001. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa J. Aaltola & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 44–67.
- Morffitt, T. E. 2003. Life- course-persistent and adolescence-limited antisocial behavior. A 10-year research review and a research agenda. Teoksessa B. B. Lahey, T. E. Moffitt & A. Caspi (toim.) *Causes of conduct disorder and juvenile delinquency*. Guilford, New York, 49–75.
- Morffitt, T. E. 2006. Life- course-persistent versus adolescence-limited antisocial behavior. Teoksessa D. Cicchetti & D. J. Cohen (toim.) *Developmental psychopathology*. 2. painos. Wiley, New York, 570–598.
- Morselli, C., Tremblay, P. & McCarthy, B. 2006. Mentors and criminal achievement. *Criminology* 44 (2), 1–43.

- Moustakas, C. 1994. Phenomenological research methods. International educational and professional publisher. London: Sage.
- Natsuaki, M. N., Xiaojia, G. & Wenk, E. 2008. Continuity and changes in the developmental trajectories of criminal career: Examining the roles of timing of first arrest and high school graduation. *Youth Adolescence* 37 (4), 431–444.
- Nivala, E. 2006. Kunnon kansalainen yhteiskunnan kasvatuksellisenä ihanteena. Teoksessa L. Kurki & L. Nivala (toim.) Hyvä ihminen ja kunnon kansalainen. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 25–103.
- Nivala, E. 2007. Sosiaalipedagogiikka nuorten yhteiskunnallisen kasvun tukena. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Kuopio: Kopijyvä, 77–105.
- Nivala, E. 2008. Syrjäytymisestä osallisuuteen. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Kuopio: Kopijyvä, 5–12.
- Nylund, M. 1997. Oma-apuryhmät vapaaehtoisuuden ja julkisen välimaastossa. Oma-aputoiminnan valtakunnallinen kehittämisselvitys 1994–1996. Helsinki: Kansalaisareena.
- Nylund, M. 2005. Vertaisryhmät kokemuksen ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa M. Nylund & A. Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 195–213.
- Ojanen, S. 2000a. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian kehittäminen. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Ojanen, S. 2000b. Ihmisenä kasvaminen. Mitä merkitsee ottaa kokemus käyttöön? Teoksessa K. Harra (toim.) Opettajan professiosta. Artikkelisarja. Opetus-, kasvatus-, ja koulutusalojen säätiö. Helsinki, 98–106.
- Parsons, T. 1937. The structure of social Action. New York, MacGraw-Hill. Sivuviitteet vuoden 1963 Free Pressin laitoksesta. Raimo Tuomela. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Parton, N. & O'Byrne, P. 2000. Constructive social work: towards a new practice. Basingstoke: Macmillan and New York: St. Martin's Press.
- Patton, M. Q. 1990. Qualitative evaluation and research methods. Second edition. London: Sage.
- Patton, M. Q. 2002. Qualitative research and evaluation methods. Third edition. Sage Publications Inc. Thousand Oaks, the United States of America.
- Pehkonen, L. 2010. Opettajaksi ammatilliseen oppilaitokseen. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja. *Kasvatus* 41 (1), 63–72.
- Perttula, J. 1994. Ihmistieteiden tiedon muodostus ja tutkimusetiikka. Teoksessa A. Palmroth & I. Nurmi (toim.) Alttiiksi asettumisen etiikka: laadullisen tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. *JYY:n tutkimussarja* 38, 83–108.
- Perttula, J. 1995. Kokemus psykologisenä tutkimuskohteena: johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti.
- Perttula, J. 1998. The experienced life–fabrics of young men. Jyväskylä longitudinal study of personality and social development, Jyväskylä studies in education, psychology and social research 136. Jyväskylä: University.
- Perttula, J. 2000. Kokemuksesta tiedoksi: fenomenologisen metodin uudelleen muotoilua. *Kasvatus* 31 (5), 428–442.
- Perttula, J. 2002. Kiintopisteitä, ydintemoja ja prototyyppejä: luonnos matkailu elämyksen psykologiaksi. Teoksessa J. Saarinen (toim.) Elämys. Teollisuutta, taloutta vai jotakin muuta? Rovaniemi: Lapin yliopiston menetelmätieteellisiä tutkimuksia 2, 31–53.

- Perttula, J. 2005. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys–tulkinta–ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia, 115–162.
- Peräkylä, A. 2009. Mieli sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. *Sosiologia* 46 (4), 251–268.
- Pikkarainen, E. 2004. Merkityksen ongelma kasvatustieteessä. Lähtökohtia pedagogisen toiminnan perusrakenteen semioottiseen analyysiin. Kasvatustieteiden tiedekunta, Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Oulun yliopisto: Oulu.
- Pintrich, P. R. 1995. Understanding self-regulated learning. Teoksessa P. R. Pintrich (toim.) Understanding self-regulated learning. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Pintrich, P. R. & Sinatra. G. M. 2003. Intentional conceptual change. Mahwah. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Plummer, K. 2001. Documents of life 2. An invitation to a critical humanism. London: Sage.
- Pohjanheimo, E. 2005. Pysyvää ja eriytyvää: arvomuutoksia Suomessa 1970-luvulta nykypäivään. Teoksessa A-M, Pirttilä- Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja, S. (toim.) Arvot, moraali ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus, 237–257.
- Presdee, M. 2004. Cultural Criminology: The long and winding Road. *Theoretical Criminology*, 8 (3), 275–285.
- Pulkkinen, T. 2000. Identiteetti ja ei-identiteetti. Alkuperäisestä yhteydestä moneuteen ja toistoon identiteettipolitiikassa. *Ajatus. The Yearbook of Finnish Philosophy* 50.
- Puuronen, V. 2006. Nuorisotutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Pösö, T. 2000. Kun auttamistyöstä keskustellaan ja tutkimustulokset tiivistetään. Teoksessa A. Jokinen & E. Suominen (toim.) Auttamistyön keskustelua. tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Vastapaino, 267–276.
- Pösö, T. 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Helsinki: Stakes.
- Raitakari, S. 2003. Nuorten tukiasuminen: paikka elämänhallinnan ja marginaalin rajalla. Omakoloprojektin taustaolettamukset, käytännöt ja asiakkuus. Oulu: Nuorten ystävät.
- Raitakari, S. 2006. Neuvottelut ja merkinnät minuuksista. Vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palaverissa ja tukisuunnitelmissa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy–Juvenes Print.
- Raitakari, S. 2008. Aukkoasta kiinnipitäminen ja irtipäästäminen. Neuvotteluja yhteisön tavoittelemasta jäsenestä. Teoksessa I. Roivainen, M. Nylund, R. Korkiamäki & S. Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla. Jyväskylä: PS-kustannus, 225–224.
- Rauhala, L. 1973. Situationaalinen sääntöpiiri psyykkisissä häiriöissä ja psykoterapiassa. Helsingin yliopistollisen keskussairaalan psykiatrian klinikan julkaisusarja numero 23.
- Rauhala, L. 1981. Merkityksen ongelma psykologiassa ja psykiatriassa. Helsinki: Helsingin yliopiston psykologian laitoksen soveltavan psykologian osaston julkaisuja 8.
- Rauhala, L. 1989. Ihmisen ykseys ja moninaisuus. Helsinki: Sairaanhoidajien koulutussäätiö.
- Rauhala, L. 1991. Sisäsyntyinen ja/vai ulkosyntyinen–keskustelua persoonallisuuden perusteista. *Psykologian perusteista: Risto Vuorisen kirjan "Persoonallisuus ja minus" herättämiä ajatuksia. Psykologia* 26 (1), 48–54.

- Rauhala, L. 1993. Eksistentiaalinen fenomenologia hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä. Maailmankuvan kokonaisrakenteen erittelyä ihmistä koskevien tieteiden kysymyksissä. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopisto, vol 41. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Rauhala, L. 1995. Tajunnan itsepuolustus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Raunio, K. 1999. Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perusteet ja käytännöt. Tampere: Gaudeamus.
- Rauste-von Wright, M. 1991. Ihmissuhdeammattiin kouluttaminen. Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitoksen raporttisarja, A 47.
- Read, S., & Suutala, T. 2008. Elämäntarkoituksellisuuden muutokset iäkkäillä ihmisillä 16 vuoden pitkittäistutkimuksessa. *Gerontologia* 22 (3), 130–139.
- Ridner, S. 2004. Psychological distress: concept analysis. *Journal of Advanced Nursing* 45 (5), 536–545.
- Ronen, T. 2003. Cognitive–constructivist psychotherapy with children and adolescents. New York: Kluwer Academic, Plenum Publishers.
- Ronkainen, S. 1999. Ajan ja paikan merkitsemät. *Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rotkirch, A. 2000. Pirstoutunut vanhemmuus. Teoksessa T. Hoikkala & J. P. Roos (toim.) 2000-luvun elämä. *Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*. Tampere: Tammer–Paino, 187–200.
- Rousu, S. 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Acta nro 197. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Rousu, S. 2008. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. *Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*. Janus 16 (2), 175–184.
- Ruohotie, P. 1993. Ammatillinen kasvu työelämässä. *Ammattikasvatussarja* 8. Tampereen yliopiston opettajakoulutuslaitos.
- Ruohotie, P. 1996. Oppimalla osaamisen ja menestykseen. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Ruohotie, P. 1997. Kokemus on paras opettaja – jos vain otamme oppia siitä. Teoksessa P. Ruohotie & J. Honka (toim.) *Osaamisen kehittäminen organisaatiossa*. Seinäjoki: RT Consulting Team, 43–70.
- Ruohotien, P. 1998. Motivaatio, tahto, oppiminen. Helsinki: Oy Edita.
- Ruohotie, P. 2000a. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Juva: WSOY.
- Ruohotie, P. 2000b. Kehittävä vuorovaikutus ammatillisen kasvun perustana. Teoksessa K. Harra (toim.) *Opettajan professiosta*. Artikkelisarja. *Opetus-, kasvatus-, ja koulutusalojen säätiö OKKA*. Helsinki, 88–97.
- Ruohotie, P. 2000c. Ammattikorkeakoulupedagogiikka puntarissa. Teoksessa A. Lämsä & S. Saari (toim.) *Portfoliosta koulutuksen kehittämiseen*. Ammatillisen opettajakoulutuksen arviointi. *Korkeakoulutuksen arviointineuvoston julkaisuja*, 10:2000.
- Ruohotie, P. 2001. Ammatillista kehittymistä edistävät itsesäätelyvalmiudet. Teoksessa Honka, J., Lahtinen, M. ja Honka, U. (toim.), *Ammattikasvatuksen uudet tuulet*. Vaikutteita AERA 2001 Konferenssista. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Ruohotie, P. 2002a. Motivation and self- regulation in learning. Teoksessa H. Niemi & P. Ruohotie, *Theoretical understanding for learning in the Virtual University*. Research Centre for Vocational Education and Training. University of Tampere, 37–71.

- Ruohotie, P. 2002b. Kvalifikaatioiden ja kompetenssien kehittäminen koulutuksen tavoitteena. Teoksessa J. Nieminen, (toim.) *Verkot ja virtuaalistaminen oppimisen tukena*. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu, 13–45.
- Ruohotie, P. 2002c. Mitä työelämä meiltä vaatii? *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 4 (1), 4–13.
- Ruohotie, P. 2002d. Ammatillista kehittymistä edistävät itsesäätelyvalmiudet. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 4(2), 8–16.
- Ruohotie, P. 2003a. Mitä on ammatillinen huippuosaaminen? *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 5 (1), 4–11.
- Ruohotie, P. 2003b. Self- regulatory abilities for professional learning. Teoksessa B. Beairsto, M. Klein & P. Ruohotie (toim.) *Professional learning and leadership*. Research Centre for Vocational Education and Training. University of Tampere, 251–281.
- Ruohotie, P. 2004. Self- regulatory abilities for professional learning: A cross-cultural construct. Teoksessa J. R. Campbell, K. Tirri, P. Ruohotie & H. Walberg (toim.) *Cross-cultural Research: Basic Issues, Dilemmas and Strategies*. Saarijärvi: Offset Oy, 159–184.
- Ruohotie, P. 2005. Ammatillinen kompetenssi ja sen kehittäminen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 7 (3), 4–18.
- Ruohotie, P. 2006. Metakognitiiviset taidot ja ammatillinen kasvu asiantuntijakoulutuksessa. Teoksessa A. Eteläpelto & J. Onnismaa (toim.) *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu*. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja. Vantaa: Kansanvalistuseura, 106–122.
- Ruohotie, P., Nokelainen, P. & Korpelainen, K. 2008. Ammatillisen huippuosaamisen mallintaminen: Teoreettiset lähtökohdat ja mittausmalli. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 1. 2008.
- Räikkä, J. 2006. Esseitä etiikasta. Kuopio: Artikkelit ilmestyneet aiemmin eri lehdissä ja kokoomateoksissa vuosina 2000–2006. Kuopio: Unipress.
- Saastamoinen, M. 2006. Yksilö, riskitietoisuus ja psykokulttuuri. Teoksessa P. Rautio & M. Saastamoinen *Minuus ja identiteetti*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 139–167.
- Sabetes, R. 2008. Educational attainment and juvenile crime. *British Journal Criminology*, 48 (3), 395–409.
- Sajama, S. 1993. Arkipäivän filosofiaa. Kertomus ihmisestä tiedon hankkijana ja arvoratkaisujen tekijänä. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Satulehto, M. 1992. Elämismailma tieteiden perustana: Edmund Husserlin tieteenfilosofia. *Filosofisia tutkimuksia*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sava, I. & Katainen, A. 2004. Taide ja tarinallisuus itsen ja toisen kohtaamisen tilana. Teoksessa I. Sava ja V. Vesänen–Laukkanen, *Taiteeksi tarinoitu oma elämä*. Juva: PS-kustannus.
- Schapiro, M., Schneider, B. H., Shore, B. M., Margison, J. A., & Udvari, S. J. 2009. Competitive goal orientations, quality, and stability in gifted and other adolescents' friendships. A test of Sullivan's theory about the harm caused by Rivalry. *Gifted Child Quarterly* 53 (2), 71–88.
- Schinkel, W. 2004. The will to violence. *Theoretical Criminology* 8 (1), 5–31.
- Seitamaa–Hakkarainen, P. 2000. Kvalitatiivisen sisällön analyysi. Osoitteessa: <http://www.metodix.com/metodi/pirita> 2. (Luettu 30.9.2007).
- Siljander, P. 1988. Hermeneuttisen pedagogiikan pääsuuntauksia. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja 55/1988. Oulun yliopisto.
- Siljander, P. 1992. Metodologisen eklektismin ongelma kasvatustieteessä. *Kasvatus* 23 (1), 14–21.
- Siljander, P. & Karjalainen, A. 1991. Merkityksen käsite kasvatustieteessä.

- Kasvatus 22 (5-6), 377–386.
- Silvonen, J. 1988. Kriittisen subjektitieteen luonnos, *Psychologia–Klaus Holzkampin grundlegung der Psychologiën tarkastelu*. Joensuun yliopisto. Keskustelun aloitteita n:o 10. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Somers, M. & Gibson, G. 1994. Reclaiming the epistemological "Other": Narrative and the social constitution of identity. Teoksessa: Calhoun, Craig (toim.), *Social theory and the politics of identity*. Oxford: Blackwell, 37–99.
- Suoranta, J. 1995. Tekstit, murrokset ja muutos. Kolme näkökulmaa laadullisen tutkimuksen metodologiaan. *Acta Universitatis Lapponiensis* 10. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Syrjä, L. 2001. Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin*. Jyväskylä. PS- kustannus. 203–214.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjayhtymä.
- Säljö, R. 2004. Oppimiskäytännöt. Sosiokulttuurinen näkökulma. Helsinki: WSOY.
- Tanskanen, L. 2005. Paikallisen hyvinvointiyhteiskunnan haaste. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy–Juvenes Print.
- Toiska, T. 2002. Kertova mieli. Jerome Brunerin narratiivikäsitys. Helsinki: Yliopistopaino.
- Toiska, T. 2003. Narratiivinen ajattelu ja kasvatus Jerome Brunerin psykologiassa. *Kasvatus* 34 (1), 30–42.
- Tolska, T. 2002. Kertova mieli. Jerome Brunerin narratiivikäsitys. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 178. Helsinki: Yliopistopaino.
- Totro, T. & Tokola, P. 2006. Korjaava työ organisaatiossa. Oulu: Metanoia Instituutti.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi
- Tuominen, M., & Wihersaari, J. Ammattikasvatusfilosofia. Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö Okkan julkaisuja, Tampereen yliopiston Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Turunen, K. 2004. Tunne-elämä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. *Kasvatus* 22 (5–6), 387–398.
- Tynjälä, P. 1999. Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja asiantuntijuuden edellytysten rakentaminen koulutuksessa. Teoksessa A. Eteläpelto & P. Tynjälä (toim.) *Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulmia*. Juva: WSOY. 160–179.
- Tähkä, V. 1996. Jerome Brunerin narratiivikäsitys. Helsinki: Vastapaino.
- Van Manen, M. 1994. *Researching lived experience: human science for an action sensitive pedagogy*. The Althouse Press, Ann Arbor. Third Printing.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Välimaa, O. 2008. Kunnallisen aikuissosiaalityön rajat ja ammattietiikka pitkäaikaistyöttömien kohtaamisessa. Teoksessa A. Jokinen & K. Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 175–195.
- Warnock, M. 1994. *Imagination & time*. Oxford: Blackwell.
- Weiner, B. 1986. *An attributional theory of motivation and emotion*. New York: Springer.

- Wenger, E. 2003. *Communities of practice. Learning, meaning and identity.*
Julkaistu alunp. 1998. New York: Cambridge University Press.
- White, R., & Wyn, J. 2004. *Youth and society: exploring the social dynamics of youth experience.* Oxford, NY: Oxford University Press.
- Zimmerman, B. J. 2000. *Attaining self-regulation: A social cognitive perspective.*
Teoksessa M Boekaerts, P.R. Pintrich & M. Zeidner (toim.) *Handbook of self- regulation.* San Diego CA: Academic Press, 13–39.
- Zimmerman, B. J. 2008. *Investigating self-regulation and motivation: historical background, methodological developments, and future prospects.* *American Educational Research Journal* 45 (1), 166–183.

Tutkimuksen analyysin vaiheet

Kuva 1 Tutkimuksen analyysin vaiheet

Elämänsisällön aineistopuhe muutosprofiileissa

Taulukko 1 Elämänsisällön aineistopuhe muutosvaiheissa

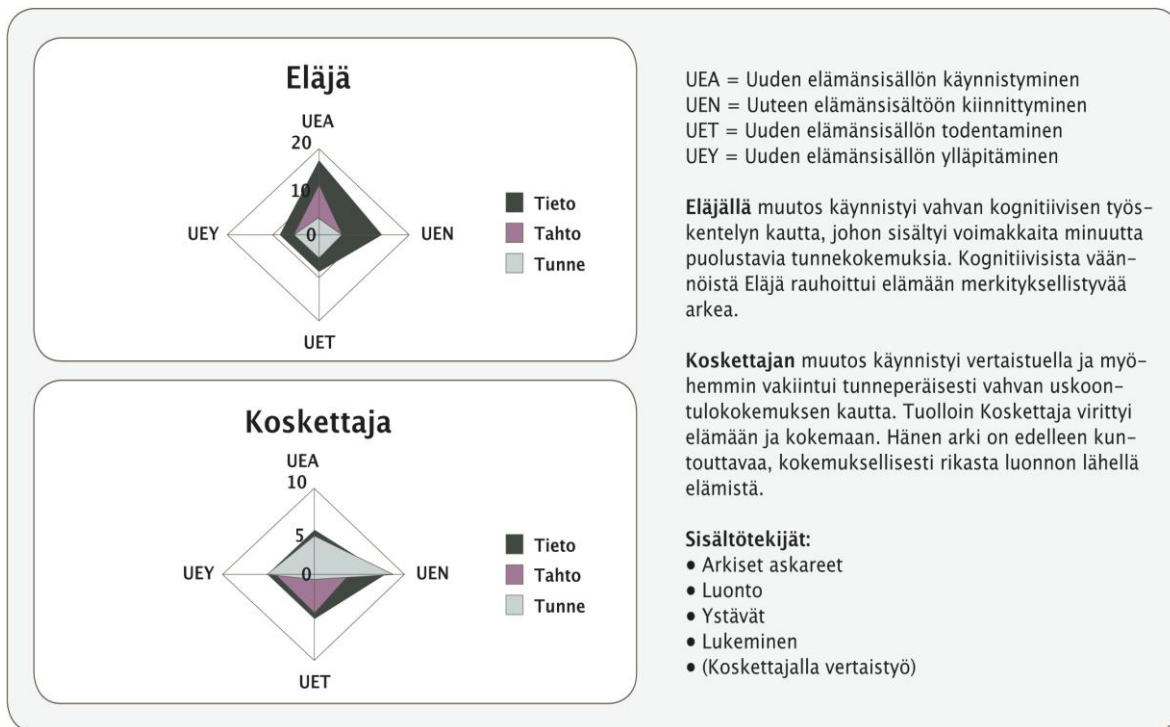
MUUTOS- TEKIJÄT YHT.	TO	TA	KO	OR	RA	KU	VÄ	KE	SE	EL	
UEA											
F1	90	7	7	6	6	6	9	10	12	10	17
F2	68	7	5	2	5	8	11	1	8	10	11
F3	42	0	3	4	0	3	3	10	14	1	4
200											
UEN											
F1	70	4	4	7	8	3	8	5	6	11	14
F2	59	5	8	4	6	7	3	5	6	10	5
F3	30	1	0	8	3	1	8	1	1	2	5
159											
UET											
F1	70	8	10	5	9	4	5	4	4	13	8
F2	49	5	5	4	7	2	6	6	3	6	5
F3	28	2	6	1	1	1	5	1	4	2	5
147											
UEY											
F1	68	11	5	5	7	8	2	6	6	10	8
F2	51	7	3	4	6	6	4	4	5	7	5
F3	30	2	3	5	4	2	4	3	1	1	5
YHT	655	59	59	55	62	51	68	56	70	83	92

TO= Toimija, TA= Taitaja, KO= Koskettaja, OR= Organisaattori, RA= Rakentaja, KU= Kutsuja, VÄ= Välittäjä, KE= Kehittäjä, SE= Selviytyjä, EL= Eläjä

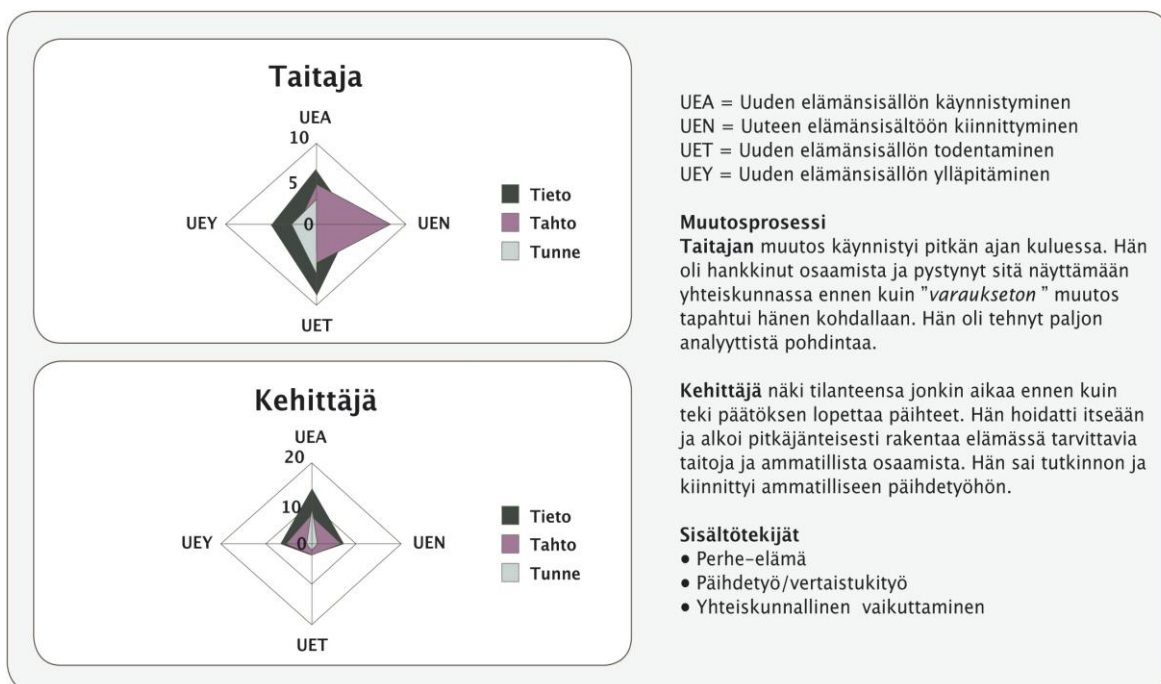
Taulukko 2 Elämänsisällön kyselyyn osallistuneet

Ikä	N	%
21 - 30 vuotta	12	28,6
31 - 40 vuotta	8	19,0
41 - 50 vuotta	7	16,7
51 - 60 vuotta	14	33,3
61 - 70 vuotta	1	2,4
Yhteensä	42	100,0

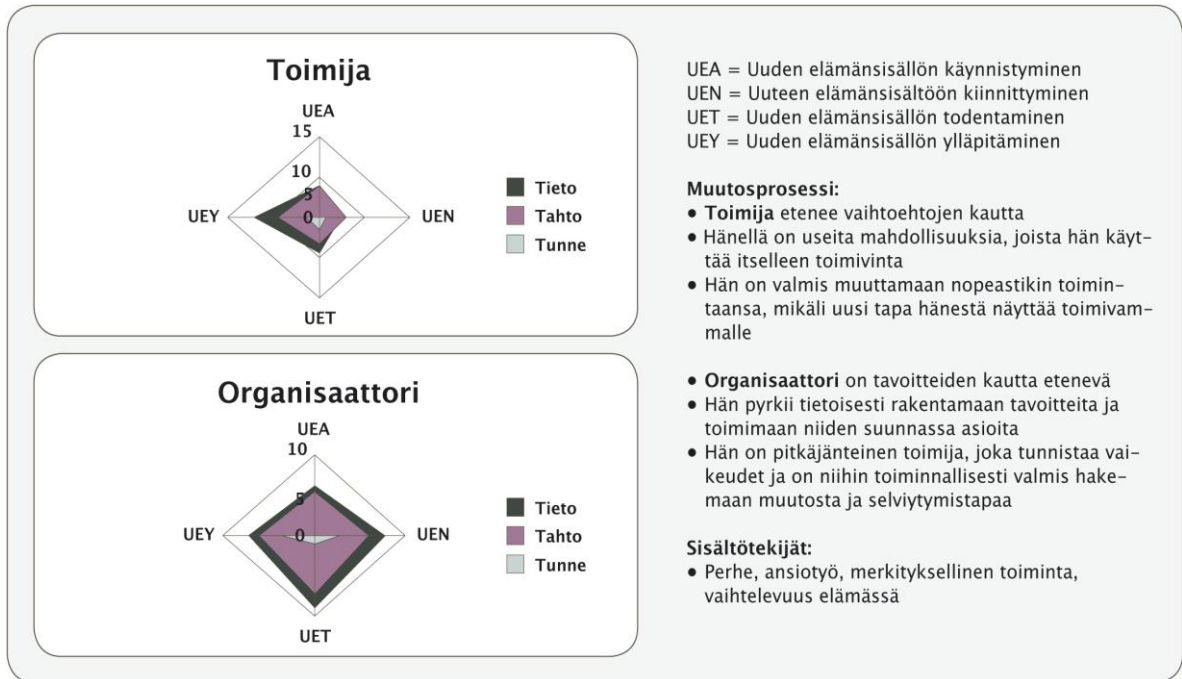
Muutostyypit ja muutosorientaatiot

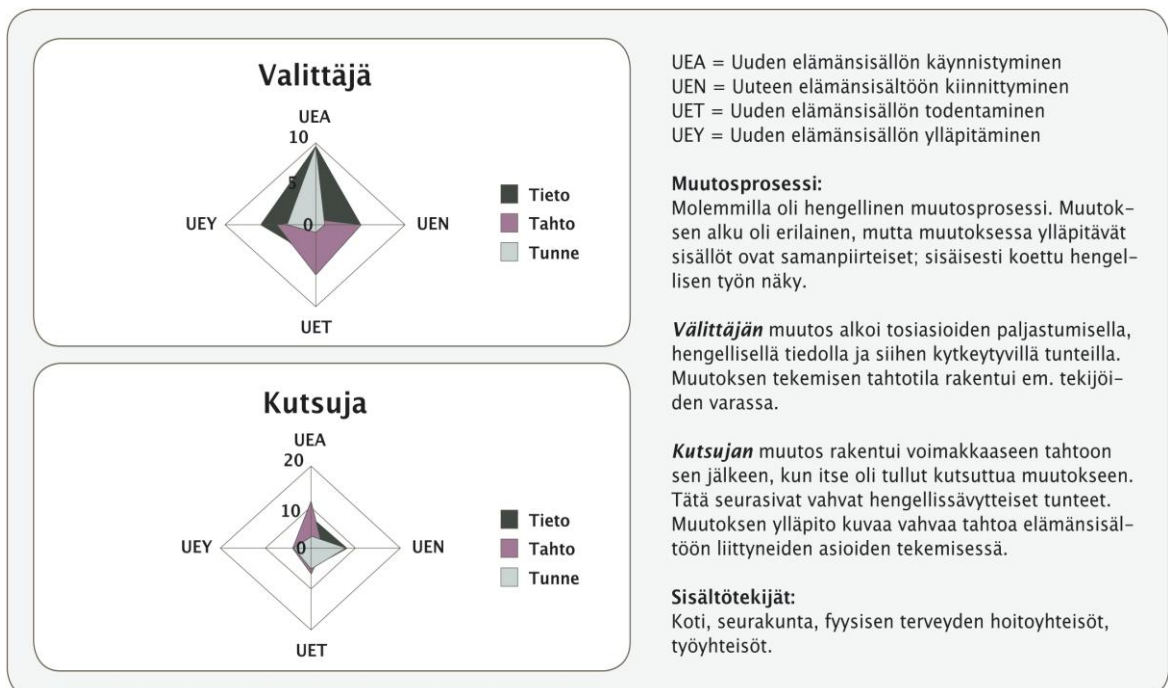
Kuva 1 Eläjän ja Koskettajan muutostyypit elämisen orientaationa

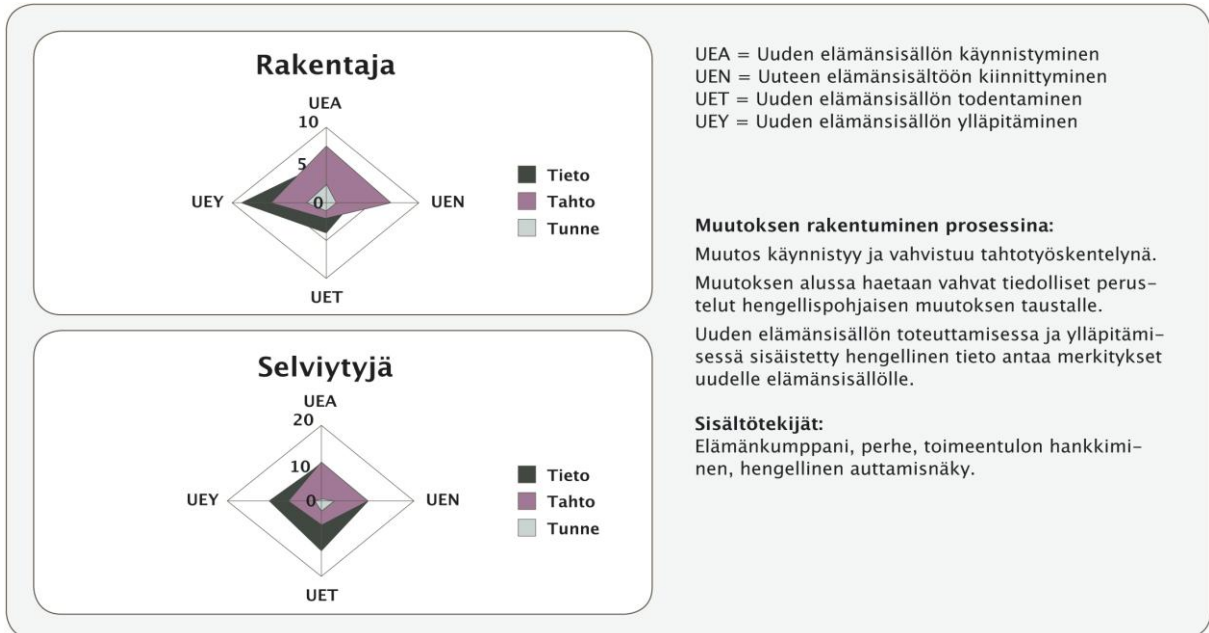
Kuva 2 Taitajan ja kehittäjän muutostyypit elämisen orientaationa

Kuva 3 Toimijan ja Organisaattorin muutostyyppit elämisen orientaationa

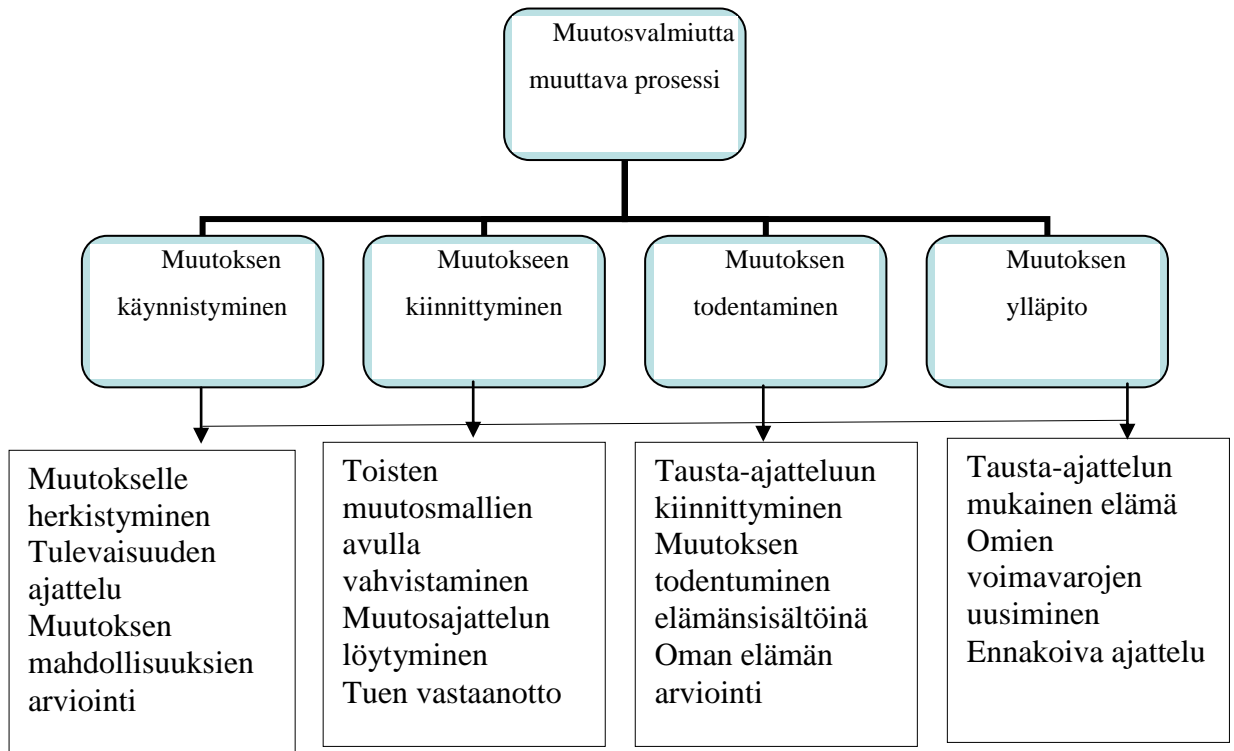
Kuva 4 Valittäjän ja Kutsujan muutostyyppit elämisen orientaationa

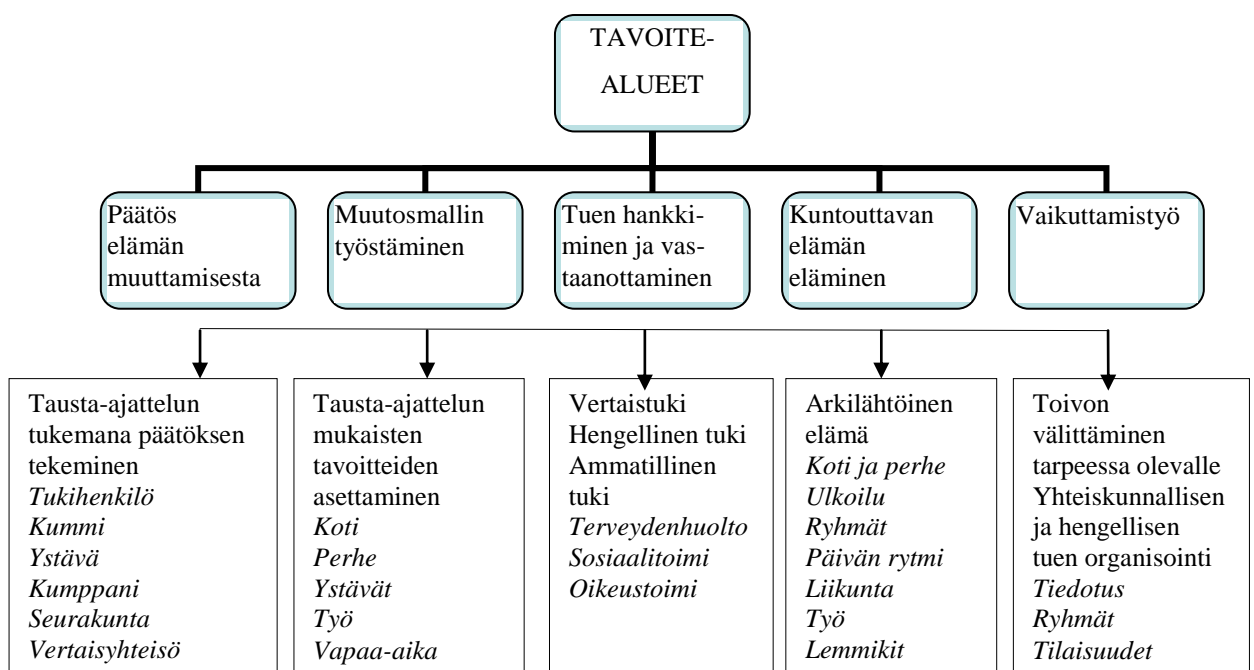
Kuva 5. Rakentajan ja Selviytyjän muutostyypit elämisen orientaationa

Muutosvalmiuden kehittyminen

Kuva 1 Muutosvalmiutta muuttava prosessi

Kuva 2 Muutosvalmiutta vahvistavat tavoitteet

Elämänsisältökysely

Tässä kyselyssä tutkitaan elämänsisällön muutosta; muutoksen käynnistymistä, muutokseen kiinnittymistä, muutoksen toteuttamista ja muutoksen ylläpitämistä. Tämän aineiston perusteella pyritään löytämään tekijöitä, joilla on merkitystä ihmisen itsesäätelyyn

Kyselyn sisältö on syntynyt tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa saatujen tulosten perusteella. Päivittäisiä elämäntapahtumia kuvataan käsitteellä elämänsisältö. Päivittäisten elämäntapahtumien muuttumista kuvataan käsitteellä elämänsisällön muutos.

Valmistelutyössä on ollut mukana ensimmäisen vaiheen haastatteluun osallistunut henkilön 8.7.2005.

Haastattelua koskevat tiedot

Päivämäärä _____

Haastattelupaikkakunta _____

Kotipaikkakunta _____

Annan luvan tämän kyselyn aikana syntynyttä aineistoa käyttää tutkimuksellisiin tarkoituksiin.

Kyllä _____

Ei _____

(Rasti varmennukseksi)

Nimikirjaimet _____

OSALLISTUJAN TAUSTA

1. Sukupuoli Nainen _____ Mies _____
2. Perhetausta
 Naimisissa _____ Naimaton _____ Parisuhteessa _____
 Ei lapsia _____ Kyllä lapsia _____ Lasten lkm _____
3. Ikä 18 – 20 vuotta _____ 21 – 30 vuotta _____ 31 – 40 vuotta _____
 41 – 50 – vuotta _____ 51 -60 – vuotta _____ 61 - 70 – vuotta _____
4. Rangaistus- ja päihdetausta
 Vankilatuomiot Kyllä _____ Ei _____
- Alle 1 vuosi _____ 1 vuotta _____ 2 vuotta _____ 3 vuotta _____ 4 vuotta _____
 5 vuotta tai enemmän
- Ehdonalaiset rikkomukset Kyllä _____ Ei _____
 (sisältää yhdyskuntapalvelun)
 1 rikkomus _____ 2 rikkomusta _____ 3 tai useampi rikkomus _____
- Päihteetöntä ja rikosseuraamuksetonta elämää
 1 vuosi _____ 2 vuotta _____ 3 vuotta _____ 4 tai useampi vuosi _____

ARVIOI ELÄMÄNSISÄLTÖSI MUUTTUMISEN ETENEMISTÄ

Määritä tämänhetkinen elämänsisällön muutosvaiheesi kyselyn kohtaan 1 – 4. Kuvatut muutosvaiheet saattavat olla käynnissä samaan aikaankin, mutta muutoksen painopiste on aina jossakin vaiheessa.

1 *Elämänsisällön muutos käynnistynyt* (Kysymykset I)

Elämänsisällön muutoksen alku tarkoittaa elämänsisällön muutoksen tarpeiden tunnistamista ja muutoksen käynnistymistä elämässä. Alku voi ajoittua pitkällekin ajalle. (Ajattelun muutos, asenteiden muutos, toiminnan muutos)

2 *Elämänsisällön muutoksen toteuttaminen* (Kysymykset III)

Tässä vaiheessa elämänsisällön muutoksen eteen ollaan valmiit ponnistelemaan. Uusi elämänsisältö rakentuu itselle tärkeistä asioista. Arjen tapahtumat saavat uusia merkityksiä ja ne innostavat elämään aiemmasta poikkeavalla tavalla. Uudenlainen elämänsisältö rakentuu ajan arjen tapahtumien kautta.

3 *Elämänsisällön muutoksen ylläpitäminen käynnissä* (Kysymykset IV)

Elämänsisällön muutoksen ylläpitäminen tarkoittaa itselle merkityksellisen elämän elämistä. Siinä toteutetaan niitä ajatuksia, tavoitteita ja toiveita, joita on löydetty elämänsisällön muuttuessa. Kyseessä on jokaiselle ihmiselle ominainen elämänsisältö, jota hän korjaa ja täydentää niin kokiessaan.

Elämänsisällön muuttumisen pääpaino 1 _____ 2 _____ 3 _____

I ELÄMÄNSISÄLLÖN_MUUTOKSEN

KÄYNNISTYMINEN

Millaisilla tunteilla oli / on merkitystä elämänsisällön muutoksen käynnistyessä? (0 ei merkitystä, 1 erittäin vähän, 2 melko vähän, 3. kohtalaisesti, 4 melko paljon, 5 erittäin paljon)

Turvattomuus	0	1	2	3	4	5
Pelko	0	1	2	3	4	5
Viha	0	1	2	3	4	5
Rakkaus	0	1	2	3	4	5
Kateus	0	1	2	3	4	5
Kiukku	0	1	2	3	4	5
Kosto	0	1	2	3	4	5
Onnellisuus	0	1	2	3	4	5
Arkuus	0	1	2	3	4	5
Kiintymys	0	1	2	3	4	5
Avuttomuus	0	1	2	3	4	5
Iloisuus	0	1	2	3	4	5
Riippuvuus	0	1	2	3	4	5
Suru	0	1	2	3	4	5
Voimattomuus	0	1	2	3	4	5

Millaisia asioita tahdoit elämäsi? (0 en lainkaan, 1 erittäin vähän, 2 melko vähän, 3. kohtalaisesti, 4 melko paljon, 5 erittäin paljon)

Tahto elää perheenä	0	1	2	3	4	5
Tahto saada työtä / käydä työssä	0	1	2	3	4	5
Tahto saada ammatti	0	1	2	3	4	5
Tahto hoitaa raha-asiat	0	1	2	3	4	5
Tahto saada arvostusta	0	1	2	3	4	5
Tahto tulla hyväksytyksi	0	1	2	3	4	5
Tahto saada rakkautta	0	1	2	3	4	5
Tahto rakastaa	0	1	2	3	4	5
Tahto kasvaa ihmisenä	0	1	2	3	4	5
Tahto auttaa muita	0	1	2	3	4	5
Tahto jakaa omaa kokemusta	0	1	2	3	4	5
Tahto elää uskossa	0	1	2	3	4	5

Oliko sinulla seuraavanlaisia ajatuksia? (1 erittäin vähän, 2 melko vähän, 3. kohtalaisesti, 4 melko paljon, 5 erittäin paljon)

Epäonnistun uudelleen	0	1	2	3	4	5
Pystyn, koska toisetkin pystyvät muutamaa elämänsä	0	1	2	3	4	5
Nyt lopetan päihteiden käytön tai kuolen	0	1	2	3	4	5
Onnistuminen tuo mielihyvää	0	1	2	3	4	5
Olen tuhonnut paljon elämäni	0	1	2	3	4	5
Olen tuottanut surua	0	1	2	3	4	5
Merkitsenkö ihmisenä kenellekään	0	1	2	3	4	5
Minulla on vielä elämää	0	1	2	3	4	5
Haluan laittaa uusia tavoitteita	0	1	2	3	4	5

II ELÄMÄNSISÄLLÖN MUUTOKSEN TOTEUTTAMINEN

Seuraavaksi kysytään, millaiset asiat ovat merkinneet Sinulle uuden elämänsisällön toteuttamisessa.

Millaiset tuen muodot olivat / ovat merkityksellisiä uuden elämänsisällön toteuttamisessa? 0 ei merkitystä, 1 erittäin vähän, 2 melko vähän, 3 kohtalaisesti, 4 melko paljon 5 erittäin paljon. Valitse näkemystäsi vastaava vaihtoehto.

Vertaistuki	0	1	2	3	4	5
Ammatillinen tuki	0	1	2	3	4	5
Terveystuella saatu tuki	0	1	2	3	4	5
Sosiaalitoimesta saatu tuki	0	1	2	3	4	5
Oikeustoimesta saatu tuki	0	1	2	3	4	5
Hengellinen tuki	0	1	2	3	4	5
Koulutuksesta saatu tuki	0	1	2	3	4	5
Yhteisöön kuulumisen kautta saatu tuki	0	1	2	3	4	5
Työstä/ työyhteisöstä saatu tuki	0	1	2	3	4	5

Millaisia asioita tahdoit elämäsi? (1 erittäin vähän, 2 melko vähän, 3. kohtalaisesti, 4

Tahto asettaa asiat tärkeysjärjestykseen	0	1	2	3	4	5
Tahto nähdä omat saavutukset	0	1	2	3	4	5
Tahto arvioida elämän onnistumista	0	1	2	3	4	5
Tahto hyväksyä kielteiset tunteet	0	1	2	3	4	5
Tahto elää yhtä päivää kerrallaan	0	1	2	3	4	5
Tahto olla reagoimatta välittömästi tunnetiloihin	0	1	2	3	4	5
Tahto tehdä elämää ohjaavia valintoja	0	1	2	3	4	5
Tahto asettaa päämääriä	0	1	2	3	4	5
Tahto palvella muita	0	1	2	3	4	5
Tahto toimia oikein	0	1	2	3	4	5
Tahto tehdä töitä	0	1	2	3	4	5
Tahto käydä vertaisryhmässä	0	1	2	3	4	5
Tahto olla tukihenkilönä	0	1	2	3	4	5
Tahto saada velat maksettua	0	1	2	3	4	5
Tahto kasvaa ihmisenä	0	1	2	3	4	5
Tahto hankkia varallisuutta	0	1	2	3	4	5
Tahto kasvaa perheen isänä / äitinä	0	1	2	3	4	5
Tahto kasvaa puolisona	0	1	2	3	4	5
Tahto opiskella	0	1	2	3	4	5
Tahto matkustella	0	1	2	3	4	5

Millaisilla tunteilla oli merkitystä elämänsisällön muutoksen toteuttamisessa? (1 erittäin vähän, 2 melko vähän, 3. kohtalaisesti, 4 melko paljon, 5 erittäin paljon)

Turvattomuus	0	1	2	3	4	5
Pelko	0	1	2	3	4	5
Viha	0	1	2	3	4	5
Rakkaus	0	1	2	3	4	5
Kateus	0	1	2	3	4	5
Kiukku	0	1	2	3	4	5
Kosto	0	1	2	3	4	5
Onnellisuus	0	1	2	3	4	5
Arkuus	0	1	2	3	4	5
Kiintymys	0	1	2	3	4	5
Avuttomuus	0	1	2	3	4	5
Iloisuus	0	1	2	3	4	5

Riippuvuus	0	1	2	3	4	5
Suru	0	1	2	3	4	5
Voimattomuus	0	1	2	3	4	5
Tyhjyys	0	1	2	3	4	5
Kiitollisuus	0	1	2	3	4	5

Oliko sinulla seuraavanlaista ajattelua? (1 erittäin vähän, 2 melko vähän, 3. kohtalaisesti, 4 melko paljon, 5 erittäin paljon)

Historian läpikäymistä	0	1	2	3	4	5
Tavoitteiden asettamista	0	1	2	3	4	5
Kokemuksen jäsentämistä	0	1	2	3	4	5
Menneen arviointia	0	1	2	3	4	5
Tapahtuneessa oman osuuden miettimistä	0	1	2	3	4	5
Hengellisten asioiden ajattelua	0	1	2	3	4	5
Onnistumisten ajattelua	0	1	2	3	4	5
Anteeksiantamisen ajattelua	0	1	2	3	4	5
Anteeksisaamisen ajattelua	0	1	2	3	4	5
Positiivisesti näkevää ajattelua	0	1	2	3	4	5

VI ELÄMÄNSISÄLLÖN MUUTOKSEN YLLÄPITÄMINEN

Millaiset tuen muodot ovat merkityksellisiä uuden elämänsisällön toteuttamisessa? 0 ei merkitystä, 1 erittäin vähän, 2 melko vähän, 3 kohtalaisesti, 4 melko paljon 5 erittäin paljon. Valitse näkemystäsi vastaava vaihtoehto.

Vertaistuki	0	1	2	3	4	5
Ammatillinen tuki	0	1	2	3	4	5
Terveystuella saatu tuki	0	1	2	3	4	5
Sosiaalitoimesta saatu tuki	0	1	2	3	4	5
Oikeustoimesta saatu tuki	0	1	2	3	4	5
Seurakunnasta saatu tuki	0	1	2	3	4	5
Koulutuksesta saatu tuki	0	1	2	3	4	5
Yhteisöön kuulumisen kautta saatu tuki	0	1	2	3	4	5

Millaisilla tunteilla on merkitystä elämänsisällön muutoksen ylläpitämisessä? (1 erittäin vähän, 2 melko vähän, 3. kohtalaisesti, 4 melko paljon, 5 erittäin paljon)

Turvattomuus	0	1	2	3	4	5
Pelko	0	1	2	3	4	5
Viha	0	1	2	3	4	5
Rakkaus	0	1	2	3	4	5
Kateus	0	1	2	3	4	5
Kiukku	0	1	2	3	4	5
Kosto	0	1	2	3	4	5
Onnellisuus	0	1	2	3	4	5
Arkuus	0	1	2	3	4	5
Kiintymys	0	1	2	3	4	5
Avuttomuus	0	1	2	3	4	5
Iloisuus	0	1	2	3	4	5
Riippuvuus	0	1	2	3	4	5
Suru	0	1	2	3	4	5
Voimattomuus	0	1	2	3	4	5
Tyhjyys	0	1	2	3	4	5
Kiitollisuus	0	1	2	3	4	5

Onko sinulla seuraavanlaista elämänsisältöä ylläpitävää ajattelua? (1 erittäin vähän, 2 melko vähän, 3. kohtalaisesti, 4 melko paljon, 5 erittäin paljon)

Historian läpikäymistä	0	1	2	3	4	5
Tavoitteiden asettamista	0	1	2	3	4	5
Kokemuksen jäsentämistä	0	1	2	3	4	5
Menneen arviointia	0	1	2	3	4	5
Tapahtuneessa oman osuuden miettimistä	0	1	2	3	4	5
Hengellisten asioiden ajattelua	0	1	2	3	4	5
Onnistumisen ajattelua	0	1	2	3	4	5
Anteeksiantamisen ajattelua	0	1	2	3	4	5
Anteeksisaamisen ajattelua	0	1	2	3	4	5
Positiivista ajattelua	0	1	2	3	4	5

Millaisia asioita tahdot elämässäsi olevan (1 erittäin vähän, 2 melko vähän, 3. kohtalaisesti, 4 melko paljon, 5 erittäin paljon)

Tahto elää perheenä	0	1	2	3	4	5
Tahto saada työtä /käydä työssä	0	1	2	3	4	5
Tahto saada ammatillista osaamista	0	1	2	3	4	5
Tahto hoitaa raha-asiat	0	1	2	3	4	5
Tahto saada arvostusta	0	1	2	3	4	5
Tahto tulla hyväksytyksi	0	1	2	3	4	5
Tahto saada rakkautta	0	1	2	3	4	5
Tahto rakastaa läheisiä	0	1	2	3	4	5
Tahto kasvaa ihmisenä	0	1	2	3	4	5
Tahto auttaa muita	0	1	2	3	4	5
Tahto jakaa omaa kokemusta	0	1	2	3	4	5
Tahto elää uskossa	0	1	2	3	4	5
Tahto vaikuttaa yhteiskunnassa asioihin	0	1	2	3	4	5

KIITOS !